

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті

ӘОЖ 373.016:94(574)

Қолжазба құқығында

ҚЫРҒЫЗХАН ГҮЛБАРШЫН АЗИСҚЫЗЫ

**Заманауи мектептің 5-7 сыныптарында Қазақстан тарихын оқытудағы
цифрлық технологияларды қолданудың теориялық және практикалық
мәселелері**

6D011400- Тарих мамандығы

Философия докторы (PhD)
дәрежесін алу үшін дайындалған диссертация

Ғылыми кеңесшілері: PhD доктор,
аға оқытушы Д.Б.Асымова

Тарих ғылымдарының кандидаты,
профессор Б.С. Жұмағұлов

Шетелдік кеңесшісі: Южель Гелишли
PhD доктор , профессор

Қазақстан Республикасы
Алматы, 2022

МАЗМҰНЫ

НОРМАТИВТІК СІЛТЕМЕЛЕР.....	3
АНЫҚТАМАЛАР.....	4
БЕЛГІЛЕУЛЕР МЕН ҚЫСҚАРТУЛАР.....	6
КІРІСПЕ.....	7
1 ТАРИХИ БІЛІМДІ АҚПАРАТТАНДЫРУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ	
1.1 Цифрлық тарихи білімнің даму бағыттары.....	17
1.2 Тарихи білім беру процесінде цифрлық білім беру технологиясын қолдану мақсаттары.....	23
1.3 Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдана отырып, тұлғаны бағдарланған тарихты оқыту жағдайында танымдық қызығушылығын дамыту.....	30
1.4 Тарихты оқытудың ақпараттық-коммуникациялық технологияларын қолдану контекстінде қолданбалы бағытын жүзеге асыру.....	51
2 ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫ ПӘНІН ОҚЫТУДА ЦИФРЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ	
2.1 Цифрлық білім беру технологияларын қолдану аясындағы тарихи білімнің қазіргі жағдайы.....	65
2.2 Қазақстан тарихын оқыту процесінде цифрлық білім беру технологияларын қолдану саласындағы ғылыми-әдістемелік әзірлемелерді талдау.....	73
2.3 Тарихты оқыту процесінде мамандандырылған бағдарламалық өнімдерді қолданудың педагогикалық орындылығы.....	77
2.4 Шетелдік және отандық білім беру сайттарының мазмұнын олардың тарихты оқыту процесінде қолдану аспектілері бойынша талдау.....	83
3 ТАРИХИ БІЛІМ БЕРУДІҢ АҚПАРАТТЫҚ-КОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ПАЙДАЛАНУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК ТӘСІЛДЕРІ	
3.1 Қазақстан тарихын оқыту процесінде электронды оқу құралдарын кешенді қолдану.....	95
3.2 Танымдық қызығушылықты дамыту процесінде мамандандырылған бағдарламалық өнімдерді қолданудың ұйымдастырушылық формалары мен әдістері.....	103
3.3 Тарихты оқыту процесінде ақпараттық желілердің электрондық білім беру ресурстарын пайдалану.....	112
ҚОРЫТЫНДЫ.....	130
ПАЙДАЛАНҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ.....	135
ҚОСЫМША.....	151

НОРМАТИВТІК СІЛТЕМЕЛЕР

Диссертациялық жұмыста қолданылған нормативтік құжаттар: Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. 27.07.2007ж., №319-III Қазақстан Республикасының Заңы (15.11.2021 берілген өзгерістер мен толықтыруларымен). Астана. Ақорда.

Педагогтердің біліктілігін арттыру курстарының білім беру бағдарламаларын әзірлеу, келісу және бекіту қағидаларын бекіту туралы. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2020 жылғы 4 мамырдағы №175 бұйрығы. Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінде 2020 жылғы 5 мамырда №20567 болып тіркелді.

««Білімді ұлт» сапалы білім беру» ұлттық жобасын бекіту туралы. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2021 жылғы 12 қазандағы №726 қаулысы.

Қазақстан Республикасының мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттары. – Астана, 18.08.2010ж., ҚР Білім және ғылым министрінің №454 бұйрығы.

Ақпараттандыру туралы Қазақстан Республикасының Заңы. 11.01.2007ж., №217.

Қазақстан Республикасы Президентінің «Қазақстан жолы 2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты Қазақстан халқына Жолдауы. Астана, 18.01.2014. ж.

Қазақстан Республикасының Президенті Қ.-Ж.К.Тоқаевтың «Тәуелсіздік бәрінен қымбат» атты мақаласы. Egeмен Qazaqstan 05 қаңтар 2021ж.

Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2017 жылдың 12 желтоқсанындағы №827 қаулысымен «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы. inform.kz. <https://www.inform.kz/kz/ukimet-cifrlyk-kazakstan-memlekettik-bagdarlamasyn-bekitti-a3098045>

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың «Халық бірлігі және жүйелі реформалар – ел өркендеуінің берік негізі» атты Қазақстан халқына Жолдауы. 01 қыркүйек 2021ж. <https://akorda.kz/kz/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevtynkazakstan-halkyna-zholdauy-183555>

Қазақстан Республикасының Заңы 2018 жылғы 2 шілдедегі No 169-VI ҚРЗ. Балаларды денсаулығы мен дамуына зардабын тигізетін ақпараттан қорғау туралы. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1800000169>

АНЫҚТАМАЛАР

Бұл диссертациялық жұмыста келесі терминдерге сәйкес анықтамалар қолданылған:

Ақпараттық-коммуникация құралдары (АКТ) - микропроцессорлық және жаңа АКТ негізінде қызмет атқаратын, ақпаратты таратудың жаңа құралдары мен жүйелері, ақпаратты жинақтау мен олардың қорын жасау, сақтау мен өңдеу, оларды жан - жақты таратуды, одан қалды компьютерлік жүйелердің ақпараттар қорына енуді қамтамасыз ете алатын программалық, программалық - аппараттық және техникалық құралдар мен құрылымдарды айтамыз.

АКТ - ға жататындар - ЭЕМ, дербес компьютерлер, терминалдық құралдардың жинақтары, жергілікті есептеу жүйелері, мәтіндік және графикалық ақпараттардың құрылымдары, көлемі үлкен мұрағаттық ақпараттарды сақтау құралдары, аудиовизуалдық ақпараттарды бақылайтын құралдар мен құрылымдар, машиналық графика жүйелері, программалық кешендер, жергілікті желілер, әлемдік деңгейде ақпарат алмасуын қамтамасыз ететін қазіргі кездегі байланыс құралдары.

Ақпараттық құзыреттілік - нақты объектілер көмегімен қажетті ақпаратты іздеу, талдап, таңдап (іріктеп) алу, ұйымдастыру, түрлендіру, сақтау және ақпаратты беру. Бұл құзыреттілік оқушының оқу пәндеріндегі және білім аймақтарындағы, сонымен бірге қоршаған дүниедегі ақпараттармен жұмыс істей білу дағдыларын қамтамасыз етеді.

Ақпараттық қоғамның негізгі талабы - оқушыларға ақпараттық білім негіздерін беру, логикалық-құрылымдық ойлау қабілеттерін дамыту, ақпараттық технологияны өзіндік даму мен оны іске асыру құралы ретінде пайдалану дағдыларын қалыптастырып, ақпараттық қоғамға бейімдеу.

Білім беру жүйесін ақпараттандыру - берілетін білім сапасын көтеруді жүзеге асыруға бағытталған үрдіс, яғни еліміздің ұлттық білім жүйесінің барлық түрлерінде кәдімгі технологияларды тиімді және компьютерлік ақпараттандыру технологияларына алмастыру, оларды сүйемелдеу және дамыту, нақты жүзеге асыру шаралары.

Бұқаралық коммуникация құралдары – ақпарат құру, жасау, жазу, көшіру, тираждау, сақтау және тарату, ақпарат көзімен және көпшілік аудитория арасында ақпарат алмасуға арналған техникалық құралдары.

e-learning – ақпараттық-коммуникациялық технология арқылы электрондық оқыту жүйесі

Жаңа білім беру технологиялары - оқытушылар мен білім алушыларға Padlet, Mentimeter, Kahoot, Quizizz, Quizlet, Miro, Trello, Microsoft, Google Forms сияқты құралдар.

Корпоративтік желі - бұл ұйымның ережелерімен сәйкес басқарылатын біртұтас мекеме немесе оған тәуелді коммуникациялық жүйе

Құзыреттілік - оқу мен өмір жағдаяттарын шешу кезінде білім алушылардың білімді, іскерлікті, дағдыны және қызметтің әмбебап тәсілдерін меңгеруі көрінетін білім берудің нәтижесі.

Қашықтықтан оқыту – қашықтықтан білім беру технологиялары — ақпараттық және телекоммуникациялық технологияларды қолдану арқылы белгілі бір қашықтықта немесе үйренушілер мен педагог қызметкерлерінің арасындағы қашықтықтан байланысты толығымен қамтамасыз етуге негізделген оқыту

Медиа – ақпаратты жасау, жазу, көшіру, тираждау, сақтау, тарату, қабылдау және субъект (автор) мен объект (көпшілік аудитория) арасында онымен алмасуға бағытталған техникалық құралдар.

Медиабілім (медиапедагогика) әртүрлі дереккөздердегі түсіндірмелер: - «медиамен қарым-қатынас жасау мәдениетін, шығармашылық, коммуникативтік қабілеттерін дамыту, сыни ойлау, түсіндіру біліктіліктері, медиамәтінді талдау және бағалау, медиатеchnика көмегімен өзін-өзі көрсетудің әртүрлі формаларына үйрету мақсатында бұқаралық ақпарат құралдары мен материалдары арқылы тұлғаға білім беру және дамыту үрдісі.

Медиақұзыреттілік - БАҚ мәтіндері мен Интернет материалдарын, саналы қабылдау, сыни талдау, таңдау, баға беру негізінде қолдануына ықпал ететін, нәтижесінде медиапайдалануға деген ақылға салынған, салмақты мотивтерді, ақпараттық қауіпсіздікті, психологиялық тұрақтылықты қамтамасыз ететін білімдер, біліктер, дағдылар, қасиет - сапалар жиынтығы.

Цифрлық тарату әдісі – хабарларды тарату жөніндегі «Sony» компаниясы ойлап тапқан цифрлықжүйе

Цифрлық технологиялар - қысқарту әдістері мен ақпараттық тарату әдістеріне негізделген, бұл ең қысқа интервалдарға көптеген түрлі тапсырмаларды алуға мүмкіндік береді. Бұл схеманың жылдамдығы мен әмбебаптығы IT-технологиялар соншалықты танымал болды.

Цифрлық білім ресурстары – қолданушының сәйкес ережелерді сақтай отырып, білім беру мақсатында қолдану үшін жергілікті компьютерге жүктей алатын барлық ақпараттар (мәтіндер, графика, мультимедиа) жиынтығы

Цифрландыру – бизнес үлгілерін құру немесе өзгерту, құндылық тудыратын жаңа кірістерді, мүмкіндіктерді алу үшін цифрлық технологияны қолдану.

LMS (Learning Management System) – жеткізу, зерттеп отыру және үйренуді басқаруға негізделген программалық модуль

SCORM (Shareable Content Object Reference Model) – оқу материалдарын ұйымдастыру мен барлық қашықтықтан оқыту жүйесіне қойылатын талаптарға негізделген қашықтықтан оқыту жүйесі үшін жасалған стандарт

БЕЛГІЛЕУЛЕР МЕН ҚЫСҚАРТУЛАР

ҚР МЖМББС - Қазақстан Республикасының Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты

ҚРБЖҒМ - Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі

ЖОО - Жоғары оқу орны

Қаз ҰПУ - Қазақ ұлттық педагогикалық университеті

ТжҚИ - Тарих және құқық институты

ТФ - Тарих факультеті

ӘТК - Әлем тарихы кафедрасы

АКТ - Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар.

ЖАТ - Жаңа ақпараттық технологиялар

АТ - Ақпараттық технология

АТК- Ақпараттық техникалық компьютер

БАҚ - Бұқаралық ақпарат құралдары

БКҚ - Бұқаралық коммуникация құралдары

ЦИФРЛЫҚТЕХНОЛОГИЯЛАР - Компьютерлік оқыту бағдарламасы

КОЖ - Компьютерлік оқыту жүйесі

ҚО - Қашықтықтан оқыту

ҚОЖ - қашықтықтан оқыту жүйесі

ОӘК - Оқу-әдістемелік кешен

ОАО - Оқу - ақпараттық орта

СӨЖ - Оқушының өзіндік жұмысы

ЭТ - Эксперименттік топ

БТ - Бақылау тобы

МБ - Медиабілім

ЮНЕСКО - (UNESCO – United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) Біріккен Ұлттар Ұйымының ғылым-білім және мәдениет бойынша мәселелерімен айналысатын саласы (ұйымы)

RWST - оқу мен жазу арқылы сыни ойлауды дамыту технологиясы

ТМД - Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығы

БББ - Білім беру бағдарламасы

КІРІСПЕ

Зерттеудің өзектілігі. Қазіргі заман адамзаттың индустриалдық қоғамнан ақпараттық қоғамға өтуімен, оның әлеуметтік-экономикалық және саяси өмірінің барлық саласына тереңдеп енуімен ерекшеленеді. Сондықтан ақпаратты ала білу, оны өңдеп және күнделікті іс-әрекеттерімізде пайдалану заманауи дамудың қажетті шарты болып табылады. Ақпараттық технологиялардың өмірімізге тереңдей еніп, ілгерілей дамуы, әлемдік ақпарат құралдары мен коммуникациялық құралдардың жер бетіндегі рөлі мен оның ықпалының басты күшке ие болуы – заманымыздың негізгі мәселесі болып табылады.

Қазақстан тарихын компьютерлік оқыту проблемаларын әзірлеу, біріншіден, қазіргі қоғамды ақпараттандырудың жалпы міндеттеріне негізделген. Электрондық құралдардың көмегімен ақпаратты алудың және өңдеудің жаңа тәсілдерін оқушының игеруі нарық жағдайында бәсекеге қабілетті тұлға үшін міндетті талап болып табылады.

Қазіргі таңда Интернетсіз экономиканың бірде-бір саласы дами алмайды. Сондықтан елімізде қабылданған «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасында цифрландыруға күш салу арқылы адами капиталды белсенді түрде дамыту, инновациялық экономиканы құру, оқушыларға заман талабына сай білім беруді жетілдірудің құралы ретінде қарастырылған болатын[1].

Қазақстан Республикасының президенті Қасым-Жомарт Тоқаев 2021 жылғы 1 қыркүйектегі «Халық бірлігі және жүйелі реформалар – ел өркендеуінің берік негізі» атты халыққа Жолдауында білім саласын цифрландырудың маңызына тоқталып, оны сапалы білім берумен тікелей байланыстырып, «Цифрлы ұстаз» білім беру жобасын жүзеге асыруды тапсырған болатын[2].

Бұл тақырыптың өзектілігі сонымен бірге оқушы тұлғасының танымдық әлеуетін барынша іске асыруды қамтамасыз ететін дамып келе жатқан технологиялар негізінде мектептегі білім беруді жаңартудың жалпы міндеттерімен байланысты. Дидактикада негізінен компьютерлік оқытудың теориялық негіздері қаланды. Тарихты оқыту әдістемесінде оқу процесін компьютерлік қамтамасыз ету проблемасы негізінен практикалық деңгейде дамыды, пән бойынша цифрлық технология бағдарламаларын құру және қолдану проблемалары бойынша арнайы зерттеулер жүргізілмеді, бұл зерттеу тақырыбын әсіресе өзекті етеді.

Бұл мәселенің көкейкесілігі Қазақстан тарихын оқытудың қазіргі заманғы тәсілдеріне сәйкес келетін компьютерлік құралдармен қамтамасыз етудегі мектептің қажеттіліктерімен тікелей байланысты, өйткені зерттеу барысында келесі қайшылықтар анықталды:

- бір жағынан, технологияларды дамыта отырып, белсенді тәсіл негізінде білім беру процесін құру міндеттері мен екінші жағынан, тарихты оқытудың жарияланған электрондық құралдарының ақпараттық, «білімді» сипаты арасындағы;

- тарих сабақтарына бағытталған цифрлық білім беру бағдарламаларын құру қажеттілігі мен мектеп бағдарламалары мен стандартты жоспарлауға бағытталмаған электронды өнімнің нақты болуы арасындағы;

- тарихты оқытуға арналған цифрлық құралдардың орасан зор білімдік, дамытушылық және тәрбиелік әлеуеті мен олардың ақпараттық мүмкіндіктерін ғана қолдану.

Сонымен, зерттеу тақырыбының өзектілігі білім беруді цифрландырудағы қоғамның әлеуметтік тапсырысы, педагогикалық және әдістемелік ғылымдардың даму логикасы, тарихты қазіргі заманғы оқыту іс-тәжірибесінің қажеттіліктері.

Бұл зерттеу тарихты оқытуда электронды құралдарды қолданудың маңызды, негізгі мәселелерінің бірі – цифрлық білім беру бағдарламаларын құру мәселесін қарастырады.

Цифрлық технологиялар пәнінің білім беру мазмұнын игерудегі оқушылардың белсенді, дараланған, танымдық іс-әрекетін интерактивті режимде басқаратын электронды оқыту құралы ретінде түсінілді.

Мәселенің ғылымда қарастырылу деңгейі. Тарих сабақтарында көрнекілікті қолдану мәселесі мәңгілік болып табылады, өйткені балалар алыс өткенді зерттегенде, көбінесе өздерінің бастапқы түрінде елестете алатын немесе елестете алмайтын нысандармен айналысады. Әдістемелік әдебиеттегі осы тақырыпқа деген қызығушылықтың артуы және мектепке арналған көрнекі құралдар жиынтығын құру ХХ ғасырдың екінші жартысына келді (Г.И. Годер, П.В. Гора, Г.М. Донской, Ф.П. Коровкин, Б.С. Мурзаев, Д.Н. Никифоров және т.б.). Бірақ уақыт өте ескі әдістемелік әзірлемелер өз өзектілігін жоғалтты.

Өткен ғасырымыздың 60-70 жылдарда тарихты оқыту әдістемесін жетілдіру мәселелерімен әдіскерлер А.А. Вагин, П.С. Лейбенгруб, Ф.П. Коровкин, П.В. Гора, Н.Г. Дайри т.б. айналысты[3].

1990 жылдан бастап халық ағарту саласында болып жатқан үлкен өзгерістерге және де Қазақстан тарихының мектептің оқу жоспарына дербес пән болып енуіне байланысты ол құралындағы көптеген әдістемелік ұсыныстардың қазіргі талаптарға жауап бере алмайтыны түсінікті.

1992 жылы ҚР-ның «Білім туралы» заңы қабылданды. Тәуелсіздік нәтижесінде қабылданған осы заң еліміздегі тарихи білім беру құрылымына түбегейлі өзгеріс енгізді. «Білім туралы» заңға сәйкес білім беру жүйесін реформалауда тұлға дамуына басымдық беру қағидасы басшылыққа алынды.

Тарихи даму және қоғамтанушылық білім беру стратегиясына сай, мемлекеттік - партиялық идеологияның монополиясынан бас тартып, идеологиядағы плюрализмге жол ашылды. Қоғамдық - гуманитарлық пәндер қатарында ерекше орын алғандықтанда, тарих пәнін оқытудың әдістемелік мәселелерін шұғыл түрде шешу міндеті өткір қойылды.

Бүгінгі күні Қазақстанда білім берудің өзіндік ұлттық үлгісі қалыптасып, болып жатқан жаңартулар оқу-тәрбие жұмыстары бағыт-бағдарының заман талабына сай жасалуын міндеттеп отыр. ХХІ ғасыр – жеке тұлғаны қалыптастыру, ізгілендіру, дамыту ғасыры. Жеке тұлғаға қоғам талабына сай

тәрбие мен білім беруде мұғалімдердің инновациялық іс-әрекетінің ғылыми-педагогикалық негіздерін меңгеруі - маңызды мәселелердің бірі.

Білім мазмұнының компоненттері, әрекет түрлері, құндылық бағдары және эмоциялық-тұлғалық қатынасының алғашқы түсініктен білімге жетуі, әрекет тәсілдерінен дағдыға, құндылық нормадан көз жеткізуге дейін көтерілсе, құндылықтар мен тәсілдерді меңгеруге қажетті нақты мақсаттылық бағыт тиімді болмақ. Бұл әрине қай деңгейде болмасын білім беруде жаңа тұрғыдан келуді қажет етеді. Сондай қажеттілікті өтеудің бір жолы оқушылардың ақпараттық құзыреттіліктерін қалыптастыру үрдісінде инновациялық технологияларды пайдалану болып табылады. Инновациялық технологиялар туралы зерттеу жүргізген ғалымдар (В.А. Слостенин, И.П. Подласый, В.И. Андреев, В.В. Шапкин, В.Д. Симоненко, К.К. Колин және т.б.) пікіріне жүгінсек, педагогикалық инновация – бұл педагогика ғылымы саласында нақты мақсатқа бағытталған білім аясына белсенді өзгерістер енгізетін тұрақты элементтер, білімнің жеке компоненттері мен біртұтас жүйесін жетілдіруге ықпал ететін жаңа көзқарастар, – деген тұжырымға келеді. Инновация білім деңгейінің көтерілуіне жағдай туғызады[4].

Осы салада Қазақстандық педагог-әдіскер ғалымдар өз ғылыми еңбектері мен мақалаларында өздерінің осы-мәселе туралы ой-пікірлерімен бөліседі. Мысалы, С.Иманбаева «Оқу-тәрбие үрдісін ақпараттандыру ділгірлігі»[5], Мұхамбетжанова С.Т., Мелдебекова М.Т. «Педагогтардың ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану бойынша құзырлылықтарын қалыптастыру әдістемесі»[6], Нұрғалиева Г. Таутаева Г. Тілеуова С. «Ақпараттандыру - білім беруді реформаландырудың негізгі механизмі»[7].

Сонымен қатар «Информатика негіздері» журналы[8], Бөрібаев Б., Балапанов Е., Жаңа ақпараттық технологиялар[9], Информационные технологии[10], Д.Ш. Матрос, Д.М. Полев, Н.Н. Мельникова. Управление качеством образования на основенных информационных технологий[11] атты ғылыми еңбектер де қазіргі заман талабына сай оқу-әдістемелік әдебиеттер қатарынан көрнекті орынға ие.

Қызайбай Ақерке Бақбергенқызының «Оқушылардың ақпараттық құзыреттілігін дамытудың жолдары»[12] атты ғылыми мақаласын да айтуға болады. Бұл мақалада құзыреттіліктің маңызы және оның аспектілері жайлы мәселелер қарастырылған. Сонымен қатар, құзыреттіліктің білім алушылардың шығармашылығын дамытудағы жолдары, ақпараттық-коммуникативтік құзыреттілікті қолданудың тиімділігі қарастырылған.

Бастауыш сыныпта математика пәнінің оқытушысы, М.Өтемісов атындағы БҚМУ магистранты Сагидуллина Асима Мұратқызының «Ақпараттық коммуникациялық технологияны қолдана отырып болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің ақпараттық құзыреттіліктерін арттыру жолдары»[13] және БҚО Орал қалалық №37 ЖОББМ ағылшын пәні мұғалімі Киров Аман Есетовичтің «Оқытудың ақпараттық-коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастырудың дара жолы»[14] атты ғылыми мақалаларында теориялық-эксперименттік зерттеу процесінде Қазақстан тарихы бойынша

компьютерлік оқыту бағдарламасын жасау мен пайдаланудың әдістемелік негіздерін анықтауды мақсат еткен.

Тарих пәні бойынша цифрлық технологияларды әзірлеу мен пайдаланудың әдістемелік негіздері деп: цифрлық оқыту бағдарламаларын жасауға психологиялық-педагогикалық теориялық тәсілдерді әдістемелік интерпретациялау; Қазақстан тарихы бойынша цифрлық технологиялар әзірлеу теориясы мен практикасын нәтижелі қорыту түсінілді; цифрлық технологиялар көмегімен жүзеге асырылатын Қазақстан тарихын оқыту процесін ұйымдастырудың мақсаттарын, мазмұнын, құрылымын, тәсілдерін айқындауға ғылыми тұрғыда талдау жасалады.

Сонымен қатар соңғы кездегі диссертациялық жұмыстарды да атауға болады: Исабаева Даража Нағашыбаевна «Бастауыш сынып оқушыларының танымдық қызығушылығын қалыптастыруда ақпараттық- коммуникациялық технология құралдарын қолдану әдістемесі»[15], Азимбаева Гульжан Жумабековна «Қазақстан тарихынан білім сапасы мен білікті жетілдірудегі жаңа технологиялар (орта ғасырдағы мәдениет тарихы)»[16], Сартаева Назгүл Ташкенбаевна «Ақпараттық технологиялар негізінде бастауыш сынып оқушыларының зерттеушілік іс-әрекет мотивациясын қалыптастыру»[17], Досжанов Баянәлі Амантайұлы «Мультимедиялық технологияларды пайдалану арқылы оқыту процесін жетілдірудің педагогикалық шарттары»[18], Исабаева Сулу Нағашыбаевна «Оқушылардың ақпараттық- технологиялық құзыреттілігін қалыптастырудың педагогикалық шарттары»[19] және Ортаева Камила Ашимовнаның «Оқу үдерісінде ақпараттық технологияларды қолдану арқылы мұғалім тұлғасын дамытудың педагогикалық шарттары»[20] атты еңбектерінде осы мәселе төңірегінде жан-жақты пікір-ұсыныстар айтылады.

Бірақ бұл ғылыми жұмыстардың бәрі зерттеу нысаны басқа болғандықтан біз зерттеп отырған Қазақстан тарихын оқытудың цифрлық білім беру құралдары тақырыбын толық ашпайды. Біздің жұмысымыздың маңыздылығы да сонда.

Зерттеудің мақсаты: Қазақстан тарихын оқытуда 5-7 сынып оқушыларының цифрлық технологияларды қолдану ерекшеліктерін айқындау.

Зерттеу нысаны: Тарихты оқыту барысындағы цифрлық технологияларды қолдану.

Зерттеу пәні: цифрлық білім беру технологияларын әзірлеу және пайдалану процесі.

Зерттеудің ғылыми болжамы: Қазақстан тарихы бойынша цифрлық технологияларды қолдану мыналарды қамтамасыз етеді:

- электронды технологиялар арқылы пәнді оқытуда белсенділік тәсілін жүзеге асыру; өткенді зерттеудің оң мотивациясын ынталандыру;
- білім беру мазмұнын өз бетінше игеру тәжірибесін жинақтай отырып, мектеп оқушыларының танымдық іс-әрекет дағдыларын игеру процесін жетілдіру;
- жаппай мектептегі оқу процесін дараландыру;

- цифрлық технологиялар көмегімен тәрбиелік ықпал ету әдістерін жетілдіру;
- мұғалімнің жұмысын оңтайландыру.

Цифрлық технологиялар қолдану тиімділігі оны жобалау мен қолданудың келесі шарттарында қол жеткізіледі:

- электрондық оқу жоспары мектептегі тарих білімінің мазмұнына қойылатын нормативтік талаптарға сәйкес жасалуы және пәнді оқыту процесінің құрылымы мен логикасына сәйкес келуі керек;

- оқыту профилі оқушылардың танымдық іс-әрекетін бағдарламаланған басқару үшін компьютерлік технологияның бар әлеуетін максималды пайдалану негізінде жасалуы керек;

- цифрлық технологиялар мазмұны оқу материалының көлемін оңтайлы таңдауға негізделуі керек, тақырыпты саналы түрде өз бетінше игеруге қол жетімді және жеткілікті, тарихқа деген танымдық қызығушылықты оятады;

- цифрлық технологияларда қолданылатын формалар, әдістер мен тәсілдер белсенділікке негізделген, интерактивті сипатта болуы керек, пән мазмұнын игеруде оқушының өзіндік жұмысын қамтамасыз етеді;

- цифрлық технологиялар оқушылардың білім мен дағдыларды игеру деңгейін диагностикалауға және танымдық процесті түзетуге мүмкіндік беретін оқыту нәтижелерін тексеру формаларын қарастыруы керек; бағдарлама мектепте өткенді үйрену заңдылықтарын ескере отырып жасалынуы және қолданылуы керек;

- оны қолдану тарих сабақтарының мазмұны оқушылардың өзіндік танымдық іс-әрекетін бағдарламаланған оқыту принциптері негізінде ұйымдастыруды қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін жағдайларда, бұл оқу материалын қысқартпай, игерудің тиімділігін арттыратын жағдайда өте тиімді болады.

Зерттеудің міндеттері:

- психологиялық-педагогикалық және әдістемелік талдау нәтижесінде тарихты оқыту процесінде цифрлық технологияларды қолданудың теориялық негіздерін ашуға арналған әдебиеттер;

- цифрлық технологиялардың әдістемелік моделін құру;

- осы цифрлық технологиялар моделі негізінде тарих бойынша компьютерлік эксперименттік бағдарламаны, онымен жұмыс істеу әдістемесін әзірлеу;

- процесте құрылған цифрлық технологиялар моделінің тиімділігін тексеру

- тарих бойынша эксперименттік цифрлық технологиялар апробациясы;

- зерттеу нәтижелерін өңдеу, жүйелеу, қорытындылау және рәсімдеу.

Цифрлық технологияларды эксперименттік тексеру 5-7 сыныптағы Қазақстан тарихы сабағының материалына негізделді, өйткені пәндік оқытудың бастапқы кезеңінен бастап компьютерлік оқыту құралдарын дамытушылық негізде жүйелік жобалауды жүзеге асырған жөн.

Зерттеудің жетекші идеясы: цифрлық білім беру құралдары арқылы әр түрлі ақпараттармен жұмыс барысында ол өнімдерді сыни тұрғыдан зерделеу,

оқушылардың БАҚ арқылы келіп жатқан ұғымдар мен түсініктерге байыппен қарап, өзіндік қорытындылар жасауына, ақпараттан келетін қауіптерден өзін алшақтата алуға ықпал етеді.

Зерттеудің теориялық-әдіснамалық негіздері: іс-әрекеттің психологиялық теориясы және оны оқыту үдерісіне қатысты педагогикалық түсіндіру; дамыта оқытудың психологиялық-педагогикалық теориялық негіздері, оқушылардың танымдық іс-әрекетін басқару, ақыл-ой әрекеттерін кезең-кезеңмен қалыптастыру, бағдарламалап оқыту, оқытуды дараландыру; Қазақстан тарихындағы білім беруді дамытудың мақсаттары, мазмұны және әдістері туралы әдістемелік ережелер.

Зерттеу көздері: зерттеу мәселесіне қатысты философ, әлеуметтанушы, саясаттанушы, психолог және педагогтердің еңбектері; шетелдік және отандық ғалымдардың еңбектері мен іс-тәжірибелері, мерзімді басылым материалдары, автордың педагогикалық және зерттеушілік тәжірибесі.

Зерттеу кезеңдері:

Бірінші кезең (2018-2019ж.ж.) – зерттеу мәселесі бойынша педагогикалық, психологиялық, ғылыми-әдістемелік әдебиеттерге теориялық тұрғыдан талдау жасалды. Бұл кезеңде зерттеу мәселесінің өзектілігі негізделіп, мақсат-міндеттері, пәні, нысаны және ғылыми болжамы айқындалды, цифрлық білім беру құралдарын тексерудің өлшемдері мен деңгейлері анықталды.

Екінші кезең (2019-2020ж.ж.) – оқушылардың цифрлық технологияны меңгеруін қалыптастырудың құрылымдық-қызметтік моделі жасалды, психологиялық-педагогикалық шарттары негізделіп, айқындаушы эксперимент барысында оқушылардың аталған сапасының бастапқы деңгейі айқындалды.

Үшінші кезең (2020-2021ж.ж.) – эксперимент материалдары жүйеге келтірілді, соның негізінде, оқушылардың ақпараттық технологияларды қалыптастыру динамикасы анықталды. Оқушылардың цифрлық технологияларды пайдалана білулері бойынша жүргізілген тәжірибелік жұмыстың нәтижелері шығарылып, ғылыми негізделген ұсыныстар жүйеге келтірілді.

Зерттеу әдістері: зерттеу жұмысына қойылған міндеттерді жүзеге асыруда теориялық (философиялық, әлеуметтанушылық, психологиялық, педагогикалық және ғылыми-әдістемелік әдебиеттерді талдау, сараптамалық шолу әдісі, қорытындылау, салыстыру т.б.); эмпирикалық (сауалнама, әңгімелесу, педагогикалық бақылау, тестілеу, педагогикалық эксперимент); зерттеу бойынша алынған нәтижелерді өңдеудің математикалық-статистикалық әдістері қолданылды.

Зерттеудің базасы: Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Тарих және құқық институты, Әлем тарихы кафедрасы, Алматы қаласындағы №37 жалпы білім беретін мектеп, № 46 гимназия, №55 жалпы білім беретін мектеп, № 128 жалпы білім беретін мектеп. Экспериментке 5-7 сыныптардың 99 оқушысы қатысты.

Зерттеудің ғылыми жаңалығы мен теориялық маңыздылығы:

- жоғары мектеп педагогикасының теориясы осы еңбекте қолданылатын «цифрлық технологиялар», «компьютерлік оқыту бағдарламасы», «ақпараттық-коммуникациялық технологиялар» ұғымдары мәнінің нақтылануымен, зерттеушінің берген өзіндік анықтамасымен толықтырылған;

- ұстаздардың цифрлық технологияны меңгеруін қалыптастырудың компоненттері, көрсеткіштері, мазмұны мен әдістері, құралдары, диагностикалық әдістемелері, деңгейлерінен тұратын құрылымдық-қызметтік моделі жасалынды;

- мектептерде оқушылардың ақпараттық, коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастырудың тиімділігін арттыратын: ақпараттық-коммуникациялық технология өнімдерінің сананы билеушілік астарларынан болатын қауіпті түсінуіне жағдай жасау; цифрлық технология өнімдерді тұтынуға сыни көзқарасын қалыптастыру; оқушылардың медиа мәтіндерді қабылдау және түсіну үрдісін технологиялық қамтамасыз ету сияқты психологиялық-педагогикалық шарттар жиынтығы нақтыланып, негізделді;

- ақпараттық-коммуникациялық технологиялар мектеп оқушыларының оқу-танымдық іс-әрекетін белсендіру мен ынталандырудың маңызды құралы болып табылады, мектеп оқушыларының жеке тұлғасының дамуына ықпал етеді және сапалы білім береді;

- оқу үрдісінде электрондық оқыту бағдарламаларын дәстүрлі оқыту әдістерді педагогикалық жаңашылдықпен ұштастыру арқылы жүйелі түрде қолдану дайындық деңгейлерін әртүрлі білім алушыларды оқытудың тиімділігін арттырады;

Зерттеудің практикалық маңыздылығы:

Заманауи мектептің 5-7 сыныптарында Қазақстан тарихын оқытудың цифрлық технологиялар арқылы олардың ақпараттық құзыреттілігін қалыптастырудың, ұсынылып отырған педагогикалық-әдістемелік шарттарын жүзеге асыру барысында дайындалған және жарияланған ғылыми мақалалары мен конференцияларда жасаған баяндамалары бұл зерттеудің оқушылар үшін ғылыми-практикалық маңызы болып табылады.

Зерттеудің бұл практикалық нәтижелерін жоғары және арнаулы оқу орындары тәжірибесінде, мұғалімдердің біліктілігін арттыру және қайта даярлау институттары мен жалпы орта білім беретін мектептердің білім беру үдерісінде пайдалану білім алушылардың оқытудың цифрлық құралдарын жан-жақты меңгеру, оны пайдалану және оқушылардың заманауи білімді меңгеру саласындағы сауаттылығын арттыруға мүмкіндік береді.

Қорғауға ұсынылатын қағидалар:

1. «Оқушылардың ақпараттық құзыреттілігі» – тұлғаның ақпараттық әлемде дұрыс бағыт алуына БАҚ өнімдерін, Интернет материалдарын сыни тұрғыда талдап, дұрыс бағалау негізінде қолдануына ықпал ететін, тұлғаның танымдық белсенділігін, сыни ойлауын, рефлексиясын сипаттайтын, нәтижесінде ақпараттық өнімдерінің түпкі ойын түсінуді, оларды пайдаланудағы ақпараттық қауіпсіздікті, психологиялық тұрақтылықты қамтамасыз ететін білімдер, біліктер, дағдылар, қасиет–сапалар жиынтығы.

2. Ақпараттық құзыреттілік арқылы нақты объектілер көмегімен қажетті ақпаратты іздеу, талдап, таңдап (іріктеп) алу, ұйымдастыру, түрлендіру, сақтау және ақпаратты беру біліктері қалыптасады. Бұл құзыреттілік оқушының оқу пәндеріндегі және білім аймақтарындағы, сонымен бірге қоршаған дүниедегі ақпараттармен жұмыс істей білу дағдыларын қамтамасыз етеді.

Оқушылардың ақпараттық құзыреттіліктерін қалыптастырудың құрылымдық-қызметтік моделі мотивациялық, танымдық-әрекеттік, бағалаушылық компоненттер мен олардың көрсеткіштерінің, әдіснаманың іс-әрекеттік, құзыреттілік, аксиологиялық, семиотикалық тұғырлары мен ұстанымдары, біртұтас педагогикалық үрдістің құрамалары: мазмұн, әдіс, технологиялар, құралдар негізделген, зерттеліп отырған сапаның деңгейін анықтайтын әдістер мен әрекеттер жиынтығынан тұратын құрылым.

3. Білім беруді ізгілендіру, ақпараттандыру - бүгінгі заман талабы. Ақпараттық білімнің, орта мен адамның өзара қарым-қатынасын үйлестіру және жаңа қоғамда ақпараттық технологияны пайдалану, ақпараттық мәдениетпен байланысын кеңейту мүмкіндіктері мол кезде өркениеттің өсуі ақпараттық қоғамның қалыптасуымен тікелей байланысты екенін ескерсек, қазіргі кездегі білім мен техниканың даму деңгейі әрбір адамға сапалы және терең білім мен кәсіби іскерліктердің болуын, жастардың белсенді шығармашылықпен жұмыс істеуін талап етеді. Олардың жаңашылдығы зерттеу пәнімен байланыстылығында, мазмұндық толықтылығында және кешенді негізделуінде болып табылады.

4. Ақпараттық құзыреттілік: - сыни тұрғыдан ұсынылған ақпараттар аясында дұрыс шешім қабылдауға, - өз бетімен мақсат қоюға және оны қорғауға, мақсатқа жету үшін танымдық қызметті жоспарлауға және жүзеге асыруға; - ақпаратты өз бетімен табуға, талдауға, іріктеу жасауға, қайта қарауға сақтауға, түрлендіруге және тасымалдауға, мүмкіндігінше қазіргі заманғы ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың көмегімен жүзеге асыруға; - логикалық операцияларды (талдау, жинақтау, құрылымдау, тура және жанама дәлелдеу, аналог негізінде дәлелдеу, модельдеу, қиялмен эксперименттеу, материалды жүйелеу) қолдана отырып, ақпаратты өңдеуге; - өзінің оқу қызметін жоспарлау және жүзеге асыру үшін ақпаратты қолдануға мүмкіндік туғызады.

5. Білім беруді ақпараттандырудың жаңа бағыты - дәріс сабақтарында интерактивті тақталарды қолдану болып табылады. ActivBoard интерактивті тақтасы мен ActivStudio программалық қамтуын оқу үрдісінде пайдалануда біраз жетістіктерге қол жетуде. Бұл бағдарламалық-техникалық кешеннің өзіне тән ерекшелігі, әмбебаптығы, интерактивтілігі, қызметінің көп жақтылығы және қолданушыға пайдалануға түсініктілігі мен интерфейсінің қарапайымдылығы. Заман талабына сай, оқушыларға сапалы білім беруде электрондық оқулықтарды сабаққа пайдалану - оқытудың жаңа технологиясының бір түрі ретінде қарастырылады. Ол оқушыларды даралай оқытуда жаңа информацияларды жеткізуге, сондай-ақ игерілген білім мен біліктерді тесттік бақылауға арналған программалық құрал.

Зерттеу нәтижелерінің дәлелділігі мен негізділігі: зерттеу мазмұнының ғылыми аппаратқа сәйкестілігімен; зерттеу әдістер кешенін пайдаланумен; алынған деректердің дәлелдігімен, тәжірибелік-эксперименттік зерттеу жұмысының жоспарлы кезеңділігімен, бастапқы және соңғы көрсеткіштер нәтижелерінің тиімділігімен, олардың оқу-тәрбие үдерісіне кешенді ендірілуімен қамтамасыз етіледі.

Интерактивті режимде оқушылардың білімдерін бақылау оқытудың тиімділігін арттырып, тұлғаның барлық потенциалын, танымдық, моральды-адамгершілік, шығармашылық, коммуникативтілік және эстетикалық мүмкіндіктерін іске асыруға көмектеседі, оқушылардың зияткерлігін, ақпараттық мәдениетін дамытуға әсер етеді.

Тарихты оқытуда цифрлық технологияларды пайдалану стратегияларын әзірлеу кезінде оқыту жүйелерінен немесе оқыту технологияларынан білім берудегі интернет ресурстарының орны мен рөлін талдауға баса назар аударылатындығын атап өту маңызды.

Зерттеу нәтижелерінің талқылануы мен жүзеге асырылуы: зерттеу материалдары бойынша 7 ғылыми еңбек жарияланды, оның ішінде 3 -ҚР БЖҒМ Білім және ғылым саласындағы сапаны қамтамасыз ету комитеті бекіткен басылымдардағы журналдарда, 1 -Scopus ақпараттық базасына кіретін журналдарда, 1 -халықаралық конференция материалында, 1 –шетелдік конференция материалдарында, 1 -Республикалық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары дайындалды.

Диссертацияның құрылымы: диссертация 150 беттен, кіріспеден, 3 тараудан, қорытындыдан, пайдаланылған әдебиеттер тізімі мен қосымшалардан тұрады.

Кіріспеде зерттеу тақырыбының өзектілігі дәлелденіп, ғылыми аппараты: нысаны, пәні, мақсаты, болжамы, міндеттері, жетекші идеясы, теориялық негіздері, зерттеу көздері, әдістері, негізгі кезеңдері мен базасы, қорғауға ұсынылатын негізгі қағидалары, ғылыми жаңалығы мен теориялық және практикалық маңыздылығы, нәтижелердің дәлелділігі мен негізділігі көрсетіледі.

«Тарихи білімді ақпараттандырудың теориялық аспектілері» атты бірінші тарауда цифрлық тарихи білімнің даму бағыттарына шолу жасалып, тарихи білім беру процесінде цифрлық білім беру технологиясын қолдану мақсаттарының анықтамасын береді. Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдана отырып, тұлғаны бағдарланған тарихты оқыту жағдайында танымдық қызығушылығын дамыту жолдары көрсетіледі.

Тарихты оқытудың ақпараттық-коммуникациялық технологияларын қолдану контекстінде қолданбалы бағытын жүзеге асыру заман талабы екендігін дәлелдейді.

«Қазақстан тарихы пәнін оқытуда цифрлық технологияларды қолдану» атты екінші тарауда цифрлық технологияларын қолдану аясындағы тарихи білімнің қазіргі жағдайына тоқталып, Қазақстан тарихын оқыту

процесінде цифрлық технологияларын қолдану саласындағы ғылыми-әдістемелік әзірлемелерді талдаудың жолдары талқыланады.

Тарихты оқыту процесінде мамандандырылған бағдарламалық өнімдерді қолданудың педагогикалық орындылығының маңызына мән беріліп, оған ғылыми талдау жасалынады.

Шетелдік және отандық білім беру сайттарының мазмұнын олардың тарихты оқыту процесінде қолдану аспектілері бойынша талдау арқылы оқушыларға заман талабына сай тиянақты білім беру оған жетудің жолдарына баға беріледі. Мәселені зерттеуге қажетті әдіснамалық тұғырларға, ұстанымдарға, құрылымдық-қызметтік моделге сипаттама беріліп, зерттеу барысында айқындалған педагогикалық-әдістемелік шарттар негізделеді.

«Тарихи білім берудің ақпараттық-коммуникациялық технологияларын пайдаланудың әдістемелік тәсілдері» атты үшінші тарауда Қазақстан тарихын оқыту процесінде электронды оқу құралдарын кешенді қолдану жолдары мен танымдық қызығушылықты дамыту процесінде мамандандырылған бағдарламалық өнімдерді қолданудың ұйымдастырушылық формалары мен әдістеріне талдау жасалады.

Тарихты оқыту процесінде ақпараттық желілердің электрондық білім беру ресурстарын пайдаланудың тиімділігіне тоқталып, оның қазіргі замандағы маңызына баға беріледі.

Қорытындыда зерттеудің негізгі қағидалары, нәтижелері тұжырымдалып, ғылыми-әдістемелік ұсыныстар беріледі. Ұстаз үшін басты нәтиже шәкіртінің білімді болуы ғана емес, білімді өздігінен алуы және алған білімдерін қажетіне қолдану болып табылады. Бүгінгі бала - ертенгі жаңа әлем. Бүгінгі күні ақпараттар ағымы өте көп. Ақпараттық ортада жұмыс жасау үшін әр педагог өз пікірін жүйелі түрде жеткізе білетін, коммуникативті және ақпараттық мәдениеті дамыған, интерактивтік тақтаны пайдалана алатын, Он-лайн режимінде жұмыс жасау әдістерін меңгерген мұғалім болуы тиіс. Заман талабына сай жаңа технология әдістерін үйрету, бағат-бағдар беруші – мұғалімдерміз. Оқушылардың жаңа тұрмысқа, жаңа оқуға, жаңа қатынастарға бейімделуі тиіс. Бұл мақсат ұстаздар қауымына зор міндеттер жүктейді.

Қосымшада зерттеудің тәжірибелік-эксперимент жұмыстарында қолданылған әдістемелер, оқушыларға арналған сауалнамалар, диссертацияға енбеген басқада материалдар ұсынылады.

1 ТАРИХИ БІЛІМДІ АҚПАРАТТАНДЫРУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ

1.1 Цифрлық тарихи білімнің даму бағыттары.

Тарихи информатиканың қалыптасуы мен дамуы, сондай-ақ тарихи зерттеулердегі бейтанысдағы біраз пәнаралық ағымдар қазіргі ғылымның дамуына дене сипаттың елесі боп табылады - жалпы ғылыми интеграция қажеттілігінің өсуі, ақпараттық, жаратылыстану-гуманитарлық ғылымдардың байланысын күшейту, пәнаралық зерттеулерді дамыту.

Тарихи информатика тарихи зерттеулердің ақпараттандыру, компьютерлендіру әрі математикаландыру тенденцияларымен суыт қатысты ағым санатында тарихи мағлұмат көздерінен алынған мәліметтер негізінде тарихи зерттеулерде электрондық ресурстарды орнату мен пайдаланудың тұжырымдамаларының, жолдары мен технологияларының жиынтығы боп табылады[21.] Отандық әрі шетелдік тарихнаманы сараптау негізінде бұл пәнаралық ағымның кейінгі онжылдықтағы дамуы атап көрсетілген. Бірінші заман (80-ші жылдардың екінші жартысынан бастап 1990-шы жылдардың аяғына шейін) теориялық әрі әдістемелік сипаттағы пікірталастармен сипатталды, кездеме тарихи информатиканың қалыптасуымен, оның тарих ғылымындағы орнын және оның ақпараттық ғылыммен байланысын түсінумен қатысты. Осы кезде институционалдық өзгерістер қияу алды: «Тарих әлі санау» халықаралық қауымдастығы (АНС, 1986 жылдан бері қызмет істейді,) сонан кері оның ұлттық «филиалдары,» соның ішінде «Тарих және компьютер» қауымдастығы (АИС, 1992 жылдан бері қызмет істейді,) осы салада еңбек істейтін Ресей мен ТМД елдерінің мамандарын біріктіреді.

Шетелдік мерзімді басылымдарда бұл жарияланымдар Халықаралық «Тарих және есептеу» қауымдастығының (1989 жылдан 2002 жылға дейін шыққан) және «Компьютерлер мен гуманитарлық ғылымдар» халықаралық ассоциациясының (1966 жылдан 2005 жылға дейін шыққан) журналдарына, сондай-ақ Американдық қауымдастықтың «Тарих» электронды журналына сәйкес келеді. және есептеу» (ААНС), ол 1996 жылдың қаңтарынан бастап жұмыс істейді. ХХІ ғасырдың басында. алғашқы екі журнал ұйымдық өзгерістер кезеңінен өтті. Сонымен, 2003 жылдан 2006 жылға дейін «Тарих және есептеу» журналы шықпады, ал 2007 жылы оның орнына «Халықаралық гуманитарлық және өнер есептеулер журналы» деген жаңа журнал келді. Бұл басылым үш ғылыми ұйымның қамқорлығымен шығарылады: Халықаралық тарих және есептеу қауымдастығы, электронды мәдени атлас бастамасы[22], гуманитарлық ғылымдар мен өнердегі цифрлық ресурстар[23], оның тақырыптары қазір әлдеқайда кең және пәнаралық деңгейі жоғары. Екінші жағынан, жалпы гуманитарлық тақырыптардың белгілі бір тарылуын және пәнаралық деңгейдің төмендеуін «Компьютерлер және гуманитарлық ғылымдар» журналында болған өзгерістерден байқауға болады: 2005 жылдың наурызында ол «Тілдік ресурстар және бағалау» болып өзгертілді және

негізінен информатика туралы мақалалар жариялады. Тарихи информатиканың шетелдік тарихнамасындағы аталған өзгерістер осы бағыт эволюциясының соңғы онжылдықтағы күрделі сипатын көрсетеді. Зерттеліп отырған кезең ішінде отандық және шетелдік зерттеулердің даму тенденцияларына проблемалар мен зерттеу әдістемесі, сонымен қатар әдістемелік және технологиялық құралдар мен тәсілдер тұрғысынан салыстырмалы талдау жасалатын болады.

Шетелдік мерзімді басылымдарға "History & Computing" Халықаралық қауымдастығының (1989 жылдан бастап 2002 жылға дейін басылып шыққан) және "Computers and the humanities" Халықаралық қауымдастығының (1966 жылдан бастап 2005 жылға дейін басылып шыққан) журналдары, сондай-ақ 1996 жылғы қаңтардан бастап ХХІ ғасырдың басында қолданыста болған "History and Computing" (ААНС) американдық қауымдастықтың электрондық журналы сәйкес келеді. Осылайша, 2003 жылдан 2006 жылға дейін "History & Computing" журналы шықпады, ал 2007 жылы оның орнына "International Journal of Humanities and Arts Computing" атты жаңа журнал келді. Бұл басылым үш ғылыми ұйымның қамқорлығымен шығады: Халықаралық Тарих және есептеу қауымдастығы, электронды мәдени Атлас бастамасы[24], адами және өнер саласындағы цифрлық ресурстар[25], оның тақырыбы қазір әлдеқайда кең және пәнаралық деңгей жоғары. Екінші жағынан, жалпы гуманитарлық тақырыптардың белгілі бір тарылуы мен пәнаралық деңгейдің төмендеуін "Computers and the Humanities" журналымен болған өзгерістерден көруге болады: 2005 жылғы наурызда ол "тілдік ресурстар және бағалау" деп аталды және негізінен компьютерлік лингвистика туралы мақалалар жариялады. Тарихи информатиканың шетелдік тарихнамасындағы аталған өзгерістер соңғы онжылдықтағы осы бағыттың эволюциясының өте күрделі сипатын көрсетеді. Зерделенетін кезең үшін зерттеулердің проблемалары мен әдіснамасы, сондай-ақ әдістемелік және технологиялық құралдар мен тәсілдер тұрғысынан отандық және шетелдік зерттеулердің даму үрдістеріне салыстырмалы талдау жүргізілетін болады.

Ең алдымен, 20 ғасырдың аяғындағы аймақтың жағдайын сипаттау қажет [26]. Осы уақытқа дейін тарихи информатиканың теориялық негіздері мен әдіснамалық тұжырымдамалары туралы пікірталастары қалыптасу кезеңі аяқталып, дамудың екі негізгі бағыты қалыптасты - аналитикалық және ақпараттық (электрондық ресурстар проблемасына байланысты). Тарихи информатиканың аналитикалық компонентін дамытудың негізгі тенденцияларын көрсететін басылымдардың тақырыптары отандық және шетелдік басылымдар үшін түбегейлі ерекшеленбейді. ХХ ғасырдың аяғында тарихи білімнің бірнеше салалары анықталды, мұнда нәтижелер көбіне компьютерленген зерттеу барысында қолданылатын цифрлық әдістерді қолдану арқылы қол жеткізіледі. Бұл ең әуелі тарихи-демографиялық зерттеулер, экономикалық тарих, әлеуметтік тарихтың бірталай салалары (әлеуметтік ғылымдар тарихы деп аталатын шеңберде дамыған) әлі саяси тарих (айталық, парламенттік тарих.)

Зерттеушілер статистикалық әдістермен бірге динамиканы талдаудың сызықтық емес тәсілдері, динамикалық хаосты деректеу жолдары және компьютерлік модельдеу іспетті күрделі құралдарға жүгіне бастайды. Тарихи информатиканың ақпараттық компоненті 20 ғасырдың аяғынан дамып келеді сонауғұрлым қарқынмен, қазір пәндік бағыттарды меңгеру және тарихи-мәдени мұраны сақтауға қатысты мазмұндық міндеттерді шешуге жасақ алып бару жалпы тарихи ғылыми тағы білім беру ресурстары санатында мұрағаттардың (мәтіндік әрі графикалық ақпараттың,) мұражайлар бен кітапханалардың электрондық аналогтарын орнату әлі оларға (әуелі әлемдік Интернет арқасында) сандаған пайдаланушыларға әскер жетімділікті қамтамасыз жасау, сондай-ақ тарихи кеңістікті талдауға қатысты міндеттер, құбылыстар мен процестер. Зерттеу тақырыптарының кеңеюіне байланысты тарихи информатика шеңберіндегі белгілі бір бағыттардың саралануы, мәтіндер мен суреттерді цифрландыру технологиялары үш өлшемді модельдеу әдістері (3D модельдеу) және геоақпараттық жүйелер (ГАЖ) игерілуде.

Тарихи информатикада ең сәтті қолданылатын ақпараттық технологиялар арасында, оның қалыптасуының басынан бастап әрқашан мәліметтер базасы мен электронды мәтіндер жинағын орнату әрі талдаумен қатысты технологиялар болған. Сонда да, ақтық онжылдықта бұл технологияларды интеграциялау әлі мәліметтер базасын, мәтіндерді, компьютерлік карталарды, суреттерді және бейтаныс аудиовизуалды ақпаратты қамтитын электронды ресурстармен іс істеудің мультимедиялық тәсілдерін дамыту басталды. Тарихи білік беруде ақпараттық технологияларды ұстау аясының кеңеюіне қатысты сұранысқа ие мультимедиялық ресурстарға айналуда.

XXI ғасырдың бірінші кезеңдерде қалыптасқан тарихи зерттеулердің әдістемелік және технологиялық қамтамасыз етілуін кеңейтуге бағытталған біздің елдегі және шет елдердегі тарихи информатиканың негізгі бағыттары мен даму тенденциялары сақталған. Бұл тенденциялар кәсіби қоғамдастықтың ақпараттық қоғамның қалыптасуы жағдайында тарих ғылымы үшін жаңа ақпараттық орта құру қажеттілігінен туындайды[27]. Бұған шетелдік мезгілді басылымдардағы жарияланымдар, бұл заманда өткізілген үш халықаралық АНС конференциясының материалдары әрі талдамалық мақалалар айғақ бола алады[28.] Тәріздес тұжырымдар «Тарих тағы компьютер» қауымдастығының Ақпараттық бюллетені мен «Идеялар шеңбері» топтамаларындағы АӨК-тің бес конференциясының материалдарын (2000-2008 ж.ж. өткізілген) және тиесілі аналитикалық басылымдарды талдаумен қамтамасыз етілген[29]. Соңғы онжылдықтағы тарихи информатиканың дамуы ғылыми қызығушылықтарды саралау, зерттеу міндеттерінің ауқымын кеңейту және тарихи информатиканың «ішіндегі» жаңа әдіснамалық және технологиялық бағыттарды қалыптастыру процесін көрсетеді[30].

Тарихи информатиканың ақпараттық технологияларды гуманитарлық білімнің өзге салаларында қолдануымен пәнаралық өзді-өзіне байланысы таратып келеді, бұл ақпараттың сипатында әрі сәйкесінше онымен қызмет жасау жолдары мен технологияларының белгілі бір ұқсастығына қатысты.

Кездеме заңдылықты құрылымдық деректермен жұмыс істеудің ақпараттық технологиялары мысалында (мәселен, статистикалық дереккөздер формулярлық сипаттағы бұлақ көздер, көбісінде кестелік сипатта) әрі бос мәтіндер мысалында зайыр көруге болады. Өз дамуында мәліметтер базасын орнату және саралау технологиялары (қағида бойынша, реляциялық немесе кестелік мәліметтер базасы,) және электронды мәтіндерді сараптау технологиялары (сөздіктер орнату, сәйкестендіру, авторлық стильдерді ресімдеу,) екінші жағынан, онша ортақ болмады. Терминологиядағы ұқсастыққа қарамастан, кестелік мәліметтер базасы мәтіннің құрылымдық белгілеу принциптеріне негізделген кәміл мәтінді мәліметтер базасы ақпараттық технологиялардың дамуының әр түрлі салаларымен қатысты жетті, қысқасы қоса санау лингвистикасына тартылған мәтіндермен іс жасады. Мәтіндерді ұсыну мен саралау жолдары, технологиялары бойынша тарихшылар мен лингвистердің ортақ мол нәрселері болғанымен, жазбаларды байланыстыру алгоритмі (жеке тұлғаны іздеуге негізделген отбасылық тарихты қалпына келтіру жұмыстарындағы ерекше тарихи-демографиялық әдіс) сияқты тарихшыларға тән тәсілдер бар халықты тіркеудің әр түрлі көздеріндегі ақпараттар) немесе тарихи құжаттарды ғылыми-сыни жариялау принциптері [31].

Соңғы онжылдықта, XML ақпараттық технологияларының дамуымен[32] кестелік және жете мәтіндік мәліметтер базасымен шаруа жасау тәсілдерінің (көне) бір конвергенциясы байқалды, себебі құрылымдықтың әртүрлі дәрежедегі деректері XML форматында ұсынылуы бәлкім - құрылымдық реляциялық (кестелік) мәліметтерден құрылымданбаған мәтіндік құжаттарға шейін XML-ді құрудың мақсаты әртүрлі ақпаратты өңдеу жүйелері арасындағы мәліметтер алмасуындағы үйлесімділікті қамтамасыз қылу жетті, әсіресе Интернет арқасында мұндай мәліметтерді аттандыру уақытында. Демек, бұл жол тақырыптық электрондық ресурстарды орнату уақытында қазір перспективалар ашады, олар, әдетте, гетерогенді мәліметтердің кең коллекциясы боп табылады. Құрылымдық дереккөздер де (олар үшін мәліметтер базасының технологиялары тепе-тең) әлі мәтіндер тарихи-мәдени мұра құжаттарын және электронды басылымдардың (электрондық факсимилелер, электронды басылымдар, электронды мұрағаттар мен кітапханалар) сорттарын сақтауға арналған цифрлық форматтарды құрумен қатысты зерттеу объектілері болып табылады. Тарихи информатика саласындағы мамандардың архивтермен әрі тарихи-мәдени мұраны сақтау саласында істейтін ұйымдармен ынтымақтастығының кеңеюі байқалатын құбылысқа айналуда.

Перспективалық бағыт - визуалды көздермен жұмыс. Егер таяуда ғана тарихи шығармалардағы образдардың рөлі, әдетте, тек иллюстрацияға дейін төмендетілген болса, қазір жағдай күрт өзгеріп жатыр және мәселе кескіндерді электронды түрде жариялау мүмкіндігі иллюстрациялардың бағасын алып тастайды: суреттерге деген қызығушылық тарих ғылымының әр түрлі салаларында - тарихи-мәдени зерттеулерден бастап әлеуметтік-экономикалық

тарихқа дейін қолдануға болатын көздер. Цифрландырылған кескіндер архивтерінің саны тез өсіп, графикалық ақпарат мәтінмен және цифрлық мәліметтермен бірге сұранысқа ие болып келеді. Нәтижесінде электронды кескіндермен жұмыс істеудің әдістемелік принциптерін, оларды сипаттау стандарттарын, визуалды талдау мен интерпретациялау әдістерін әзірлеу проблемасы туындайды.

Суреттердің мазмұнын сипаттауға негізделген және графикалық ақпаратты тиімді ақпарат іздеуге мүмкіндік беретін метадеректерді құру өзекті болып отыр. Осындай сұрақтар тарихи электрондық карталармен жұмыс кезінде де туындайды, бұл, әрине, тарихи зерттеулерде ГАЖ технологияларын қолданатын жұмыстардың айтарлықтай өсуіне әкеледі[33]. Жаңа тенденцияларды да атап өтуге болады. Осылайша, зерттеулердің аналитикалық және ақпараттық компоненттерінің интеграциясы тарихи информатиканың ағымында біздің елде де, шетелде тағы дамып келеді. Бір жағынан, заман ішінде ақпараттық компоненттің «өзегі» болған мәліметтер базасы барған сайын статистикалық талдаудың объектісіне айналуға. Екінші жағынан, экономикалық тарихта талдаудың күрделі статистикалық әдістерін жұмсау, тарихи демографияда микродеректермен іс істеудің әдістерін зат барған сайын маңызды электрондық ресурстарды - экономикалық және демографиялық көрсеткіштердің динамикасының ұзақ серияларын қамтитын зерттеу дерекқорларын құрумен қатар жүреді халықаралық жобалар шеңберінде[34]. Бұл ресурстар өз кезегінде зерттеушілердің назарын тек әдіснамалық емес, сонымен қатар ақпараттық технологиялар компонентіне арттырады: мәліметтер базасы, геоақпараттық жүйелер (ГАЖ), имитациялық модельдеуге арналған бағдарламалық қамтамасыздандырудың әдістері мен технологияларын қолданатын жұмыстардың саны (соңғысы әсіресе орыс тарихнамасына тән)[35]. Бұл әсер әсіресе тарихи демография жағдайында байқалады. Отандық және шетелдік тарихнамада ақпараттық технологиялардың дамуы (бірінші кезекте мәліметтер базасының технологиялары), ғылыми айналымға алғашқы ақпараттардың үлкен көлемін енгізу (шіркеу құжаттары, аудиторлық және тұрғындарды әкімшілік-полициялық тіркеу) және демографиялық дереккөздерді талдау әдістерінің дамуы айтарлықтай өсуді ынталандырды осы саладағы жұмыстың саны мен сапасы[36].

Жалпы алғанда, соңғы онжылдықта зерттеудің әдістемелік (және технологиялық) қолдауын кеңейтуге бағытталған отандық және шетелдік тарихи информатиканың едәуір тұрақты прогрессивті дамуы туралы айтуға болады. Алайда, бұл даму біркелкі болған жоқ ХХ-XXI ғасырлар тоғысында тарих ғылымы мен білімінің жаңа ақпараттық ортасына қатысты мәселелер ең өзекті болды. Сол кезде интернеттің барған сайын кең таралған ақпарат көзіне, оның ішінде тарихшыларға арналған кәсіби ақпаратқа айналатыны анық болды, желілік технологиялар тарихшы-зерттеуші мен оқытушының жұмыс зертханасына мықтап еніп кетті[37]. Сонымен қатар, тарихи информатика саласында жұмыс істейтін мамандар енді интернеттен ақпараттарды іздеу міндеттерін ғана қоя алмады: тарихи ғылыми және білім беру (тақырыптық)

ресурстарды құруға және пайдалануға ерекше назар аударылды[38]. Бұл қызмет көпқырлы және тарихи-мәдени мұраны сақтау мен оған қол жетімділікті қамтамасыз етудің, соның ішінде желілік технологияларды қолданудың негізгі ағымында жатыр. Осыған қатысты тарихи мәлімет көздерін, әсіресе архивтік құжаттарды интернетте де CD-де салу уақытында туындайтын проблемалар белсенді түрде талқыланды; мұндай басылымдардың артықшылықтары мен кемшіліктері, ақпараттық технологиялар саласындағы мамандармен ынтымақтастық, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды сырт гуманитарлық ғылымдарда қолданатын әріптестерімен, сондай-ақ мұрағат қызметкерлерімен, мұражайлар мен кітапханалардың қызметкерлерімен тәжірибе ұтымдау қажеттілігі. Тарихшының кәсіби жұмысында ғаламдық интернет желісінің ресурстарын пайдалану мүмкіндігімен байланысты проблемалар ең қарқынды түрде орыс тарихнамасында талқыланды. Бұған 1990 жылдардың аяғы - 2000 жылдардың басында өткен бірнеше конференциялар мен дөңгелек үстелдер дәлел. «Тарих және компьютер» ассоциациясының бастамасымен: Алтай мемлекеттік университетінде «Интернет - тарих ғылымының жаңа ақпараттық ортасы» конференциясы (1998)[39], «Сіздің атыңызда, интернет?» телекөпірі. (1998)[40], «тарихшы, дереккөз және интернет» проблемасы бойынша «дөңгелек үстел» (2000). Бұл кезеңде Интернет-технологияларды тарихи зерттеулер мен білім беруде қолданудың тұжырымдамалық және әдістемелік мәселелері, олардың мүмкіндіктері мен шектеулері, тіпті осы жолда пайда болатын нақты және елестететін қауіптер талқыланды. «Тарихшы, дереккөз және интернет» тақырыбындағы пікірталас барысында гуманитарлық ғылымдарды ақпараттандырудың жалпы процесіне, жаңа ақпараттық мәдениетті қалыптастыруға байланысты бірқатар маңызды сұрақтар көтерілді, оның таңғажайып белгілерінің бірі - Интернет феномені.

«Дөңгелек үстелге» қатысушылар жаһандық желідегі тарихи құжаттарды электронды түрде жария ету перспективаларын, мұндай басылымдар үшін стандарттарды қамдау қажеттілігін, олардың құқықтық аспектілерін, ресурстардың сапалық мәселелерін, электронды құжаттарға сілтеме жасай отырып, т.б. егжей-тегжейлі талқылады. Өтініштер мен бағалаулардың көпшілігі байқалатын проблемалар бар екенін мойындауға дейін қайнап кетті, бірақ олар мүмкін емес, өйткені олар көбінесе ақпараттандыру дамыған сайын ғылыми қауымдастықта оларды шеше алады. Жоғарыда аталған пікірталастар сериясы тарихшылардың кәсіби қызметінде ғаламдық желіні пайдаланудың тиімділігі мен заңдылығына қатысты ғылыми қауымдастықтың қысқа уақытқа созылған күмәнді кезеңін аяқтағанын атап өткен жөн[41]. Интернет ғылыми қоғамдастықтың мойындауына ие болды, ал Интернетке байланысты басылымдардың тақырыбы қазіргі кезде ғылыми-зерттеу және білім беру үшін тақырыптық тарихи ресурстар жасау әдістемесі мен технологиясын жетілдіруге арналған.

1.2 Тарихи білім беру процесінде цифрлық білім беру технологиясын қолдану мақсаттары.

Ақпараттық-коммуникативтік құзыреттілік - қазіргі ескілікті адамның түбірлі құзыреттіліктерінің бірі. Сондықтан мұғалімнің әзіргі таңдағы ең түбегейлі міндеті - АКТ саласындағы өзіндік білімдерін жетілдіру және оқушылар арасында мұндай білікті қалыптастыру[42.] Қазіргі уақытта ақпараттық технологияларды сыпыра жарату жайында нанымды түрде айта аламыз, мүмкін бұл мұғалімдерге қатысты әрдайым дұрыс бола бермейді (көптеген мұғалімдер компьютерді қарапайым жазу машинкасы ретінде қолданатыны ешкімге құпия емес), бірақ оқушыларға қатысты бұл сөзсіз. Бұл дегеніміз, мұғалім заманауи және қоғам сұранысына ие болу үшін және кәсіби тұрғыда өз оқушыларымен ілесіп, ақпараттық коммуникациялық технологияларды өз жұмысында белсенді қолдануы керек.

Қазіргі уақытта мектептердің 90% дерлік компьютерлендірілген кезде АКТ құралдарын сабақта және сыныптан тыс жерлерде тиімді пайдалану туралы сұрақ туындайды. Мұның бәрі тарих, сабақтарында мәтіндік, дыбыстық, графикалық және бейне ақпараттарды жаңаша қолдануға мүмкіндік береді. Заманауи адам ақпаратты қабылдаудың визуалды тәсілін жақсы көреді, сондықтан мәтіндікінен гөрі визуалды суреттер басым бола бастады[43].

Оқу процесінде мультимедиялық технологияларды қолдану бұл мәселені ішінара шеше алады. Тарихи дәуірдегі оқушының максималды батуы, қатысу иллюзиясын құру, жады мен қиялға әсері есте сақтау процесін жеңілдетеді, жарқын және тұрақты идеялардың пайда болуына ықпал етеді. АКТ-ны қолдану оқушылардың білімді өз бетінше меңгеру дағдылары мен дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді. Соңғы жылдардағы бақылаулар көрсеткендей, компьютермен белсенді жұмыс жасайтын мектеп оқушылары өзін-өзі тәрбиелеудің жоғары деңгейіне ие, ақпараттық кеңістікті шарлау, басты нәрсені бөліп көрсету, жалпылау және қорытынды жасау дағдылары дамыған.

Оқушылардың Power Point бағдарламасын зерттеуге иллюстрациялық серияларды дайындауда қолдануы, есеп беру үй тапсырмасын шығармашылық үдеріске айналдырады: материалды таңдау бойынша жұмыс, ұсынылған визуалды диапазонды бейнелі түсіну, жасалған өнімді стандартқа сәйкес келтіру қажеттілігі оқушының логикалық ойлау қабілетін дамытады, қажетті құзыреттіліктің қалыптасуына ықпал етеді[44]. Сабақта жасалған жұмысты таныстыру көпшілік алдында сөйлеу тәжірибесін жинауға мүмкіндік беріп қана қоймай, баланың өзін-өзі бағалауын арттырады. Бақылау және тестілеу бағдарламалары (Master test, ADTester, MuTest және т.б.) мектеп оқушыларының білімдерін олар үшін қызықты етіп тексеруге мүмкіндік береді. Жақында оқушыларымды бақылау және тест материалдарын білімді тексеру үшін өздігінен құру идеясы қызықтырды. Интернетті сыныпта пайдалану мүмкіндігі пайда болған кезде оқушылар жауап беру үшін дайын чит парағын сатып алды. Интернет маған жұмысыма көп көмектеседі. Іздеу жүйелері бір сөзге қажетті тарихи ақпаратты табуға мүмкіндік береді. Рас, көптеген қажетсіз,

кездейсоқ деректерді өңдеуге тура келеді, бірақ сонымен бірге кейде күтпеген тарихи ақпарат жол бойында кездеседі. Жақында біз өзгерістер туралы көптеген ақпаратты жинадық, Қазақстан тарихы бойынша дайын презентациялар қолданылуда.

Тарих сабағында инфокоммуникациялық технологияларды қолдану мыналарға мүмкіндік береді:

- оқушылардың танымдық белсенділігін күшейту;
- оқытудың жоғары дәрежеде саралануын қамтамасыз ету (дербестендіру): сыныпта орындалатын жұмыс көлемін ұлғайту;
- білімді бақылауды жақсарту;
- шынайы зерттеушілік әрекет дағдыларын қалыптастыру;
- әртүрлі анықтамалық жүйелерге, электронды кітапханаларға және басқа да ақпараттық ресурстарға қол жетімділікті қамтамасыз ету;
- мұғалімнің тарихтан алшақ оқушылармен, әсіресе ынта-ықыласмен ДК-мен қарым-қатынасын қалпына келтіру;
- ДК-ге деген көзқарасты өзгерту (әсіресе 5-7 сынып оқушылары үшін): балалар оны тартымды ойыншық есебінде емес, кісі қызметінің кез-келген саласында іс істеуге арналған бесаспап сайман санатында қабылдай бастайды;-информатика және тарих пәні мұғалімінің басшылығымен оқу бағдарламаларын құру бойынша оқушылардың жобалық қызметін ұйымдастыру.

Нәтижесінде оқушылардың білім сапасы артады. АКТ қолдану тұрғысынан сабақты төрт топқа бөлуге болады:

1. Демонстрация түрі. Сабақтың бұл түрі бүгінгі күнге дейін ең көңілсіз. Ақпарат үлкен экранда көрсетіледі және оны сабақтың кез-келген кезеңінде қолдануға болады.

2. Компьютерлік тестілеу. Тесттік бағдарламалар жұмыс нәтижесін өте тез бағалауға, оқушылар жақсы түсінбейтін тақырыптарды дәл анықтауға мүмкіндік береді. Олар мұғалім мен оқушы арасындағы кері байланысты күшейтеді.

3. Оқыту немесе дизайн. Бұл сабақтарда оқушылар жеке немесе топтық түрде мақсатқа жету үшін сындарлы ортада жұмыс істейді.

4. Кіріктірілген сабақтар. Бұл сабақты пән мұғалімі және информатика мұғалімі өткізеді.

Жана материалды түсіндіру кезінде графиктерді, сызбаларды, суреттерді, түрлі иллюстрацияларды қолданамын. Аудиториямен бірге біз шартты белгілерді ашамыз, сөзжұмбақтарды шешеміз, құжаттарды салыстырамыз; балалар өздігінен ұсынылған теориялық материалмен танысып, ең бастысын таңдап, содан кейін мұғалімнің ауызша сұрақтарына жауап бере алады.

Білімді бақылау үшін компьютерді қолдану әсіресе ыңғайлы. Балаларға тапсырмалар ұсынылады: тест сұрақтарына жауап беру, суреттегі белгілерді ашу және т.б. Бұл өте қызықты, жылдам, ыңғайлы болып шығады. Оқушылар білімдерін бекітеді, өздерін тексереді және сонымен бірге компьютерде жұмыс істеу дағдыларын жетілдіреді[45].

Өзіңіздің веб-сайтыңызды құрған кезде сіз информатика және тарих пәні мұғалімінің көмегі мен қатысуын пайдалана аласыз. Нәтижесінде оқушылардың білім сапасы артады.

Білім беру үдерісін ақпараттандыру - бұл бүгінгі күннің ақиқаты, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар тек білім беруде ғана емес, сонымен қатар оқу-әдістемелік және басқару процестерінде де өз орнын сенімді түрде иеленуде, жаңаша жұмыс қызықты, бұл мектеп білімінің болашағына дұрыс жол.

Білім беруде жаңа ақпараттық технологияларды қолданудың бірі ретінде компьютерлік қолдаудың артықшылықтарына мыналар жатады:

- оқушылардың белсенділігін арттырудың мотивациялық аспектісі;
- белгілі бір сабаққа арналған материалды жобалау мүмкіндігі;
- әртүрлі бағдарламалық құралдарды біріктіру мүмкіндігі;
- белгілі бір білім беру мекемесінің жағдайлары мен қажеттіліктеріне бейімделу мүмкіндігі.

Компьютерлік қолдау оқу процесінің құрамдас бөліктерінің бірі болуы керек және қажет болған жағдайда қолданылуы керек екенін ұмытпаған жөн.

Тәжірибе көрсеткендей:

- АКТ-ны қолдану оқушылардың білім сапасын, білім деңгейін көтеруге, оқушылардың жалпы және арнайы дамуына ықпал етеді;

- АКТ-ны қолдану оқыту, тәрбиелеу және дамытудың тұрақты оң нәтижелеріне қол жеткізу үшін мұғалімдер мен оқушылардың күштері мен ресурстарын оңтайлы пайдалануға мүмкіндік береді;

- АКТ-ны қолдану оқу үдерісі нәтижелерінің тұрақтылығына қол жеткізуге мүмкіндік береді;

- АКТ оқыту мен тәрбиелеудің жаңа формаларын, әдістерін ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Ақпараттық технологияларды сабақта қолдану болашағы өте алуан түрлі және шексіз. АКТ-ны қолдану осы талаптарға сай келеді.

Тарих сабағында мен оқушылардың ой-өрісін кеңейтуге, олардың танымдық іс-әрекетін белсендіруге, аз уақытта мүмкіндігінше көбірек ақпарат алуға мүмкіндік беретін, балалардың өздеріне қажетті ақпаратты өз бетінше іздеу қабілетін қалыптастыратын, пәнге деген қызығушылығын арттыратын, білім сапасына оң әсер ететін компьютерді қолданамын.

Компьютердің көпфункционалдылығы көптеген танымдық қажеттіліктерді және интерактивті байланыстың қол жетімділігін қанағаттандыруға мүмкіндік береді.

Оқушы сабақ тақырыбы бойынша әртүрлі ақпарат көздеріне бір уақытта қол жетімді болады, бұл бағдарламалық материалды сапалы игеру, жалпы дамыту мүмкіндіктерін кеңейтеді.

Оқу мультимедиялық бағдарламаларын қолдану мұғалімге дифференциалдау, сабақ жүйесі жағдайында тарихты оқытуды даралау мәселелерін шешуде қолайлы жағдай туғызады.

Оқушы өзінің оқу-танымдық іс-әрекеттерін компьютерлік бағдарламаның мүмкіндіктерін қолдана отырып дербес басқарады.

Мультимедиялық материалмен автономды жұмыс сабақтың әр түрлі бөліктеріне енгізілген кез-келген оқу сабақтарымен біріктірілуі мүмкін.

Компьютерді оқытудың барлық кезеңдерінде қолдануға болады. Сонымен бірге ол балаға әр түрлі функцияларды орындайды: мұғалім, жұмыс құралы, оқу объектісі, ынтымақтастық ұжымы, ойын ортасы. Компьютер мұғалім мен кітапты ішінара алмастыра отырып, білім берудің қайнар көзін көрсете отырып, мұғалім бола алады, сапалы жаңа деңгейдегі көрнекі құрал, оқу аппараты, диагностика және бақылау құралы.

Тарихты оқытудағы ғылыми-зерттеу және жобалау технологияларының басымдығы тарихи дереккөздердің кең базасын пайдалануды болжайды, ол мектеп кітапханаларында әрдайым бола бермейді. Ақпаратты сақтау әрі беру үшін АКТ мүмкіндіктері (электронды сабақ құралдары және әлемдік Интернет) бізге ендігі мәселелерді шешуге мүмкіншілік береді: сабақтың ақпараттық қанықтылығын көтеру, мектеп оқулықтарынан шеткей өну, олардың мазмұнын толықтыру тағы тереңдету.

Қазіргі білім беру үдерісі оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуды көздейді. Бұл талап оқушылардың шығармашылық білім беру өнімдері түрінде өздігінен қалыптастыратын ақпараттармен жұмыс істеу қажеттілігін талап етеді. Тарихты оқытудағы жобалау технологияларының дамуы осы мәселені шешуге ықпал етеді. Бұл жағдайда бастапқыда әртүрлі ақпараттық өнімдерді құруға арналған (мәтіндер, презентациялар, веб-парақтар және т.б.) және үлкен шығармашылық әлеуетке ие АКТ оқушылардың қолында тиімді құрал бола алады[46].

Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар тарихи ақпаратты игеру деңгейін диагностикалау мүмкіндіктерін кеңейтеді. Әр түрлі тестілік жүйелер мен қабықшалар оқушылардың білімін бағалау процесін дараландыруға, оқушылардың өзін-өзі бағалау қабілетін дамытуға мүмкіндік береді.

Әсіресе, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар мыналарға дарынды: тарихқа деген танымдық қызығушылықты ояту, сабақ жұмысына проблемалық, шығармашылық, зерттеушілік бейне беру, көбінесе тарих пәнінің мазмұны жағынан жаңартуға ықпал ету, оқу процесін дараландыру және мектеп оқушыларының өзіндік белсенділігін дамыту.

Тарих сабағында оқу материалын түсіндіру, бекіту және қорытындылау үшін компьютерлік технологияларды қолданамын. Сәтті болу үшін КТ-ны қолдану үшін мен: компьютер, оқу электронды басылымдар, Интернеттегі материалдар немесе сабақтардың өзіндік дамуы.

Мұғалім сабақтың келесі түрлерін қолданады:

-Мұғалімнің түсіндіруін КТ қолдану мен оқушылардың жұмысын (жеке, топтық, жұптық) мультимедиялық презентация шеңберінде берілген сұрақтар мен тапсырмалармен үйлестіретін аралас сабақ. КТ қолданылған сабақтың мысалы 2-қосымшада келтірілген[47].

-КТ-ны иллюстрациялық материал ретінде сабақ бойы қолдануды көздейтін жаңа материалды оқып-үйренуге арналған сабақ-дәріс.

-АТ-ны пайдаланып, оқушылар өз презентацияларын дайындайтын семинар сабақ.

-АТ-ны қолданатын оқушылардың жобалау жұмыстарын қорғау.

-Сабақ барысында АКТ қолданылған кезде жалпылау. Мұндай сабақтың контуры 4-қосымшада келтірілген.

Компьютер мұғалімнің жұмысын оңтайландыруға мүмкіндік береді. Сабақтың көптеген дайын материалдары мен дайындықтарын тапсырыспен сақтауға мүмкіндік береді. Бұл сабақты дайындауға және өткізуге көп уақытты үнемдейді. Барлық материалдар күнтізбелік-тақырыптық жоспарлауға сәйкес сыныптарға сұрыпталған[48].

Мұғалім ретінде мен оқытудың мақсаттары мен міндеттері мен оқушылардың дара ерекшеліктерін ескере отырып, түрлі сабаққа арналған үлестірме баспа материалдарын шығаруда шектеусіз мүмкіндіктерге қожайын боламын. Компьютер дайын электрондық бағдарламалық өнімдерді пайдалануға мүмкіншілік береді. Мультимедиялық оқулықтар, энциклопедиялар мен анықтамалықтар, галереялар, тестілік бағдарламалар әрі ҰБТ-ға дайындалуға арналған тренажерлер тарихқа арналған әр түрлі білім беру ресурстарының пайда болуы мұғалімнің жұмысын едәуір жеңілдетті және әртараптандырды. Мәдениетмен байланысты тақырыптарды зерттеу барысында мүмкіндіктерді кеңейтуге баса назар аудару керек. Біз бұқаралық ақпарат құралдары мен компьютерлік технологиялардың көмегімен ғана балаларды орыс тілінің ғана емес, сонымен қатар әлемдік мәдениеттің қазынасымен толықтай таныстыруға, әлемдік сәулет, мүсін, сәулет өнерінің көпшілігінің өмірде көре алмайтын шедеврлерін көрсетуге мүмкіндік береді[49].

Әрине, тарихи оқиғаларды, үлкен шайқастарды имитациялау әрекеті де қызығушылық тудырады. Балалардың фильм көруге деген құштарлығын қолдана отырып, сіз олардың тақырыпқа немесе жалпы оқиғаға қызығушылығын сездірмей оята аласыз, сабақ материалын оңай үйренуге болатындығын көрсетіп, содан кейін баланың табысқа жету жағдайын осы негізде құра аласыз.

Компьютерлік технологияларды пайдалану процесінде туындайтын кейбір қиындықтарға назар аудару қажет. Егер сіз екінші немесе үшінші сабаққа дейін мультимедиялық бейнені көрмес бұрын балалардың жұмыс істемейтін көңіл-күйін жеңе білсеңіз, онда көп ұзамай басқа түрдегі проблемалар туындайды. Олар көбіне интерактивті ресурстардың орташа мектеп оқушылары үшін жасалатындығына байланысты, бірақ біз жеке адамдармен жұмыс жасаймыз. Кейбір балалар экранда болып жатқан оқиғалардың мәнін түсінуге уақыттары жоқ, өйткені олар мұқият тындап, диктордың дауысына үйренуі керек, өйткені әр мұғалімнің өзіндік сөйлеу әдісі бар, бірақ сіз бәрібір бір нәрсені есіңізде ұстауыңыз керек! Мұғалім сөз тіркестерін түзетіп, өмір ырғағына, әр сыныптың, әр баланың тыныс алуына бейімделеді, сөйлеу жылдамдығын кідіртеді және өзгертеді, сөйлеуші олай етпейді. Сондықтан, менің ойымша,

компьютер ешқашан оқушының көңіл-күйі мен көңіл-күйін сезіне алатын тірі мұғалімді алмастыра алмайды. Оларды мүмкіндігінше бейімделген, қажетті мөлшерде және сапалы түрде дұрыс қолдану маңызды. Ресурстың сапасы туралы мәселе бөлек талқылауға лайық. Ең жақсысы - мұғалімнің өзі үшін жасайтын, ең алдымен нақты балаларға бағыттайтыны. Оның балаларға қалай «қызмет етуі» маңызды[50].

Біз бұл опцияны интерактивті ресурстарды қолдануға, дыбыстық клиптерді қолдануға тырыстық. Ресурс жаңа тақырыпты түсіндіру процесінде қолданылады, сонымен қатар тақтаға сұрақтар алдын-ала жазылады, оған балалар бейнені қарау нәтижесінде жауап беруі керек. Осылайша, оқушылар алдын-ала жұмыс істеуге бейімделіп, басты нәрсені, ойды бөліп көрсетеді. Көріп отырған кезде дәптерге бірдеңе жазу қажет болуы мүмкін, өйткені видеода үзілістер жиі кездеспейді, сондықтан оны қарауды кідірту керек, ал егер мүмкін болмаса, балалардың назарын осы немесе басқа фактілерге аудару үшін мұғалімнің дауысын жауып тастаңыз. Әрине, балалардың назары біршама шашыраңқы болады, бірақ көп ұзамай, тәжірибеден байқалғандай, олар мұғалім мен сөйлеушіні бір уақытта тыңдауға дағдыланады. Бейнені көргеннен кейін балаларға қорытынды жасауға, жаңа тақырыпты түсіндірудің басында қойылған сұрақтарға қайта оралуға, нақтыландыратын сұрақтар қоюға мүмкіндік беріп, содан кейін пікірталасты бастауға уақыт беру керек. Әрине, жоғары және кіші сыныптарға арналған сұрақтардың сапалық сипаттамалары әр түрлі болуы керек, балалар өсіп келе жатқанда проблемалық аспектілерді қосады[51].

Практика көрсетіп отырғандай, медиа ресурстарды пайдалану сабақтарды әртараптандырып қана қоймай, балаларды оқу үдерісіне тереңірек, қызығушылықпен енгізуге ықпал етеді.

Жаңа материал ұсыну кезінде, атап айтқанда әр түрлі соғыстар мен шайқастарды зерттеу кезінде балаларға анимациялық карталарды ұсынуды жеңілдетеді (оларды электронды оқулықтан немесе электронды басылымнан алынған материалдардың көмегімен мұғалімнің өзі жасай алады). Сондай-ақ, анимациялық карталарды, сонымен қатар флеш-бейнелерді интернеттен сабаққа таңдауға болады.

Мұндай сабақтарда кеңейтілген оқытуды қолданған жөн, оқушылар Брест қамалын ерлікмен қорғау туралы, батырлар - панфиловшылардың ерлік істері туралы хабарламалар дайындайды. Бұл кезде бекіністі қорғау туралы иллюстрациялар мен мультимедиялық презентациялар, «Брест қамалын қорғау» картинасы, «Отан шақырады» постері қолданылады. Ақпараттық дыбыстық презентацияның ерекше экспрессивтік қасиеттеріне назар аударыңыз: бейнелі сөз, интонация, дыбыстық фон және т.б., олар тарихи шындықтың акустикалық картасын тудырады, кейде көрінетін бейнелерден кем емес «әсер етеді»[52].

Фоноқұжаттарды тыңдау кезінде оқушылардың назары «дыбыстық сөздің мағынасына, оны айту мәнеріне аударылады. Жанды сөйлеу қиялдың дамуына жағымды әсер етеді, бұл жағдайда дайын бейнелермен шектелмейді. Тыңдау арқылы мектеп оқушылары өздерінің ішкі тәжірибелеріне назар аударуға

мүмкіндік алады». Нәтижесінде өткеннің бейнелері, тарихи жағдайдың суреті сананың тереңдігінде пайда болады.

Тарих сабағында мен білімді игеруді бақылау элементтері бар презентацияларды қолданамын - бұл тестілер сияқты тапсырмалар. Оларды мәдени аспектілер бойынша сабақтарда қолдануға болады, мысалы, ұсынылған архитектуралық құрылымдардың ішінен классицизм стилінде жасалғандарды таңдау қажет; немесе Батыс мен Шығыстың архитектурасында ортақ белгілерді табу және т.б.

Зерттеуші оқушылардың білім деңгейінің талаптарына және сабақ процесінде қолдануға арналған тест материалын өзім жасаймын. Бұл тест материалдары жеке оқытуды жоққа шығармайды және бақылау нұсқаларын ұсынады. Қазір интерактивті тесттер жинақталды, әртүрлі жылдардағы емтиханға дайындалуға арналған тапсырмалар жинаулардан ішінара алынды. Компьютер кері байланыс орнатуға мүмкіндік береді. Жұмыс барысында балалардың өзі және мұғалім нәтижесін бірден көре алады. Егер тізбекті дұрыс қалыптастыру мүмкін болмаса, келесі тапсырмаға қол жетімділік жоқ. Содан кейін балалар қай жерде қателескенін, нені қателескенін, яғни т. біз өзін-өзі бақылау және өзін-өзі бағалау дағдыларының қалыптасқанына куә болып отырмыз. Егер бала елеулі қиындықтарға тап болса, мұғалім көмекке келеді - оқушыға жеке көзқарас жүзеге асырылады. Біз нағыз зерттеушілік қызмет дағдыларын қалыптастырамыз. Көрнекі презентация құралдары тек иллюстрация үшін ғана емес, сонымен қатар проблемалық жағдаяттарды құруда білімнің дербес көзі ретінде де қолданыла алады. Педагогика тұрғысынан ең жақсы оқулық оқушылардың өздері жасаған оқулық екені анық. Ол үшін әр түрлі анықтамалық жүйелерге, электронды кітапханаларға және басқа да ақпараттық ресурстарға қол жетімділікті қамтамасыз ету қажет. Оқушылар саяси қайраткерлер, әскери басшылар және басқа да тарихи тұлғалар туралы хабарламалар дайындайды. Сондай-ақ, олар түрлі тақырыпта презентация жасайды. Мен желіден оқу процесін әдістемелік қолдаудың үлкен мүмкіндіктерін табамын. Интернеттің тарих сабақтарында қолданылуы тарих біліміне қатысатын ақпарат көлемін бірқыдыру арттырады, дизайн әрі модульді қабат, байырғы интерактивті технологияларды ерікті жүзеге асыруға мүмкіншілік береді. АКТ-ны білік беру үдерісіне енгізу тарихты оқытудың әлгінде әдістемесін әзірлеуді зейіл етеді, көбінде ғылыми – зерттеу, болжау технологияларымен қатысты. Қазірдің өзінде жасалған өнімдерге әдістемелік қолдаудың тапшылығы сезілуде[53].

CD - қоғамның көмегімен «Кирилл және Мефодий» аудио және видео сабақтары, тәрбиелік ойын түріндегі сабақтар өткізіледі[54].

Сонымен, ақыр соңында, компьютер сіздің жеке білім қорларыңызды құруға мүмкіндік береді, Power Point бағдарламасы сабақтың немесе оқушылардың шығармашылық жұмысының негізі, негіз бола алатын презентациялар құруға мүмкіндік береді.

Мұғалім тарихшы ретінде презентация жасаймын, сонымен қатар әр түрлі курстар мен тақырыптар бойынша дайын презентацияларды қолданамын. Бұл

жұмыстардың авторлары практикалық оқытушылар болып табылады. Әрине, әр мұғалім сабақты өзінше көреді, сондықтан дайын нұсқаларында бір нәрсені өзгерткісі келеді. Аяқталған дамуды сабақтың нақты нұсқалары үшін оңай өзгертуге болады. Мұғалім слайдтарды қосып немесе өткізіп жібере алады, оларды басқа мазмұнмен толтыра алады (мәтінді, суреттерді, сызбаларды ауыстырады), дәстүрлі жұмыс әдістерін қолдана алады. Бірақ Интернет сайттары ұсынған материалды белгілі бір сабаққа, сыныпқа және мұғалімге бейімдемей пайдалану мүмкін емес. Презентацияларды қолдану, әсіресе көлемді және әр түрлі мазмұнды түсіндіру қажет болған жағдайда, мысалы, мәдениет тарихы сабақтарында тиімді болады[55].

1.3 Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдана отырып, тұлғаны бағдарланған тарихты оқыту жағдайында танымдық қызығушылығын дамыту

Компьютерлік технологиялар мен оқыту құралдарының дамуы ХХ ғасырдың екінші жартысында басталды, бірақ бүгінде ынталы мұғалімдердің барлық күш-жігеріне қарамастан, олар жеткіліксіз және тиімсіз пайдаланылуда. Мұның басты себептері - жоғары сапалы компьютерлік бағдарламалардың болмауы және компьютерлік оқытудың әдістемелік мәселелерінің нашар дамуы.

Ақпараттық технологиялар Әлеуметтік және тарихи білімді игерудің тиімділігін арттыруы, оқушының ойлауының тұтастығы мен жүйелілігін, оның оқуға деген ынтасын дамытуға ықпал етуі, тақырыптың өзектілігін анықтайтын танымдық іс-әрекеттің барлық түрлерін толық қамтамасыз етуі керек.

Қазіргі педагогикалық әдебиеттерді талдау АКТ-ны қолдану проблемасы жеткілікті деңгейде қарастырылмағандығын көрсетеді. Оқу функцияларының бір бөлігін техникалық құрылғыға ауыстыру кезінде оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру туралы мәселе ашық күйінде қалып отыр.

Даму мен перспективадағы объективтік және субъективтік шындық құбылыстарын әмбебап, арнайы, индивид негізінде зерттеу принципі, оқу процесінде тұлғаның дамуы мен қызмет етуін анықтау негізі Г.С. Костюк, М.Н. Фицула[56] және басқалар. Оқу белсенділігі, таным және даму байланыстарын Л.С. Выготский, А.Н. Леонтьев, Г.В. Лозовая[57]. Мектеп оқушыларының оқу-танымдық іс-әрекетін ұйымдастыру мәселесі бойынша іргелі психологиялық-педагогикалық зерттеулердің ғылыми ережелерін С.Л. Рубинштейн, Г.И. Щукина[58].

Бірқатар танымал орыс тарихшылары мен әдіскерлері өз еңбектерінде тарихты оқытудағы инновациялық технологиялар мәселелерін қарастырды. Сонымен, Н.П. Гузикаралас жүйені қолдана отырып тарихты оқытудың инновациялық жүйелерін, технологиялары мен модельдерін ашады[59], тарих бойынша зертханалық және практикалық жұмыс - Баханов К.А.[60], тарихты оқытудың интерактивті әдістері - Поментун Е.И.[61], өз бетінше оқытудың,

тарихи ойлауды қалыптастырудың, тарихи құжаттармен жұмыс жасаудың әдістемелік негіздері - А.П. Мокрогуз және басқалары[62].

Оқытуды оңтайландыру принципін теориялық тұрғыдан негіздейтін және оны практикада жүзеге асырудың әдіснамалық негіздерін ашатын әйгілі мұғалім Ю.К. Бабанскийдің жұмысына ерекше назар аудару қажет[63].

Сонымен, әдебиетте және оқыту практикасында АКТ-ны оқу процесінде қолдану проблемасы оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру мәселесімен тығыз байланысты. Ғалымдар ақпараттық технологияның өзі оқуы процесінде маңызды емес, бірақ оны қолдану білім беру мақсатына жетуге қаншалықты көмектеседі деп санайды.

Танымдық белсенділік - танымдық қызығушылыққа негізделген білім беру қызметін ынталандыратын бала іс-әрекетінің жетекші формаларының бірі. Сондықтан мектеп оқушыларының танымдық іс-әрекетін белсендіру оқыту әдістерін жетілдірудің құрамдас бөлігі болып табылады. Оқушы іс-әрекетінің кең тұжырымдамасы философиялық, әлеуметтік, психологиялық және басқа аспектілерге ие. Аристотель, Е.И. Монозон, И.Ф. Харламов және басқалар бұл тұжырымдаманы психологиялық-педагогикалық аспектіде қарастырады және оны оқытудың мақсаттарымен байланыстырады[64].

Оқу іс-әрекетіндегі оқушының іс-әрекетінің тұжырымдамасын талдау оқуға деген қажеттілікті қалыптастыру, оқушылардың психикалық және физикалық күштерінің оңтайлы шиеленісіне ықпал ететін жағымды эмоционалды ахуал құру сияқты психологиялық-педагогикалық заңдылықтарды зерттеуді қамтиды.

Оқытуды жандандыру идеясының ежелгі тарихы бар. Ежелгі дәуірдің өзінде-ақ ақыл-ой әрекеті жақсы есте сақтауға, заттардың, процестердің, құбылыстардың мәніне терең еруге ықпал ететіні белгілі болды. Интеллектуалды белсенділікке ұйытқы болу негізінде мақтаулы әлдекім философиялық көзқарастар жатын. Әңгімелесушіге проблемалық сұрақтар қою әрі оларға жауап іздеудегі қиындықтар Сократтың пікірталастарына тән болды, дәл осындай әдіс Пифагор мектебінде белгілі болды.

Белсенді оқытудың алғашқы жақтаушыларының бірі белгілі чех ғалымы Я.А. Коменский болды. Оның «Ұлы дидактикасында» «баланың білімге деген шөлін күйдіру» қажеттілігі туралы нұсқаулар бар, ол балаларды «біреудің ақылымен ойлауға» үйрететін сөздік және догматикалық оқытуға қарсы бағытталған[65].

XIX ғасырдың басында швейцариялық ғалым И.Г. Песталоцци оқуды визуалдау, бақылау, жалпылау және тәуелсіз қорытынды жасау арқылы арттыру идеясын дамытты[66].

Француз философы Дж.Руссо зерттеу тәсіліне сүйене отырып, баланың ақыл-ой қабілеттерін дамыту және оқытуды енгізу үшін күрескен: «Балаңызды табиғат құбылыстарына мұқият болыңыз. Оған түсінікті сұрақтар қойып, оны шешуіне мүмкіндік беріңіз. Оған сен айтқаны үшін емес, ол өзі түсінді»[67]. Бұл сөздерде Руссо қиындық туғызған деңгейдегі оқыту идеясын айқын

білдірді, бірақ қол жетімділікті ескере отырып, оқушытың қиын мәселелерді өз бетінше шешуі туралы ойды білдірді.

Оқушының күрделі мәселелерді өз бетінше шешуі арқылы оқытуды күшейту туралы бұл идея жұмыстарда одан әрі дамыды

Ф.А. Дистервег ол тек оқыту әдісі жақсы, бұл оны оқылған материалды есте сақтауға белсендіреді деп алға тартты[68]. Адам өзінің тәуелсіздігі арқылы алмаған нәрсе ол емес. К.Д. Ушинский белсенді оқытудың жақтаушысы бола отырып, оқушылардың танымдық дербестігі идеясын алға тартты. «Оқушылар тек сол немесе басқа білімді ғана беріп қоймай, сонымен бірге мұғалімсіз жаңа білімді алуға үлес қосуы керек»[69].

XIX ғасырдың екінші жартысында ағылшын тілі мұғалімі Армстронг химияны оқытуға оқушылардың ойлау қабілеттерін дамытатын «эвристикалық әдісті» эмпирикалық түрде енгізген схоластикалық оқыту әдістерін сынға алды. Оның мәні мұғалім ғылымның фактілері мен тұжырымдарын ұсынудың орнына, оларды өзі алады және қажетті қорытынды жасайды.

Оқытудың жаңа белсенді әдістерін іздеуде орыс жаратылыстану әдіскері А.Я. Герд білім беруді дамытудың маңызды ережелерін тұжырымдаған үлкен жетістіктерге жетті. Ол жаңа білімді өз бетінше меңгеру процесінің мәнін әбден толық білдіріп, егер оқушының өзі өзін байқап, салыстыратын болса, онда «оның білімі айқынырақ, нақтырақ және оның меншігі болып табылатын, сол арқылы алған құнды болып саналады»[70].

Белсенді оқыту әдістерін жасауға кеңес мұғалімдері де қатысты: В.З. Половцев, С.Т. Шацкий, Г.Т. Яготовский және т.б. Кеңес мұғалімдерінің жұмысын зерттей келе, М.И. Махмутов бұл кезде проблемалық оқытудың дидактикалық жүйесін құруға тек сәтсіз әрекет жасалды және сәйкес көзқарастардың қажетті гносеологиялық, социологиялық, психологиялық және практикалық негіздері жоқ деген қорытындыға келді.

Бірқатар танымал орыс тарихшылары мен әдіскерлері өз еңбектерінде тарихты зерттеуді ұйымдастыру, оны оқыту әдістерін жетілдіру мәселелеріне жүгінді. А.А. Булданың жұмысы тарихи білім беруді дамыту мәселелерін зерттеуге арналған. «Украинаның педагогикалық оқу орындарындағы тарих мұғалімдерін практикалық даярлау»[71], В.А.Комарова. «Тарихи теориялар мектеп тарихын толық оқыту пирамидасының шыңы ретінде», «Оқу процесінде оқушылардың тарихи ойлауын қалыптастырудың әдістемелік шарттары», В.М. «Тарихи ойлауды қалыптастыру: цифрлық және сапалық аспектілер», «Оқу материалының мазмұнын құрылымдау негізінде білімді қалыптастыру процесінің саралануы» және т.б.

Шетелде білім беру үдерісін ұйымдастырудың ерекшеліктерін Е.Д. Вознесенская, А.Н. Джурицкий, Е.Г. Ермольева, В.Я. Филипповский, А.К. Савина қорытындылады. Шетел педагогикасында білім берудің әртүрлі салаларына, атап айтқанда, экзистенциалды (Большов А.Ф., Гулд К., Грин М., Келлер Дж.), гуманистік (Маслоу А., Зиглер Д., Роджерс К, Франкл) назар аударылады.

Танымдық қызығушылық білімді өздігінен алудың көзі ретінде қарастырылады, ол ақыл-ой еңбегінің қарқындылығын арттырады, зейінді жұмылдырады, шаршауды басады және алған білімінің сапасын арттыруға, оны кеңейтуге және тереңдетуге көмектеседі (Архипов А.И., Бауман Д.Е., Беляева Н.А., Морозов Н.Ф., Даири Н.Г.[72]).

Белсенділікке қызығушылық тек іс-әрекеттің сипатына ғана емес, адамның жеке басына да әсер етеді. Бұл А.Г.Ковалев, Г.И. Шукина сияқты ғалымдардың зерттеулерінде дәлелденген[73], Иванов В.Г. Бабанский Ю.К., Бондаревский В.Б., Данилов М.А., Онищук В.А., Скаткин М.Н., Шукина Г.И., Костюк Г. өз еңбектерін психологиялық-педагогикалық проблема ретінде оқушылардың танымдық белсенділігін дамытуға арнады Крутецкий В.А., Эльконин Д.Б.[74], цифрлық технологияларды Ясон П.М., Вагин А.А. және басқа тәрбиешілер мен психологтар еңбектері дәлел. Ғылыми-әдістемелік әдебиеттерді және тарихи пәндерді оқыту практикасын талдау тарихи-педагогикалық тәсіл жалпы тарихты оқыту әдістемесінің даму тенденциялары мен қарама-қайшылықтарын объективті түсіну үшін, оның даму заңдылықтарын және одан әрі жетілдіру бағыттарын түсіну үшін негіз болатындығын ашуға мүмкіндік береді. Атап айтқанда, біріншіден, бұл оқушылардың танымдық белсенділігі дамуының мұғалімдердің дәстүрлі және инновациялық оқыту формалары мен әдістерін қолдануға тәуелділігін көрсетеді. Екіншіден, оның тарихи пәндерді оқыту әдістемесі, оқу процесінде оқушылардың танымдық іс-әрекетін дамытудың мазмұны, формалары мен әдістерін жетілдіру ерекшеліктері мен заңдылықтарымен анықталатын өзіндік ерекшеліктері бар.

Сонымен, педагогикалық, психологиялық қайнарлар мен тарихи пәндерді оқыту әдістемесіне жасалған еңбектерді талдау тарих мен қоғамтану ғылымдарын оқу үдерісінде оқушылардың танымдық белсенділігін дамыту проблемасы қазіргі заманғы проблеманы зерттеу деңгейіне және тарихты оқыту әдістемесін дамытудағы отандық білім беру жүйесіндегі үрдістерді болжау қажеттілігіне байланысты деген қорытынды жасауға мүмкіндік береді. қоғамдық пәндер; оқушылардың танымдық іс-әрекетін дамытудың нақты педагогикалық практикасы.

«Әрекет» сөзі латынның «activus» деген сөзінен шыққан және белсенді, жігерлі, белсенді дегенді білдіреді. Яғни, осындай мінез ерекшеліктері бар адам барлық нәрсеге жанды қатысуға ұмтылады, өзін іс-әрекетте көрсетеді. Жалпы, логикалық-семантикалық талдау белсенділік әрекет арқылы анықталатынын көрсетеді, оның табиғатын, субъектінің қызметке қатынасын көрсетеді.

Философтардың, мұғалімдердің, психологтардың еңбектеріндегі «белсенділік» ұғымының анықтамасы «белсенділік» ұғымынан да туындайды, бірақ осы екі ұғымның өзара байланысының диалектикасы әр түрлі жолдармен ашылады. Кейбір зерттеулер белсенділікті белсенділікті қамтитын кең, жан-жақты категория ретінде қарастырады. Сонымен бірге белсенділік әлеуметтік жүйеге тән іс-әрекет формасы ретінде ашылады, яғни белсенділік қызметке қатысты жалпылама ұғым болып табылады.

Сонымен, М.В.Демин белсенділікті белсенділіктің өте жоғары сатысы ретінде анықтайды. Сондықтан «белсенділік» ұғымы «белсенділікке» қарағанда кеңірек, өйткені «белсенділік» бүкіл материалдық әлемге тән[75].

Белсенділік нұсқа түрлі ғылымдардағы зерттеу пәні: психологиялық-педагогикалық, жаратылыстану, әлеуметтік әрі т.б. Психологиялық-педагогикалық ғылымдарда оқушылардың сабақ процесіндегі белсенділігі оқыту мен тәрбиелеудің белсенді әдістерін жиі және жүзеге асырудағы жалпы негіз болып табылады. Тренингтің белсендірілуі адамның мінез-құлқының дамуына ықпал етеді, оның психикалық өмірінің барлық жақтарын құрайды, яғни бұл тұлғаның барлық үш саласының дамуын алдын-ала анықтайды: интеллектуалды, эмоционалды және ерікті. Бірақ белсендіру әрдайым шығармашылыққа әкелмейді. Оқушылар сабақ жұмысына белсенді қатысқан кезде де - олар сұрақтарға жауап береді, мұғалім баяндайтын фактілерді қайта шығарады, мұғалім оқушылардың танымдық белсенділігін белсенді деп ойлауға болмайды. Оқушылардың қабылданған материалды талдау негізінде қорытындылар, жалпылама тұжырымдар жасауы, өздеріне бұрын белгісіз болған жаңа нәрсеге келуі, яғни білімді ғана емес, оны алу әдістерін де игеруі қажет, шығармашылықпен ойлау қажет[76].

Негізгі функциялары бойынша барлық қызмет түрлерін екі түрге бөлуге болады: адаптивті және өнімді. Іс-әрекеттің адаптивті түрлері бейімделуді қамтамасыз етеді, өнімдісі әртүрлі психикалық неоплазмалардың пайда болуы мен қалыптасуының негізін құрайды. Осы екі типтің ең көп таралған құрылымдық элементтері: қызметтің осы немесе басқа түрін тудыратын қажеттіліктер мен мотивтер; қызметті психикалық реттеу құрылымы; іс-әрекеттің даму заңдылықтары.

Өнімді танымдық қызметте бұл деңгейлер ынталандырудың жаңалығынан туындаған зейін белсенділігі ретінде көрінеді; оқыту мен қарым-қатынастың, кәсіптік қызметтің проблемалық жағдайында туындайтын ғылыми-танымдық іс-әрекет; «интеллектуалды бастама» түрінде көрінетін жеке қызмет.

Адаптивті белсенділіктің пайда болуы нақты қажеттіліктің пайда болуымен, ал аяқталу - оны қанағаттандырумен байланысты. Адаптивті процестерді реттеудің психологиялық құрылымы қол жеткізілген мақсаттың тиімділігін бағалауды, орындалған іс-әрекеттің дұрыстығын білуді және мәселені шешуді қамтамасыз ететін байланыстар принципіне сәйкес жүзеге асырылады. Сонымен қатар, іс-әрекеттің адаптивті түрлері және оларға сәйкес процестер мінез-құлықтың, дағдылардың, әдеттердің көптеген стереотиптерінің қалыптасуын қамтамасыз етеді, олар жеке тұлғаның мінез-құлқының стандартты формаларының негізін құрайды. Іс-әрекеттің адаптивті формалары мен мінез-құлықтың, белсенділіктің, оларға адекватты ойлау формаларының дамуы жалпы дағдылы заңдылықтарға сәйкес жүреді, оған бірінші кезекте дағдыларды қалыптастырудың дидактикалық басқарудың қажетті әдістері ретінде қайталау мен бақылау (бағалау) жатады.

Белсенділіктің өнімділік түрлері және соған сәйкес психикалық процестер іс-әрекеттің мәні бойынша ерекше түрін құрайды, оның негізі субъектінің

ғылыми іздеу танымдық қызметі болып табылады. Өнімді танымдық процестердің мотивациялық негізін танымның қажеттіліктері құрайды, оны қанағаттандырудың «субъектісі» объектінің жаңалығы (ынталандыру) болып табылады. Танымдық қажеттілікті қанағаттандыру процесі белгісізді ашуға және оны игеруге бағытталған ізденімпаздық танымдық іс-әрекет ретінде жүзеге асырылады. Қызметтің өнімді түрлері кескіндерді, жалпылауды, мазмұнды, қабілеттерді, мотивтер мен қызығушылықтарды қалыптастыруды қамтамасыз етеді. Танымдық өндірістік әрекеттің дамуы оқыту заңдарына бағынбайды. Оның дамуының негізі - тұлғаны тәрбиелеу мен ойлауды дамыту принциптері, оған мұғалімнің, құрдастарының ынталандыруы мен көтермелеуі жатады.

Оқу процесінде оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру мәселесін арнайы зерттеу, бұл көбінесе оқытудың ішкі ынталандыру күштерінің болуына байланысты екенін көрсетеді. Мұндай күштер - мотивтер, қажеттіліктер, мүдделер. Адамның мақсатты әрекетін дәл солар анықтайды[77].

Белгілі болғандай, генетикалық тұрғыдан белсенділік мотивациясының негізін адамға жетіспейтін материалдық немесе идеалды нысандар болып табылатын қажеттіліктер құрайды. Адам әрдайым өз қажеттілігін қанағаттандыруға ұмтылады, сондықтан қажеттілікке жауап беретін объект адам іс-әрекетін ынталандырып қана қоймай, оған белгілі бір бағыт береді. Адам әрқашан қажеттіліктердің қанағаттануын немесе қанағаттанбауын сезінеді, нәтижесінде жағымды немесе жағымсыз эмоциялар туындайды, олар адамның іс-әрекеті үшін стимул ретінде әрекет етеді, әрекетті белсендіреді (оң) немесе тежейді (жағымсыз).

Оқушы іс-әрекетінің негізгі компоненттерінің бірі - оқуға деген қызығушылық. Оқушылардың тарихқа деген қызығушылықтары келесі факторлармен анықталады: тарих курстарының мазмұны, оқыту әдістемесі, оқулықтағы материалды ұсыну сапасы, әр сыныптағы оқушылардың жас және жеке ерекшеліктері. Сонымен, ежелгі тарих курсы оқып жатқан 5-сынып оқушыларын мәдени мәселелер: мифология, әдебиет, өнер, сондай-ақ жеке тарихи тұлғалардың қызметі бәрінен бұрын қызықтырады.

Танымдық іс-әрекеттің дамуына оқушылардың тарих және қоғамтану сабақтарындағы іс-әрекеттерін ұйымдастырудың белгілі бір құралдары ықпал етеді - бұл оқу материалын өмірмен, қоршаған шындықпен байланыстыру, ғылыми және ғылыми-көпшілік әдебиеттерді зерделеу, көркем әдебиетті сабақта пайдалану, компьютерлік технологияларды қолдану, пәнаралық байланысты қолдану. Әдебиет тарихты жүрекке әңгімеге суық қалмайтындай етіп оқытуға мүмкіндік береді. География тарихи оқиғалар театрын көрсетеді. Тіпті әндер тарихпен байланысты. Оқушылар халық әндерін оқи отырып, оларда нақты не бейнеленетінін сипаттайды.

Оқу дегеніміз - белгілі бір білімді игеруге, дағдыларды қалыптастыруға бағытталған белсенді болу. Оқыту процесін басқару толыққанды білім беру қызметін, оның білім беру және тәрбиелеу нәтижелерін қамтамасыз ететін белгілі бір әдістер жүйесін қажет етеді. Оқыту әдісі білім беру қызметін басқару

құралы ретінде кейбір әдістердің векторы ретінде ұсынылуы мүмкін, олардың кейбіреулері менеджменттің мазмұндық жағына, ал екінші бөлігі - формальды. Соңғысы операциялар мен білімдердің мектеп оқушыларында қалай қалыптасатындығын көрсетеді, ал мазмұны оқу материалындағы қандай қасиеттер мен қатынастарды оқушылардың белсенді меңгеретіндігін көрсетеді.

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, мұндай белсенділік өздігінен пайда бола алмайды. Бұл тұлғаға бағытталған тәрбиелік және тәрбиелік ықпал етудің нәтижесі. Осыған байланысты белсенді оқыту тиімді. Оқушы білім беру процесінің белсенді қатысушысы болып табылады. Оның қызметі қойылған проблеманы шешудің құралдары мен тәсілдерін өз бетінше іздеуде, практикалық тапсырмаларды орындау үшін қажетті білімді алуда көрінеді. Мұның бәрі оған ойлау стандарттарынан, іс-әрекеттің стереотипінен алшақтауға мүмкіндік береді, білімге деген құштарлықты дамытады[78].

Белсенді оқыту теориясының алғашқы бастауы академик А.Н. Леонтьев жасаған «іс-әрекет пәні» тұжырымдамасы болды. Сана - бұл объективті әлемді сіңіруге бағытталған қызмет, демек, бұл объективті қызмет. Сыртқы дүниенің объектілерімен байланыста бола отырып, адам оларды таниды және әлемді танудың және оған әсер етудің практикалық тәжірибесімен байытылады. Белсенді оқытудың екінші бастапқы позициясы: адам табиғатынан зерттеуші болып табылады. Оның іздеу ісі сыртқы аралық құбылыстары мен объектілерінің ерекшеліктерін, қасиеттері және сипаттамаларын анықтаудан, олардың мәні мен мазмұнын анықтаудан, рөлдер мен мағыналарды бағалаудан тұрады. Алынған ақпарат негізінде адамның танымдық белсенділігі қоршаған әлемді қабылдау мен бейнелеуді белсенді түрде болжау жағдайында, әртүрлі проблемалық жағдайларды шешуде пайда болады.

Осы айтылғандардан білім беру процесі оқушылар өздерін қоршаған ортаға еліктеу болуы керек; адамның әлеуметтік-еңбек қызметінің нақты мақсаттары, міндеттері мен проблемаларын қамтуы керек; практикалық мәселелерді шешу, балалар қазір өмір сүретін және болашақта өмір сүретін объективті әлемді өзгерту және жақсарту қабілеттерін қалыптастыруды қамтамасыз ету. Белсенді оқыту осы талаптарға толық жауап береді. Ол мұғалімді зерттелетін мәселелерді шешудің жолдары мен тәсілдерін іздей алатын білім беру процесінің осындай қатысушысы болуға міндеттейтін тікелей қатысу принципіне негізделген. Бұған оқушыларды белсенді оқу-танымдық іс-әрекетке баулу арқылы білім, білік және дағдыларды қалыптастыруға мүмкіндік беретін оқытудың белсенді әдістері көмектеседі.

Біздің уақытымызда ақпарат ағыны өсуде, бұрмалаушылық мен бұрмалаушылықсыз шынайы тарихты көбейтуге ұмтылыс кеңейіп келеді. Баспасөз беттерінде және Интернетте белгілі бір тарихи проблемаларға, тіпті бүкіл кезеңдерге қатысты бірқатар балама пікірлер пайда болады, білім көлемі өте тез өсуде.

Қазіргі мектеп оқушылары үшін бізге бұқаралық ақпарат құралдарынан шашыраңқы болатын (кейде өте қарама-қайшы) ақпарат ағынына негізделген бірқатар оқиғаларды түсіну, дұрыс бағалау өте қиын. Осыған байланысты

бірқатар мәселелерді шешу қажет болады. Шұғыл шешуді қажет ететін мәселелердің бірі - оқу процесінде мектеп оқушыларының белсенді, тәуелсіз, шығармашылық ойлауын қалыптастыру проблемасы.

Тәуелсіз, бастамашыл және шығармашыл тұлғаны қалыптастыру әрқашан білім берудің басты міндеттерінің бірі болып саналды. Сонымен қатар, көптеген мұғалімдердің оқушыларға еркіндік беруді қалайтындығын атап өтпеуге болмайды, мысалы, оқу және сыныптан тыс жұмыс жағдайында, егер тапсырманың дұрыс емес немесе дұрыс емес болуы оқу үлгерімінің жалпы көрінісіне әсер етпесе. Бұл тақырыптағы әр түрлі өзіндік шығармашылық тапсырмалар. Оқушыларға стереотипті ойлау мен стандартты көзқарастардан арылуға көмектесу керек. Заманауи мектеп мектеп оқушыларын өз бетінше оқу іс-әрекетіне, білімді өз бетімен алуға қабілеттілікке тәрбиелеуі керек[79].

Тарих мен қоғамтануды оқытуда мыналарды ажырату керек:

1) ойлау тәуелсіздігі құбылыстардың (оқиғалардың, процестердің) мәнін қарастыру кезінде көрінеді және сенімнің қалыптасуына әкеледі; ол ақыл-ой еңбегінің дағдылары, дағдылары мен әдістерін, таным әдісін пайдаланудағы тәуелсіздікмен тығыз байланысты;

2) қоршаған ортаға қандай-да бір түрде, өз көзқарастарына сәйкес әрекет ету қабілетінде көрінетін мінездің, тұлғаның мінез-құлқының тәуелсіздігі;

3) қызмет мотивтерінің тәуелсіздігі; ол үшін қызығушылық, бастамашылық, шығармашылық көріністері маңызды;

4) практикалық қызметтегі тәуелсіздік.

Тарих және қоғамтану сабақтарындағы өзіндік жұмыстардың тәрбиелік мәні зор. Мұғалім оны белгілі бір жүйеде және дәйектілікте қолданып, дұрыс басшылыққа алып, басқа пән мұғалімдерімен, әсіресе гуманитарлық циклмен тығыз байланыста жұмыс істегенде ғана қажетті нәтижелерді бере алады.

Тәуелсіз - бұл оқушының біліміне, ойлау қабілетіне, өмірлік тәжірибесіне, сеніміне сүйене отырып, сырттан тікелей көмексіз жүзеге асыратын және оқушыны біліммен байыту арқылы тәуелсіздік ерекшеліктерін қалыптастыратын іс-әрекет. Өзіндік іс-әрекет таным процесінің сапасын, оқушының жеке қасиетін және оқытуды ұйымдастыру формасын білдіреді.

Оқу іс-әрекетіндегі дербестіктің дамуы келесі аспектілерді қамтиды:

- мұғалімнің тәуелсіздік көріністеріне қатынасы;
- оқушылардың оқу жұмысын өз бетінше жоспарлау қабілеті;
- негізгі және екінші ретті бөлектеу мүмкіндігі;
- материалды оқудағы қиындықтарды оқушының бағалауы;
- оқылатын материалға оқушының қызығушылығының болуы немесе болмауы;

- алынған білімді өз бетімен қолдану;

- оқушының өз жұмысын және оның нәтижелерін бағалауы.

Оқушылардың өзіндік жұмыс дағдылары мен дағдылары өздігінен емес, арнайы ұйымдастырылған және оқу процесіне енгізілген жаттығулар нәтижесінде қалыптасады. Бұл тұрғыда мұғалімнің жоғары шеберлігі, оның оқушының белсенді танымдық іс-әрекетіне басшылығы, педагогикалық

процестің логикасы, сабақта проблемалық жағдай туғызуы, оқушылардың белгілі бір қиындықтарды жеңуге байланысты өзіндік жұмыс түрлерін дұрыс және ұтымды ұйымдастыруы және жұмыстың орындалуын және шығарманы объективті бағалауды қорытындылаудың маңызы зор.

Өздік жұмыс нәтижелі болу үшін сабақта оқушылардың өзіндік жұмыстарының әр түрлі байланыстарын ұстану және оларды әртараптандыру маңызды, сынып мен үйдегі өзіндік жұмыстардың арасында байланыс болуы керек. Үй тапсырмасының мақсаты - сабақта оқылған материалды берік бекіту, оны тереңірек түсіну, оқушылардың оқулық мәтінімен, тарихи карталармен, иллюстрациялармен, сызбалармен өзіндік жұмыс жасау дағдылары мен дағдыларын одан әрі дамыту. Оқушылар үй тапсырмаларын орындай отырып, жеке сұрақтар мен тақырыптарға қарапайым және егжей-тегжейлі жоспарлар құруды, әртүрлі тақырыптық кестелер құруды, эссе жазуды, қысқа хабарламалар, эсселер, электронды презентацияларды дайындауды үйренеді.

Оқушыны мектепте де, үйде де ақпарат көздерімен сауатты жұмыс істеуге үйрету өте маңызды. Жақсы иллюстрацияланған оқулық онымен жұмыс істеудің әртүрлі түрлерін әлдеқайда жақсырақ ұйымдастыруға, оқушылардың ақыл-ой әрекетін белсендіруге, олардың белсенділігін, дербестігін және шығармашылық қиялын дамытуға мүмкіндік береді. Оқушылардың иллюстрациялармен өзіндік жұмысының басты шарты мұғалімнің сөзін мәтінмен және суретпен шебер үйлестіру болып табылады[80].

Әрбір балаға өзінің шығармашылық бейімділігін көрсету қажеттілігі туындайды, оқушы бұл қажеттілікті эссе жазу барысында қанағаттандыра алады, өйткені бұл шығармашылық процесс. Алдымен очерк белгілі бір жолмен таңдалуы керек фактілер, оқиғалар туралы идеялар жүйесі ретінде өмір сүреді. Бұл үдерісті ойдағыдай басқару, оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту үшін олардың жеке психологиялық ерекшеліктерін, балалардың оқуға қатынасын, олардың білім, білік және дағдыларының ерекшеліктерін, ерік қасиеттерін білу қажет.

Оқушылардың логикалық ойлауын, ауызша және жазбаша сөйлеуін, шығармашылығын, белсенділігі мен дербестігін дамытуға ықпал ететін өзіндік жұмыстың тағы бір маңызды түрі - сөздік қорын жүргізу. Тарих және қоғамтану курсына оқушыларға көптеген сөздер мен сөз тіркестерін шешуге тура келеді, оларды дұрыс түсінбестен тарихи материалды сіңіру мүмкін емес.

Сабақтағы белсенділік мен дербестікті арттыру үшін сөздікпен жұмыс жасаудың келесі формаларын қолданған жөн:

- сөздіктердің, энциклопедиялардың, анықтамалықтардың көмегімен сөздің мағынасын өзі анықтау;
- бұрыннан белгілі сөздер мен терминдермен миниатюралық әңгімелерді ауызша құрастыру, содан кейін жазу;
- оқушылардың осы әңгімелерге рецензиясы;
- бөлімнің белгілі бір тақырыбы бойынша сөздер мен терминдерді таңдау;
- картамен жұмыс істеудің әртүрлі формалары.

Тарихи үдерісті хронологиялық шеңберде көрсетпей түсіну мүмкін емес. Хронология барлық бай тарихи материалдарды белгілі бір тәртіпке келтіреді, тарихи оқиғаларды болған дәйектілікпен уақытында бекітеді. Хронологиялық карталар логикалық ойлаудың дамуына ықпал етеді. Сонымен, бір картаға сіз ғасырларды, екіншісінде - датаны, үшіншісінде - оқиғаны жаза аласыз. Күні жазылған карточканы көрсете отырып, оқушыларға оқиғаның атауын сұрайды [81].

Балаларға «уақыт сызығын» қолдануға үйрету өте маңызды. Орта мектепте жоспар-конспект құру сияқты өзіндік жұмыстардың түрлеріне көп көңіл бөлінеді, онда негізгі ережелердің қысқаша мазмұны, олардың дәлелдемелері ғана емес, сонымен бірге осы ережелерді бейнелейтін фактілер ұсынылады. Жоспар құру бойынша жұмыстың тиімділігі көбінесе оқушылардың мәтінді семантикалық талдау дағдыларына байланысты. Жоспар оқулық мәтіні бойынша, бірнеше дереккөздер бойынша, әңгіме жоспары, сурет бойынша әңгіме жоспары, мұғалімнің әңгіме жоспары бойынша құрылады.

Тарихи және ғылыми-көпшілік әдебиеттер оқушылардың тарихи білімдерін едәуір кеңейтеді және тереңдетеді. Бұл, ең алдымен, мұғалімнің оқушылардың сабақтан тыс оқылуын ұйымдастыруы және сабақта материалды түсіндіру кезінде өзі осы әдебиеттерден үзінділер қолдануы арқасында жүзеге асырылады. Оқушыларға ең көп күш беретін және өз бетімен жұмыс жасау дағдыларын қалыптастыратын оқушылармен осы әдебиеттермен жұмыс істеудің белгілі бір түрлері бар. Бұл көркем әдебиет және тарих кітаптарына арналған үйден жазылған очерктер және жоғары сынып оқушыларының тарихи әдебиетке шолу жасау.

Тарих және қоғамтану сабақтарында ақпараттық технологияларды қолдану тәсілдерінің бірі - оқушылардың презентация құруы. Мұнда презентация сабақтың білім беру өнімі ретінде әрекет етеді. Жұмыс топтарындағы оқушылар ұсынылған ақпаратты, оның ішінде интернет-ресурстарды қойылған сұрақтарға сәйкес талдайды. Олардың қызметінің нәтижелерін олар презентация түрінде рәсімдейді. Мұндай тәсілдің айқын артықшылығы оқушылардың өзіндік шығармашылық-ізденіс жұмыстары, сондай-ақ мүлдем айқын ұжымдық шығармашылық нәтиже ретінде танылуы мүмкін.

Тарих және қоғамтану пәндерін оқу барысында оқушылардың өзіндік жұмысы олардың шығармашылық қабілеттері мен дарындылығын анықтайтын және дамытатын, танымдық белсенділікті арттыратын, практикалық қызметке дайындалудың негізгі құралы болып табылады. Оқушылардың дайындығына байланысты мұғалім әр уақытта өзіндік жұмыстың түрі мен реттілігін анықтап, өзінің педагогикалық шеберлігі мен шығармашылығын көрсетуі керек.

Оқыту мен тәрбиелеу процесінің жан-жақты күшеюі өндіріс факторларының жетілдірілуіне байланысты жалпы әлеуметтік және кәсіпкерлік тенденцияларға негізделген педагогикаға негізделген оқушылардың оқу, танымдық және практикалық қызметін басқарудың бүкіл механизмін терең қайта құрумен байланысты. Өздеріңіз білетіндей, ғылыми-техникалық революцияның негізгі мазмұны адамның ақыл-ой функцияларын машиналар

мен техникалық құралдар жүйесіне беру болып табылады. Кәсіпорынды басқаруды жетілдіру идеясы білім беру үдерісіне де қатысты.

Оқыту процесі мен әдістемесіндегі ең үлкен прогресс дәл осы үдеріске технологияны қосумен, оған адамның оқу процесін басқарудағы функцияларының берілуімен байланысты. Мұндай әдістемені құру оқыту - бұл әдістеме ұсынатын ақпараттық кері байланыстың мүмкіндіктерін қолдана отырып, кез-келген басқа процестер сияқты басқарылатын процесс екендігіне негізделген.

Кері байланыс функциясын қамтитын және білім беру процесінің бірқатар кезеңдерінде мұғалімді алмастыратын дидактикалық техниканы кеңінен қолдану бағытында оқыту процесінің құрылымын қайта құру - бұл қазіргі кезде барлық типтегі білім беру мекемелерінде осы процесті жетілдірудің ең маңызды тенденциясы. Осыған сүйене отырып, сіз АКТ-ны оқытуға енгізу жағдайында мұғалімнің әдіс-тәсілдерін, функцияларын өзгертуге дайын болуыңыз керек.

Қазіргі уақытта компьютерде оқыту мәселесіне арналған көптеген әдебиеттер бар. Оқытуда қолданылатын заманауи технологияларды басқарудың күрделілігіне басты назар аударылады.

Ғалымдар мен мұғалімдердің жаңа оқу құралдарына ерекше назар аударуы олардың басқа оқу құралдарымен салыстырғанда айтарлықтай жоғары тиімділігіне байланысты. Педагогикалық бағдарламалық жасақтаманы қолданған жағдайда:

1. Білім сапасы жоғарылайды:

- оқытуды даралау - оқытудың жеке қарқыны мен әдісі, жүйелерді оқушының білім деңгейінің соңғы деңгейіне, қателіктердің сипаты мен себептеріне бейімдеу;

- тестілеу арқылы оқушылардың психофизиологиялық ерекшеліктерін ескере отырып, оқытудың фонын талдау және оны кейінгі оқытуды ұйымдастыруда қарастыру;

- оқытудың әр кезеңінде білімді үнемі жеке бақылау, ал білімді бақылаудың объективтілігі артады.

2. Оқу уақыты қысқартылды:

- техникалық операциялардың уақытын қысқарту - есептеулер жүргізу, жауаптардың дұрыстығын тексеру, түсіндіруді іздеу;

- жіберілген қателіктерге бағдарламалық жүйенің уақытылы реакциясы;

- оқушылардың білім деңгейін ескере отырып, оқу қарқынын жекелендіру.

Бағдарламалық жасақтаманы пайдалану оқуға деген қызығушылықты едәуір арттырады, жанашылдыққа және дәстүрлі әдістермен үйлесімдірек және көрнекі оқыту әдістерінің үйлесімділігіне байланысты мотивацияны арттырады.

Оқыту тұрғысынан педагогикалық бағдарламалық жасақтама мұғалімге келесі мүмкіндіктерді береді:

- сіздің педагогикалық тәжірибеңізді, оқыту моделіңізді педагогикалық бағдарламалық құралдар түрінде енгізу және тарату;

- өз саласындағы жетекші мұғалімдердің тәжірибесін зерттеу;

-қысқа уақыт ішінде компьютерлік құралдарды қолдана отырып, күнделікті жұмыстарды орындау және барлық оқушылардың оқу процесін автоматты түрде бағалау арқылы мұғалімдер жұмысының тиімділігін арттыру [82].

Қазіргі зерттеулер көрсеткендей, техникалық және басқа оқу құралдарын қолдану оқытудың тиімділігін арттырады. А.Фоменко өзінің «Компьютер тарих сабағында оқушылардың оқу-танымдық іс-әрекетін ұйымдастырудың құралы ретінде» атты мақаласында қазіргі кезде компьютер оқу процесінде қолданудың кең мүмкіндіктері мен оқыту процесін ұйымдастырудың дидактикалық ерекшеліктері бар оқытудың принципіалды жаңа құралы ретінде әрекет ететіндігін атап өтті. Бұл оқу ақпаратын ұсыну мүмкіндіктерін едәуір жақсартады, оқушылардың оқуға деген ынтасын, танымдық белсенділігі мен дербестігін күшейтеді, оқу тапсырмаларының өзгермелілігін кеңейтеді, сонымен қатар білім беру процесін басқарудағы икемділікті қамтамасыз ете отырып, балалардың білімі мен іс-әрекетін бақылау процедурасын сапалы түрде өзгертуге мүмкіндік береді[83].

Үлкен функционалдығы бар заманауи дербес компьютер заманауи білім берудің тиімді құралдарының бірі ретінде қолданыла алады. Сондықтан педагогика мен психологияда соңғы жылдары «компьютерлік оқыту» деген арнайы ұғым анықталды. Бұл тұжырымдама көп қырлы болып табылады және бейнелеу құралы (яғни экрандағы дыбыстық оқу құралдарының функцияларын компьютерге беру) ретінде оқу процесінде компьютерді қолдану, оқу үдерісін бақылау элементі, танымдық және іздеу қызметін ұйымдастырудың интерактивті құралы, оқу процесі мен бақылауды автоматтандыру құралы ретінде қарастырылады оның нәтижелері үшін.

Оқытудың теориясы мен практикасында бүгінде АКТ-ны қолдану арқылы білім беруді ұйымдастырудың бірнеше тәсілдері бар. Соның бірі компьютер оқушылардың оқу-танымдық іс-әрекетін ұйымдастырудың негізгі құралы бола алады деген болжамға негізделген. Бұл процестің тиімділігі ұсынылып отырған компьютерлік білім беру бағдарламасының сапасына және мазмұнының тереңдігіне байланысты. Компьютер жұмысы оқушыларға бағытталған, ал мұндай сабақта мұғалімнің рөлі көмекші, қосалқы, бірақ машиналарға қатысты емес, оқушылардың өзіндік танымдық іс-әрекетіне байланысты.

Басқа тәсіл бойынша компьютер оқытушының оқу материалын ұсынуында көмекші бола алады. Мұғалім компьютерде өзі жұмыс істейді немесе оқушылардың сабақ барысында белсенділігі ақпараттың саны мен сапасын реттейді. Бұл жағдайда оқу бағдарламасының рөлі барынша азайтылады, ал оқу процесінің тиімділігі мұғалімнің педагогикалық шеберлігіне байланысты. Сонымен, компьютер мұғалімге көмекші оқыту құралы бола алады, атап айтқанда бақылау және тест тапсырмаларын қолдану кезінде[84].

Бірқатар мұғалімдер, әсіресе мектепте жұмыс тәжірибесі мол тәжірибелі мұғалімдер тарих мен қоғамтану сабақтарында АКТ-ны қолдануға айтарлықтай теріс көзқарасмен қарайды, мұны олардың компьютерсіз тиімді жұмыс істейтіндігімен түсіндіреді. Бұл ұстанымды оқытушылық корпусың

консерватизмімен түсіндіру әдетке айналды, бірақ мәселе психологияда. Мұғалім нақты бағдарламамен бетпе-бет келіп, білікті көмексіз жұмыс істей алмайтынын түсінеді, өйткені оның компьютер туралы білімі сабаққа деген сенімділікке жол бермейді. Алайда өз қорқынышын жетік меңгерген мұғалімдер сыныптағы компьютер мұғалім үшін де, оқушылар үшін де таптырмас көмекші бола алатындығын тез байқайды. В.М. Недзельская тарих сабағында компьютерді қолданудың кейбір аспектілерін бөліп көрсетеді.

Бірінші аспект эмоционалды. Мұғалімдердің тәжірибесінен белгілі болғандай, компьютерлік сыныптағы сабақтар оқушылардың қызығушылығын тудырады, өйткені жаңа және дәстүрлі емес нәрселердің барлығы балаларды, әсіресе технологияны қызықтырады. Сонымен, сабақ компьютерлік сыныпта өтеді деген жаңалық эмоцияны көтереді, ең бастысы, оқуға деген құштарлықты тудырады.

Екінші аспект - ғылыми және ақпараттық. Компьютерлік бағдарлама құру арқылы мұғалім қосымша материал енгізе алады, сонымен қатар оны қорыта алады. Оқушылар компьютермен жұмыс жасай отырып, өздеріне қажетті ақпаратты таңдай алады, олар оқу бағдарламасымен тек сыныпта ғана емес, сонымен қатар сабақтан тыс уақытта да жұмыс істей алады, тарихи оқиғалардың барысын компьютер экранында бақылай алады және т.б.

Үшінші аспект - әдістемелік. АКТ-ны қолданатын сабақ оқушылардың іс-әрекет түрлерін әртараптандыруға мүмкіндік береді және бұл сабақты қызықты әрі бай етеді. Сонымен қатар, компьютерлік сабақтар сараланған тәсілді тиімді пайдалануға мүмкіндік береді. Әдетте, компьютерлік сыныпта бар-жоғы 12 компьютер бар, ал оқушылар одан екі есе көп, кейбір мықты оқушылар компьютер арқылы тапсырмаларды орындай алады, ал екінші бөлігі мұғаліммен белсенді жұмыс істей алады.

Төртінші аспект - психологиялық. АКТ ақыл-ой қабілеттерін дамытуға көмектеседі: ойлау жылдамдығы, есте сақтау, логика, зейінді ауыстыру қабілеті және т.б.

Бесінші аспект - білім беру. Компьютерлік сабақтар тәртіптілікке, ұйымшылдыққа тәрбиелейді, пәнді оқуға жауапкершілікмен қарауға үйретеді [85].

АКТ оқытудың барлық түрлері мен түрлерінде қолданыла алады. Бұл жағдайда компьютерді пайдалану кезеңін әрдайым мұғалім анықтап отыруы керек. Ол сонымен қатар оны белгілі бір сабақта қолданудың дидактикалық объективтілігі туралы шешім қабылдайды. АКТ-ны қолданудың жалпы мақсаты әр түрлі мәселелерді шешуде оқушылардың шығармашылық бастамаларын дамыту екенін есте ұстаған жөн.

Сонымен, тарих мен қоғамтану мазмұны компонентінің ерекшелігі, мектеп оқушыларында тарихи идеяларды қалыптастыру, ойлау қабілетін дамыту қажеттілігі, сабақта арнайы оқу құралдарын, ең алдымен көрнекіліктерін: суреттер, суреттер, құжаттар, фильмдер және т.б. қолдануды қарастырады. АКТ ерекшеліктері - бұл мүмкіндік беретін үлкен мүмкіндіктер, белгілі бір

бағдарламаларды пайдалану кезінде тарихи дәуірлердің, әлеуметтік-мәдени кешендердің ең маңызды белгілерін қайта жаңғырту.

АКТ-ны қолданғанда мұғалімнің жұмысы ұйымдастырушылық компоненттермен байытылады. Мұғалім оқушылардың жұмысын компьютермен өлшейді, оларға көмектеседі, ең бастысы техниканың «жансыз» жұмысын толықтырады.

Оқушыларды оқыту мен тәрбиелеуде орталық фигура болып табылатын мұғалім екенін және бүкіл білім беру мен білім беру ортасы (компьютерлерді қоса алғанда) мұғалімнің оқушыларға әсер ету құралдары рөлін атқаратынын атап өткен жөн. Әрине, компьютерлер өте күрделі техника, сондықтан оларды күтіп ұстау үшін техникалық персонал мен компьютерлердің жұмыс істеуін және оқытуда қолдануын басқарудың көп сатылы жүйесі қажет. Алайда, білім берудің тиімділігінің өзі қалады: мұғалім оқыту процесінің құрылымын өзгертеді, оқыту әдісін құрады, оқу процесін ұйымдастырады, осылайша компьютерлерді қолдана отырып, оқушылардың өзіндік оқу-танымдық белсенділігін күшейтіп, оларды оқыту мен тәрбиелеу тиімділігін едәуір арттырады.

АКТ-ны кең қолдану, педагогикалық бағдарламалық жасақтама жасау, олар үшін оқу ақпаратын таңдау және дайындау мұғалім жұмысының әдістемесін айтарлықтай өзгертеді. Дәстүрлі түрде мұғалім жұмысының әдістемесі оның оқушылармен тікелей байланысын қамтамасыз етуге, олардың білім, білік және дағдыларын қалыптастыруға, жалпы тұлғаны дамытуға бағытталған. Оқытуды оңтайландыру принципіне байланысты мұғалім білім беру үдерісін өзгертеді, мазмұнын құрылымдайды, оқытудың қажетті әдістерін, формалары мен құралдарын таңдайды, осылайша білім беру және тәрбиелік ықпалдың ең жоғары нәтижесіне жету үшін оқушылардың дербес белсенділігін белсендіреді.

Сонымен, компьютерлік технологияның дамуымен, оны оқытуда қолдану аясының кеңеюімен жанама педагогикалық әсер ету жүйесі дамып келеді, мұнда жаңа блок - білім беру процесінің бірқатар кезеңдерінде мұғалімді алмастыратын оқу құралдары ажыратылады.

Мұғалім АКТ-ны қолдану арқылы сабақты ұйымдастыруда қандай негізгі мәселелерді шешуі керек?

-Компьютерді қолдану тақырыптың мазмұнымен, алдыңғы және кейінгі сабақтардың материалдарымен анықталуы керек.

-Сабақты талдау кезінде АКТ-ны қолданудың орындылығын, сабақтың қай кезеңінде екенін анықтау керек.

Сабақта компьютердің нақты орнын бөліп көрсету өте маңызды.

Жаңа білімді ұсыну кезеңіндегі компьютер

Осы кезеңде сіз өз принципін берген қондыру принципі туралы есте сақтауыңыз керек. Дәл осы адам сезімдерді мақсатты бақылау мен қабылдауға, фактілерді таңдау мен бағалау процесіне айналдыруға көмектеседі. Кез-келген оқу ақпаратын, оқулықты қабылдау міндетті түрде оқушылардың тәжірибесімен, олардың білімімен байланысты. Оқушылардың біліміндегі

тәжірибе бейнелеу түрінде өмір сүреді және олардың жұмысына қатысады. Оқу процесінің қалай жүретіні, жаңа материалды қалай игеруі көбінде оқушылардың қызығушылығына, олардың пәнге деген көзқарасына, өздік іске даяр болуына қатысты. Сондықтан бөлек компьютермен еңбекті бастамас бұрын онымен қызмет қылу мақсатын нақты тұжырымдау қажет. Мұнымен бірге мұғалім тапсырмаларды нақты тұжырымдап, тапсырма беруі керек. Ақпаратты компьютер арқылы қабылдау - бұл есту және визуалды анализаторлардың бір уақытта күш жұмсауын қажет ететін күрделі процесс. Психологтар дәлелдегендей, егер бұл анализаторлар бір уақытта бір тапсырма бойынша жұмыс жасаса, нәтижеге кепілдік беріледі.

Білімді бекіту кезеңіндегі компьютер. Компьютерлер қолданылатын сабақта мұғалім білімнің тұрақтылығын қамтамасыз етуге ұмтылуы керек. Физиологтар біздің біліміміз ми қыртысында пайда болатын уақытша байланыстарға негізделген дейді. Бұл байланыстардың тұрақтылығы көбінесе ми қыртысының қозу және тоқырау процестерінің күшіне байланысты. Өз кезегінде бұл процестер мектеп оқушыларының тәжірибесімен, олардың білімді игеру кезіндегі белсенділігімен байланысты[86]. Алайда алынған байланыстар шоғырландырылмаса және нығайтылмаса тез сөнеді. Ғылым байланыстарды нығайту процесінде көрнекі құралдардың, әсіресе динамикалық құралдардың үлкен маңызы бар екенін дәлелдеді. Сондықтан компьютермен жұмыс істегеннен кейін сыныпта жұмысты ұйымдастыру, оқылған материалды жинақтай білу оңай емес.

Білімді тексеру кезеңіндегі компьютер. Сауалнама барысында оқушылардың білімін пайдалана отырып мультимедиялық шоу жасауға болады - мұндай тест оқулықтағы абзацтың күнделікті қайталануынан гөрі тиімді, әлдеқайда дәл. Бұл тест күтпеген, бірақ өте қызықты нәтижелер береді.

Оқу процесінде АКТ-ны қолдану тәжірибесі кейбір жалпы ережелерді тұжырымдауға мүмкіндік берді. Пәннің мазмұны, компьютерлік бағдарламалардың мүмкіндіктері, компьютерлік технологиялар саласындағы оқытушылардың әр түрлі кәсіби деңгейлері компьютерді қолданудың әдістемелік әдістеріне әсер етеді. Оқушылардың жас ерекшеліктері де шешуші маңызға ие[87].

Гевал П.А. сыныптағы мұғалім, оқушылар және компьютер арасындағы өзара әрекеттесудің осы түрін ұсынады[88].

Келесі құрылымы бар жаңа білімді игеру сабағынан бастайық:

1. Үй жұмысын тексеру, түзету (алдыңғы материалмен байланысы).
2. Сабақтың тақырыбын, мақсатын, міндеттерін хабарлау және оқу іс-әрекетінің мотивациясы.
3. Оқушылардың жаңа материалды бастапқы игеруі.
4. Білімді жалпылау және жүйелеу.
5. Сабақты қорытындылау және үйге тапсырма беру.

АКТ-ны қолдану арқылы сабақ өткізу кезінде сабақ келесі құрылымға ие болуы мүмкін:

1. Оқушылардың негізгі білімін өзектендіру және түзету компьютердің көмегімен тексеріледі (5-7 мин.)

2. Оқушылар жаңа материалды игереді: дайындық деңгейі жоғары оқушылар тобы материалды компьютер арқылы оқиды, басқалары мұғалімнің түсіндірмесін тыңдайды және оқулық бойынша жұмыс істейді (10 мин.)

3. Білімді жүйелеу: дайындық деңгейі жоғары оқушылар тапсырманы оқулыққа сәйкес өз бетінше орындайды, әлсіз оқушылар мұғаліммен жұмыс істейді, үшінші топ компьютерді пайдаланып материалды меңгеру деңгейін тексереді (15 мин.)

4. Сабақты қорыту және үйге тапсырма беру.

Аралас сабақта компьютерді кез-келген кезеңде пайдалануға болады. Аралас сабақты өткізудің жалпы схемасы келесідей: алынған білімді тексеру + жаңа материалды меңгеру.

АКТ-ны қолдана отырып, аралас сабақты өткізу әдістемесі келесідей болуы мүмкін:

1. Оқушыларға сабақтың тақырыбы айтылады, бірақ жаңа тақырыпты оқу үшін олардың алдыңғы материалды қалай меңгергендігін тексеру қажет екендігі баса айтылады. Осыдан кейін оқушылардың кейбіреулері компьютерде оқу тапсырмасы бойынша жұмыс істейді, ал мұғалім қалған оқушылармен жұмыс істейді, ал жұмыс түрлері әр түрлі болуы мүмкін (фронтальды әңгіме, өзіндік жұмыс, тарихи диктант, тест тапсырмалары және т.б.)

2. Содан кейін мұғалім сабақтың келесі кезеңіне - жаңа материалды түсіндіруге көшеді. Мықты оқушылар жаңа материалды компьютерде оқи алады, ал мұғалім қалғандарымен жұмыс істейді.

3. Жаңа материалды пысықтап, мұғалім мен оқушылар сабақтың жаңа кезеңіне - үйренгендерін бекітуге көшеді. Мұнда тағы да оқушылар тобы компьютерде өз бетінше жұмыс істей алады, ал мұғалім сыныптағы қалған оқушылармен жұмыс жасай алады. Компьютерде жұмыс істейтін оқушылар жаңа, жаңа үйренген материалдан тұратын тапсырмаларды орындай алады. Сонымен, егер оларда проблемалар туындаса, мұғалім келесі сабақта осы тақырыпты қайталағанда не іздеу керектігін көреді.

4. Сабақ соңында мұғалім нәтижесін шығарады, үй жұмысын айтады.

Компьютерлік сыныптағы біріккен сабақтың тиімділігі үшін П.А.Геваль оқушыларды үш топқа бөлуді ұсынады, олар кезек-кезек компьютерде жұмыс істейді[89].

-Бірінші - білімді тексеру кезеңінде. Бұл топқа күшті де, әлсіз де оқушылар кіре алады - тапсырма сипатына қарай;

-Екінші - жаңа материалды меңгеру кезеңінде. Бұл топқа, әдетте, егер материалдың күрделілік деңгейі жоғары болса, жоғары немесе орташа ақыл-ой қабілеті бар оқушылар кіруі мүмкін;

-үшінші - білімді тексеру кезеңінде. Бұл топқа, біріншісі сияқты, қабілеті әртүрлі оқушыларды жатқызуға болады.

Білімді қорыту және жүйелеу сабағы келесідей болуы мүмкін:

1. Сабақтың мақсатын баяндау, оқушылардың оқу іс-әрекетінің мотивациясы - 3 мин.

2. Негізгі білімді көбейту және түзету - 6 мин.

3. Негізгі фактілерді, оқиғалар мен құбылыстарды қайталау және талдау - 6 мин.

4. Ұғымдарды жалпылау және жүйелеу, білімді игеру және оларды жаңа фактілерді түсіндіру үшін қолдану, практикалық тапсырмаларды орындау - 20 мин.

П.А. Эвал сыныпты топтарға бөлуді ұсынады:

- Бірінші топ компьютерлерде 5-7 минут жұмыс істейді.

- екінші топтағы балалар 5-7 минут ішінде өз бетінше жұмыс істейді. (Мысалы, оқушылар логикалық ойлауды дамыту үшін шығармашылық сипаттағы тапсырмаларды орындай алады). Берілген тапсырмаларды орындағаннан кейін оқушылар орындарын ауыстырады.

- оқушылардың үшінші тобы мұғаліммен бірге жұмыс істейді, шығармашылық сипаттағы тапсырмаларды орындайды.

Бірінші топ компьютерлердегі тапсырмаларды орындағаннан кейін мұғаліммен жұмыс жасай алады немесе жеке тапсырма ала алады.

2. Білімді кең жүйелеу негізінде жетекші идеялар мен негізгі теорияларды игеру - 5 мин. Мұғалім проблемалық сұрақтар қояды, оған оқушылар жауап береді.

3. Сабақты қорытындылау - 5 мин. Мұғалім оқушылардың жұмысының нәтижелерін шығарады, бағаларын қояды. Сонымен қатар, ол үй тапсырмасын беріп, оны түсіндіреді.

Тарих сабағында АКТ-ны қолданудың ұқсас әдістемесі

А.Фоменко мен Е.Пометун ұсынған[90].

А.В.Черновтың пікірінше, компьютерді сабақта жүйелі пайдалану бірқатар маңызды салдарға әкеледі:

- сабақта көрнекіліктің қолдану деңгейі күрт жоғарылайды;

- оқушы үшін де, мұғалім үшін де сабақтағы жұмыстың тиімділігі артады;

- информатикамен пәнаралық байланыс орнатылды;

- информатика және тарих пәні мұғалімінің басшылығымен оқу бағдарламаларын құру бойынша оқушылардың жобалық қызметін ұйымдастыруға жағдайлар жасалады;

- АКТ-ны қолданатын мұғалім оқушылардың білім деңгейін арттыруда оң көрінетін оқу материалын ұсыну логикасына назар аударуы керек;

- мұғалімнің тарихтан алшақ оқушылармен қарым-қатынасы жақсы жаққа өзгеруде, әсіресе компьютерге қызығушылармен: бұл оқушылар мұғалімді «туысқандық рух» ретінде көре бастайды;

- Компьютерге қымбат қызықты ойыншыққа деген көзқарас өзгереді, әсіресе орта деңгейдегі оқушылар арасында. Оқушылар оны адам қызметінің кез-келген саласында жұмыс істейтін құрал ретінде қабылдай бастайды.

Осылайша, тарих мен қоғамтану сабақтарында АКТ-ны қолданудың қарастырылған әдістері толығымен идеалды емес және үнемі жетілдіріп

отыруды қажет етеді. Бірақ жоғарыда аталған әдістердің біріккен ерекшеліктерін қолданғанда, қазіргі білім беру үдерісіне және оқушылардың танымдық белсенділігін дамытуға ең сәтті тәсілді ұсынуға болады.

Компьютерді қолданудың көптеген мәселелерінің ішінде компьютердің адам денсаулығына әсері проблемасын ерекше атап өту керек. Оның маңыздылығы мен өзектілігі компьютердің қазіргі қоғам өмірі мен қызметінің барлық салаларына ену жылдамдығы мен тереңдігімен анықталады. Компьютердің әсерін балалар жаңа ақпараттық дәуірдің басталуы жағдайында қалыптасатын балалар алады.

Компьютер пайдаланушысының денсаулығын сақтау - бұл бірқатар факторларды ескеретін теңдестірілген интеграцияланған тәсіл негізінде шешілетін көп қырлы проблема: педагогикалық, медициналық, заңгерлік, техникалық, ұйымдастырушылық. Қазіргі кезде компьютерді сау пайдалану саласындағы педагогикалық мәселелер сыныптағы қауіпсіздік ережелерін қамтамасыз етуден әлдеқайда асып түсті. Мектеп оқушыларды экран мәдениеті мен компьютерлік технологиялар кеңістігінде өз жұмысын және бос уақытын саналы, тәуелсіз және белсенді ұйымдастыруға дайындауы керек. Мұғалімнің қауіпсіздік стандарттарының тар шеңберінен шығуға, компьютерді мәдени құбылыс ретінде бағалауға, оқушыларға бірлесіп оған деген біртұтас қатынасын анықтауға және осы негізде онымен өзара әрекеттестік құруға мүмкіндігі мен қажеттілігі бар.

Денсаулық - бұл өзгеріп отыратын қызмет жағдайына бейімделу мүмкіндігі. Егер компьютермен жұмыс істегенде ауырсыну пайда болып, аяқтар ұйып, мойын мен иық белдеуінің бұлшық еттері күш түссе, мұның алғашқы себебі машинада емес. Бұл жай аурудың өршуіне байланысты көрінуіне мүмкіндік береді, оның нақты себебі адамның өз денесінің комменсаторлық мүмкіндіктерін дұрыс пайдаланбауы болып табылады.

АКТ-нің пайда болуы мен белсенді қолданылуы денсаулықты нашарлатудың қосымша факторына айналмас үшін, жұмыс орны гигиеналық қауіпсіздік талаптарына сай болуы керек[91].

Компьютерлер қолданылатын бөлмелерде нақты экологиялық жағдайлар жасалады - микроклимат. Бөлмеде қалыпты температура мен салыстырмалы ылғалдылықты ұстап тұру үшін жүйелі түрде желдету қажет, сонымен қатар иондалу және ауа баптау жүйелерінің болуы қажет. Жарықты дұрыс орналастыру бірдей маңызды. Сарапшылар негізінен люминесцентті шамдарды қолдануға кеңес береді. Олар жұмыс орындарында, мониторлар сызығына параллель орналасқан тұтас немесе сынған сызықтар түрінде орналасады. Компьютерлердің периметрі бойынша, шамдар жұмыс орнының жоғарғы жағында пайдаланушыға қараған алдыңғы шетіне жақын орналасқан.

Топтық жұмыс орындарын ұйымдастыруға ерекше назар аудару керек, өйткені бұл жағдайда пайдаланушы тек компьютерінен ғана емес, оның жанында орналасқан сәулеленудің әсерінен болады. Әрбір жұмыс орны магнит өрісін жасайды, оның радиусы 1,5 м және одан да көп болуы мүмкін, ал сәуле тек экраннан ғана емес, сонымен қатар монитордың артқы бүйір

қабырғаларынан да шығады. Сарапшылар жұмыс орындарын компьютерлермен орналастыруға кеңес береді, осылайша көрші мониторлардың дисплейінің бүйір қабырғалары арасындағы қашықтық кемінде 1,2 м, ал монитордың алдыңғы беті арасындағы қашықтық көршілес компьютерлердің артына қарай кемінде 2 м құрайды[92].

Компьютерде жұмыс істеу кезінде ұсыныстар.

Үстелдің биіктігі 680-ден 800 мм-ге дейін реттелуі керек, егер бұл мүмкін болмаса, үстелдің биіктігі 725 мм және аяқ тірегі болуы керек. Пайдаланушы креслолары биіктікте және орындық мен арқалықтың бұрыштарында, сондай-ақ орындықтың алдыңғы шетінен арқалықтың арақашықтығында реттелуі керек. Жұмыс орны экранның жанында орналасқан құжат стендімен жабдықталуы керек. Пайдаланушының көзінен монитор экранына дейінгі арақашықтық кем дегенде 50 см, оңтайлы түрде 60 - 70 см, ал монитор экранынан монитордың артқы қабырғасына дейінгі қашықтық кемінде 2 м, ал бүйір қабырғалар арасындағы қашықтық кемінде 1,2 м болуы керек.

Оқушылар компьютерде жұмыс істегенде, әдеттегіден 2,5 см жоғары отыру керек. Құлақ иықтың жазықтығында дәл болуы керек. Иық жамбастың дәл үстінде болуы керек. Бас екі иыққа қатысты түзу ұсталуы керек, бас бір иыққа қисаймауы керек. Төмен қараған кезде бас алға қарай қисаймай, мойыннан дәл жоғары тұруы керек.

Дәрігерлер дабыл қағуда: балалардың компьютерге деген қызығушылығы олардың көру қабілетін нашарлатады: миопиялық балалардың саны 1-ден 9-ға дейін 10 еседен астамға артады, ал мектеп бітірген соң, 11-сыныпта әрбір төртінші сынып миопиямен ауырады. Сондай-ақ, дәрігерлер мектептерде ескірген компьютерлік технологияларды қолдануға қажетті айқындықты, контрастты және кескін тұрақтылығын қамтамасыз етпейтін, яғни көрнекі жұмыс үшін оңтайлы жағдай жасайтын барлық нәрсені қолдануға ұзақ уақыт бойы тыйым салған.

1996 жылы «бейнежазбалық терминалдарға, дербес компьютерлерге және жұмысты ұйымдастыруға қойылатын гигиеналық талаптар» бекітілді, онда жеке электронды компьютердің ересек пайдаланушысының үздіксіз жұмысының ұзақтығы 2 сағаттан, баланың - 10-нан аспауы керек екендігі анықталды. 20 мин дейін Жас ерекшеліктеріне байланысты: 5 - 6 жаста - 10 минут, кіші мектеп оқушылары - 15, 5 - 7 - 20, 8 - 9 сыныптарда - 25 минут, жоғары сынып оқушылары үшін 30 минут жұмыс жасау ұсынылады. бірінші сабақта, ал екінші сабақта 20. Ең аз үзіліс - 15 минут. 10-11 сыныптар үшін аптасына 2-ден, ал басқа сыныптар үшін - компьютер қолданып, аптасына 1 сабақтан артық болмауы керек[93].

Адамның психологиялық және әлеуметтік әл-ауқатын оның денсаулығының маңызды компоненттері ретінде түсіну оны қамтамасыз етудің технологиялық, ұйымдастырушылық және құқықтық шараларының түбегейлі жеткіліксіздігін көруге мүмкіндік береді. Олардың көмегімен сіз бірқатар эргономикалық ережелердің сақталуын және сабақ кезінде компьютермен дұрыс жұмыс режимін қамтамасыз ете аласыз. Бірақ педагогикалық жүйе өзі

үшін емес, өмір үшін бар. Білім беруді ақпараттандырудың өзі болмыстың талабынан туындайды және оның валеологиялық мәдениет сияқты аспектісі мектептегі оқу үдерісіне ғана емес, сонымен қатар қазіргі заманғы компьютерлік жүйелерді оқушылардың іс-әрекетінің әр түрлі салаларында қолдануға қызмет етеді. Оған үйге оралғаннан кейін, экранның алдындағы орындықта қатарынан алты сағат бойы тербелсе, сабақта компьютердің дұрыс орналасуынан пайда аз болады.

Мәселенің нақты шешімі тәртіп мен бақылау саласында емес, оқушылардың сәйкес білімі мен дағдыларымен анықталмайды, бірақ олардың құндылық бағдарлары саласында жатыр, соның негізінде валеологиялық принциптерді түсіну қалыптасады. Бұл баланың психикасын жедел ақпараттық сипатқа ие теріс ақпараттық әсерден қорғау міндетімен де сенімді. Көптеген зерттеулер көрсеткендей, компьютер дамып келе жатқан тұлғаның санасына нақты қауіп төндіреді. Компьютермен және ғаламтормен жұмыс жасау балалардың орнын басатын - комменсаторлық мінез-құлық сипатына ие болатыны жасырын емес. Уақыт өте келе тәуелділіктің белгілері пайда болады, олар компьютермен қарым-қатынастан тыс психологиялық ыңғайсыздықпен көрінеді және онымен жұмыс істегенде (немесе көбіне басталуды күткенде) жайлылықты қалпына келтіреді.

Тұрақсыз балалар психикасына үлкен қауіп - бұл оқушылардың жас ерекшеліктеріне байланысты жеткілікті дәрежеде қабылдай алмайтын ерекше сипаттағы материалдардың (фашистік, порнографиялық) жалпы қол жетімділігі [94].

Балаларды компьютерлік технологияға тез тарту жаңа мәселелерді де ұсынады. Ақпараттың молдығына арналған тестілер жақын арада адамзат тарихындағы ең маңызды емтихандардың біріне айналуы мүмкін. Маңызды педагогикалық міндет - оқушыны ақпараттың бәрі бірдей емес, білімнің бәрі бірдей емес екендігіне даярлау және ақпараттық агрессия мен ақпараттық тәуелділікке қарсы иммунитетті тәрбиелеу.

Компьютерлік жүйелерге деген қызығушылықтың артуы мұғалімнің оқушының жеке басына деген назарын төмендетпеуі керек, керісінше, мұғалімді оқу материалын тұрақты түрде тарату жұмысынан босататын, оның тұлғаның рухани өмірі саласындағы баланың іргелі негіздерін қалыптастыруға көп көңіл бөлуге мүмкіндік беретін білім беруді компьютерлендіру болып табылады[95].

Демек, АКТ-ны қолданудың негізгі бағыттарын анықтау адам қызметінің әр түрлі салаларын автоматтандыруға байланысты педагогикалық қана емес, әлеуметтік-экономикалық, техникалық және технологиялық мәселелердің де тұтас кешеніне байланысты.

Компьютердің білім беру үдерісіне енуі, сөзсіз, алға қойылған мақсаттар мен міндеттерді жүзеге асыру процесін күшейтеді, оқушылардың танымдық белсенділігін дамытуға ықпал етеді. АКТ-ны қолдану жанама педагогикалық ықпалмен байланысты, мұнда оқу құралдары білім беру процесінің бірқатар кезеңдерінде мұғалімді алмастырады. Сонымен бірге негізгі және анықтаушы

рөл мұғалімге тиесілі, ал компьютер оқушылардың білімі мен дағдыларын тереңдететін және бекітетін құрал бола алады және айналуы керек.

Компьютерді оқу және сыныптан тыс жұмыстарда қолдану оқушылардың танымдық іс-әрекетін дамытудың, шығармашылық қабілеттерін дамытудың, оқуға деген ынтасы мен даралануын арттыратын, қолайлы эмоционалды-психологиялық микроклимат құрудың тиімді құралдарының бірі болып табылады[96].

Тарих және қоғамтану сабақтарында оқушылардың танымдық іс-әрекетін дамыту проблемасы жаңа емес және педагогикалық және психологиялық әдебиеттерде кеңінен қарастырылады, мұнда оқу іс-әрекеті адамның іс-әрекетінің бір түрі екендігі анықталған; оқушылардың танымдық белсенділігі оқу процесінде дамиды. Жалпы оқу-танымдық іс-әрекеттің құрылымы, оның ішінде тарих мен қоғамтануды оқыту әдістемесі тұрғысынан әдебиетте толығымен қарастырылған.

Тарих және әлеуметтік пәндер бойынша оқушылар тек негізгі негізгі ұғымдарды қабылдап қана қоймай, сонымен қатар әр түрлі ақпарат тасымалдаушылармен сауатты жұмыс істеуге үйренеді, бұл олардың танымдық белсенділігін күшейтуге мүмкіндік береді[97].

Бірақ педагогикалық және психологиялық әдебиеттерде тарих және қоғамтану сабақтарында АКТ-ны қолдану, оқушылардың компьютерді пайдалану арқылы оқу-танымдық іс-әрекетін ұйымдастыру мәселелері жеткілікті түрде қарастырылмаған.

Қазіргі өмірді компьютерлік технологияны қолданбай елестету қиын. Жаңа ақпарат көлемінің едәуір ұлғаюы жағдайында дәстүрлі оқу-әдістемелік қамтамасыздандыру білім мазмұнын жаңарту, оқушылардың шығармашылық қабілеттерін, дағдылары мен дағдыларын дамытуды күшейту, алған білімдерін дәстүрлі емес мәселелерді шешуге пайдалану сияқты білім беру міндеттерінің орындалуын қамтамасыз ете алмайды. Қазіргі компьютерлік технологиялар мұғалімге сабаққа дайындық барысында материалды оқыту үдерісін сапалы түрде жақсартуға мүмкіндік береді. Оқушылар мен мұғалімдердің күш-жігерін біріктіру әр баланың жеке ерекшеліктерін жақсы ашуға, оны қызықтыруға, өзара түсіністікке қол жеткізуге мүмкіндік береді.

Жұмыста жарықтандырылған АКТ-ны қолданудың әдістемелік әдістері тарих және қоғамтану сабақтарында оқушылардың танымдық белсенділігін дамытуға ықпал етеді.

АКТ - бұл жоғары технологиялық және көпфункционалды оқыту құралы екендігі теориялық тұрғыдан дәлелденді. Компьютер біріккен техникалық құрал ретінде және бейнені ойнату, дыбыстық масштаб, статикалық және динамикалық бейнелерді көрсету мүмкіндіктерін біріктіретін оқу-әдістемелік кешен ретінде қолданыла алады.

Компьютердің басқа оқу құралдарынан едәуір айырмашылықтары бар, сондықтан педагогика мен психологияда «компьютерлік оқыту» арнайы ұғымы анықталды. Анау. компьютер оқушылардың оқуын біртұтас ұйымдастыру құралы ретінде әрекет етеді: олар оқу материалымен өз бетінше жұмыс істейді,

мұғалім оқушылардың өзіндік жұмысының нәтижелерін ғана басқарады және қорытындылайды.

АКТ-ны қолданудың қолданыстағы әдістерін ұтымды ұштастыра отырып, білім беру үдерісінің тиімділігін және оқушылардың танымдық белсенділігін дамытуды қамтамасыз етуге болады.

Жоғарыда айтылғандардың негізінде біз қорытынды жасай аламыз:

1. АКТ оқыту мотивациясына және оқушылардың танымдық белсенділігінің дамуына ықпал етеді;

2. АКТ-ны қолдану білім алушылардың іс-әрекетін бақылай отырып, оқу процесін басқару тәсілдерін едәуір өзгертуге мүмкіндік береді;

3. АКТ оқушылардың іс-әрекеті туралы рефлексиясының қалыптасуына ықпал етеді және олардың іс-әрекетінің нәтижесін елестетуге мүмкіндік береді.

Сонымен, АКТ-ны оқушылардың тиімді оқу-танымдық іс-әрекеттерін ұйымдастыруға, олардың оқу процесінің барлық кезеңдерінде олардың танымдық белсенділіктерін дамытуға мүмкіндік беретін оқытудың арнайы, жеке бағытталған әдісі деп санауға болады.

1.4 Тарихты оқытудың ақпараттық - коммуникациялық технологияларын қолдану контекстінде қолданбалы бағытын жүзеге асыру.

Қазіргі қоғам дамудың жаңа кезеңіне өтті - ақпараттық, ол қоғам өмірінің әр түрлі салаларына ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (АКТ) белсенді енгізумен сипатталады. Ақпараттық қоғамға көшу процесінде адам ақпаратты үлкен көлемде тез қабылдауға, оны заманауи құралдар мен өңдеу әдістерін меңгеруге дайын болуы керек, оның ақпаратмен сөйлесу мәдениетінің белгілі бір деңгейі болуы, заманауи техникалық құралдарға ие болуы керек.

Мектептен қоғам өзін-өзі жүзеге асыруға қабілетті, технологиялық ойлау қабілеті бар түлектің моделін күтеді. Мұндай түлекті тәрбиелеуде оқытушының ақпараттық технологияларды білім беру үдерісіне толыққанды енгізуі шешуші рөл атқарады.

Қазіргі жағдайда болып жатқан өзгерістер мектеп алдына жаңа талаптар қояды. Негізгі мақсаттардың бірі - әр оқушының қабілетіне, қызығушылығы мен мүмкіндігіне сәйкес білім алуына жағдай жасау. Қазіргі қоғамды ақпараттандыру процесі қазіргі заманғы ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалануға негізделген білім беру жүйесінің жаңа моделін жасауды қажет етті[98].

АКТ-ны қолдану білім беруді даралау және саралау идеяларын жүзеге асыруға мүмкіндік береді, бұл әсіресе мамандандырылған мектепті қалыптастыру жағдайында өте маңызды. АКТ негізінде құрылған, интерактивтілікке ие (оқушымен өзара әрекеттесу мүмкіндігі), сонымен қатар оқушыларға таным процесінің өзіндік векторын өз бетімен таңдауға мүмкіндік беретін, гипер сілтемелер жүйесін қамтитын заманауи оқулықтар білім беруде дамытушы парадигманы толығырақ жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

Білім беруде жаңа ақпараттық технологияларды пайдаланудың бірі ретінде компьютерлік қолдаудың артықшылықтарына мыналар жатады:

- оқушылардың белсенділігін арттырудың мотивациялық аспектісі;
- белгілі бір сабаққа арналған материалды жобалау мүмкіндігі;
- әртүрлі бағдарламалық құралдарды біріктіру мүмкіндігі;
- белгілі бір білім беру мекемесінің жағдайлары мен қажеттіліктеріне бейімделу мүмкіндігі.

Компьютерлік қолдау оқу процесінің құрамдас бөліктерінің бірі болуы керек және қажет болған жағдайда қолданылуы керек екенін ұмытпаған жөн.

Тәжірибе көрсеткендей:

- АКТ-ны қолдану оқушылардың білім сапасын, білім деңгейін, оқушылардың жалпы және арнайы дамуын жақсартуға көмектеседі;

- АКТ-ны қолдану оқыту, тәрбиелеу және дамытудың тұрақты оң нәтижелеріне қол жеткізу үшін мұғалімдер мен оқушылардың күштері мен ресурстарын оңтайлы пайдалануға мүмкіндік береді;

- АКТ-ны қолдану оқу үдерісі нәтижелерінің тұрақтылығына қол жеткізуге мүмкіндік береді;

- АКТ оқыту мен тәрбиелеудің жаңа формаларын, әдістерін ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Ақпараттық технологияларды сабақта қолдану болашағы өте алуан түрлі және шексіз. АКТ-ны қолдану осы талаптарға сай келеді.

Тарих сабағында мен оқушылардың ой-өрісін кеңейтуге, олардың танымдық белсенділіктерін жандандыруға, аз уақытта мүмкіндігінше көбірек ақпарат алуға мүмкіндік беретін, балалардың өздеріне қажетті ақпаратты өз бетінше іздеу қабілетін қалыптастыратын, пәнге деген қызығушылығын арттыратын, білім сапасына оң әсер ететін компьютерді қолданамын.

Компьютердің көпфункционалдылығы көптеген танымдық қажеттіліктерді және интерактивті режимде интерактивті байланыстың қол жетімділігін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Оқушы сабақ тақырыбы бойынша әртүрлі ақпарат көздеріне бір уақытта қол жетімді болады, бұл бағдарламалық материалды сапалы игеру, жалпы дамыту мүмкіндіктерін кеңейтеді.

Оқу мультимедиялық бағдарламаларын қолдану мұғалімге дифференциалдау, сабақ жүйесі жағдайында тарихты оқытуды даралау мәселелерін шешуде қолайлы жағдай туғызады[99].

Оқушы өзінің оқу-танымдық іс-әрекеттерін компьютерлік бағдарламаның мүмкіндіктерін пайдалана отырып өз бетінше басқарады.

Мультимедиялық материалмен автономды жұмыс сабақтың әр түрлі бөліктеріне енгізілген кез-келген оқу сабақтарымен үйлесуі мүмкін.

Компьютерді оқытудың барлық кезеңдерінде қолдануға болады. Сонымен бірге ол балаға әр түрлі функцияларды орындайды: мұғалім, жұмыс құралы, оқу объектісі, ынтымақтастық ұжымы, ойын ортасы. Компьютер мұғалім мен кітапты ішінара немесе толықтай алмастыратын, білім берудің қайнар көзін

көрсететін мұғалім ретінде жұмыс істей алады; сапалы жаңа деңгейдегі көрнекі құрал; оқу аппараты; диагностика және бақылау құралы.

Тарихты оқытудағы зерттеу және жобалау технологияларының басымдығы мектеп кітапханаларында әрдайым бола бермейтін тарихи дереккөздердің кең базасын пайдалануды болжайды. Ақпаратты сақтау және беру үшін АКТ-ның (электронды оқу құралдары және ғаламдық интернет) мүмкіндіктері келесі мәселелерді шешуге мүмкіндік береді: сабақтың ақпараттық қанықтылығын арттыру, мектеп оқулықтарынан тысқары, олардың мазмұнын толықтыру және тереңдету[100].

Қазіргі білім беру үдерісі оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуды көздейді. Бұл талап оқушылардың шығармашылық білім беру өнімдері түрінде өздігінен қалыптастыратын ақпараттармен жұмыс істеу қажеттілігін талап етеді. Тарихты оқытудағы жобалау технологияларының дамуы осы мәселені шешуге ықпал етеді. Бұл жағдайда бастапқыда әр түрлі ақпараттық өнімдерді құруға арналған (мәтіндер, презентациялар, веб-парақтар және т.б.) және үлкен шығармашылық әлеуетке ие АКТ оқушылардың қолында тиімді құрал бола алады.

Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар тарихи ақпаратты игеру деңгейін диагностикалау мүмкіндіктерін кеңейтеді. Түрлі тестілік жүйелер мен қабықшалар оқушылардың білімін бағалау процесін дараландыруға, оқушылардың өзін-өзі бағалау қабілетін дамытуға мүмкіндік береді[101].

Сонымен, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар мыналарға қабілетті: тарихқа деген танымдық қызығушылықты ояту, оқу жұмысына проблемалық, шығармашылық, зерттеушілік сипат беру, көбіне тарих пәнінің мазмұны жағынан жаңартуға ықпал ету, оқу процесін дараландыру және мектеп оқушыларының өзіндік белсенділігін дамыту.

Компьютерлік сыныпта сабаққа дайындалу кезінде мұғалім келесі міндеттерді орындайды:

1. Бағдарламалық қамтамасыз етудің (мультимедиялық) өнімнің барлық қол жетімді ақпараттық қорлары мен деректерін қарау және сараптамалық-педагогикалық бағалау.

2. Бағдарламалық өнімнің ішінен таңдау жасау.

Мұғалім оқушылардың компьютермен қарым-қатынас процесін қалай ұйымдастыруға болатынын, компьютерлік құралдардың қызметтері мен оқушының іс-әрекетін, тақырып бойынша электрондық басылымда ұсынылған оқу материалын ұсыну тәсілдерін салыстыру туралы ойлануы керек. Компьютерлік сыныпта бүкіл сабақты өткізу үшін сабақтың толық жоспары жасалуы керек[102].

Ақпараттық технологиялар құралдарын қолданып сабақты ұйымдастырудың кең таралған схемасын қарастырайық.

Бірінші кезеңде мұғалім әңгіме жүргізеді, оның барысында ол жаңа ұғымдарды енгізе алады, оқушылардың электрондық ресурстармен өз бетінше жұмыс істеуге дайындығын анықтай алады. Қажет болған жағдайда мұғалім

бағдарламалық өнімдермен жұмыс істеу ерекшеліктерін көрсетеді. Оқушыларға жеке тапсырмалар беріледі.

Екінші кезеңде оқушылар электронды ресурспен мұғалімнің басшылығымен синхронды түрде жұмыс істей бастайды, содан кейін олар өздік жұмысты бастайды. Бұл кезеңде мұғалім зерттеу, іздеу, ақпаратты өңдеу процесінің тәлімгері, ұйымдастырушысы және оқушытың кеңесшісі болады.

Үшінші кезең оқушылардың әртүрлі дидактикалық материалдармен (компьютерсіз) жұмыс істеуін қамтиды. Сіз балаларға проблемалық ситуацияны немесе тапсырманы ұсына аласыз, оны шешу сабақтың мақсатына жетуге көмектеседі.

Біріншіден, компьютер мұғалімнің жұмысын оңтайландыруы мүмкін. Сабақтың көптеген дайын материалдары мен дайын материалдарын тапсырысмен сақтауға мүмкіндік береді. Мысалы, тарих сабақтарында әртүрлі мәтіндік материалдар қолданылады: құжаттардың үзінділері, ғылыми еңбектер, саясаткерлердің, ойшылдардың мәлімдемелері, қысқаша тұжырымдалған негізгі идеялар, қорытындылар. Енді оқулықты, кітапты, тарихи дерек көзін, құжатты парақтаудың қажеті жоқ. Тиісті файлды ашу жеткілікті. Оған тек мәтінді ғана емес, кез-келген материалды жазуға және сабақтың қажетті уақытында қолдануға болады[103].

Бұл сабақты дайындап, өткізу кезінде көп уақытты үнемдейді. Барлық материалдарды сабақтарға күнтізбелік-тақырыптық жоспарлауға сәйкес ұйымдастырған жөн. Компьютердегі әрбір папкада зерттелетін тақырыптың жоспары бар файлдар, мазмұнына сәйкес мәтіндік материал, хронологиялық анықтамалық және сөздік, схемалар мен кестелер, карталар, суреттер, аудиоматериалдар немесе бейнематериалдар, сұрақтар мен тапсырмалар болуы мүмкін.

Екіншіден, мұғалім компьютері бар, оқытудың мақсаттары мен міндеттері мен оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, әр сабаққа арналған үлестірме материалдарды шығаруда шектеусіз мүмкіндіктерге ие болады.

Сабақтар үшін мәтіндер мен көрнекі материалдарды, тапсырма карталарын, тест тапсырмаларын, сөзжұмбақтарды және т.б. қамтитын шағын оқулықтар жасауға болады. Оқушылар олармен сабақта да, үйде де жұмыс істейді. Сіз Microsoft Office қосымшаларын қолдана отырып баспа материалдарын жасай аласыз: Word және PowerPoint.

Excel электрондық кестесінің редакторы оқушыларға статистикалық мәліметтерді ұсына отырып, кестелер, диаграммалар мен графиктер құруға мүмкіндік береді. Материалдарды электронды түрде сақтау арқылы біз оларды редакциялауға, көшіруге және басып шығаруға (көбейтуге) мүмкіндік аламыз.

Үшіншіден, компьютер дайын электрондық бағдарламалық өнімдерді пайдалануға мүмкіндік береді.

Бұл мультимедиялық оқулықтар, энциклопедиялар мен анықтамалықтар, галереялар, тестілік бағдарламалар және ҰБТ-ға дайындалуға арналған тренажерлер. Олардың барлығының даусыз артықшылықтары бар, бірақ олардың басты кемшілігі - сабақта жүйелі қолданудың мүмкін еместігі.

Сіз дайын электронды оқулықтарды пайдалана аласыз, сабаққа, жеке тақырыптарға, модульдерге және т.б. электронды қосымшалар құрастыра аласыз, сынақ конструкторында жеке тақырыптар, модульдер бойынша тест тапсырмаларын құрастыруға, сондай-ақ ғылыми-зерттеу жұмыстарын безендіруге, проспектілерді жасауға АКТ қолданатын оқушыларды тартуға болады. , презентациялар, слайд жобалар, ақпараттық бюллетеньдер.

Электрондық оқу құралдарын пайдалану білім сапасын арттыруға, оны динамикалық етуге, бірнеше мәселелерді шешуге мүмкіндік береді - көріну, қол жетімділік, даралық, бақылау, тәуелсіздік.

Тарих сабақтарында тиімділікті арттыру үшін пәндік коллекциялар, портреттер, бейне турлар, интерактивті модельдер, фотосуреттер, объектілердің иллюстрациялары қолданылады, оларды LCD проекторының көмегімен үлкен экранға шығарады[104].

Өтілген материалды бекіту кезінде оқушылар электронды оқулық мәтінімен жұмыс істеуге, практикумдарды, интерактивті тестілерді орындауға шақырылады. Бұл кезде оқу қызметін ұйымдастырудың топтық, жеке және сараланған түрлері қолданылады. АКТ сабақтың дәстүрлі емес түрлерін дайындау және өткізу кезінде қолданылады.

Оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту және олардың танымдық белсенділіктерін арттыру үшін оларға MS PowerPoint бағдарламалық жасақтамасына жүгінетін шығармашылық тапсырмалар ұсынылады.

Төртіншіден, компьютер шығармашылық мұғалімге өзінің білім беру ресурстарын құруға мүмкіндік береді. Microsoft Office бағдарламалық жасақтамасы АКТ саласында базалық білімі бар әрбір оқытушы мен оқушы үшін өте қол жетімді бағдарламаны - PowerPoint бағдарламасын қамтиды. Бұл сабақтың негізі немесе оқушылардың шығармашылық жұмысы бола алатын презентациялар құруға мүмкіндік береді[105].

Тарихты оқытуда презентацияның бірнеше түрін қолдануға болады.

Олардың ішінде:

1) «Дәрістер» - бұл мәтінмен, суреттермен, бейнематериалдармен, қажетті карталармен, схемалармен және схемалармен бейнелеуге болатын бейне тізбегі. Сабақ барысында қажетті материал экранда біртіндеп көрсетіледі, бұл тақырыптың негізгі мәселелерін кезең-кезеңімен қарастыруға мүмкіндік береді. Слайдтық тапсырмаларды қолдануға және есептің талқылауын ұйымдастыруға, қорытындылауға болады.

2) қажетті ақпаратты, онымен жұмыс істеуге арналған сұрақтар мен тапсырмаларды қамтитын «үй тапсырмасы». Олар оқушыларға сабақтың болмауынан туындаған алшақтықты жоюға мүмкіндік береді. Оларды оқушыларды жеке немесе қашықтықтан оқыту үшін пайдалануға болады.

3) мектеп оқушыларына әлемдік көркем мәдениеттің жауһарларына қосылуға, әртүрлі тарихи кезеңдерде әр түрлі халықтар мәдениетінің дамуын тереңірек зерттеуге мүмкіндік беретін «экскурсиялар» мен «галереялар».

4) сыныпта және үйде оқушылардың фронтальды, топтық және жеке жұмысын ұйымдастыруға арналған тапсырмалардан тұратын «Проблемалық кітаптар мен тренажерлар».

Презентацияларды қолдану айқындылық мәселесін шешуге мүмкіндік береді, әртүрлі карталар, суреттер, тарихи тұлғалардың портреттері, бейнеклиптер, сызбалар мен сызбалар жасауға және пайдалануға мүмкіндік береді. Тақтадағы жазбаларды, оқу мәтіндерін, жұмыс дәптерін, оқушытің өзіндік жұмысына арналған карточканы ішінара ауыстыруға мүмкіндік береді.

Презентациялар құру процесі - бұл шығармашылық процесс. Бұл шығармашылыққа оқушыларды қатыстыру қажет. Жұмыс тәжірибесі көрсеткендей, компьютерлермен белсенді жұмыс жасайтын оқушыларде өзін-өзі тәрбиелеудің жоғары деңгейі қалыптасады, дауылды ақпарат ағынында навигация, басты нәрсені бөліп көрсету, жалпылау, қорытынды жасау. Мысалы, PowerPoint бағдарламасын қолдана отырып білімді бекіту кезінде сіз сабақта оқушылардың топтық іс-әрекеттерін, слайдтар жасау үшін мұғалім мен оқушылардың бірлескен шығармашылығын ұйымдастыра аласыз.

Бұл қолайлы психологиялық ахуал туғызады, топта жұмыс істеу қабілетін қалыптастырады.

Есептердің, рефераттардың, жобалардың презентациясы презентациямен бірге болуы мүмкін (және орта мектепте - қажет)[106].

Оқу іс-әрекетінің бұл түрі оқушының логикалық ойлауын дамытуға мүмкіндік береді, жалпы білім беру қабілеттері мен дағдыларын қалыптастырады. Презентацияны көрсету барысында оқушылар көпшілік алдында сөйлеу тәжірибесін жинақтайды, бұл, әрине, олардың болашақ өмірінде пайдалы болады. Оқушылардың өзін-өзі бағалауын арттыруға мүмкіндік беретін бәсекелестік элементі қосылады, өйткені компьютермен жұмыс істеу қабілеті қазіргі жастар мәдениетінің элементтерінің бірі болып табылады. Мультимедиялық жобаларды құру оқушытің ғылыми-зерттеу қызметінің көкжиегін кеңейтеді, пәнге деген қызығушылықтың артуына, коммуникативті мәдениеттің қалыптасуына ықпал етеді.

Мұндай сабақтар түсінікті, қызықты, ешкім шетте қалмайды.

Бесіншіден, компьютер әртүрлі ақпарат көздерін, соның ішінде Интернет ресурстарын пайдалануға мүмкіндік береді.

Интернет-ресурстардың біздің жұмысымызда маңызы зор. Мысалы, тарих сабақтарында желілік ақпараттық ресурстарсыз мүмкін емес. Музейлер мен тарихи-мәдени қорықтардың ресурстары виртуалды тур ұйымдастыруға көмектеседі, ал виртуалды саяхат сайттары тікелей сыныпта қызықты білім беру виртуалды саяхатын ұсынады[107].

Сабақтағы интернет-технологияларды тақырып бойынша қосымша ақпарат көзі, зерттеу құралы, өзін-өзі ұйымдастыру және өзін-өзі тәрбиелеу тәсілі, тұлғаға бағытталған көзқарас мүмкіндігі ретінде қарастыруға болады. Алайда, мұғалім өз оқушыларына веб арқылы саяхат жасау кезінде басшылыққа алуы керек екенін ұмытпаған жөн. Сабақта мотивацияны, көрнекілікті және

эмоционалды көңіл-күйді арттырудан басқа, компьютерлерді пайдалану мұғалім мен оқушылардың тиімділігін арттыруға мүмкіндік береді.

Балаларды осындай жұмысқа тарта отырып, оң нәтиже байқалады - дәстүрлі түрде сіңірілуі қиын материал сыныптастарының таныстырылымында әр түрлі қабылданады. Электронды қосымшаларды сабақтарға, тесттерге дайындағанда балалар пәнге қызығушылықтарын дамытады, олардың экономика, заң және тарих туралы білімдері тереңдейді.

Осылайша, АКТ-ны қолдану сауатты, кәсіби, технологиялық сабақты жобалауға мүмкіндік береді. Ал бұл өз кезегінде оқушылардың негізгі құзыреттіліктерін, яғни жалпыға бірдей білім, білік және дағдылардың ажырамас жүйесін қалыптастыруға мүмкіндік береді[108].

Жалпы мақсаттағы бағдарламалар: Microsoft Word, Microsoft Excel, Microsoft PowerPoint, Microsoft FrontPage, Microsoft Publisher, Adobe Photoshop және басқаларын тарих мұғалімдері табысты қолдана алады. Бұл бағдарламаларды оқу үдерісінде қолдану аясы едәуір үлкен. Олардың көмегімен көрнекіліктер, викториналар, оқушыларға арналған шығармашылық білім беру өнімдерін және басқаларын жасауға болады. PowerPoint-та өткеннің көрнекіліктерін жасауға үлкен мүмкіндіктер бар. Тарих мұғалімі өз сабақтары үшін осындай презентацияларды өз бетінше жасай алады немесе дайын материалдарды қолдана алады. Интернетте тарих пәні бойынша дайын презентациялар жиынтығы ұсынылған.

Microsoft Word мәтіндік редакторы кеңсе қосымшаларын қарапайым қолданудың мысалы бола алады. Word мәтіндік редакторының көмегімен мұғалім қарапайым дидактикалық материалдарды құрып, оқушыларға компьютерлік сыныптағы сабақта өзіндік жұмыс үшін ұсына алады. Мұндай материалды мәтін түрінде түсіндірмелермен, иллюстрациялармен, сілтемелермен және тексеру сұрақтарымен дайындауға болады. Word редакторының көмегімен оқушылар өздерінің интеллектуалды өнімін жасай алады, мысалы реферат, баяндама, хабарлама және т.б.[109].

Кестелік процессорлар немесе электрондық кестелер, ең алдымен, цифрлық деректерді өңдеуге арналған. Осыған қарамастан, тарихты оқыту үдерісіндегі Excel электрондық кестелік процессорының мүмкіндіктері де әр түрлі. Осы кеңсе қосымшасының көмегімен сіз цифрлық көрсеткіштер пайда болатын (өндіріс көлемі, жұмыссыздық деңгейі, баға белгілеу процесі және т.б.) әлеуметтік-экономикалық тарихтың тақырыптарын оқып-үйрену кезінде графиктер мен сызбалар құра аласыз. Excel бағдарламасы экономикалық және социологиялық сипаттағы статистикалық мәліметтерді өңдеуге, осындай мәліметтерге салыстырмалы талдау жүргізуге және т.б.

Мұғалім іс-әрекетіндегі маңызды буын - оқушылардың білімін диагностикалау. Microsoft Excel электрондық кестелік процессорының көмегімен тарих курсының әртүрлі бөлімдері үшін бақылау тесттерін құруға болады. Осы бағдарламаны электрондық журналдар жасау үшін қолданудың белгілі мысалдары бар.

Энциклопедиялар негізгі оқу процесіне қатысты көмекші, толықтырушы, иллюстрациялық функцияларды жүзеге асыруға арналған. Тарихты оқытуда қолданылатын электрондық энциклопедиялардың бірнеше түрлері бар. Бағдарламалар - іздеу жүйелерімен жабдықталған кітапханалар (әртүрлі мәтіндер жиынтығы). Олар сондай-ақ қағаз басылымдардың электрондық нұсқалары.

Тьютор бағдарламалары - оқытудың соңғы кезеңіне бағытталған (мысалы: емтиханға қарқынды дайындық)[110].

Проблемалық кітаптар - бұл жаңа білімді алу процесін көңілді түрде ұйымдастыруға мүмкіндік беретін бағдарламалар.

Электрондық оқулықтар - ілгеріде аталған бағдарламалардың қасиеттерін біріктіреді әлі пән бойынша ретті зерттеулер жүргізудің түбегейлі құралы бола алады[111.] Интернетті едің жағдайлы ақпараттық әлеуетті қамтитын ақпараттық-коммуникациялық пәндік ортаның бөлігі есебінде қарастыруға болады. Тарих мұғалімі Интернеттің білік беру ресурстарын пайдалана отырып, тарихи дереккөздерді, монографиялар мен дәрістер курстарын, әртүрлі сабақ материалдарын, газет-журнал мақалаларын, тезистерді тағы т.б.[112.] Интернеттің телекоммуникациялық мүмкіндіктері қашықтықтан оқытуды ұйымдастыруға тағы форумдар, чаттар мен бейнеконференциялар арқасында қатысты ұйымдастыруға қолданыла алады. Интернеттің білік беру ресурстарын педагог тарих сабақтарында on-line яки off-line режимінде сәтті қолдана алады.

Электрондық кітапханалар - кездеме күрделі ақпараттық жүйелер. Барған сайын сканерленген кітап мәтіндері осы кітапханалардың сайттарында орналастырылады. Кәсіби мамандар мен әуесқойлар Интернетте жеке тарихи кезеңдерге және тарих ғылымының бөлімдеріне арналған веб-сайттар жасайды. Бұл сайттарда сіз тек оқу мәтіндерін ғана емес, сонымен қатар оларды педагогикалық үдерісте қолдануға үлкен мүмкіндіктер ашатын әртүрлі мультимедиялық объектілерді (бейне және дыбыстық файлдар, фотосуреттер, карталар, схемалар және т.б.) таба аласыз[113].

Бұл сайттарда сабақтарға, олимпиадаларға, тарихи кештерге, тест әзірлемелеріне және емтихандарға арналған көптеген сценарийлер бар.

Тарих мұғалімі желіде орта мектепте оқу процесін әдістемелік қолдаудың үлкен мүмкіндіктерін таба алады.

Кәсіби мектептің жаңа моделін құру міндеттерін ойдағыдай шешудің кілттерінің бірі - заманауи ақпараттық, коммуникациялық, интерактивті және аудиовизуалды технологиялар негізінде бүкіл білім беру үдерісін түбегейлі қайта жабдықтау.

Алайда, оқу үдерісін заманауи оқу-әдістемелік құралдармен жабдықтау жеткіліксіз, мұғалімдерге оларды қалай пайдалануға болатындығын үйрету, оқу сабақтарының мазмұнын және оларды өткізу әдістемесін жаңаша жобалау қажет.

Заманауи ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ) интерактивті оқытуды жүзеге асыруда мұғалімдер мен әдіскерлерге қажетті көмекші болып табылады. Кәсіби үйірмелерде «білім беру ақпараттық

технологиялары» (ББАТ) термині қалыптасып үлгерді - білім беру процесін ақпараттандыру мәселелерін шешуге бағытталған АКТ саласы[114]. АКТ-ны қолданатын білім беру үдерісінің сапалы өзгеруі үшін интерактивті тақта алғышарт болып табылады. Электрондық интерактивті тақта - бұл компьютермен және проектормен бірге жұмыс істейтін сенсорлық панель. Интерактивті тақтаны үлкен сыныпта жұмыс жасағанда да, шағын топтарда да қолдануға болады. Олардың көмегімен сіз оқу процесін әртараптандыруға болады: оқытушы мәтін, аудио және видео материалдарын, DVD, CD-ROM және Интернет-ресурстарды бір уақытта қолданып дәріс оқи алады. Сіз барлық құжаттардың, сызбалардың және веб-беттердің үстіне жазып, белгілей аласыз [115]. Интерактивті тақтада көрсетілген кез-келген ақпаратты басып шығаруға, сақтауға, электрондық пошта арқылы жіберуге және сайтқа орналастыруға болады.

Электрондық интерактивті тақтаны қолдану кезінде арнайы пәндер сабағында қолдануға болатын оқытушының тақтамен жұмысының келесі әдістерін ажыратуға болады:

- мәтінмен және суреттермен жұмыс жасау;
- электрондық сияны пайдаланып жазбалар жасаңыз;
- электрондық пошта арқылы жіберу, Интернетте орналастыру немесе басып шығару үшін жасалған жазбаларды сақтау;
- веб-сайттарды шолу;
- сабақтарға арналған өзіңіздің тапсырмаларыңыздың шаблондары мен суреттерін қолдану арқылы құру;
- Оқу бейнеклиптерін көрсету және аннотация.

Интерактивті тақта - сабаққа дайындықты ұйымдастырудың тамаша құралы және оқушыларды мұғалімнің іс-әрекетін орындауға шақырудың тамаша тәсілі. Интерактивті тақта мұғалімнің ұйымдастырушылық қабілетін жетілдіреді, дәстүрлі технологияларға борды пайдаланып «классикалық» тақтадағы ноталарға, суреттерге, сызбаларға уақытты үнемдеуге мүмкіндік береді. Интерактивті тақта кез-келген сабақты байыта алады және оқушылардың назарын оқуға аударады[116].

Оқушылар тақтаға маркермен немесе саусақпен жаза алады, кез-келген қосымшалардың немесе сайттардың үстіне сурет сала алады және негізгі сәттерді бөліп көрсетеді. Интерактивті жабдықпен жұмыс қызықты әрі өте қарапайым. Мұғалімдер сыныпта интерактивті тақтаның пайда болуының арқасында ең қиын оқушылардың де өзгеретінін байқайды. Бұрын соңғы партада тыныш отыратын оқушы кенеттен белсенді болып, шығармашылықпен ойлана бастайды. Сабақты үнемі бұзып отырған оқушы өз энергиясын интерактивті тақтаны қолданып, берілген тапсырмалар бойынша бәрімен жұмыс жасауға бағыттайды.

Жеке қуәлікті пайдаланып мұғалімді сабаққа дайындау қиын емес. Бұл үйдегі компьютерде жасауға болады. SMART Notebook бағдарламалық жасақтамасы интерактивті тақтадан бірнеше терезе ашуға мүмкіндік береді, сонымен қатар ол сіздің сыныпты оқытуға көмектесетін суреттер мен оқу

материалдарының кең жиынтығын ұсынады. Сыныпта мұғалім интерактивті тақтадан алдын-ала дайындалған файлды жай ғана ашады. Одан кейін сіз оқушылардың идеяларын жинақтай аласыз, веб-сайттардың үстінде жаза аласыз және барлық қажетті ақпаратты бір файлға сақтай аласыз[117]. Сабақтың уақыты жаңа материалды іздеуге, керекті материалдарды іздеуге немесе оқушылар сөзден сөзге жазуы керек ұзақ дәрістер оқуға арналуы керек. Егер мұғалім өткен сабақтың материалдарын сақтаған болса, олар сабаққа қатыспағандар үшін әрдайым қол жетімді болады, мүмкін келесі жылы олар пайдалы болар. Мұғалім үшін сабақ бойына сақтай отырып, сабақтың жақсы қарқынын қалай дайындап, қамтамасыз ету өте маңызды. Интерактивті тақталар уақытты үнемдейді, өйткені барлық мазмұнды бір компьютерде сақтауға мүмкіндік береді. Интерактивті тақтаны үлкен аудиторияда, акт залында, мысалы, конференциялар кезінде және шағын сыныптарда жұмыс істеген кезде де қолдануға болады. Интерактивті тақтада көрсетілген кез-келген ақпаратты басып шығаруға, сақтауға, электрондық пошта арқылы жіберуге болады, мысалы, сабаққа келмеген оқушыларға тақырыпты өз бетінше оқып үйрену үшін.

Мұғалім тақтадағы материалдарды әр түрлі жолмен жіктей алады: заттарды жылжытудың түрлі мүмкіндіктерін пайдалану, түстермен жұмыс, оқушылард осы процеске тарту, содан кейін олар шағын топтарда өз бетінше жұмыс істей алады. Кейде сіз оқушылардың назарын тақтаға аударғыңыз келуі мүмкін, сонда олар жалғастырмас бұрын өз ойларымен бөлісіп, талқылай алады. Алайда интерактивті технологияларды қолдану тиімділігі көбінесе мұғалімнің өзіне, оның тақтаның кейбір ерекшеліктерін қалай қолдануына байланысты болатынын түсіну маңызды[118]. Интерактивті тақтамен жұмыс кез-келген сабақты динамикалық етеді, сондықтан сіз сабақ басында оқушыларды қызықтыра аласыз. Мұғалім, мысалы, тақтаға тапсырмалар жаза алады немесе өткен материалға оралып, оқушылардың оны қалай меңгергенін тексере алады. Интерактивті тақта жаңа ақпаратты ұсынуға, тақырыпты талқылауға және жаңа идеялар туғызуға ықпал етеді. Оқушылар интерактивті тақталардың жай ғана баспа материалдарынан гөрі жұмыс істеу қызықты екенін мойындайды. Олар мультимедиялық тәсіл олардың назарын аударуға және талқылауға белсенді қатысуға көмектеседі деп санайды[119].

Осылайша, мынаны атап өтуге болады:

- электронды интерактивті тақта мұғалімді сабаққа дайындау процесін байытады;
- оларды оқытушыларға да, оқушыларға да қолдану оңай, сондықтан тақтаны орнатқаннан бастап оның мүмкіндіктерін қолдана бастағанға дейінгі уақыт (игеру барысында олардың саны бірнеше есе артады) өте қысқа;
- АКТ мұғалімдерді дамыған сабақтарға әр түрлі электронды материалдарды енгізуге шақырады;
- мұғалімдер сабақта айтылған пікірлерді басқа сабақтарда немесе келесі оқу жылында пайдалану үшін сақтай алады. Интерактивті тақта үнемі жаңарып

отыратын және сабақтарды «жандандыратын» дидактикалық материалдар жиынтығын оңай құруға мүмкіндік береді, оларды қызықты әрі тиімді етеді;

- электронды интерактивті тақталар компьютерлік технологияның мүмкіндіктерін байытады, мультимедиялық материалдармен жұмыс істеу үшін үлкен экран ұсынады;

- электронды интерактивті тақта сыныптағы жанды қатынас атмосферасын сақтайды және пікірталасқа түрткі болады[120].

Бұл оқушыларға жаңа материалмен таныстыруға көп көмектеседі. Интерактивті тақтаның көмегімен барлық сабақтарда оқушылардың назарын толықтай аударып, материалдармен жұмыс жасауды жалғастыра отырып, тақтадан шықпай, қатысып отырған адамдармен сөйлесу мүмкіндігін алуға болады. Өзара байланысты заттар мен суреттер, бейнеклиптер түріндегі көрнекі құралдар, түрлі-түсті және басқа мәтінде қабылдау үшін мағыналы бөлектеу мүмкіндігі, сабақ барысында оқушылардың назарын сақтауды қамтамасыз етеді;

- интерактивті тақта сабақтың қарқынын жеделдетуге және оған бүкіл топты тартуға мүмкіндік береді. Барлық оқушылар (оқу үлгеріміне қарамастан) сыртқы түрімен интерактивті тақта сабақта белсенді. Оқушылардың электронды интерактивті тақта алдындағы жауаптары мұғалімге топмен тиімді кері байланыс орнатуға мүмкіндік береді;

- әр мұғалім сабақта барлық оқушылар жұмыс жасаса деп армандайды. Бұл жеке куәлікті қолданған кезде жасалады. Оқушыларде сүйікті бағдарламалар мен тапсырмалар бар, кейде оларды орнатуды сұрайды. Оларды үйрену оңай және қызықты. Олар күн сайын жаңа нәрселерді білуге дайын, өйткені оны өздері қалайды. Ата-аналар жаңа тақтаға үлкен қызығушылық танытуда. Ата-аналар жиналысында олар оқушылардың сыныпта орындайтын бағдарламалары мен тапсырмаларын көрсетуді сұрайды, осы тапсырмаларды тақтаға өздері орындауға тырысады[121].

Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды одан әрі пайдалану мыналарға ықпал етеді:

- оқушыларды саналы іс-әрекетке тарту (компьютерлік құралдар мен мультимедиялық құралдарды пайдалана отырып, презентацияларды өз бетінше дайындау туралы);

- математикалық сабақтарда әр түрлі тестілік бағдарламалық жасақтаманы қолдану (Microsoft Office пакетіндегі бағдарламалар) (Word, Excel, PowerPoint бағдарламаларында тесттер, арнайы тест редакторлары);

- Интернет-ресурстарды пайдалану (шығармашылық тапсырмаларды орындау кезінде, эссе жазу кезінде, қажетті ақпаратты іздеу кезінде және т.б.) тек оқытушының ғана емес, сонымен бірге оқушылардың де қолдануы.

Алайда бірқатар проблемаларды атап өтуге болады.

Біріншіден, профессор-оқытушылар құрамының біліктілігінің жоқтығы АКТ-ны пайдаланудың шектеу факторы болып табылады. Мұғалімдер үшін компьютерлік технологияға қатысты қысқа мерзімді курстар өткізілгенімен,

негізінен олар компьютерлік сауатсыздықты жоюға бағытталған, бірақ жетілдірілген курстар сирек ұсынылады[122].

Екіншіден, техникалық аспект АКТ қолдануының дамуын тежейтін фактор болып табылады. Бір жағынан, PowerPoint презентациясы түріндегі дәрістер оқуға және практикалық жаттығулар өткізуге арналған құрал-жабдықтар жетіспейді (компьютерлік проекторлар, ноутбуктар, теледидарлар мен бейнемагнитофондар және т.б.), өйткені бүгінгі күні АКТ технологияларын қолдануды білетін көптеген мұғалімдер оларды қолдануға келіседі. Екінші жағынан, арнайы жабдықталған аудиториялардың жетіспеушілігі айқын көрінеді.

Ақпараттық технологияларды білім беруде қолданудың жағымды жақтарының қатарына кең көлемді ақпараттық ресурстарға ашық қол жетімділікпен, кері байланыстың болуымен өздігінен білім алу мүмкіндігі кіреді. Компьютердің көмегімен оқушы өзін шығармашылық көзқарасты талап ететін түрлі ортада таба алады. Интернетті пайдалану авторитарлы оқыту стиліне ауысуға көмектеседі[123].

демократиялық, оқушы проблемаға қатысты әртүрлі көзқарастармен танысқанда, ол өзінің жеке пікірін тұжырымдайды.

Мұның бәрі жалпы білім берудің сапалы жаңа талаптарын қояды, оның мақсаты тұлғаның байытылған даму әлеуетін құру болып табылады.

Тарих сабағында ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану кезіндегі мұғалімнің міндеттері:

- АКТ-ны қолдана отырып, дәстүрлі емес сабақтар жүйесі арқылы оқушылардың танымдық белсенділігін белсендіру;
- ойлау және ойлау қабілеттерін дамыту;
- жеке және ұжымдық шығармашылық тапсырмалар жүйесі арқылы оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту;
- мәтіндермен жұмыс дағдыларын дамыту (оқулық, тарихи дерек көздері)
- картамен және иллюстративті материалмен жұмыс істеу дағдыларын дамыту.

Монокультуралық дәстүрден диалогтық мәдениетке көшуге қатысты білік беру жүйесіндегі жаңалық оқыту технологиясында көрнекті өзгерістерге әкелді. Бұл үдеріс нұсқа түрлі инновациялық технологиялардың кіріс болуымен ерекшеленді, олардың дамуы білім беру процесіне қатысушылардың өзді-өзі әрекеттесуінің қазір принциптері негізінде құрылды. Әзіргі білім беру бен ақпараттық технологиялардың интеграциясы тарихты оқыту үдерісін жетілдірудің күре шартына айналуға [124.] Қазіргі өркениет шеңберінде өмір сүретін адамға ақпаратты визуалды қабылдауға деген ұмтылыс тән. Бұл мәдени құбылыс ақпараттық коммуникация процесінде визуалды белгі мәтіннен гөрі басым болатындығына әкеледі. Тарих пәні де осыдан тыс қалмайды[125]. Мультимедия негізінде құрылған электронды сабақ құралдары есте сақтау бен елестетуге қарау ықпал етеді, есте сақтау процесін жеңілдетеді, сабақты әсерлі әлі динамикалық етеді, оқушыны тарихи заман атмосферасына «батырады,» бірге болу, жанашырлық жөнінде иллюзия жасайды, аумақты қалыптастыруға

әсер етеді және өткен туралы жарқын идеялар. АКТ-ны қолдану білім беруді дараландыру және саралау идеяларын жүзеге асыруға мүмкіндік береді, бұл әсіресе мамандандырылған мектепті қалыптастыру жағдайында өте маңызды. АКТ негізінде құрылған, интерактивтілігі бар (оқушымен өзара әрекеттесу мүмкіндігі), сонымен қатар гипер сілтемелер жүйесін қамтитын, оқушыларға оқу үдерісінде өз бағыттарын өз бетімен таңдауға мүмкіндік беретін заманауи оқулықтар. Тарихты оқытудағы зерттеу және жобалау технологияларының басымдығы мектеп кітапханаларында әрдайым бола бермейтін тарихи дереккөздердің кең базасын пайдалануды болжайды[126].

Ақпаратты сақтау әрі беру үшін АКТ-ның (электронды сабақ құралдары әрі әлемдік интернет) мүмкіндіктері, менің ойымша, үшбу мәселелерді шешуге мұрша береді: сабақтың ақпараттық қанықтылығын көтеру, мектеп оқулықтарының шеңберінен шығып, олардың мазмұнын толықтыру әрі тереңдету. Қазіргі білім беру үдерісі оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуды көздейді[127].

Мұндай талап оқушылардың шығармашылық білім беру өнімдері түрінде өздігінен қалыптастыратын ақпараттармен жұмыс істеу қажеттілігін талап етеді. Тарихты оқытудағы жобалау технологияларының дамуы осы мәселені шешуге ықпал етеді. Бұл жағдайда әуелде түр түрлі ақпараттық өнімдерді құруға арналған (мәтіндер, презентациялар, веб-парақтар әм т.б). әлі шоң шығармашылық әлеуетке ие АКТ оқушылардың қолында ұтымды құрал бола алады. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар тарихи ақпаратты меңгеру деңгейін диагностикалау мүмкіндігін кеңейтеді деп санаймын. Түрлі тестілік жүйелер бен қабықшалар оқушылардың білімін бағалау процесін дараландыруға, оқушылардың өзін-өзі бағалау қабілетін дамытуға мүмкіншілік береді. Сонымен, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар мыналарға талапты: тарихқа деген танымдық қызығушылықты ояту, сабақ жұмысына проблемалық, шығармашылық, зерттеушілік тұлға беру, көбіне-көп тарих пәнінің мазмұны жағынан жаңартуға ықпал ету, оқу процесін дараландыру және мектеп оқушыларының өзіндік белсенділігін дамыту. Жалпы мақсаттағы бағдарламаларды қолдануға болады: Microsoft Word, Microsoft Excel, Microsoft Power Point, Microsoft FrontPage, Microsoft Publisher, Adobe Photoshop[128]. Бұл бағдарламаларды оқу үдерісінде қолдану аясы едәуір үлкен. Олар көрнекіліктер, бақылау тестілері, оқушыларға арналған шығармашылық білім беру өнімдерін жасау үшін қолданыла алады. PowerPoint тарихи өткеннің визуалды бейнесін жасау үшін қолданылады. Интернетте тарих пәні бойынша дайын презентациялар жиынтығы ұсынылған[129].

Сонымен қатар, оқушылар өздерінің интеллектуалды өнімін (үйге тапсырма, эссе, баяндама, хабарлама және т.б.) шығармашылықмен ұсынуы үшін презентация құруға кеңінен машықтанған. Мұғалім іс-әрекетіндегі маңызды буын - оқушылардың білімін диагностикалау. Microsoft Excel электрондық кестелік процессорының көмегімен тарих курсының әр түрлі бөлімдері үшін бақылау тестілері жасалады.

Интернетті ақпараттық бөлігі санатында қарастыруға болады -ең дәулетті ақпараттық потенциалды қамтитын қатынас субъектісі. Интернеттің білім беру ресурстары тарихи дереккөздерді, монографиялар бен дәрістер курстарын, нұсқа түрлі сабақ материалдарын, газет-журнал мақалаларын, тезистерді және т.б. оның ішінде дизайн және модульдік[130].

Қазіргі кезде тарих сабағында оқушылардың танымдық белсенділігін дамытудың маңыздылығы мен қажеттілігі танылды. Қазіргі жағдайда, адамға қажет білім көлемі күннен-күнге көбейіп бара жатқанда, оқушылардың сыныптағы білімдерін игеру жеткіліксіз, білімді өз бетінше қалай толықтыруға болатынын үйретудің маңызы зор. Дәстүрлі сабақ формалары балалардың тұтынушылыққа бағытталған әрекетін қалыптастырады. Оқушыларды дәл осындай жұмыс түрі таң қалдырады. Көбіне оқулықпен, тарихи дереккөзімен, картамен жұмыс істеу қиынға соғады. Олар салыстыруды, себеп-салдарлық байланыс орнатуды, материалды жалпылауды білмейді. Мұның бәрі бізді оқушылардың танымдық белсенділігін арттырудың жаңа құралдарын іздеуге мәжбүр етеді. Тарих сабағында АКТ-ны қолдану бұл мәселені шеше алады. Мұны мектепті дамыту тұжырымдамасы және білім беруді ақпараттандырудың федералды тұжырымдамасы растайды.

2 ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫ ПӘНІН ОҚЫТУДА ЦИФРЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ

2.1 Цифрлық білім беру технологияларын қолдану аясындағы тарихи білімнің қазіргі жағдайы

Өткен ғасырда білім беруге көптеген негізгі технологиялар (соның ішінде Цифрлық) енгізілді. Бұл технологиялардың әрқайсысы көп жағдайда оқыту мен оқытуда төңкеріс жасауы керек еді. Алайда, білім беруде түбегейлі қайта бағдарлау немесе өзгерістер болған жоқ. Алайда, соңғы 100 жыл ішінде технологияны қолдану төңкеріске әкелмегенімен, білім мен әділеттілікке қол жеткізу саласындағы бірнеше маңызды жақсартулар мен жетістіктер бұған әкелді. Бұл тараудың басты мақсаты-өткен ғасырдағы технологиялар мен бұқаралық ақпарат құралдарының айналасындағы алдаудың шеңберінен шығып, уақыт өте келе қазіргі технологиямен оқыту мен оқытуды қалай түсінетініміз туралы сыни тұрғыдан қарау.

Бұл мәселені зерттеу үшін тарауда біз технологиялық интеграцияның үш "дәуірі" деп атап өткеніміз қарастырылады: сандық, жеке компьютер және Интернет. Біз осы үш дәуірді сипаттасақ та, бұл білім беру технологиясының тарихын жалғыз түсіндіру деп болжау қателік болар еді. Сіздің географиялық жағдайыңызға, әлеуметтік-экономикалық жағдайыңызға, мәдени шығу тегіңізге, сауаттылығыңызға және басқа да өзгергіштікке байланысты сіз және сіздің отбасыңыз бен қоғамдастық басынан өткеретін тарих әртүрлі. Мысалы, интернет байланысы және білім алу мүмкіндіктеріндегі өзгерістер мегаполистерде ауылдық қауымдастықтар пайда болғанға дейін бірнеше жыл бұрын қол жетімді болды және бүгінде шалғай аудандарда да проблемалы болып табылады. Бұл тарауда білім беруді технологиялық қамтамасыз етудегі үш маңызды өзгерісті қарастыратын бір түсінік берілген. Әр жастағы технологиялар білім беруде күтілгендей қабылданбады, бірақ олар бірқатар артықшылықтар берді. Бұл үміттер мен артықшылықтар кейбір негізгі әсер етуші әлеуметтік тенденцияларға және сол кездегі оқу идеяларына байланысты талқыланады. Тарау уақыт өте келе цифрлық технологияларға сыни көзқарас оқыту мен оқыту туралы түсінігімізді қалай қалыптастыратынын қарастырумен аяқталады.

Цифрлық деңгейге дейінгі: Кино, радио және теледидар (1890-1970 жж.) білім беру технологиясының тарихы-бұл жақсы құжатталған, оқыту мен оқытуға технологияларды біріктірудің аралас нәтижелері бар жақсы тақырып. Технологияны интеграциялаудың үміттерін жақсы түсіну және технологияны өз тәжірибесінде қолдану туралы білімді шешім қабылдау үшін білім беру технологиясының тарихын білу маңызды. Білім берудегі технологияны талқылау кезінде біз қарапайым қаламға немесе тіпті борға сілтеме жасай аламыз. Алайда, осы тарауда біз талқылауды кино, радио және теледидардан бастаймыз. Бұл цифрлық технологияға дейінгі технология болғанымен, олар

соңғы технологиялық инновациялардың қоғамда және білім беруде қалай қарастырылатындығының маңызды алғышарты болып табылады.

Тарихи информатика-тарихи ғылым мен білім беру саласындағы ақпараттандыру процесінің ерекшеліктері зерттейтін ғылыми пән. Тарихи информатика ескілікті ақпараттық технологияларды зерттеу тәжірибесінде және тарихи білім беруде қолдану үшін қажетті теориялық және қолданбалы білімнің жиынтығына негізделген. XX ғасырдың 60-шы жылдарында пайда болған бұл бағыт бүгінде әлемде, атап айтқанда Ресейде белсенді дамып келеді. 1986 жылы "History and Computing" халықаралық қауымдастығы құрылды, ал 1992 ж. – оның ресейлік филиалы-ресейлік "Тарих және компьютер" қауымдастығы. Бағыт Германия, Ұлыбритания, Австрия, Голландия, АҚШ, Норвегия және басқа да көптеген елдерде белсенді дамып келеді. Ресейде, басқа елдердегідей, осы салада теориялық және қолданбалы зерттеулер жүргізетін ғылыми орталықтар құрылды. Тарихи информатика саласында Мәскеу, Санкт-Петербург, Алтай, Тамбов, Томск мемлекеттік университеттерінің тарих факультеттерінің ғалымдары жұмыс істейді. Пермь университетінде Тарихи информатика Оралда бірінші болып тарихи және саяси информатика зертханасы құрылғаннан кейін қарқынды дами бастады. Зертхана университет ректорының 2003 жылғы 6 тамыздағы бұйрығына сәйкес тарих-саясаттану факультетінің кафедрааралық оқу, ғылыми-әдістемелік және ғылыми бөлімшесі ретінде өзекті Пәнаралық ғылыми, оқу және ғылыми-әдістемелік бағытты – тарихи және саяси зерттеулер мен білім беру процесінде жаңа ақпараттық технологиялар мен әдістерді қолдануды дамыту мақсатында құрылды. Зертхана оқу-әдістемелік құжаттаманы әзірледі, "Информатика", "гуманитарлық зерттеулердегі Ақпараттық технологиялар", "виртуалды мұражайлар, мұрағаттар мен кітапханалар", "цифрлық дәуірдегі тарихи-мәдени мұра және есте сақтау институттары", "мемлекеттік және муниципалдық басқарудың ақпараттық-талдау технологиялары" курстары бойынша оқу сабақтарын жоспарлау мен өткізуді, арнайы курстарды, арнайы семинарларды, АКТ пайдалану саласында факультет оқушыларының оқу-әдістемелік және ғылыми-зерттеу жұмыстарын дамытуды қамтамасыз етеді. \

Ғылыми зерттеулерде теориялық және қолданбалы мәселелерді дамытуға және тарих ғылымы мен білімін ақпараттандыруға баса назар аударылады. Толық мәтінді Тарихи-бағдарланған Ақпараттық жүйелерді құру негізінде тарихи-мәдени мұраны, ең алдымен тарихи дереккөздерді цифрлық форматқа аудару, сақтау, құжаттау, визуализация және зерттеу проблемаларына ерекше назар аударылады. Мұндай жүйелерді құру және дамыту жобаларын Ресейдің жетекші ғылыми қорлары қолдады.

Зерттеушілердің назарын тарихи және мәдени мұра объектілерінің сапалы үш өлшемді фотограмметриялық модельдерін жасау қызықтырады. Оқу бағдарламасында ақпараттық технологиялар негізінде тарихи-мәдени мұраны сақтауға және репрезентациялауға байланысты бірнеше курстар қарастырылған. Соның ішінде, "тарихи-мәдени мұраны сақтау және репрезентациялау технологиялары" және "3D-модельдеу және виртуалды қайта

құру негіздері" курстары мәдени мұраның 3D модельдерін құрумен және оларды ақпараттық кеңістікте көрсетумен байланысты құрылды. Бұл курстардың апробациясы ежелгі коллекция экспонаттарының үш өлшемді модельдерін құру және олардың негізінде виртуалды экспозицияны қалыптастыру тәжірибесімен байланысты болды.

Зерттеу жобалары мен ақпараттық жүйелерді құру жобалары бойынша жұмыс барысында компьютерлік деректанудың теориялық және қолданбалы мәселелері әзірленуде, АКТ негізінде тарихи және саяси көздерді, құбылыстар мен процестерді зерттеуге арналған жаңа және қолданыстағы әдістемелер әзірленуде, желілік және мультимедиялық технологиялар негізінде жаңа электрондық ресурстар және басқа да арнайы ғылыми және білім беру өнімдері құрылуда.

2009 ж. жасанды интеллект технологиялары мен параллельді есептеулер негізінде қолмен жазылған және ескі кириллица кітаптарын тануға арналған бағдарламалық кешен құру жұмыстары жүргізілуде.

Ғылыми бағыт шеңберінде алынған нәтижелер құнды тарихи-мәдени ескерткіштер мен тарихи дереккөздерді цифрлау және оларды басқа тасымалдаушыларға көшіру, пайдаланушыларға коллекцияларға қол жеткізуді, демек, оларды жаңа топтаманың көмегімен зерттеу мүмкіндігін беретін дерекқорлар мен ақпараттық жүйелерді құру негізінде оларды физикалық сақтау міндеттерін шешу кезінде пайдаланылады, неғұрлым жетілдірілген құралдар.

Ғылыми бағыттың өкілдері электронды тарихи және саяси ресурстарды құруға және пайдалануға, АКТ-ны қолдана отырып білім беру қызметін жүргізуге, компьютерлендірілген ғылыми зерттеулер жүргізуге қабілетті тарихшылар мен саясаттанушылар мамандарын даярлауға белсенді қатысады.

Әлемдік қоғам қазір өркениеттік дәуірге өтуіне қатысты жаһандық әлеуметтік-экономикалық өзгерістермен, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды баршылық салаларға кешенді енгізумен қоғамдық өмірді сипаттайды. Әбдіре технологияларды ұсыну арқасында білім беру ақпарат әрі коммуникациялар мектеп жүйесіне пәрменді енген дырау біреу талаптарды қалыптастырады. Бертінгі онжылдықта оқушылардың бөлек қасиеттері тым өзгерді. Олар аса келісті бағдарланған, гаджеттердің бар дидарлары бүгінде балалар өмірінің түбірлі бөлігі боп табылады. Сондықтан мектепке келіп, балалар «...тақтай мен бордан басқа ештеңе көрмей, көңілі қалады. Ал бүгін мұғалімге баланың «Білім алауын» тұтату үшін «оған білім қуанышын ашыңыз» бұрынғыға қарағанда әлдеқайда көп күш қажет[131].

Бүкіл әлемдегі зерттеушілер білім беру жүйесінің даму деңгейі өркениеттік дамудың постиндустриалды векторына сәйкес келмейтінін атап өтті[132]. Ғалымдар ұлттық білім беру жүйесінің ондаған жылдарға артта қалғанның, олардың негізінде ядролық және жаһандық ойлау, ескірген жаһандануға дейінгі көзқарастар мен бағдарлар бар екенін және олар адамзаттың әл-ауқаты мен өмір сүруі үшін қажет жаңа парадигмаларды ұсына алмайтындығын мойындайды [133].

Қазіргі жағдайда компьютерлік (ақпараттық) технологияларды адам қызметінің әр түрлі салаларына тереңірек енгізу болып табылады. Ақпараттандыру үдерісіне гуманитарлық мектеп пәндері, соның ішінде тарих және қоғамтану қатысады. Бұл электронды оқулықтардың пайда болуынан, компьютерлік технологияларды қолдана отырып оқушылардың барған сайын кеңейіп келе жатқан жобалық қызметінен көрінеді.

Бұл жағдайда оқушылардың үлкен массивтермен және ақпарат ағындарымен жұмыс істеу әрекеттерін ұйымдастыру өте маңызды болып көрінеді. Ақпараттық ресурстармен жұмыс істеудің заманауи әдістері компьютерлік технологиялар мен байланыс құралдарын пайдалануға негізделген. Қазіргі заманғы ақпараттық технологиялардың ерекшелігі - ақпараттың әртүрлі түрлерімен жұмыс жасау мүмкіндігі: мәтіндік, графикалық, дыбыстық, иллюстрациялық, анимациялық.

Соңғы жылдары оқытудың барлық деңгейлерінде дербес компьютерді қолданатын тарих пәні мұғалімдерінің белсенділігі артты. Компьютер білім беру үдерісінің тиімділігін арттыруға ұмтылатын мұғалім үшін де, оқушылар үшін де жаңа мүмкіндіктер ашатын оқу машинасы ретінде қарастырыла бастады.

Қазіргі білім берудің ақпараттық технологиялары нені түсінуі тиіс?

Оқыту тәжірибесінде ақпараттық технологиялар ақпараттық құралдарды (компьютер, аудио, видео) қолданатын барлық технологияларға жатады. Алайда, білім беруді белсенді компьютерлендірудің басталуымен «білім берудің жаңа ақпараттық технологиясы» термині пайда болды, оны басқаша компьютерлік технология деп сипаттауға болады.

Ақпараттық (компьютерлік) технологияларды қолдану мақсаттарының ішінде білім беру сапасының өсуін сақтауды, ақпараттық қоғамда өзін жайлы сезінетін тұлғаның дамуына ықпал етуді, оқу үдерісін белсендіру мен дараландыруды, білімді бақылау тиімділігін арттыруды, мұғалімнің жұмысын оңтайландыруды атап өту керек.

Дыбыстық жазбалардың педагогикалық және әдістемелік мүмкіндіктері толығымен жүзеге асуы үшін дыбыстық материалды «оқушыларға арналған білім берудің тұрақты көзі» ету қажет. Ол үшін мұғалім эпизодтық емес, «жүйелі түрде әр түрлі дидактикалық мақсаттарға ие фонологиялық ақпаратты сынып оқушыларына ұсынуы керек. Сонымен, дыбыстық жазбаны оқу процесінде жүйелі түрде қолдану тиімді нәтиже алудың алғашқы дидактикалық шарты болып табылады»[134].

Компьютерлік технологиялар дәстүрлі түрде ақпаратты өңдеуге және сақтауға қатысатын адамдардың еңбегін тиімді ұйымдастыру әдістерін зерттейтін өзара байланысты ғылыми, технологиялық, инженерлік пәндер кешені ретінде қабылданады. Бұл анықтаманы ЮНЕСКО ұсынған.

Өткен ғасырдың соңында ЮНЕСКО ұйымының ұсынған халықаралық білім беру құрамының баяндамасында ХХІ ғасырға арналған білім беру жүйесі, ең алдымен мектеп жүйесі "қатып қалған және толығымен өткенге бағытталған, ескірген білімді беру үшін ескірген әдістерді қолданады,

осылайша оқушылар мен оқушылар арасында зеріктікті, тіпті оқуға деген жеккөрушілік тудырады" [135].

Әзіргі таңда ғалымдар білім берудің жаңа парадигмасын, жолын іздеуде. ЮНЕСКО ұйымынан ақтық Қазақстан Республикасындағы мынадай тұжырымдарды ұсынды «Дүние бойы білімді игеру» – «LifeLongLearning (LLL)» әрі «Баршаға арналған білім беру,» ЮНЕСКО-ның «төрт сүйемел» қағидатына негізделген қазір білім беру парадигмасы, атап айтқанда: ғұмыр сүруді үйрену; тануды үйрену; жасауды үйрену; бірге өмір сүруді үйрену, өйткені қазақстандық білім берудің мақсаты ғаламдық білім беру кеңістігіне араласу болып табылады. Барлық жаһандық алғышарттардан басқа, республикада өз кезегінде жергілікті географиялық ерекшеліктерге байланысты халықтың бір бөлігінің алыс ауылдық жерлерде тұруынан туындаған білімге қол жеткізу тапшылығын азайту қажеттілігі пісіп-жетілді. Бар жаһандық алғышарттардан былайғы, республикада, тұрғылықты географиялық сипаттамаларына қатысты, шалғайдағы ауылдық елді мекендерде халықтың бір бөлігінің жалған сүруінен туындаған білімге қол жеткізу тапшылығын азайту қажеттілігі туындады. Сондықтан мемлекет бұл міндетті шешудің үстем ағымы есебінде білім беруді ақпараттандыруды қарастырады. Оқушыларға сапалы білім алуға мұрша беретін қолданбалы бағдарламалық өнімдер негізінде электрондық оқытуды енгізу үшін талай тұжырымдамалық тағы нормативтік құжаттар әзірленді: Қазақстан Республикасының орта білім беру жүйесін ақпараттандырудың мемлекеттік бағдарламасы[136], Қазақстан Республикасының Білім беру жүйесін ақпараттандыру тұжырымдамасы[137], Қазақстан Республикасының Білім беру жүйесін ақпараттандырудың 2020 жылға дейінгі стратегиясы . Білім беруді дамытудың 2005-2010 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы ақпараттық білім беру ортасын орнату бойынша барлық басымдықтарды айқындады, оның ішінде: сабақ процесіне ақпараттық-коммуникациялық технологияларды енгізу жөніндегі нормативтік құқықтық базаны жетілдіру; білім берудің барлық деңгейлерінде қашықтықтан оқыту технологияларын дайындау тағы енгізу; өңірлерде білім берудің ақпараттық ресурстық орталықтарын әлі Министрліктің Білім беру порталын ұйымдастыру; білім беру бағдарламаларына үйлесімді аралық білім беру ұйымдарын электрондық сабақ басылымдарымен; ҚР электрондық үкіметінің шылғи көліктік ортасымен және интеграциялау негізінде портал бен өңірлердің ресурстық орталықтарын біріктіру үшін қолданыстағы қатынас арналары негізінде корпоративтік сүмесін дамыту іспеттес мәселелерді іздестіру. 2010 жылғы 1 ақпанда Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың Жарлығымен құрылған Қазақстан Республикасының 2020 жылға дейінгі Стратегиялық даму жолындағы шарттарында болашақта экономикалық пайда жұмыс күшінің сапасы мен өнімділігін айтарлықтай арттыратын білімге салынатын инвестициялармен тығыз байланысты. Сапалы қызмет көрсетуді кеңейту бойынша білім беру саласының түбірлі міндеттерінің ішінде білім берудің пайдалы инфрақұрылымын орнату міндеттері қойылған. Стратегиялық шарттар білім беру жүйесін әм қарай ақпараттандыруға тағы электрондық оқытуды жаппай

енгізуге бағдарлауды айқындайды[138.] Оқытуды ақпараттандырудың ілгеріде аталған алғышарттарынан бөлек, мектеп пәні есебінде тек тарих пәніне ғана ден бірқилы сылтау баршылық. Басқа ғылым салаларымен салыстырғанда тарихты білу объектісі «мұнда әлі енді» боп жатқан оқиға емес. Тарихты зерттеу үшін мектеп оқушылары қиялында зерттеу объектісінің бейнесін жасауы тиіс, яки өткен оқиғаларға анықтама беру. Дәстүрлі оқулықпен салыстырғанда Қазақстанның жаңа тарихында цифрлық білім беру ресурстарын пайдаланудың артықшылығы: зерттелетін ақпараттың ауқымын кеңейтуде, оқытудың интерактивтілігінде, кейінірек бақылауды және материалды меңгеру траекториясының бағытын ескере отырып, сабақ процесін модельдеуде көрінеді, бұл жедел және кері байланысты қамтамасыз етеді, сондай-ақ оқушыларды «тірі тарихқа» енгізу процесінде басты атқаршы рөлді алады. Білім әлі ғылым министрлігінің «Ұлттық ақпараттандыру орталығы» акционерлік қоғамы e-learning жүйесі үшін пилоттық тұспал шеңберінде 2011 жылдан бастап 5-11 сыныптар үшін орыс тілінде Қазақстан тарихы бойынша 468 цифрлықбілік беру ресурстарын, оның ішінде 5 сынып үшін – 49, 6 сынып үшін – 20, 7 сынып үшін – 20, 8 сынып үшін – 30, 9 сынып үшін – 30, 10 сынып үшін – 29, 11 сынып үшін – 56 цифрлық білік беру ресурстарын әзірледі әм ғаламторға орналастырылды. Әрбір цифрлық білім беру ресурсы 4 бөліктен тұрады: 1) мультимедиялық дыбысталған презентация; 2) текст; 3) тапсырмалар; 4) тесттер. Қазіргі білім беру ресурстарының бөліктерін дидактикалық мақсаттарға үйлесімді сабақтың әртүрлі кезеңдерінде қолдануға болады: әлгінде материалды ұғындыру уақытында, жабу және өзіндік іс уақытында, аяғында қайталау мақсатында және т. б.

Мультимедиялық презентация көмегімен фактілерді, оқиғаларды, қатынастарды, өзара тәуелділіктерді, құбылыстарды және т.б. бейнелі түрде ұсыну жүзеге асырылады. Мультимедиялық презентация тақырыпты анимациялық сюжеттер, түрлі-түсті иллюстрациялар, анимациялық тарихи карталар, мұрағаттық құжаттар арқылы ашады, бұл оқушыларға виртуалды тарихи әлемге енуге, нақты тарихи дәуірдің ерекшеліктерін қайта жасауға мүмкіндік береді және т. б. Мәтіндік компонент оқытудың мазмұндық бөлігін қамтамасыз етеді, ол оқу материалын мәтіндік баяндаумен қатар, мұрағаттық құжаттардан үзінділермен, алдыңғы дереккөздердің фрагменттерімен, логикоструктуралық схемалармен әлі т.б. ұсынылуы бәлкім. Қазақстан тарихы бойынша әрбір әбдіре білік беру ресурсы 4 тапсырмадан тұрады. Бұл картамен еңбек істеуді, хронологиялық оқиғаларды күндерге сай қалпына келтіруді, тарихи қайраткерлердің есімдері мен дәурен күндері/фактілері арасындағы сәйкестікті белгілеуді, тарихи терминдерді бекітуді, кроссвордтарды шешуді, шығармашылық міндеттерді орындауды жә т. б. қамтитын әртүрлі оқыту әрі қадағалау тапсырмалары. Интерактивті тапсырмалардың маңыздылығы кері қатынас боп табылады, шәкірт өз жауабының дұрыстығын дереу тексере алады. Сондай – ақ жүрек, оқушының жазбаша жауабын білдіретін тапсырмалар баршылық, оларды басып шығаруға болады (принтерге сілтеме берілген) - кездеме жағдайда жауаптарды автоматты түрде бақылау жүргізілмейді. 5-9

сыныпқа арналған әбдіре білім беру ресурстарының тестілеу бағдарламалары 10 сұрақтан, 10-15 сұрақтан тұрады. Әбдіре білім беру ресурстарының жиынтығында білім беру процесіне қатысушылардың интерактивті қашықтықтан өзді-өзі іс-қимылы есебінде электрондық оқытудың ақпараттық-коммуникациялық білім беру ортасын құруды қамтамасыз етеді [139.]

Олар Алматы, Орталық қалалары, Қарағанды әрі Қарағанды облысы мектептерінің 44 білім беру ұйымдарында апробациядан өтті[140.] Болжам нәтижелері бойынша ұйымдастырушылар бұл мектептердің мұғалімдері арасында сауалнама жүргізді тағы оған қатысқан мұғалімдердің үстем көбісі (93,3%) білім беру ресурстарын тұтыну бойынша арнайы дайындықты енгізу қажеттілігін құптады, бұл олардың кәсіби жұмысы үшін түбегейлі деп санайды. Ол үшін электрондық оқытудың ақпараттық жүйесіне, электрондық кітапханаға тағы авторизацияға әлі пайдаланушыға кіруге, Е-кітапхананың негізгі бетіндегі еңбекке, әбдіре білік беру ресурстарын іздеуге, әбдіре білім беру ресурсының карточкасымен іс істеуге, әбдіре білім беру ресурсының интерактивті түсіндірмесімен, цифрлық білім беру ресурсының интерактивті тапсырмаларымен, білім беру ресурсының тесттерімен егжей-тегжейлі әдістемелік меңзеу беретін нұсқаулық[141] шығарылды, алаш әлі орыс тілдеріндегі тиесілі сыныптар үшін тарих бойынша цифрлық білім беру ресурстарын пайдалануға. Бұдан былайғы, білім берудің қолданбалы бағдарламалық өнімдерін түрлі компаниялар, фирмалар тағы білім беру ұйымдары бастамашылық негізде әзірлейді. Мәселен, «электрондық оқулықтар» жауапкершілігі шектеулі серіктестігі (Алматы қ). Білім беру процесін ақпараттандырумен айналысады, олар мектеп курстары бойынша электрондық оқулықтарды авторлармен бірлесіп әзірлейді және оларды жұмысқа асырумен айналысады. Аталған серіктестік лицензияланған 238 электронды оқулықтардың ішінен Қазақстан тарихы бойынша 5-10 сыныптар аралығында қазақ және орыс тілдерінде 12 электронды оқулық шығарады, олар модульдік оқытудың педагогикалық технологиясы бойынша әзірленген. Бұл ретте әзірлеушілер модульді тұтас сабақ жылындағы Қазақстан тарихы бойынша сабақ бағдарламасын жете көрсететін логикалық-құрылымдық схема есебінде айқындайды. Модуль гипермәтіндерді, интерактивті тапсырмалар мен тесттерді біріктіреді. Гипермәтіндер кәсіби дикторлар айтқан анимациялық әм дыбыстық түсіндірмелермен бірге жүреді, кездеме мектеп оқушыларына дербес ерекшеліктерін ескере отырып, шаңырақ тақырыбының түсіндірмесін тыңдауға мұрша береді [142.]

Осылайша, оқытуды ақпараттандыру жалпы білім беру процесінде қалыптасқан жағдайға, сондай-ақ тарихи білімге қатысты, оған төтенше үстемділік берілгендіктен, әбдіре білім беру мазмұны басты компоненттердің бірі боп табылады, себебі мағынасыз оқыту жоқ. Білім министрлігінің пилоттық жобалары үшін әзірленген білім беру ресурстарында ұсынылған, оқушылардың ғылыми дүниетанымы мен тарихи ойлауын дамытуға бағытталған. Цифрлық білім беру ресурстарының мазмұны жоғары сынып оқушыларында әлеуметтік өмір құбылыстарына көзқараста тарихизмді тәрбиелеуге және тарихи

материалмен жұмыс істеудің ғылыми әдістерін қалыптастыруға ықпал ететін әдіснамалық тәсілдерге негізделген. Авторлар-құрастырушылар тарихты танудың тереңдігі мен ғылымы, оқушылардың оқу және практикалық іс-әрекеттегі тәуелсіздік деңгейі оқушылардың бағалау пікірлерін, олардың тарихи қайраткерлер мен оқиғаларға объективті қарым-қатынасын қалыптастыруды, патриотизм сезімін әлі өз Отанының өткені үшін мақтан сезімін тәрбиелеуді ықылас ететін ұстанымға сүйене отырып, олардың тарих әдіснамасын жетелі түрде баурау деңгейіне қатысты екендігі жайында педагогикалық ұстанымдарды ұстанды. Қазақстан тарихын зерделеу уақытында білік беру процесінде әбдіре білім беру ресурстарын тұтыну оқушылардың білім сапасын арттыруға қақпақтай келеді тағы ол үшін тиесі жағдайларды қамтамасыз етеді. Бөтен курстардың контенттерімен қоса «Қазақстанның әлгінде тарихы» пәні бойынша цифрлық білім беру ресурстары үлгілік сабақ бағдарламасына үйлесімді нақтылы сабақ тақырыбына ұсынылған дидактикалық материалдар боп табылады. Жаңа тарих бойынша цифрлық ресурстарды құру қажеттілігі Қазақстан тарихын оқытудың өзекті мәселелерінің бірі. Бұл кезеңде Қазақстанның әлеуметтік-экономикалық және мәдени дамуы көбінесе өлкенің Ресей империясының колониясына түпкілікті айналу процесіне байланысты болды. Қазақстанның жаңа тарихы бойынша цифрлық білім беру ресурстарының көрнекі бөлігін жасау үшін замандастарының суреттерінің немесе фотоматериалдардың куәліктерін тартуды көздейді. Бірақ, исламды уағыздаған қазақтардың менталдық ерекшеліктеріне байланысты көркем мәдениет ежелден зерттеліп отырған кезеңде болған драмалық және қарама-қайшы оқиғаларды априори сипаттай алмайтын ою-өрнекті қолданбалы халық шығармашылығы нысанында қалыптасқан. "Мұндай үйлерде қабырғалар әдетте алебастрмен сыланған; қабырғаларда көптеген үлкен және кіші тауашалар жасалады, олар арабескалармен безендірілген, гүлдер бейнеленген, келешегі жоқ. Құран жануарлар мен адамдарды бейнелеуге қатаң тыйым салады", – деп жазды кездеме құбылыс жайында 1880 жылы орыс армиясының полковнигі Л.Ф. Костенко[143.] Қысқасы қоса, маусымнан шеткері қозғалыстардың қиындықтары өзімен бірге алпамсадай жүретін заттардың санын азайтуға мәжбүр күбідей. Тәк-тәк едің керекті заттар қалды. Нақыс – оюлы бейнелер саны аз-мұз тұрмыстық заттарға, киімдерге, тұрғын үйдің жабдықтау элементтеріне - киіз үйге, ат әбзелдеріне қолданылды және космогониялық, әлеуметтік және иерархиялық белгілерді алып жүрді және күнделікті өмірге терең кіріктірілді, мектеп оқушылардың жас және психологиялық ерекшеліктеріне байланысты Қазақстанның жаңа тарихының әрбір сабағында аллегорияның мағынасын ашу мүмкін болмады. Аталған олқылықтың орнын толтыру үшін қазіргі заманғы цифрлық білім беру ресурстарын жасаушы суретшілер иллюстрациялық материалдарды-тарих оқулықтарының материалдары мен өзіндік дүниетанымы мен дүниетанымына негізделген оқу эпизодтық суреттерін орындады. Нәтижесінде, мектеп оқушылары қазақтардың тарихи процесінің түрлі негізгі немесе бетбұрыс сәттерінің, құбылыстарының,

заңдылықтарының өте қолайлы суреттемелерін алды, бұл «қазақ халқының жоңғар басқыншыларына қарсы күресі» тақырыбы бойынша мультимедиялық материал мысалында айқын көрінеді [144]. Цифрлық білім беру ресурстарының жақсы орналасуын жасап, IT бағдарламаларының анимациялық мүмкіндіктерін қолдана отырып, әзірлеушілер дәуір талабына орайлас керекті бизнесте ізашар жетті. Әрі қарай толтыру үшін тарихи материалды сапалы талғау керек контент. Осында проблема мультфильмдерді елауадан білетін оқушылардың зерделі қабылдауында жатын, олардың құрылу процесін білдіреді, бірақ, керісінше, олар тарихтың баяғыдай жоғалып кеткен нысандарын олардың қирандыларын өмірі көрмеген әрі олардың рас ұлылығын білмейді, мағынасын түсінбеген. Бұл үшін балаларды болған жағдайдың ақиқатына сендіру, олардың санасынан шартты, жасандылықты, жалпыға ортақ және виртуалдылықты жоғалту, тарихқа енуге көмектесу, тарихи сананы дамыту және «білім алауын жағу» үшін әзірленген цифрлық білім беру ресурстарына ресейлік суретшілердің фотоқұжаттары мен картиналарын қосымша таңдау қажет.

2.2 Қазақстан тарихын оқыту процесінде цифрлық білім беру технологияларын қолдану саласындағы ғылыми-әдістемелік әзірлемелерді талдау

Үшінші мыңжылдықтың басындағы қоғамның даму кезеңі ақпараттық - коммуникациялық технологиялардың адам қызметінің барлық салаларына енуімен қатар жүретін жаңа ақпараттық дәуірге енуімен сипатталады. Егер өткен ғасырда негізгі міндет ақпараттық технологияларды іздеу және дамыту болса, қазіргі уақытта осы технологиялар ұсынатын мүмкіндіктерді, ең алдымен білім беру мақсатында пайдаланудың тиімділігі туралы мәселе өткір тұр. Қазіргі қазақстандық білім берудің өзіне тән ерекшелігі-ақпараттың тез өсу қарқыны, ақпараттық орта сипатының күрделенуі мен мазмұны, ұйымдастырушылық формалары мен оқыту әдістері динамикасындағы белгілі консерватизм арасындағы қарама-қайшылықтың шиеленісуі. Мұның салдары-орта білім беру ұйымдары түлектерінің қызметі дамып жатқан әлеуметтік жағдайға білімнің сәйкестігі проблемасының болуы. Оны шешудің бір жолы білім беру мазмұнын мектеп түлектерінің ақпараттық мәдениетін тиісті деңгейде қалыптастыруды, олардың белгілі бір білім мен ақыл-ойды игеруін қамтамасыз ететін ақпараттық - коммуникациялық рельстерге ауыстырудан көрінеді-қазіргі ақпараттық қоғамда дұрыс бағдарлауды қамтамасыз етеді.

Мектеп оқулығының мәселелері бойынша жеткілікті әдебиеттер бар, бұл педагогикада белгілі бір ғылыми зерттеу қорының қалыптасуы туралы айтуға мүмкіндік береді. Осы тақырыпты таңдау Қазақстан Республикасының Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарында белгіленген оқушының негізгі құзыреттілігін қалыптастыру қажеттілігімен байланысты [145]. Зерттеудің түпкі мақсаты кітап оқу-әдістемелік кешенін әзірлеу болды, оның мәні оқушыларға өзінің білім беру процесін құруға, олардың өзін - өзі

ұйымдастыру қабілетін, саналы оқу-танымдық іс-әрекетін дамытуды қамтамасыз ету болып табылады.

Тарих оқулықтары туралы толық ақпарат алу үшін диагностикалық бағдарламаға жұмыстың келесі бағыттары енгізілді:

- мектеп оқулықтары туралы қоғамдық пікірді зерттеу; тарих оқулықтарынан сабақ беретін мұғалімдердің пікірін зерттеу;

- оқушылардың пікірін талдау;

- мектеп және ЖОО оқулықтары мен тарих бойынша оқу құралдарын талдау;

- Қазақстан тарихы оқулығының тұжырымдамасын әзірлеу;

- 5-7 сыныптарға арналған бағдарламаны, оқулықты және ОӘК-ні ежелгі Қазақстан тарихы курсына дайындау; авторлық ОӘК бойынша тәжірибелік-эксперименттік жұмыс. Зерттеудің кейбір нәтижелеріне толығырақ тоқталайық.

Оқулықтарды дайындау барысында жағымды да, жағымсыз да тенденцияларды байқауға болады. Позитивтілікке гуманитарлық тақырыптарға көбірек көңіл бөлу; мемлекеттік білім беру стандарттарын енгізу; жаңа ақпараттық технологияларды енгізу; электрондық оқу басылымдары мен оқулықтар; кітаптың оқу-әдістемелік кешендерінің бөлігі ретінде оқулық жасау.

Теріс факторларға оқулықты тәуелсіз бағалаудың бірыңғай жүйесінің болмауы; оқытушылар құрамының жаңа бағдарламалар мен оқулықтармен жұмыс жасау үшін қайта даярлауды ұйымдастырудағы кемшіліктер, отандық мектеп оқулықтарының беделін төмендету; авторларды, авторлар топтарын және оқулықтарды іріктеуде бәсекенің болмауы, оқулықтарды әзірлеудің баламалы тәсілдері.

Соңғы 40 жыл ішінде жарық көрген 80-нен астам тарих оқулығын талдау негізінде кеңестік және посткеңестік кезеңдерде оқу тарихи материалының мазмұны мен оны түсіндіруде айтарлықтай өзгерістер болды деген қорытындыға келді. Посткеңестік кезеңдегі тарих оқулықтарында басымдықтардың өзгеруі байқалды, олар тарихи оқиғалардың мәнін жаңаша, негізінен ұлттық жаңғыру тұрғысынан түсіндіреді.

Партияның тарихына идеологиялық тұрғыдан қарауды ұсынған кеңестік кезеңнің оқулықтарынан айырмашылығы, жаңа буын оқулықтарында «бос орындарға» көбірек көңіл бөлінеді, тарих дайын түрінде ұсынылған, оның авторы ұсынған модельдің 8-і.

Біз мектеп оқулығының мәселелерін психологиялық-педагогикалық ғылымның талаптарымен ұштастыра қарастырамыз. Мектеп оқулықтарын дайындауда авторлар кездесетін негізгі қиындық ғылыми мәліметтерді педагогикалық өңдеу болып табылады. Бұл туралы К.Д.Ушинский былай деп жазды: «Ғылымның ғылыми-педагогикалық презентациясы, екі нәрсе әр түрлі ... Ғылым өз жүйесінде басқа мәселе, ал екіншісі - балалардың педагогикалық дамуы және Қазақстан тарихынан қажетті және әдістемелік кешенді беру өмір үшін пайдалы ақпарат[146]. Тарих оқулықтары оқыту әдістерін мазмұны бойынша басуға бейім. Университет мамандары дайындаған олар академиялық тілде және университеттің презентация стилінде көрсетілген, оқулыққа

арналған оқушылардың жасын, психологиялық ерекшеліктерін ескермей кәсіби іс-әрекеттің штампына ие. Орта мектеп оқушыларына арналған оқулықтарда сөйлем 11-12 сөзден, ал жоғары сыныптарда 15-17 сөзден аспауы керек екендігі белгілі[147].

Фокус-топтардағы зерттеулер Ақмола облысы мен Астана қаласының біліктілікті арттыру курстарының тыңдаушыларымен 8 жыл бойы жүзеге асырылды. Фокус-топтардың құрамына мектептерде зерттелетін оқулықтар бойынша жұмыс істейтін мамандар (376 адам) төрт топқа бөлінді.

Бірінші фокус-топтың мақсаты- 20 және одан да көп жыл жұмыс өтілі бар мұғалімдердің жаңа буын оқулықтарының артықшылықтары мен кемшіліктерін анықтау. Бұл мақсат осы санатқа қатысушылардың кеңестік кезеңдегі тәжірибесі болғандықтан және жаңа оқулықтарды КСРО кезеңіндегі оқулықтармен салыстыра алатындығына байланысты қойылды. Тәжірибесі бар мұғалімдер жаңа оқулықтарды көру үшін қалай және неге жұмыс істейтіндері туралы әңгімелесті.

Екінші фокус - топ қатысушылары 20 жылдық тәжірибесі бар мұғалімдермен таныстырылды. Пікірталас тақырыбы тарих оқулықтарының педагогикалық және әдістемелік аспектілерін талқылау болды. Мұғалімдер сондай-ақ Дүниежүзілік тарих және Қазақстан тарихы мектеп оқулықтарының мазмұны туралы айтты[148].

Үшінші фокус-топқа 5 жылға дейінгі жұмыс өтілі бар жас мұғалімдер қатысты. Жас мұғалімдер оқулықтардың мазмұны, оқулық оларға жұмыста қалай көмектесетіні, оқулықты оқу-тәрбие процесінде қалай қолданатыны туралы айтты.

Төртінші фокус-топқа мемлекеттік тілде сабақ беретін тарих пәні мұғалімдері қатысты. Әңгіме қазақ тілінде дайындалған мектеп тарих оқулықтарының проблемалары мен оқыту әдістемесі туралы болды. Қателер, дәлсіздіктер, оқу материалын баяндаудың күрделілігі және қазақ тілінде оқытудың ерекшелігі мәселелері қозғалды[149].

Мұғалімдердің мәлімдемелері тұрғылықты жеріне (қалаға, ауылға), жасына, педагогикалық тәжірибеге, пәнді оқыту тіліне байланысты ерекшеленеді. Мұғалімдердің жағымды эмоциялары оқулықтарды безендірумен, оларды безендірумен, қосымша мәтіндердің, дидактикалық материалдар мен жұмыс дәптерлерінің болуымен, ал жағымсыздықтар - оқулықпен жұмыс істеу бойынша әдістемелік қолдау мен ұсыныстардың болмауымен байланысты. Пікірталасқа қатысушылар оқулықтарды жетілдіру бойынша 50-ден астам ұсыныстар жасады[150].

Оқулықтарды зерделеу, қоғамдық пікірді, мұғалімдердің мәлімдемелерін талдау негізінде іздеу векторы анықталды және білім мен білімді өз бетінше іздеуді және өзіндік ойлауды қамтамасыз ететін негізгі құзыреттіліктерді дамытуға бағытталған оқу-әдістемелік кешеннің құрамында оқулық дайындау жолдары анықталды[151].

Мектеп оқулығын және 6-сыныптағы Қазақстан тарихы бойынша оқу-әдістемелік материалдарды дайындау[152] негізгі құзыреттер тізімінен

басталды. Пән деңгейінде негізгі құзыреттіліктер нақтыланды, бұл мұғалімдер мен оқушылардың оқу қызметін ұйымдастырудың құралы ретінде оқулық құрастыруға мүмкіндік берді.

Оқулықтың мәселелерін біртұтас зерттеу нәтижесінде суретте көрсетілген орта мектептің 6-сынып оқушылары үшін ежелгі Қазақстан тарихы бойынша оқу-әдістемелік кешеннің құрылымы жасалды.

Ұсынылып отырған оқу-әдістемелік кешен оқушылар мен оқытушыларға арналған көмекші құралдар:

А. 6-сынып оқушылары мен тарих пәні мұғалімдерін оқытудың мақсаттарын, міндеттерін және мазмұнын анықтайтын бағдарлама бір мектеп.

Б. Қазақстан тарихы бойынша мектеп оқулығының тұжырымдамасы.

В. Тұсаукесер бағдарламасы мен тұжырымдамасына сәйкес, Қазақстан тарихын ашатын, мектеп оқушыларының негізгі құзыреттіліктерін дамытуға мүмкіндік беретін оқулық[153].

Д. Бағдарламада көзделген оқытушыға арналған практикалық нұсқаулар мен нақты жұмыстарды орындау бойынша ұсыныстардан тұратын әдістемелік құрал[154].

Е. Оқушылардың практикалық жұмысына арналған нұсқаулық, оның ішінде жұмыс дәптері, өнер тарихы оқырманы және қосымша оқуға арналған кітап[155].

ОӘК білім берудің жеке бағытын күшейтуге, білім беру процесінде оқушының белсенділігін қамтамасыз етуге мүмкіндік берді. ОӘК оқу құралдарының жанрында да, оқу материалдарының мазмұнында да таңдау мүмкіндігін жасады.

Эксперименттік жұмыстың нәтижелері ұсынылған оқу-әдістемелік кешен моделінің тиімділігін растады. Эксперименттік сыныптардағы үлгерімнің өсуі бақылаумен салыстырғанда 8 пайызға жоғары[156].

Гимназия сыныптарының деректерін өңдеу үлгерім мен білім сапасының ұқсас өсу үрдісін көрсетеді: эксперименттік сыныптарда бақылау сыныптарымен салыстырғанда үлгерімнің өсуі 7,2% - ға жоғары. Алынған нәтижелер оқулықты оқу-әдістемелік кешеннің бөлігі ретінде дайындаумен, әдістемелік нұсқаулықта көрсетілген тарихи ақпаратмен жұмыс істеу тәсілдеріне бағдарланумен, оқушытың негізгі құзыреттілігін қалыптастырудың маңызды құралы - баспа негізінде жұмыс дәптерінің болуымен түсіндіріледі.

Зерттеу жұмысын жүргізу зерттелетін объектінің күрделілігімен қиындады, бұл оқулыққа тән функциялармен, байлықпен және оқытудың басқа құралдарымен әр түрлі байланыстармен байланысты. Ежелгі кезеңдегі Қазақстан тарихы курсы бойынша тарихи материалдың болмауы, археологиялық материалдың басым болуы, жазбаша дереккөздердің аздығы мазмұнды жоспарда белгілі бір қиындықтар туғызды, бұл адамдардың өмірі мен тұрмысының, халықтардың салт-дәстүрлері мен әдет-ғұрыптарының айқын сипаттамалары бар "жанды" тарихты көрсетуді қиындатты[157].

Оқулықты дайындау әдіснамасында өзгерістер болуы мүмкін: әр тақырыпқа зерттелетін оқиғаларға, олардың себептері мен мағыналарына

балама көзқарастарды білдіретін қарапайым құжаттарды ұсыну; жеке тарихи зерттеулер жүргізуге арналған арнайы сұрақтар мен тапсырмаларды әзірлеу; оқулықты игеруді ұйымдастыру аппаратын жетілдіру[158].

Зерттеліп отырған проблеманың мәнмәтінінде зерттеудің перспективалылығын біз орта білім беру жүйесінің құзыреттілік парадигмасына және 12 жылдық оқытуға көшу жағдайында талап етілетін оқулықты дайындаудың инновациялық практикасын өзектендіруден көреміз. Құзыреттілік тәсіліне негізделген мектеп оқулығы мен ОӘК-нің ұсынылған модернизациясының мәні-бұл сізге оқушыны өз бетінше оқуға үйретуге мүмкіндік береді, бұл қазіргі қоғамның дамуы жағдайында өте құнды[159].

2.3 Тарихты оқыту процесінде мамандандырылған бағдарламалық өнімдерді қолданудың педагогикалық орындылығы

Тарих дөңгелегі алға домалап, ешқашан тоқтамайды. Тарихты қайтадан көбейтуге де, қайтаруға да болмайды, бірақ оны жалпылауға, зерттеуге және тағылымдық мысал бола алады. Мыңжылдықтар бойы адамдар тарихтың іздерін іздеді, шындықты іздеді, тәжірибе жинақтады, сабақ алды, жарқын болашақ құрды.

Тарихи білім беру Қытайдың ұлттық білім беруінде маңызды рөл атқарады. ХХІ ғасырда сапалы білім берудің талаптарына сай келетін жалпы білім беретін оқу жоспарлары жүйесін орнату мақсатында жалпы білім беретін сабақ бағдарламаларын реформалаудың әлгінде толқынынан кері Мемлекеттік мәжіліс «білім беру реформасын тереңдету әлі сапалы білім берудің дамуына жан-жақты әсер істеу қажеттілігі» жайлы ұсыныс жасады. Сабақ бағдарламасын өзгерткеннен кері аралық білім беру кезеңінде тарихты оқытуда мультимедиялық технологиялар қолданыла бастады, оқыту мен жаңа медиа технологиялардың үйлесімді үйлесуі - қазіргі даму мен реформалардың сөзсіз жемісі[160].

Сонымен мультимедиялық оқыту дегеніміз не? Мультимедиялық оқыту деп білім беру үдерісі түсініледі, оның барысында білім беру міндеттеріне, оқытудың мақсаттарына әлі объектілеріне орайлас ғылымның талаптарына үйлесімді ескілікті мультимедиялық технологиялар бен әдістерді жабду, пайдалы талғау әрі тұтыну жүзеге асырылады. Оқыту процесінде дәстүрлі оқыту жолдары мен оқытушылар мен оқушылардың бірлескен қатысуы келісті түрде үйлеседі, бәрі білік беру процесі мен сабақ құрылымын қалыптастыру, қысқасы қабат орайлы сабақ әсеріне қосын жеткізу мақсатында өң түрлі ақпарат құралдарын пайдалануға баса зін аударылады[161.]

Мультимедиялық оқыту элементтеріне ақпарат құралдары, сабақ материалдары, тест сұрақтары, оқулықтар, классика, кейс-стади, интернетке негізделген оқулықтар кіреді. Мультимедиялық презентацияларға әдетте кескіндер (түрлі-түсті не ақ-қара,) сымбат тағы аудио, деректі фильмдер, анимациялар, графиктер бен кестелер сықылды элементтер кіреді. Тұсаукесер процесі маңызды төрт компонентке бөлінеді. Әуелі, тақтаға жазылған білім

жөнінде ақпараттың презентациясы. Мұғалімдер сабақ бағдарламасының мазмұнын ұқыпты дамытады, сонан кері тұтас сабақтың жазбаша сабақ ақпаратынан сабақ бағдарламасын құрады әрі интерактивті тақтадан оқытудың ажар түрлі кезеңдерінде жазбаша сабақ материалын көрсетеді. Оқиға пойызын одан дағы анық етуге, түбегейлі мәселелерге зер аударуға көмектеседі.

Екіншіден, оқыту бейнелерін, бітім әлі аудиоматериалдарды нұсқау. Мұғалімдер оқу бағдарламасына тарихи оқиғаларды сүйемелдейтін аудио - және бейнематериалдарды енгізеді немесе желідегі тарихи материалдарды тікелей ашып, оқу процесінде оларды оқушыларға көрсетеді. Тарихи бейнелерді, бейне және аудиоматериалдарды көрсету арқылы тарихтың шынайы бейнесі жаңғыртылады, материалдың анықтығы, көрнекілігі, бейнелілігі мен жандылығы күшейеді, оқушылардың оқуға деген қызығушылығы артады, жаңашыл ойлау дамиды.

Үшіншіден, тарихи құжаттарды көрсету. Тарихты оқыту процесінде тарихи тұжырымдарды дәлелдеу үшін тәрбиешілерге көптеген тарихи материалдар қажет. «Көптеген тарихи дереккөздерді көрсету арқылы мұғалімдер тарихтағы сыныптық сабақтардың мазмұнын арттырып қана қоймай, сыныпқа қойылған талапты орындайды - теория тарихқа негізделген» [162].

Төртіншіден, тест сұрақтарын көрсету. Сол не бейтаныс материалды өткеннен кері мұғалімдер оқылған материалды қайталауға және әрі бекітуге, практика мен теорияны жарастықты түрде үйлестіруге, ойлауды дамытып, оқушыларды бағалауға арналған бірнешеу тест сұрақтарын ұсынады.

Көру мен есту сияқты сезімдердің үйлесімділігі арқасында оқулықтың жалықтыратын және қызықтырмайтын мәтіні мен алыстағы тарихи оқиғалар айқын кескіндеме шеңберлерінің көмегімен оқушыларға айқын көрсетіледі, сыныпта жанды да жарқын білім атмосферасы құрылады, оқушылардың материалды қабылдау және түсіну тиімді байиды. Оқушылар зерттелетін материалға тереңірек енеді, оқытуда шығармашылық бастамашылық, өзіндік және дербестік танытады. Мұғалімдер де аз күш жұмсай отырып, жақсы нәтижеге қол жеткізе алады, педагогикалық тәжірибені тиімді түрде жинақтайды, білім қорын түбегейлі арттырады, ескілікке сыни көзқарас негізінде жаңа нәрселерді үздіксіз дамытады және оқытудың сапасын арттырады [163].

Мультимедиялық технологиялар аудио, видео, анимация және анимация есепті әртүрлі заманғы элементтерді қамтиды. Олардың барлығы кей жетіспейтін тарихи білімдерге өзіндік қосалқы есебінде қызмет етеді, сонымен қоса тарихи ақпаратты жан-жақты ұғу мен қабылдау барысында оқушылардың ойлауы бен шығармашылығын ынталандырады.

1. Оқушылардың тарихты объективті түсінуі үшін аудиоақпаратты қолдану.

Дәстүрлі оқыту тарихында оқыту негізінен тақтаны ауызекі ұғындыру әм тұтыну негізінде жүргізілді, сондықтан тарихи материалдардың көбісі

оқушыларде жете қабылданып, түсінілмеді, кезмал өз кезегінде оқытудың тиімділігін бірқатар төмендетіп жіберді.

Мультимедиялық технологияны пайдалану аудио құрылғылар бұл кемшілікті тиісінше өтей алады. Мысалы, 8-сыныпқа арналған «Қытай тарихы» оқулығының 2-бөлімінің 1-модулінің («Социализм жолында») бірінші («ҚХР білімі») және екінші («ҚХР-ның ішкі саясаты және дипломатиялық қатынастары») сияқты сабақтарында. Жылдар (Renjiao Edition. Жалпыға міндетті білім беру стандарттарына сәйкес жасалған эксперименттік оқулық), үлкен тарихи тұлғалардың төл дауыстарын жаңғырту үшін көптеген аудио материалдар пайдаланылды.

Мысалы, әйгілі «Янандығы стильді оңтайландыру қозғалысы», «Мао Цзедунның сөйлеген сөзі», «Яноңдағы әдебиет мен өнер жөніндегі мәжілістегі Мао Цзедунның сөйлеген сөзі» сияқты тарихи аудио материалдар; премьер-министр Чжоу Эньлайдың дипломатиялық сөйлеген сөзінің аудиожазбасы; 1949 жылы 1 қазанда Тяньаньмэнь трибунасының ғимаратында төраға Мао Цзедунның ҚХР-ді салтанатты түрде жариялауы туралы тарихи жазба: «Қытай Халық Республикасының құрылуы. Содан бері бүкіл әлемнің назарын аударатын ту - шығыста бес жұлдызды қызыл жалау көтерілді!»

Қытай мұрағаттарында ұқыпты сақталған бұл құнды тарихи аудиожазбалар бүгінгі күнге дейін айтылып, сақталып келеді. Аудио жазбалар сонымен қатар Мао Цзэдун және Чжоу Энлай сияқты аға пролетарлық революционерлердің бүкіл Қытайды азат етудегі қиындықтары мен керемет жетістіктерін, ҚХР мен социалистік жүйенің құрылу кезеңін, Социалистік жолдың кезеңдерін құжаттайды, бұл оқушыларға ҚХР білімінің қайнар көздерін терең түсінуге және шынайы тарихи материалдармен танысуға мүмкіндік береді[164].

2. Оқушылардың тарихты дұрыс түсіну үшін бейне ақпараттарды қолдану

Оқу материалдары көбінесе үлкен тарихи оқиғаларды көрсететін қара-ақ немесе түрлі-түсті суреттермен толықтырылады. Дегенмен, тарихты тек статикалық фотосуретмен қалпына келтіру қиын, өйткені ол тек шектеулі бейнені қамтамасыз етеді және көбінесе оқушыларде түсініспеушіліктер мен түсінбеушіліктер тудыруы мүмкін. Осылайша, мультимедиялық бейне технологиясын қолдану бұл кемшіліктің орнын толтыруы мүмкін. Мысалы, "18 қыркүйектегі ұмытылмас" сабағы оқушыларға жапондық агрессорлардың соғысты әдейі қалай бастағаны туралы толық түсінік беріп қана қоймай, олардың қатыгез қылмыстарын әшкерелеуі керек[165].

Оқу бағдарламаларына қойылатын жоғары талаптарды бір немесе екі қарапайым суреттермен қанағаттандыру мүмкін емес, ал бейне материалдар нақты тарихи бейнені жаңғырта алады, сол кездегі тарихи оқиғаларды мүмкіндігінше қалпына келтіреді. Атап айтқанда, жапон басқыншыларының адамгершіліксіздігі мен қатал келбетін әшкерелеу, қытайлар – сәбилер мен әйелдерді аяусыз өлтіру! Сонымен қатар, бейнематериалдар қазіргі жапон қанатының барлық қылмыстарды "Қытай шапқыншылығындағы әскери

әрекеттер" ретінде жасыру әрекеттерін жоққа шығарады, осылайша Қытай оқушыларының патриоттық сезімдерін күшейтеді және ұлттық қадір-қасиетті арттырады[166].

Бейнематериалдар тарихтың осындай сабақтарына бір мезгілде патриоттық және идеологиялық тәрбие сабағына айналуға, оқыту мен тәрбиелеудің міндеттері мен мақсаттарын орындауға мүмкіндік береді. "Жапон басқыншыларына қарсы тұру" және "апиын соғыстары" туралы баяндаған кезде мұғалімдер оқушыларға тиісті эпизодтарды көрсете алады, Тарихи фильмдерден оқушыларға түтін мен отқа толы әскери оқиғаларға "кіруге", соғыстың қатыгездігін сезінуге, соқтығыс елге әм оның халқына әкелген қайғы-қасірет мен қырғыннан аман-есен қалуға көмектеседі[167.]

3. Оқушылардың тарихты көрнекі түрде зерттеуі үшін мультимедиялық анимацияны ұстау.

Тарихты ұғу объективті, әділ және дұрыс болуы керек. Бірақ Тарихи ақпарат көбінесе шындықтан тым алыс болғандықтан, тарихи суретті қалпына келтіру қиын, ал тарихи мәселелерді түсіну мүмкін емес, практикалық оқытуда көптеген қиындықтар бар. "Анимация" мультимедиялық технологиясын қолдану арқылы сіз бұл тапсырманы жеңілдете аласыз. Мысалы, ән әулетінің Фарфор өнеркәсібі туралы айтатын болсақ, мұғалімдер "жастықтағы ән дәуірінің баласы" картинасын көрсете алады. Көрнекі әдемі кескін пішіні және көркем шығарманың нәзік шеберлігі ежелгі қытайлық "жер жырту" технологиясын көрсетеді, соқалар, түзу және қисық соқалар бейнелерін дәйекті түрде көрсету сонымен қатар осы ауылшаруашылық құралдарының құрылымын, принциптерін және пайдалану процесін түсіндіру үшін флэш-анимация түрінде ұсынылуы мүмкін. Бұл өз кезегінде оқушыларға ата-бабалар ұзақ жылдар бойы даналық жинап, үздіксіз оқып, еңбек етіп, бай өмірлік тәжірибе жинақтағанын түсінуге мүмкіндік береді. Суреттер оқушыларға еңбек адам даналығын құрудың және арттырудың жалғыз тәсілі екенін түсінуге көмектесуі керек[168].

4. Тарихты тереңірек сараптау үшін салыстыру кестелерін тұтыну Графиктер мен статистиканы салыстырмалы түрде тұтыну тарихты тереңірек түсінуге мұрша береді. Айталық, түгел Қытай өркениеті тарихында кей дырау реформалар мен өзгерістер сол кездегі қоғамның саясатына, мәдениеті мен экономикасына қатты әсер етті. Дәстүрлі оқыту процесінде материалды түсіндіру жазбаша мәтін мен тақтаны, академиялық сағаттарды едәуір пайдалануды талап етеді. Нәтижесінде мұғалімдердің жүктемесі де артады, оқушылар материалды қиынырақ қабылдайды, сайып келгенде, оқыту тиімділігі көп нәрсені қалайды[169].

Мультимедиялық технологияны қолдану тарихты оқыту міндетін едәуір жеңілдетеді.

Біріншіден, салыстырмалы бейнелерді демонстрациялау әдісі көмектеседі. Оқиғалардың бірнеше вариацияларының мазмұны нақтылау үшін бір слайдқа орналастырылады, сондықтан салыстыру әсерін бір слайдмен ғана түсінуге болады.

Екіншіден, тарихи тұлғалардың қарым-қатынасын анимация түрінде безендіру мұғалімдерге тарихи тұлғалардың қарым-қатынасының сипатын нақтылы түсіндіруге мүмкіншілік береді. Кез-келген жағдайдың өзгеруіне шейін әлі одан кері нәтижені нұсқау үшін сарық 2-3 салыстырмалы диаграмма керек. Әлқиса, тарихта мәшһүр әлдекім уақытта қоршаған араға әртүрлі жағдайлардың көрнекі әсерін кейіптеу үшін мұғалімдер слайдтардың айғақты көрсетілімін қолдана алады. Осылайша, мультимедиялық технологияларды қолдана отырып, тарих жайлы Саяқ тақырыпты әрі 2 Мб-тан санаулы мультимедиялық білік беру бағдарламаларын үйрету үшін 4-6 оқу керек болады.

Әлқиса қабат, сабақ курстарын орнату қыстау емес, сарық презентациялар орнату бағдарламаларын жұмсау тиіс. Мультимедиялық технологияларды қолдануды қорытындылай келе, олар көрнекі, нақты және бай "оқу атмосферасын" құратынын атап өтеміз. Мұғалімдердің сызбалар, фотосуреттер, карталар, диаграммалар, аудио тағы видео өнімдер тақылеттес материалдарды меңзеу үшін мультимедиялық бағдарламаларды жөндем әм уақтылы қолдануы сабақ материалын кісіні әрі көрнекі етеді, оқушыларға тарихи мәліметтерді әйбат есте сақтауға әлі білік жинауға мүмкіншілік береді Мультимедиялық технологиялар шынында да тарихты оқытуда түбегейлі рөл атқарады, бірақ оларды практикада қолдануда кей мәселелер барлық, оларға тәрбиешілер мұқиятты зерде аударуы қажет.

1. Мультимедиялық білік беру бағдарламаларын қиындатпай, тарихты оқытудың мақсатын дәп айқындау.

Тарихты оқытудың мақсаты - оқушыларға тарихи оқиғалар жайлы толық таным беру, олардың мәдени сауаттылығы мен жан-жақты құзыреттілігін арттыру. Оқыту процесінде мультимедиялық технологияны қолдану сыныптағы қызықсыз ахуалды өзгерте алады, оқушылардың оқуға деген қызығушылығын оятады. Алайда, кейбір оқытушылар тарихты оқытудың шынайы мақсатын елемей, оқушыларға мультимедиялық оқу бағдарламаларын жай ғана қарауға мүмкіндік беріп, оқу бағдарламасының көңілге қонымды ма, жоқ па екеніне назар аударады. Мультимедиялық материалдарды қарау қылықты, бірақ тарихи ақпаратты түсінуді қиындатады. Қырын қабақ мультимедиялық курстардың мазмұны тіптен күрделі әрі әр түрлі болса, оқушылар тарихи ақпаратты бел қабылдайды, осылайша «эвристикалық оқыту жолы» қайтара «догматикалық крамминг әдісіне» айналады. Сондықтан мультимедиялық курстардың мазмұны аса күрделі әрі түрлі болмауы тиіс, оған пропорционалды түрде ауызекі үйрету, текст жә тақта қолданылуы кіруі қажет, оқытушы мата ресурстарды пайдалы пайдалануы қажет.

2. Мультимедиа технологиясының орнын оңды нақтылау білім беруде, мультимедиялық материалдарды дағдылы пайдалану

Әзіргі байырғы мультимедиялық технологиялар көмекші сабақ құралы боп табылады, тарихты оқыту процесінде олар түбегейлі сабақ құралы есебінде әрекет етпестен мәліш жәрдемші рөл атқара алады. Әлбетте, ескілікті мультимедиялық технологиялар айтулы бір дәрежеде зерттелетін материалдың

қызықтырмайтын мазмұнын ашық әлі есте сақтау оңай болуына айналдыра алады. Айтсе де, сабақ тәсілі - бұл ұғу, және түсінудің мақсаты – «есте сақтау» мен «түсіну» ғана емес, ойлау мен қайта ойыстау, ағарту әрі шығармашылық. Оқушылар көрнекті әлдебіреу тарихи оқиғаларды келісті түсінуі тағы білім алуы үшін оқытушы материалды егжей-тегжейлі әлі тақа түсіндіруі тиіс. Қысқасы бірге, түс оқушының, сондай-ақ жалпы сыныптың қабілеттері барабар емес, сондықтан мұғалімдер өз оқушыларына бөлек-бөлек жүгінуі тиіс, оларға сыздықтап әлі әдістемелік түрде білім беріп, оларды табандылықпен бағыттауы қажет, сарық осылай қана сабақ қабілеті мен келбет оқушының ішкі әлеуетін дамытуға болады. Мұғалімдер мен оқушыларға тәуелділіктің дамуына әсер ететін мультимедиялық курстарды тығыз қолдануға болмайды.

3. Оқушыларға көбірек маусым мен кеңістік беріңіз оқу беру үшін мультимедиялық оқулықтарды алыс таратпаңыз.

Алға сынып оқушылары жеткіншек болғандықтан, олардың қызығушылығы мен ұтқырлығы әсіресе белді. Егер мультимедиялық материалдар тым қашық ойналса, аудандағы тағы аудио-бейнені нұсқау өте ұзақ уақытқа созылатын болса, онда оқушылардың назары курстың мазмұнына емес, оның мультимедиялық түріне аударылады. Мультимедиялық сыныптар бейнелер мен бейнежазбаларды көрсете отырып, байқалмайтындай жасап сабаққа айналады, қанеки мұғалімдер «проекционистерге» айналады, мата білім сапасын арттыруға әсер етпейді[170.] Қанеки кезбас осылай жалғаса берсе, келешекте оқушыларде материалды қабылдау үшін «белес» және «ойланбай» жаман әдеттер пайда болуы мүмкін, сонымен қатар олар маңыздыларды екінші деңгейден ажырата алмайды. Араз-құраз оқушыларде сабақ бағдарламасының мазмұнын түсінуге және оны игеруге кез жеткіліксіз болса, олар алынған ақпаратты зәуметте ұмытады, олардың білімі солғын әрі тайыз болады. Сондықтан мультимедиялық оқулықтар эфирге аулақ жіберілмеуі тиіс.

Тарих мезет мен оқиғалар фонында ғылыми мәнді қамтиды, басқа да пән өзінің бай ресурстарымен тарих сияқты ақпаратты «уақыт шкаласы» түрінде ұсына алмайды. Мультимедиялық технологияларды «тарихи уақыт ауқымын» көрсету, белгілі бір тарихи оқиғаларды жаңғырту немесе қалпына келтіру, оқушылардың тарих туралы білімдерін тереңдету үшін қолдануға болады, бұл жазбаша әрі ауызекі түсіндірулерге қарағанда әлдеқайда ұтымды. Сонымен бірге, мультимедиялық голографиялық оқыту ортасы ақпараттардың сақтық көшірмесін зат үшін ресурстар мен ресурстарды қамтамасыз жасау үшін қайта пайдаланылуы мүмкін.

Әлқиса, тарихты оқытуда мультимедиялық технологияларды ұстау берілген пән мазмұнының интуитивті және көрнекілік сипатын арттырады, тарихи ой-өрісін кеңейтеді, оқушылардың ой-өрісін дамытады, оқушылардың тарихты зерттеуге деген қызығушылығын арттырады, оқушылардың тарихты ұғу бен меңгеруге деген ынтасы бен бастамашылығын оятады, оқушылардың өз бетімен білім алу қабілеттерін дамытады шығармашылық тұрғыдан ойлау, тарихи білім қоры мен қабілетін арттыру, оқушылардың қабілеттерін дамыту, сайып келгенде тарихты оқыту үрдісіне жаңалықтар мен оң өзгерістер енгізу,

оқытудың сапасын арттыру және сонымен бірге мұғалімдер мен оқушылар арасында патриоттық сезімді ояту үшін белсенді рөл атқарады.

2.4 Шетелдік және отандық білім беру сайттарының мазмұнын олардың тарихты оқыту процесінде қолдану аспектілері бойынша талдау

Қазіргі қоғам өркениеттің дамуындағы жаңа тарихи кезеңге - ақпараттық өндіріске кірді, онда өндірістің негізгі өнімі ақпарат мен білім болып табылады.

«2014-2015 жылдардағы Қазақстан Республикасының жалпы білім беру ұйымдарындағы ғылымдарды оқытудың ерекшеліктері туралы» Нұсқаулық-әдістемелік хатта заманауи қоғамды ақпараттандыру жағдайында пән мұғалімдері ІС құзыреттіліктеріне ие болуы, қосымша ресурстарды, соның ішінде интернетті қолдануы және мектеп оқушыларының дағдыларын қалыптастыру қажет екендігі атап көрсетілген. тақырып бойынша ақпаратты табу, өңдеу»[171].

Сондықтан қазіргі заманғы тарих және қоғамтану сабағында АКТ-ны қолдану қазіргі кезде өзекті болып отыр.

Заманауи сабақта АКТ-ны қолдана отырып, мұғалім бір мақсатты көздеуі керек: сабақты оқушыларына тиімді және тиімді ету. Мұны мектеп оқушылары арасында ақпарат алмасуға жағдай жасау, шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал ететін интерактивті әдістерді қолдану, тарихи анықтамалармен, тапсырмалар жинақтарымен, дүниежүзілік желі материалдарымен, мультимедиялық құрылғыларды, электронды оқулықтарды пайдалану арқылы жасауға болады.

Отандық және шетелдік ғылыми-әдістемелік әдебиеттерді талдау әлемдік ғылымның АКТ-мен жұмыс жасауда айтарлықтай тәжірибе жинақтағанын көрсетті.

Оқу үдерісінде заманауи ақпараттық және компьютерлік технологияларды қолдануға байланысты мәселелерді қамту П.Кирштейн, В.Кафенбергер, Х.Фрезе, В.Дженсен, Р.Вильямс Б.Гершунский, В.Глушков, ғалымдардың фундаменталды роботтарында басталды және дамыды. А.Эршова, К.Маклин, Ю.Машбица, С.Пейперт, Э.Полат. Осы авторлардың еңбектерінде компьютерлік технологияларды оқыту практикасына енгізу - оқу процесінің тиімділігін арттыру формаларының бірі екендігі көрсетілген.

Компьютерлік технологияларға негізделген оқу-әдістемелік құралдарды жасау және қолдану және оларды қолданудың әдістемелік қамтамасыз етуімен ғалымдар А.Гин, Ю.Дорошенко, М.Жалдак, Ю.Жук, В.Лапинский, В.Мадзигон, Д.Матрос және басқалар айналысқан[172].

Ол үшін мұғалімдердің тәжірибесінде жалпы мақсаттағы бағдарламалар белсенді қолданылуы керек: Microsoft Word, Microsoft Excel, Microsoft PowerPoint, Microsoft FrontPage, Microsoft Publisher, Adobe Photoshop және басқалары. Бұл бағдарламаларды оқу үдерісінде қолдану аясы едәуір үлкен. Оларды пайдалануға болады:

а) айқындылықты қалыптастыру үшін бұл жағдайда презентациялар кеңінен қолданылады, олар жеке тарихи кезеңдер, тұлғалар туралы, өнер, мәдениет тарихы туралы танымдық ақпаратты қамтиды. (Презентацияларды қолдану оңай, себебі оқушылар оларды өздері жасай алады).

ә) бақылау тестілері, тест тренажерлері түрінде. Құрылған тестілік бағдарламалар мұғалімнің уақытын айтарлықтай үнемдейді, өйткені олар автоматты түрде жүзеге асырылады.

б) тақырып бойынша шығармашылық оқу еңбектерін құру. (сөзжұмбақтар, суреттер, схемалар, схемалар, жобалар және т.б.)

Тарих және қоғамтану сабағында кейбір бағдарламаларды практикалық қолдану мүмкіндіктерін қарастырыңыз:

Power Point-тің тарихи өткенді елестетуге үлкен мүмкіндігі бар Интернеттен сіз тарих және қоғамтану пәні бойынша дайын презентация жинағын таба аласыз (мысалы, <http://center.fio.ru/som/>).

Microsoft Word мәтіндік редакторы кеңсе қосымшаларын қарапайым қолдану мысалы бола алады. Оның көмегімен мұғалім сабаққа қарапайым дидактикалық және үлестірме материалды: түсіндірмелері бар мәтін, иллюстрациялар, гипер сілтемелер және тест сұрақтары, сабақтың әр түрлі кезеңдерінде материалды меңгеру деңгейін бақылауға мүмкіндік беретін әр түрлі тапсырмалар түрінде құра алады.

Excel бағдарламасының тарихты оқытуға арналған мүмкіндіктері де алуан түрлі. Осы кеңсе қосымшасының көмегімен сіз әбдіре көрсеткіштер табыс болатын (өндіріс көлемі, еңбексіздік деңгейі, нарық белгілеу процесі тағы т.б). әлеуметтік-экономикалық тарих, әлеуметтік ғылымдардағы экономика тақырыптарын оқып-үйрену уақытында графиктер мен сызбалар құра аласыз. Excel бағдарламасы экономикалық әлі социологиялық сипаттағы статистикалық мәліметтерді өңдеуге, мұндай мәліметтерге салыстырмалы сараптау жүргізуге мұрша береді. Microsoft Office-ті пайдалану тәжірибесі мектеп мұғалімдеріне арналған Microsoft, CD ақысыз таратылған оқу-әдістемелік кешенінде ұсынылған[173].

Жұмыс тәжірибесінде тарихты және әлеуметтік ғылымдарды зерттеуге арналған түбегейлі білім беру бағдарламалық құралдары (БББҚ) белсенді қолданылады.

1. Энциклопедиялар. Бұл типтегі оқытушылар құрамы түбірлі сабақ процесіне байланысты көмекші, толықтырушы, иллюстрациялық функцияларды орындауға арналған. «Қазақстанның мәдени мұрасы» сериясындағы мультимедиялық энциклопедиялардың жинағы Қазақстан тарихы мен қоғамтану сабақтарында кеңінен қолданылады: «Қазақстанның ежелгі зергерлік бұйымдары», «Ұлы Жібек жолы», «Қазақстанның скиф-сақ алтындарының жинағы», «Әзірет Сұлтан», «Берельский Курган», «Отырар», «ҚР Президенттік мәдени орталығы», «Астана», «Алматы».

2. Электронды кітапханалар. Бұл жұмыста Қазақстан ұлттық электронды кітапханасы (www.kazneb.kz) үлкен көмек көрсетеді. «Мәдени мұра» аясында шыққан барлық кітаптар KazNEB порталында орналастырылған және барлық

қолданушыларға, оның ішінде оқушыларға, тұрғылықты жеріне қарамастан қол жетімді. KazNEB ресурсының көлемі 13000-нан астам тарихи құжаттардың электрондық көшірмелерін құрайды, электронды ресурстар «Заң» заңды базасын, «Параграф» ақпараттық жүйесін, «Ғылыми-техникалық ақпарат орталығы» АҚ порталын, жаһандық деңгейде орналасқан «Қазақстан ұлттық электронды кітапханасының» порталын пайдалануға мүмкіндік береді. ғаламтор.

АКТ-ны қолдана отырып, оқытушылар құрамының әртүрлі типтерін сабақта қалай пайдалануға болатындығын қарастырайық:

- Энциклопедиялар мен электронды кітапханалар тарих және қоғамтану сабақтарында мультимедиялық саяхат жасауға мүмкіндік береді. Мысалы, орта буындағы саяхат сабақтары: «Ұлы Жібек жолы» немесе «Ежелгі Греция туралы мифтер», аға сілтемеде: «Ұлттық-азаттық қозғалыс», «Ұлы Отан соғысы» оқушыларға зерттелген уақыт, оқиғалар мен халықтар тақырыбына еруге мүмкіндік береді.

- Проблемалық кітаптар. Осы типтегі оқытушылар құрамы жаңа білімді алу процесін көңілді ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Оқу бағдарламасының бұл түрі ойындарға ұқсас, бірақ іс жүзінде оқытудың маңызды міндеттерін қамтиды. Іс жүзінде мұндай білім беру ойындары «ҰБТ-ға дайындық», «VOUD-қа дайындық», «Өз ойыны», «Байга» және т.с.с. қолданылады. Мұғалім сабақтың қандай түрі мен түріне байланысты, әдістеме негізінде кезең анықталады ойын қолданылатын сабақ, ойынның ұзақтығы, қиындық деңгейі, қатысушылардың құрамы анықталады[174].

Сонымен, мысалы, негізгі білім мен іс-әрекет тәсілдерін жаңарту кезеңінде, компьютерлік ойындарды пайдалану процесінде ойын есептерін шешу оқушыларға бұрын алған білімдері мен іс-әрекет әдістерін қалпына келтіруге көмектеседі.

Түсініктер мен іс-әрекет әдістерін қалыптастыру кезеңінде компьютердің ойын материалына терең шоғырлану мүмкіндігі жаңа ұғымдардың қалыптасуына ықпал етеді.

Білімді қолдану және дағдыларды дамыту кезеңінде компьютерлік ойын оқушыға алған білімдерін, біліктері мен дағдыларын қолдануға және дамытуға мүмкіндік береді.

Сабақтың әр түрлі кезеңдерінде компьютерлік ойындарды пайдалану процесі көпфункционалды сипатқа ие: ойындық білім беру мәселесін шешу кезінде білім ғана қалыптасып қоймай, сонымен қатар әр түрлі интеллектуалдық қасиеттер, мотивация және дамиды, бастамашылық мен шығармашылық ойлау ынталандырылады, яғни. тұлғаның дамуы жүреді.

Тьютор бағдарламалары. Бұл оқу бағдарламалары дайындықтың соңғы кезеңіне (атап айтқанда, ҰБТ-ға дайындыққа) бағытталған. Бұл серияға мысал ретінде «Оқытушы тарих, қоғамтану» компакт-дискісіндегі мектеп оқушыларына арналған тестілеу бағдарламасын келтіруге болады. (ҰБТ тәрбиешісі (авторлары Бородин Н.С., Мухаметов М.М. және басқалар). Электрондық кітапханалар (әртүрлі мәтіндер жинақтары) - бұл көп жағдайда

полиграфиялық басылымдардың электрондық нұсқалары. Олар ыңғайлы іздеу жүйелерімен жабдықталған. Іс жүзінде мен ғаламдық желінің көмегін қолданамын:

а) Тарих бойынша үлкен ақпараттық ресурстар каталогы Мәскеу мемлекеттік университетінің тарих факультетінің орыс сайтында орналасқан (<http://www.hist.msu.ru/>).

б) Антиквариат әдебиетінің үлкен кітапханасын мына жерден табуға болады: <http://кирилл.newmail.ru/index2.HTML>. [175].

в) Жаһандық желіде көне өркениеттер тарихы бойынша бірегей ресурстар баршылық: Бағзы Месопотамия тарихындағы сайт (<http://members.tripod.com/~sesna/oldeast/>)

г) Көне Рим өркениеті туралы сайт (<http://rome.webzone.ru/>)

д) Ежелгі Египет өркениеті (<http://www.kemet.ru/>). Бұл сайттарда мәліш сабақ мәтіндері емес, қысқасы бірге оларды педагогикалық процесте қолдануға зораң мүмкіндіктер беретін әртүрлі мультимедиялық объектілер (сипатты дыбыстық файлдар, фотосуреттер, карталар, схемалар және т.б.) бар [176].

Электрондық оқулықтар жоғарыда аталған бағдарламалардың қасиеттерін біріктіреді және пән бойынша жүйелі зерттеулердің негізгі құралы бола алады, мысалы, 9.10 сыныптарға арналған «Қазақстан тарихы» электронды оқулығы, Қазақстан тарихы бойынша орталық білім беру орталықтары, авторлық құқыққа арналған оқулықтар мен лицензияланған оқу-әдістемелік материалдар: «Тарих сандармен және беттермен», «Дүниежүзілік тарих беттері арқылы» және т.б.

МЖӘ тарих сабақтарында, әлеуметтік зерттеулерде келесі нұсқаларда қолданылады:

Тақырыптар, бөлімдер, тарихи кезеңдер бойынша құрылымдалған мультимедиялық презентациялар, мысалы: Ежелгі әлем тарихы, орта ғасырлар тарихы, Жаңа уақыт тарихы, Қазақстанның жаңа тарихы, әр түрлі сыныптардағы қоғамтану.

Оқушылар жасаған презентациялар қолданылады, бұл олардың ақпараттық-коммуникативтік құзыреттіліктерін дамытуға мүмкіндік береді. Оқушылардың келесі тақырыптық презентациялары мысал бола алады: «Қазақстан Екінші дүниежүзілік соғыс жылдарында», «ҰЭП», «Ұжымдастыру», «Қазақстанның ежелгі философтары мен ойшылдары», «Қазақстанның Тұңғыш Президенті», «Астана», олар үшін оқушылар өз материалдарын жасайды, табады, идеяларды жүзеге асыру.

1. Флеш-фильмдер. Бұл ресурстар сыныпта таптырмас болып табылады, өйткені мұғалімнің ең мәнерлі әңгімесі де фильмнің орнын баса алмайды. Мысалы, 9-11 сынып оқушылары «Ұлы Жеңіс», «Желтоқсан», «Тәуелсіз Қазақстан», «Қазақстан Бүгін» және т.б. сериясындағы деректі фильмдерге қош келдіңіздер.

2. Тесттер. Бұл ресурс сабақта оқушылардың фронтальды, топтық және жеке жұмыстарын ұйымдастыруға, сонымен қатар сіздің біліміңізді және

материалды үйден меңгеру дәрежесін тексеруге мүмкіндік береді. Бұл жағдайда My testX тестілер бағдарламасының мүмкіндіктері кеңінен қолданылады.

3. Сөзжұмбақтар. Біз оны материалды шоғырландыру үшін және терминдер жасау барысында қолданамыз. Сонымен қатар, олар материалдарды өңдеу мен білімді бақылаудың осы кезеңінде уақытты үнемдеуге мүмкіндік береді.

4. Бапкерлер. Жоғарғы сыныптардағы негізгі міндеттердің бірі - оқушыларды ҰБТ-ға сапалы дайындау. Осы мақсатқа жету үшін тарихи құжаттарды, Қазақстан Республикасының заңнамаларын қолдана отырып, ҰБТ тапсырмаларының нақты сипаттамаларына, әртүрлі сипаттағы құзыреттілік тапсырмаларына жақын тапсырмалар қолданылады[177].

Көптеген дәстүрлі ақпараттық технологияларды біріктіре отырып, АКТ тарихты, қоғамтануды оқыту процесін едәуір оңтайландыруға мүмкіндік береді, оны қызықты, эмоционалды бай, динамикалық және визуалды етеді.

АКТ оқу процесін дараландырып, саралай алады; оқытушылар мен оқушылардың әртүрлі бейнеконференцияларға, қашықтықтағы олимпиадаларға, шығармашылық байқауларға белсенді қатысуы арқылы оның шығармашылық табиғатын түсіну, оқу қызметін икемді басқаруды ұйымдастыру, оқытуды күшейту және күшейту.

Мәселен, мысалы, жоғары сынып оқушылары мұғалімнен үлгі ала отырып, қалаға Дарын желісі бойынша пәндік олимпиадаларға, Қазақстан тарихы және Дүниежүзілік тарих бойынша Интернет-КІО олимпиадаларына қатысуға қуанышты; орыс мұғалімдері ұйымдастырған гуманитарлық пәндер бойынша халықаралық олимпиадаларда[178].

Тек осы оқу жылында 7-10 сынып оқушылары «Инфоурок» олимпиадасында белсенді оқушыға қол жетімді 46 жүлдені иеленді. Мұғалімнің жарыстарға қатысуы оның оқушыларының қатысуына түрткі болады. Мәселен, мысалы, «Қазақстанның мифтері мен аңыздары» атты республикалық ұлттық сурет байқауына мұғалімнің қатысуы (жұмыс [https:// ru-ru.facebook.com/KonkursMifyILe_gendyKazahs_tana](https://ru-ru.facebook.com/KonkursMifyILe_gendyKazahs_tana) веб-сайтында жарияланған) оқушы үшін үлгі болды. тағы бір Республикалық «Балалар соғыс туралы» байқауының қатысушысы («Казахстанская правда» газеті атындағы Халықаралық майдан клубы, pobeda1945.kz, solegu.iso9.gi сайттары), жұмысымен: «Ишанов Ыстай - Қостанайдан шыққан қаһарман».

Іс жүзінде қазіргі заманғы тарих және қоғамтану сабағында АКТ-ны қолданудың артықшылығы көрінеді:

1. Зерттелетін материалдың жарқын, иллюстрациялық презентациясы оқу үдерісін белсенді және әр түрлі етеді.

2. Оқу материалы қол жетімді түрде ұсынылған.

3. Анимациялық схемалар мен презентациялар көптеген тарихи ақпараттарды жақсы түсінуге, көрнекі түрде тарихтың жеке аспектілерін зерттеуге көмектеседі, бұл материалды жақсы есте сақтауға және игеруге ықпал етеді.

4. Интерактивті карталар жаңа материалды бейнелейді және елдердің тарихи-географиялық ерекшеліктерін, тарихи шайқас кезеңдерін, уақыт мен кеңістіктегі аумақтық өзгерістерді көзбен көруге мүмкіндік береді.

5. Интерактивті тестілерді таңдау объективті автоматтандырылған бағалау негізінде оқушылардың білімін тексеруге мүмкіндік береді.

6. Жеке тұлғалармен, құжаттармен, тарихи дереккөздермен жұмыс ерекше маңызға ие. Электрондық оқулық оқушыларға фотосуреттер, портреттер, кескіндеме, сәулеттік құрылымдар, музыкалық туындылар және т.б.[179].

Осы жұмыстардың негізінде АКТ жатыр, бұл мұғалімнің қызығушылығын арттыруға мүмкіндік береді және оқу процесіне «әлсіз» оқушыны да қатыстырады.

АКТ-ны білім беру үдерісіне енгізу мұғалімге дәстүрлі сабақтың формасын өзгертуге және оқушылардың ақпараттық-коммуникативтік құзыреттілігін белсенді түрде дамытуға және нәтижесінде білім сапасын арттыруға мүмкіндік береді, демек, тарих және қоғамтану сабақтарында оқытудың негізгі мақсатын жүзеге асыруға әдістемелік сауаттылықмен қарауды білдіреді.

Тақырыптық қазақ сайттарына шолу жасау Қазақстан тарихы мен мәдениеті туралы қосымша ақпарат ретінде қарастырылды. Ресурстарды таңдау міндеті біршама қиын болды. Соңғы жылдары kz доменінде көптеген қызықты ресурстар пайда болғанына қарамастан, қазақстандық интернет-мазмұн көп нәрсені қалайды. Шолуға ақпараттық, сапалы, сенімді ақпарат, сауатты презентациясы және үнемі жаңартылатын мазмұн ресурстары қажет болды. Іріктеу барысында көптеген тарихшылар немесе кітапханалар жасаған тастанды сайттар болды. Алайда біз шолу үшін 20-дан астам ресурстардың тізімін жасадық[180].

Қазақстанда сонау 2003 жылы «Мәдени Мұра» мемлекеттік бағдарламасы жарияланды. Оны іске асырудың жеті жылы ішінде 2004-2011 жылдар аралығында - Қазақстан тарихы, археологиясы мен этнографиясы бойынша 20-дан астам арнайы зерттеулер жүргізілді. Мұның бәрі тарихи жадыны және тарихи әділеттілікті қалпына келтіруге бағытталған үлкен жұмыстың бастамасы болды. 2013 жылы «Халық тарих толқынында» атты тарихи зерттеудің жаңа мемлекеттік бағдарламасы жарияланды. Бағдарламаның негізгі мақсаттары - Қазақстан тарих ғылымында сапалы секіріс үшін жағдай жасау; қазақтың ұлттық тарихының көкжиегін кеңейту, ұлттың жаңа тарихи дүниетанымын қалыптастыру; Қазақстанның жаңа тарихының екі онжылдығын түсіну. Біздің ойымызша, екі мемлекеттік «Мәдени мұра» және «Адамдар тарих толқынында» Қазақстан тарихы мен мәдениеті бойынша интернет-ресурстардың дамуына түрткі болды[181].

«Мәдени мұра» порталы (<http://www.madenimura.kz/ru/>) Қазақстанның мәдени игілігі туралы алғашқы ресми ақпараттық ресурстардың бірі болды. Ресурс археология, тарих және мәдениеттің бірегей ескерткіштерімен таныстырады. Археологиялық қазбалар, Әлемдік кітап қоймалары мен

мұрағаттарға іздеу экспедициялары, қазақ халқының музыкалық мұралары туралы әңгімелейді. Порталға кірушілерге еркін режимде аудиоматериалдар, аудиокітаптар, қазақтың дәстүрлі музыкалық және ән шығармалары және қазақ халық аспаптарының дыбыс үлгілері қолжетімді. Археологтар қазіргі Қазақстан аумағынан тапқан сәулет ескерткіштері мен ежелгі қалалар туралы ақпарат "бейнематериалдар" бөлімінде жинақталған. "Мәдени мұра" бағдарламасы аясында шығарылған кітаптардың электронды көшірмелері Алфавит бойынша орналастырылған және монитор экранынан Оқу режимінде қолжетімді.

2013 жылы «Қазақстан тарихы» жаңа порталы жарық көрді (<http://e-history.kz/>). Ол ежелгі дәуірден бүгінгі күнге дейінгі Қазақстанның тарихына арналған. Порталды құру бойынша арнайы жұмыс тобы жұмыс істеді, оның құрамына тарих және сабақтас ғылымдар саласында жұмыс жасайтын Қазақстанның барлық дерлік мекемелерінің өкілдері кіреді. Порталда қазақ, орыс және ағылшын тілдеріндегі 7000-нан астам материалдар бар. Сіз біздің еліміздің тарихын ежелгі дәуірден бүгінгі күнге дейінгі барлық негізгі даталарды бірнеше рет басу арқылы зерттеуге мүмкіндік беретін «Оқиғалар хронологиясы» бөлімінен бастауға болады. Еліміздің «Интерактивті картасында» аймақты басқан кезде көрікті жерлер, тарихи құндылықтар және олардың сипаттамалары ашылады. «Тарихи білім» бөлімінде мектеп оқушыларына, оқушыларға арналған оқу материалдары, мұғалімдерге арналған материалдар бар. «Мультимедиа» бөлімінде тақырыптар бойынша, ішінде хронология бойынша жүйеленген фотосуреттер, аудио, видео файлдар жинақтары бар[182].

«Электронды мұрағат» бөлімінде ежелгі жәдігерлер, орта ғасырлардағы дерек көздері, 20 ғасырдағы деректі шежірелер және басқалар туралы толық мәтінді материалдар бар. «Тұлғалар» бөлімінде билеушілер, хандар, сұлтандар, батырлар ақындар, саясаткерлер, ғалымдар туралы мәліметтер. Материал алфавит бойынша көрсетілген. «Е-тарих» электронды журналы келесі бөлімдер бойынша материалдар ұсынады: әдістемелік жұмыстар, әдістемелік құралдар, пәнаралық зерттеулер. Көптеген мақалалар ағылшын тілінде қол жетімді. Порталдың электрондық кітапханасы тіркелгеннен кейін қол жетімді жүздеген монографияларға, диссертацияларға, мақалаларға қол жеткізуге мүмкіндік береді. Ішінен алфавит бойынша бөлім бойынша іздеңіз. Ағылшын тілінде материалдар бар. Сол порталдан архивтер, мұражайлар, кітапханалар мен ғылыми-зерттеу институттарының сайттарына сілтемелер бар.

Мысалы, «Ш. Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты» (<http://www.iie.kz/>) қазақ халқының тарих ғылымдары, этнология (этнография) және антропология саласында іргелі ғылыми зерттеулер жүргізеді. Институт сайтында ғылыми жобалар, конференциялар, монографиялар, ғалымдар туралы мәліметтер көрсетілген. Сонымен қатар, сайтта «Отан Тарихы» ғылыми журналының нөмірлері 2007 жылдан бастап pdf форматында қолжетімді. Сайтты пайдалану өте ыңғайлы емес, әсіресе журнал мақалаларын оқу үшін. Бірақ, Институт ғылыми түсініктемелер береді және мемлекеттік органдардың, шетелдік ұйымдардың, шетелдік ғылыми қоғамдастықтың сұрауларына жауап

береді. Қажет болса, ресми сұрау салуға болады. Байланыс ақпараты сайтта көрсетілген[183].

Тарих мен байланысты ғылымдарды зерттеумен басқа ғылыми-зерттеу институттары айналысады. Мысалы, мемлекет тарихы институты (<http://history-state.kz/en/>), Шығыстану институты. Р. б. Сүлейменова (<http://www.invest.kz/>), археология институты. Марғұлан, а.<http://www.archaeolog.kz/index.php?lang=en>), философия және саяси ғылымдар институты (<http://www.iph.kz/en/>) [184].

Ресми мемлекеттік ресурстардан басқа, ғалымдардың бастамасымен құрылған көптеген ресурстар бар. Мысалы, «Отукен» сайты (<http://otuken.kz>) қазақ мифологиясына арналған. Ғалымдар Зира Наурызбаева мен Таласбек Әсемқұлов қазақтардың тарихы, этнографиясы, мәдениеті бойынша қызықты толық мәтінді материалдарды ұсынады. Белгілі ғалым Серікбол Қондыбайдың ғылыми еңбектерін көрсетуге ерекше көңіл бөлінеді.

Тағы бір ресурс-қазақтың тарихшы-ғалымы, философ, ақын, Абайдың шәкірті Шәкәрім Құдайбердиев туралы басылымдар мен жарияланымдардың электрондық топтамасы. http://lib.enu.kz/sydykov/?page_id=143 бұл-Еуразия ұлттық университетінің ректоры, Ғалым Сыдықов Ерлан Батташұлының жеке бастамасы. Шәкәрім туралы басылымдардан басқа, Сайтта Алаш Орда туралы кітаптардың цифрлықкөшірмелері орналастырылған. Құжаттар жинағына Алаш Орда үкіметінің Шығыс бөлімі туралы мұрағаттық деректер енгізілген[185].

Қазақстанда ұлттық деңгейдегі екі кітапхана бар. Алматыдағы Ұлттық кітапхана(<http://www.nlrk.kz>) және Астанадағы Ұлттық академиялық кітапхана (<http://nabr.kz/>)[186].

Алматыдағы Қазақстан Республикасының Ұлттық кітапханасы шамамен 80 жыл бойы жұмыс істеп келеді және Қазақстандағы ең ірі кітап сақтау орны болып саналады. Оның қорларында арнайы интернет-жобаларды құруға негіз болған сирек басылымдар сақтаулы. Бірінші жоба «шекарадағы кездесулер» Ресей-Қазақстан электрондық кітапханасы болды (<http://www.nlrk.kz/data11/>), 2000 жылдардың басында іске асырылған. Электрондық кітапханаға Ресей мемлекеттік кітапханасынан, ҚР Ұлттық кітапханасынан және Қазақстан мен Ресейдің шекаралас кітапханаларынан – Омбы, Новосибирск, Астрахань, Орал, Петропавл, Қарағанды, Семей және т.б. қалаларынан 373 кітап кірді. Электрондық кітапхананы іздеу Қарапайым, кітаптар тек монитор экранынан оқуға болады[187].

Қазақ баспасөзінің коллекциясы Ұлттық кітапхана қорының құнды бөлігін құрайды және ҚР Кітап ескерткіштеріне жатады. Бұл-араб және латын графикасымен басылған қазақ кітаптары. Он жыл бойы (1929-1940 жж.) Қазақстанда екі рет жазу реформасы жүргізілді, араб графикасынан латын графикасына (1929 жылға дейін), латын графикасынан (1929-1940) – кириллицаға. Араб графикасымен басылған Қазақ кітабының қоры 1500 – ден астам атауды (1841-1932 жж.), латын графикасымен басылған Қазақ кітабының қоры-3500-ге жуық атауды (1926-1941 жж.) құрайды. Ұлттық кітапхана сайтында толық мәтіні бар кейбір кітаптар бар. Латын графикасымен цифрланған кітаптар тізімінде(http://www.nlrk.kz/page.php?page_id=825&lang=1)

12 кітап ұсынылды. Араб графикасымен цифрланған кітаптар тізімі 20 кітапты құрайды (http://www.nlrk.kz/page.php?page_id=824&lang=1). кітаптарға кіру тегін, тіркеусіз. Файлдарды жүктеуге болады[188].

Алматыдағы Ұлттық кітапхананың тағы бір жобасы – «Қазақстанның қазіргі әдебиеті» электронды кітапханасы (<url> <http://doc.nlrk.kz/>) . Бұл ресурс авторларға әдеби шығармаларын интернетте еркін жариялауға мүмкіндік береді. Шығармаларға барлық авторлық құқықтар авторларға тиесілі. Кітаптарды тек монитор экранынан оқуға болады.

Қазақстанның музыкалық мұрасы

(<http://musicheritage.nlrk.kz/index.php/ru/menu/show/2>)

- Ұлттық кітапхананың тағы бір жобасы. Ол 1999 жылы ЮНЕСКО қолдауымен CD диск ретінде басталды. Әрі қарай барлық ақпарат сайтқа ауыстырылды. Жобаның мақсаты Қазақстан музыкалық шығармаларының ең үздік үлгілерімен грампластинкалардың ең құнды даналарын цифрлау болды. Қазақстан Республикасы Ұлттық кітапханасының бірегей қоры 21 мыңнан астам грампластинкаларды құрайды, оның ішінде 3 574 басылым «Қазақстан» қорын құрайды. Бұл-күйлер, Халық әндері, опералардан ариялар, заманауи қазақстандық композиторлардың әндері және т.б. сайтта музыкалық жазбалардың бір бөлігі ғана ұсынылған. Сайттағы ақпарат тегін беріледі. Музыканы тыңдау мүмкіндігі бар, бірақ жүктеп алмаңыз[189].

Қазақстан Республикасының Ұлттық академиялық кітапханасы 2004 жылы Қазақстан Президентінің бастамасымен құрылған. Оның идеясы жаңа Астанада электронды сақтау орны және басқа да жаңа технологиялары бар жаңа форматтағы кітапхана құру болды. Ұлттық академиялық кітапхананың басты жобаларының бірі-Қазақстан Ұлттық кітапханасын құру жобасы-ҚазҰЭК (<http://www.kazneb.kz>). жобаның мақсаты - дереккөздерді цифрлық форматқа көшіру арқылы қазақ халқының тарихи және мәдени дәстүрлерін сақтау. Қазіргі уақытта электрондық Қордың көлемі 10 000-ға жуық данаға жетті. Электронды кітапхананың сирек басылымдары араб және орыс тілдерінде (XIX ғасырдан 1940 жылға дейін) жалпы мәдени және ғылыми маңызы бар басылымдарды қамтиды. Топтаманы қалыптастыруға еліміздің жетекші жоғары оқу орындарының облыстық әмбебап кітапханалары мен ғылыми кітапханалары қатысты. Алғашқылардың бірі болып баға жетпес даналарды цифрландыруға Алматыдағы ҚР Ұлттық кітапханасы, Еуразия ұлттық университетінің Ғылыми орталығы берді. Гумилевтің «Отырар кітапханасы», Қостанай, Қарағанды, Атырау, Батыс Қазақстан, Қызылорда, Павлодар облыстарының әмбебап ғылыми кітапханалары. Ұсынылған басылымдардың тақырыптары-өлке тарихы, дін, мәдениет, әдебиет және тіл білімі, флора мен фауна, гидрология, балық аулау, мал шаруашылығы, жерді пайдалану және т.б. сайттағы ақпарат тегін беріледі[190].

Ұлттық деңгейдегі жобалардан басқа, аймақтың тарихы мен мәдениетін көрсететін бірқатар аймақтық кітапханалық жобалар бар. Мысалы, "Шығыс Қазақстан. Шығыс Қазақстан облыстық кітапханасы әзірлеген. Пушкин (<http://imena.pushkinlibrary.kz/>). ресурс Шығыс Қазақстанның мыңнан астам

белгілі тарихи тұлғалары, жазушылары, ғалымдары, музыканттары, спортшылары туралы ақпаратты ұсынады. Материал қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде қолжетімді[191].

«Сарыарқа» электронды кітапханасы-Қарағанды облыстық кітапханасының жобасы (<http://www.karlib.kz/index.php/ru/kraevedenie/eb-saryarka>). кітапхана ресурстары-аймақтық маңызы бар кітап ескерткіштері: Сарыарқаның (Орталық Қазақстан) ғалымдардың, саяхатшылардың, жергілікті тұрғындар-өлкетанушылардың сипаттамалары, 1945 жылға дейін шығарылған кітаптар мен газеттер. Барлық ресурстар тегін қол жетімді.

«Шуак» тарихи-өлкетану сайты <http://www.shuak.kz> -бұл Қарағанды өңірінің тарихы, мәдениеті, әдебиеті бойынша ақпараттық ресурс. Тарихи-өлкетану сайтының беттерінде тарихи мәліметтермен, фотосуреттермен, статистикалық деректермен қатар, «Мәдени мұра» мемлекеттік бағдарламасының арқасында археологтар, этнографтар, филологтар, кітапханашылар жинаған, бұрын жарияланбаған бірегей материалдарды табады.

Қазақстан тарихы бойынша сирек кітаптардың цифрлықкөшірмелерін кейбір университеттік кітапханалардың жеке коллекцияларынан табуға болады. Мысалы, Батыс Қазақстан мемлекеттік университетінің кітапханасы. М. Өтемісованың 18-19 ғасырларға жататын ежелгі, сирек кітаптар жинағы бар.http://library.wksu.kz/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=5&Itemid=2&lang=ru). электрондық топтамаға 78 басылым кіреді. Қарағанды мемлекеттік университетінің Ғылыми кітапханасы. Бөкетова сондай-ақ тегін жүктеу үшін сирек кітаптарды (30-дан астам атау) ұсынады (<http://www.library.ksu.kz/modules.php?%20name=Content&pa=showpage&pid=40> [192]).

Интернеттің қазақстандық контенті біртіндеп әдеби ресурстармен толығуда. Осындай бірегей ресурстардың бірі – «Әдебиет» әдеби порталы - (<http://adebiportal.kz> мұнда қазақ, орыс, ағылшын және түрік тілдерінде өткен ғасырлар мен қазіргі заманның қазақстандық және шетелдік авторларының, сондай-ақ шетелдік авторлардың шығармалары жинақталған. Порталда пайдаланушылар әдебиет туындыларын талқылай алады, өз рецензияларын қалдыра алады, сондай-ақ сайтта өз кітаптары мен туындылардың аудармаларын орналастыра алады.

Тағы бір қызықты жоба – «Қазақстанның ашық кітапханасы». Бұл - Қазақстан тарихы мен әдебиеті бойынша кітаптардың, аудио-және бейнематериалдардың ауқымды топтамасы (<http://www.ikitap.kz> қазіргі уақытта порталда 3600 жарияланым, 120 Аудиокітап бар. Монитор экранынан кітап оқуға, ұлттық музыканы тыңдауға, аудиокітаптарды тыңдауға мүмкіндік бар. Ақпарат тегін беріледі. Мазмұны негізінен қазақ тілінде[193].

Қазақстандық Интернет қарқынды даму кезеңін бастан кешуде, жыл сайын жаңа ресурстар пайда болуда. Алайда, тағы да, қызықты, толық мәтінді тақырыптық ресурстар әлі көп емес. Мұндай ресурстарды дамытуда кітапханалар, мұражайлар, мұрағаттар маңызды рөл атқаруы керек деп

санаймыз. Мысалы, Назарбаев Университетінің кітапханасы (<http://library.nu.edu.kz/>) «Қазақстан және Орталық Азия тарихы» тақырыбы бойынша ресурстардың электрондық топтамасын қалыптастыру жұмысын бастады. Бұл топтамаға алғашқы үлес қосқан Назарбаев университетінің Әлеуметтік және гуманитарлық ғылымдар мектебінің профессоры Джон Шоберлейн болды. Ол 300-ден астам кітап шығаруды цифрландыруға мүмкіндік берді. Сонымен қатар, коллекцияны «Түркістан жинағы» толықтырды. Бұл басылымдардың барлығы университет оқушылары мен оқытушыларына арналған кітапхана порталында қолжетімді. Қазіргі уақытта порталда авторландырылған кіру арқылы қолжетімді 300-ден астам толық мәтінді кітаптар жарияланды[194].

Бұл шолу белгіленген тақырып бойынша Интернеттің барлық тақырыптық ресурстарын толық қамтуға үміттенбейді. Қазақстандық ресурстардың аннотацияланған толық тізімін сіз шолуға берілген қосымшадан таба аласыз. Ұсынылған ресурстарға қосымша, тізімде музейлердің, мұрағаттардың, цифрлық Кітапхана жобаларының, Қазақстанның ірі кітапханаларының электрондық каталогтарының мекенжайлары көрсетілген[195].

3 ТАРИХИ БІЛІМ БЕРУДІҢ АҚПАРАТТЫҚ-КОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ПАЙДАЛАНУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК ТӘСІЛДЕРІ

3.1 Қазақстан тарихын оқыту процесінде электронды оқу құралдарын кешенді қолдану

Тарих мен әлеуметтік ғылымдардың негіздерін білмейтін нағыз білімді, мәдениетті адамды елестету мүмкін емес. Тарих та, әлеуметтік зерттеулер де адамның жалпы дүниетанымын кеңейтеді, оны гуманизм мен патриотизм рухында тәрбиелейді. Тарихты зерттеу Отанға, туған жерлерге, жаратылысқа деген сүйісменшілікті, адамдарға, сырт елдер мен халықтарға деген қайырымдылық қатынасты тәрбиелейді. Әлеуметтік ғылымдарды зерттеу қоғамда болып жатқан процестерді жақсы түсінуге мүмкіндік береді.

Қазіргі кезеңдегі мектеп тарихы мен қоғамтанудың міндеттерінің бірі - оқушыларға негізгі негізгі ұғымдарды беріп қана қоймай, сонымен қатар оларды әртүрлі ақпарат тасымалдаушылармен сауатты жұмыс істеуге үйрету.

Бүгінгі күні әлеуметтік-гуманитарлық білім беру жүйесін жаңарту бағыттарының бірі - компьютерлік технологиялар мен мультимедияны енгізу. Бұл оқушылардың талдау қызметін жандандыруға, оқыту әдістерін демократияландыруды тереңдетуге, шығармашылықты босатуға, мектеп оқушыларының ойлау, қабылдау, есте сақтау процестерін ынталандыруға және дамытуға мүмкіндік береді[196].

Соңғы бес жылда жаңа ақпараттық технологиялардың қарқынды дамуы және оларды Қазақстанда енгізу қазіргі заманғы баланың жеке басының дамуына белгілі із қалдырды. Жаңа ақпараттың, жарнаманың, теледидардағы компьютерлік технологиялардың қолданылуының, ойын консольдерінің, электронды ойыншықтар мен компьютерлердің таралуы бала тәрбиесіне және оны қоршаған әлемді қабылдауға үлкен әсер етеді. Сондықтан әр балаға қысқа мерзімде үлкен көлемдегі ақпаратты игеруге, түрлендіруге және іс жүзінде қолдануға үйрету қажет. Оқу процесін бала белсенді, қызығушылықпен және ынта-жігермен сабақта жұмыс істейтін етіп, өз еңбегінің жемісін көріп, оларды бағалай алатындай етіп ұйымдастыру аса маңызды.

Оқытудың дәстүрлі тәсілдері бен байырғы ақпараттық технологиялардың, соның ішінде компьютерлік технологиялардың үйлесуі мұғалімге осы қыстау міндеткер шешуде көмектесе алады. Ақыр аяғында, компьютерді сабақта тұтыну сабақ процесін мобильді, қытымыр дифференциалды әрі бөлек етуге мұрша береді. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар мектеп оқушыларының оқу-танымдық іс-әрекетін белсендіру мен ынталандырудың маңызды құралы болып табылады, мектеп оқушыларының жеке тұлғасының дамуына ықпал етеді және сапалы білім береді[197].

Оқушылардың танымдық іс-әрекетінің әдіснамалық негіздерін терең зерттей отырып, мен өзіме тарих және қоғамтану сабақтарында танымдық белсенділікті арттыру және АКТ-ны қолдану арқылы оқушылардың ынтасын

арттыру мәселесін шешуді міндет етіп қойдым. Бұған мектеп оқушыларының оқу іс-әрекетіне деген қызығушылығының жалпы төмендеуін байқау себеп болды. Оқытушы-ғалымдардың (Б.Г. Ананьев, М.Ф.Беляев, Л.И.Божович, Л.А.Гордон, С.Л.Рубинштейн және т.б.) зерттеу зерттеулерін талдау, сонымен қатар өздерінің білім беру практикасының диагностикасының нәтижелері менің оқушыларымның жартысынан көбі, жасөспірім мектеп оқушылары, бейтарап, ал кейбір жағдайларда оқуға деген танымдық қызығушылықты білдіреді. Мұның көрсеткіштері әртүрлі ақпарат көздерінде орналастырылған ақпаратмен жұмыс істеу дағдыларының қалыптаспауы; ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізу үшін өз бетінше іс-әрекеттерді ұйымдастыра алмау, өз ойларын нақты білдіру және тарих мен қоғамтану деректерімен жұмыс жасау кезінде өзіндік іс-әрекет тәсілдерін талдау. Нәтижесінде қызығушылықтары төмен балаларда әлемге тұтас көзқарас қалыптаспайды, өзін-өзі тану мен өзін-өзі бақылаудың дамуы кешеуілдейді, ойланбайтын, мағынасыз белсенділік дағдысы қалыптасады, алдау, жедел жауап беру, алдамшы әдеті қалыптасады[198].

Бұл проблемамен жұмыс тарихи және қоғамдық ғылымдарды игеру тиімділігін арттыруға мүмкіндік беретін, әр оқушының бойында оның жеке ерекшеліктерін тануға көмектесетін және осы негізде оның бойында білімге және шығармашылыққа деген құштарлықты қалыптастыратын оқытудың осындай формаларын, әдістері мен тәсілдерін іздеуге итермеледі. Бұл тек оқу іс-әрекетіне тұтас көзқарасмен мүмкін болатынына сенімдімін.

Қойылған проблеманың әдіснамалық жақтарын зерттей отырып, мұғалімдердің озық тәжірибесіндегі құндылықтар мен тұжырымдарды зерттеп, қорыта отырып, мен өз іс-әрекетімді АКТ-ны қолдану арқылы тарих және қоғамтану сабақтарында оқушылардың танымдық қызығушылықтарын дамыту мен қалыптастыруға, оқу-тәрбие жұмысының жалпы жүйесін құруға бағыттадым.

Менің жұмысымның кезеңдерінің бірі тарих кабинеті үшін ақпараттық ресурс құру болды. АКТ әрдайым «компьютерге дейінгі дәуірде» менің педагогикалық процестің ажырамас бөлігі болды. Бұл, ең алдымен, оқыту процесінің ақпараттық процесс екендігіне байланысты. Бірақ компьютерлерді оқу процесінде қолдану мүмкіндігі пайда болған кезде ғана «ақпараттық-коммуникациялық технологиялар» терминінің өзі жаңа мағына мен дыбысқа ие болды, өйткені ол тек дербес компьютерлерді қолданумен байланысты бола бастады. Осылайша, білім беру қызметінде компьютердің пайда болуы оқыту процесінің ақпараттық мәнін көрсеткен тенденциялардың катализаторы болды. Компьютерлік технологияларды белсенді пайдалану мүмкіндігі жыл сайын көбірек пайда болады. Менің нұсқауым бойынша және менің көмегіммен оқушылар ғылыми жұмыстарды безендіруге, брошюралар жасауға, туристік презентацияларға, слайд-жобаларға күрделі тапсырмаларды орындайды. Қазір география кабинетінде тыңдаушылар өздігінен жинап, презентация түрінде жасаған айтарлықтай бай ақпараттық ресурс жинақталды.

Бұл жұмыстар география сабағының әртүрлі кезеңдерінде компьютерлік сыныпта сабақ өткізу мүмкін болмаған кезде тарих және қоғамтану кабинетінде

мультимедиялық проектор көмегімен сәтті қолданылады. Офис сабақтарға және сыныптан тыс жұмыстарға арналған CD-де осындай материалдардың едәуір жинағын жинады.

Тарих және қоғамтану сабақтарында АКТ-ны қолдана отырып, оқу қызметін жоспарлау кезінде мен келесі аспектілерді ескеремін:

- жалпы сабақтар жүйесіндегі орынды анықтау;

- оқушылардың дайындық және дайындық деңгейлерін ескере отырып, оқу жоспарының талаптары мен сабақтың мақсаттарына сәйкес сабақтың оңтайлы мазмұнын анықтау;

- оқушылардың ғылыми білімді игеру деңгейін, сыныпта да, оның жекелеген кезеңдерінде де дағдыларды қалыптастыру болжамын;

- оқытудың ең ұтымды әдістерін, тәсілдері мен құралдарын таңдау, сабақтың әр кезеңінде олардың оңтайлы әсерін ынталандыру және бақылау;

- танымдық белсенділікті қамтамасыз ететін таңдау, сабақта әр түрлі ұжымдық және жеке жұмыс түрлерінің үйлесуі және оқушыларды оқытудағы дербестік;

- сабақта барлық дидактикалық принциптерді жүзеге асыру;

- оқушылардың табысты білім алуы үшін жағдайлар жасау[199].

Оқу іс-әрекеті сабақтың негізгі түрлерін, АКТ-ны қолданумен жұмыс істеу формалары мен әдістемелік әдістерін анықтауды талап етті.

Жаңа нәрселерді үйренудегі сабақ. Олар: дәстүрлі (аралас), дәріс, экскурсия, ғылыми-зерттеу жұмысы, оқу және еңбек практикасы. Ол жаңа білімді зерттеу және алғашқы бекітуге бағытталған. Жаңа материалды түсіндіру кезінде SRC немесе презентация қолданылады. Оқушытың цифрлық білім беру ресурстарымен жұмысының өзіндік әдісі, жеке тәсілдеме, шағын топтағы сабақтар, мұғалімнің немесе оқушының дайындаған компьютерлік бағдарламасын көрсету, жоғары деңгейдегі айқындылық бар.

Білімді бекіту сабағы. Бұл семинар, экскурсия, зертханалық жұмыс, сұхбат, кеңес беру. Ол білімпаз ұстау дағдыларын дамытуға бағытталған. Тыңдаушыларды өз бетінше іздеу тағы зерттеу жұмыстарына бағыттау, проблемаларды шешудің әртүрлі нұсқаларын имитациялау және тексеру, жеке ақпаратты қорғау құралы ретінде мультимедиялық ақпаратмен жұмыс істеу дағдыларын жүзеге асыру және компьютерлік тренажерды қолдану арқылы жалпы білім беру дағдыларын дамыту.

Білімді кешенді қолданудағы сабақ. Бұл семинар, зертханалық жұмыс, семинар және т.б. Мақсат - білімді жаңа жағдайда, жаңа жағдайда өз бетінше қолдану дағдыларын дамыту. Мультимедиялық ақпаратмен жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыру, белсенділік мотивтері, оқушылардың танымдық қызығушылықтарын, шығармашылық ойлау мен қиялын, оқушылардың іс-әрекетінің әлеуметтік-әлеуметтік бағытын дамыту.

Білімді жалпылау және жүйелеу сабағы. Бұл семинар, конференция, дөңгелек үстел және т.б. Мақсат - жеке білімді жүйеге жалпылау. Топтық жұмыс, тыңдаушылар топтары арасындағы телекоммуникациялық байланыс,

шағын топтағы сабақтар, жеке тәсіл, жобалармен жұмыс, ақпараттық ресурстарды топтық құру.

Білімді бақылау, бағалау және түзету сабағы. Бұл тестілеу, бақылау жұмысы, кредит, білімді тексеру және т.б. Ол білім, білік және дағдыларды игеру деңгейін анықтауға бағытталған. Тесттерді апробациялау, білімдерін түзету, тестілеу - жауаптарды енгізумен немесе таңдаумен, оқушыларды тақырып бойынша тез, қатесіз сертификаттауды қамтамасыз ету. Оқушылардың зерттелген тақырып бойынша білімін тексеру үшін электрондық тестілерді қолданамын. Сонымен мұғалім бірсарынды жұмыстан - тексеру тестілерінен босатылып, осы уақытты шығармашылық жұмыс үшін пайдалануға мүмкіндік алады[200].

Интерактивті әдістерге қатысты ақпараттық технологиялар маған білім сапасы мәселесін шешуге көмектеседі.

Сабақта тиімділікті арттыру үшін мен тақырыптық коллекцияларды, портреттер, видео турлар, динамикалық кестелер мен сызбалар, интерактивті модельдер, фотосуреттер, объектілердің иллюстрацияларын, оларды LCD проекторының көмегімен үлкен экранға шығарамын. Сабақта жаңа материалды түсіндірген кезде, қажет болған жағдайда оны қосымша түсіндірулермен және мысалдармен бірге алып, экранда пайда болатын ақпаратқа түсінік беремін. Өткен материалды бекіту кезінде мен оқушыларға электронды оқулық мәтіндерімен, шеберханалармен, интерактивті тесттермен жұмыс жасауды жиі ұсынамын.

Электрондық оқу құралдарын пайдалану білім сапасын арттыруға, оны динамикалық етуге, бірнеше мәселелерді шешуге мүмкіндік береді - көріну, қол жетімділік, даралық, бақылау, тәуелсіздік. Электрондық оқу нұсқаулығы оқу-танымдық іс-әрекеттерді белсендіреді және әр оқушыға сараланған көзқарасқа мүмкіндік береді, бұл мұғалімнің көмегінсіз ұсынылған материалды өз бетімен зерттеуге және сіздің ой-өрісіңізді кеңейтуге мүмкіндік береді.

7-10 сыныптарға арналған мультимедиялық оқулықтар сабақта да, материалды дайындау кезінде де уақытты айтарлықтай үнемдей алады. Компьютер оқушы мен мұғалімнің адал көмекшісіне айналады, өйткені ең жақсы оқулықтардың терезесінен біз Жер деп аталатын айсбергтің тек ұшын көреміз. Ол дидактикалық базаны жинауға және қолдауға, анықтық мәселесін шешуге мүмкіндік береді. Егер бұрын оқу процесін географиялық карталармен қамтамасыз ету проблемасы туындаса, онда интерактивті тақта мен интерактивті ресурстар жиынтығын қолдану арқылы картаны қажет болған жағдайда компьютердің дискісінен шығарып, оны оқу процесінде қолдану мүмкін болды. Бұл әсіресе әлем елдерінің экономикалық жағдайы туралы мәліметтер үнемі өзгеріп отыратын экономика барысына қатысты. Өзгерістер жыл сайын орын алады және олар туралы деректер баспа басылымдарында кешігіп пайда болады, сондықтан сіз мобильді дерек көздеріне, соның ішінде Интернетке жүгінуіңіз керек[201].

Мультимедиялық технологиялар білім беру көрнекілігін статистикалықтан динамикалыққа өзгертті, өйткені зерттелген процестерді уақытында

қадағалауға мүмкіндік туды. Excel бағдарламасымен жұмыс жасай отырып, оқушылар сабақта салыстырады, қорытынды жасайды, қорытынды жасайды, жобалар құрастырады.

Презентациялар құру бойынша жұмыс - бұл өте ұзақ процесс, мұнда оқулықтан тек ақпарат қолданылмайды, бұл басқа ғылымдармен синтездің бір түрі, яғни тікелей пәндік интеграция бар. Еңбекқордың - компьютердің презентация құрудағы мүмкіндіктері шексіз, бұл шығармашылық қызметтің шексіз кең өрісі, онда тарих ғылымының нағыз кереметтерін жасай алады.

Балаларды презентация құруға тарту - бұл оқушылардың шығармашылық қабілеттері мен мүмкіндіктерін жүзеге асыру. Оқушының компьютермен қарым-қатынасы оны абстракты қуыршақ сияқты сезінбейді, тек белгілі бір модель бойынша іс-әрекетті ойнатуға дайын емес, оның шығармашылық қабілетін, қызығушылығын, білім алуға деген ұмтылысын және басқа оқушылармен өз тәжірибесімен бөлісуге көмектеседі. Сонымен қатар оқушы көпшілік алдында сөйлеу тәжірибесін жинақтайды, бұл қазіргі заманғы жас адам үшін өте маңызды.

Microsoft Power Point компьютерлік бағдарламасын пайдаланып «Ежелгі Ресей мемлекетінің пайда болуы» тақырыбында презентация құру осы тақырыптағы сабақтарда мотивациялық белсенділікті арттыруға және блок сабақтары түрінде басқа бірқатар тақырыптар сияқты оны зерттеуге мүмкіндік берді. Осы бағдарламамен жасалған презентация қажет болған жағдайда өзгертілуі, толықтырылуы немесе өзгертілуі мүмкін. Осындай бағдарламаларды қолдану маған оқушылардың ой-өрісін кеңейтуге, олардың танымдық белсенділіктерін жандандыруға, аз уақыт ішінде мүмкіндігінше көбірек ақпарат алуға, ең бастысы өзіме қажетті ақпаратты таба алуыма мүмкіндік береді.

Тарих және қоғам тану сабақтарындағы шығармашылық жұмыстар ерекше орын алады. Кез-келген мәдениетті және білімді адам тарихи географиялық білімге, әсіресе өз елі, өз өлкесі туралы білімге қызығушылық танытады. Қазіргі кезде тарих және қоғамтану бойынша бағдарламалық жұмыстарды жүзеге асырумен қатар мен оқушылардың шығармашылық жұмыстарын оқыту практикасында қолдана бастадым. Бұл жұмыстарды тыңдаушылар электронды түрде көбірек орындайды. Компьютерлік технологиялардың көмегімен тыңдаушылар 7 - 11 сыныптарда «Қазіргі орыс отбасы», «Менің отбасым ағашым» (пән - қоғамтану) тақырыптарында шығармашылық жұмыстар орындады; «Халықтардың ұлы қоныс аударуы және германдық патшалықтардың құрылуы», «Соғыс және бейбітшілік. Бірінші және екінші дүниежүзілік соғыстар арасында »(тақырып - тарих) және т.б. Зерттеу жұмыстары маған саналы түрде мамандық таңдау үшін бағдарлы және мотивациялық негіздер құру үшін тарих мен қоғамтануға деген қызығушылықты дамытуға мүмкіндік береді[202].

Олар тарихты көп есте сақтау керек пәндердің бірі деп жиі шағымданады, өйткені карта таусылмайтын ақпараттық сыйымдылық, ал карта болмаса тарих болмайды. Мұнда мұғалім ақпаратмен «жүктеме» емес, керісінше өмірлік досымен және көмекшісімен танысу арқылы картамен танысу керек. Содан

кейін компьютер көмекке келеді, онда менің барлық сыныптарға арналған түрлі тапсырмаларым бар. Мысалы, «дұрыс шешімді тап», мұнда оқушытің міндеті тек ұпай әкелмейтін дұрыс жауапты табу емес; ұпайлар тек дұрыс емес нұсқалардан дәлелді бас тарту үшін беріледі. Тапсырмаларды қолданамын: «Қайда екенін көрсетші?», «Картада бұл тарихи нысан не?». немесе «Карта арқылы тарихи оқиға туралы айтыңыз». Тапсырмалар есте сақтауды тексеруді білдірмейді, олар салыстыруды, тандауды, қарым-қатынас орнатуды үйретеді. Бұл оқушының картадағы әртүрлі тапсырмаларды шеше білуі, әйгілі «картадағы қудалауға» қарсы тұруға дайындығы емес және тарихқа дайындықтың индикаторы ретінде қызмет етуі керек. Оқушы картаны осылай тереңдетеді, осылайша ол өзінің жалпы мәдени көкжиегін кеңейтеді, сонша нәрсені біледі. Сондықтан ол тәуелсіз, ойлайтын тұлға ретінде өседі[203].

АКТ ҰБТ оқушыларын дайындауда маңызды рөл атқарады. Компьютерлік тестілеу бағдарламаларының форматы оқушылардың білім, білік және дағдыларын әр түрлі типтегі және типтік тапсырмаларды, иллюстрациялар, диаграммалар, диаграммалар, графиктер, карталар көмегімен тақырыптық және қорытынды тесттер жиынтығын пайдаланып тексеруге мүмкіндік береді. Мен тестілерді өзім құрастырамын немесе дайын тестілерді қолданамын.

Зерттеу әдісі тарихты оқытудың өлкетану принципін жүзеге асыруда міндетті әдіс болып табылады және оның аймақтық аспектісін зерттеуде өзекті болып табылады. Зерттеу қызметінің кезеңдері:

- Халық санағының статистикалық мәліметтерімен танысу.

- әлеуметтік мәселелерді талқылау.

- осы мәселе бойынша халықты әлеуметтік зерттеу.

- Алынған нәтижелерді өңдеу және оларды талдау.

- Excel бағдарламасында графиктерді құру.

- Компьютерлік презентация құру.

- Конференцияда зерттеу нәтижелерін өзін-өзі таныстыру.

Бұл жұмыстардың ерекше құндылығы келесі «кілт» сөздерінде жатыр:

- пәнаралық - жобалар әлденеше пәндерді қамтиды әрі баладан әртүрлі білімті іздеуді және үйлестіруді зауық етеді;

- өзіндік ерекшелік - жоба стандартты емес идеяға, мәселені шешудің өзіндік тәсіліне негізделген;

- өндіргіштік - мектепте керекті компьютерлік жабдықтар мен әбдіре құрылғылар (сканерлер, принтерлер, бейнекамералар, мультимедиа) болғандықтан, олармен шаруа жасау әсерлі;

- толықтығы - жоба дайын түрінде қызықты және оны аудиторияға ұсыну қызықты[204].

АКТ-ны сабақта қолдану оқушыларде келесі құзыреттіліктердің қалыптасуына ықпал етеді:

Кесте 1 – Құзыреттіліктің қалыптасу белгілері

Құзыреттілік	Сипаттамалық
Оқу-танымдық құзыреттілік	Интерактивтілік, әртүрлі жағдайлар мен орталарды модельдеу, анимация, ақпаратты іздеу және өңдеу жылдамдығын күрт арттыру және т. б. сияқты танымдық іс-әрекетті жетілдірудің түбегейлі жаңа танымдық құралдары мен әдістеріне жүгіну процесінде жүзеге асырылады.
Жалпы білім беру құзыреттілігі	Бұл оқушылардың оқу әрекеттерін оңтайландыруға мүмкіндік беретін алгоритмдерінде де, интерактивті орта түрлерінде де әртүрлі бағдарламалық өнімдерді қолдануына байланысты жаңа серпін алады.
Ақпараттық құзыреттілік	АК технологиялары ұсынатын оқу және ғылыми ақпараттың үлкен көлемімен ұтымды жұмыс әдістерімен тікелей байланысты.
Коммуникативті құзыреттілік	Қажетті тілдерді білуді, айналадағы адамдармен және алыс адамдармен және оқиғалармен қарым-қатынас жасау тәсілдерін, топта жұмыс істеу дағдыларын, ұжымда әртүрлі әлеуметтік рөлдерді иеленуді қамтиды.
Әлеуметтік-саяси құзыреттілік немесе оны шешуге дайын болу мәселелер	Бұл жағдайда әңгіме қабылданған шешімдердің нақты тиімділігінде емес, оларды қабылдауға және олар үшін жауапкершілікті қабылдауға психологиялық дайындықта болады. Жеке, тұлғааралық, әлеуметтік, академиялық және басқа сипаттағы мәселелер кез-келген адамның өмірінде туындайды. Кейде бұл адамның қалыптасқан жағдайларға, пассивті позицияға, оның мәнін анықтай алмауына психологиялық тұрғыдан дайын болмауы оны кәдімгі күнделікті жағдай санатынан шешілмейтін жеке әлеуметтік қақтығыс жоспарына ауыстырады.
Жалпы мәдени құзыреттілік	Оқушы білімді, білімі мен тәжірибесі болуы керек мәселелер шеңбері іс-шаралар. Бұл ұлттық және жалпыадамзаттық мәдениеттің ерекшеліктері, адам мен адамзаттың, жекелеген халықтардың өмірінің рухани-адамгершілік негіздері, отбасының, әлеуметтік, әлеуметтік құбылыстар мен дәстүрлердің мәдени негіздері, ғылым мен діннің адам өміріндегі рөлі, олардың әлемге әсері, күнделікті өмірдегі мәдениеттілік мен демалыс саласы, мысалы, бос уақытты ұйымдастырудың тиімді жолдарын иелену.
Әлеуметтік және еңбек құзыреттілігі	Оқушы қазіргі қоғамдағы өмір үшін минималды әлеуметтік белсенділік мен функционалдық сауаттылық дағдыларын игереді.

АКТ-ны сабаққа енгізген кезде зерттеуші келешекте ескеріп, шешуге тиісті келесі мәселелерге тап болды:

Кесте 2 – АКТ-ны енгізу барысы

АКТ-мен жұмыс істеу нұсқалары	Мүмкін болатын қиындықтар	Мәселені шешу жолдары
Ақпарат іздеу	Оқушылар көп мөлшерде ақпараттан адасады, қажетті деректерді таңдау қиынға соғады. Олар алынған мәтінді өңдемейді немесе пішімдемейді.	Мәтінмен жұмыс жасауға, рефераттар мен егжей-тегжейлі жоспарлар құруға жазбаша түрде де, электронды түрде де көбірек тапсырмалар беріңіз
Графиктер мен диаграммаларды құру	Кейбір оқушылар Office Excel бағдарламасының қарабайыр мүмкіндіктеріне де нашар	Office Excel-мен қалай жұмыс жасау керектігін көрнекі түрде көрсетіңіз
Презентацияларды және басқа көрнекі материалдарды құрастыру	Кейде презентациялар мәтінмен немесе анимациямен «шамадан тыс жүктеледі», бұл ұсынылған жұмысты қабылдауды қиындатады	Орындалған жұмыстың кемшіліктері мен кемшіліктерін тактикалық түрде көрсетіңіз, кейде сабақта таңдалған ақпаратты және жұмыстың дизайнын талқылай отырып, презентация жасауға болады.
АКТ-ны қолданатын оқушылар сөзі	Көптеген оқушылар презентацияны презентацияға жарқын толықтырғыштың орнына презентациямен алмастырады	Презентациядағы мәтінді ауызша презентациямен ауыстыруды ұсыныңыз.
Тренажерлар мен электрондық тестілерді қолдану		Барлық оқушылар бұл жұмыс түрін жеңіл және қуанышмен орындайды.

Оқу жылы ішінде АКТ-ны әлеуметтік зерттеулер мен тарих сабақтарында қолдана отырып, мен тарихи процестер мен құбылыстарды адекватты қабылдауға бағытталған аудиовизуалды және интерактивті оқыту құралдары оқушылардың жадында тиісті тарихи-әлеуметтік ғылымдардың идеяларын қалыптастыруға және барлық деңгейлерде ойлауды дамытуға ықпал ететіндігі туралы растадым: көрнекі-тиімді, сезімдік-бейнелі және интеллектуалды-логикалық[205].

Қоғамды ақпараттандырудың заманауи жағдайында қоғамның әлеуметтік тапсырысына сәйкес жаңа ақпараттық-коммуникациялық технологияларды тарта отырып, білім беру жүйесін жаңарту қажеттілігі туындап отыр. Заманауи ақпараттық-коммуникациялық технологиялар - жеке тұлғаның дамуына ықпал ететін тарих мен қоғамтану пәндерін оқытудың қуатты құралы. АКТ сыныпта да, сыныптан тыс уақытта да бүкіл білім беру үдерісін белсендіреді, бұл оқуды күшейтуге әкеледі. АКТ мұғалімге өткізілетін уақыттың ұтымдылығы тұрғысынан оқытудың ең жақсы нұсқасын саналы түрде таңдауға көмектеседі[206]

Тарих және қоғамтану сабақтарында АКТ-ны қолдану, менің ойымша, мектептегі инновациялық жұмыстың маңызды нәтижелерінің бірі болып табылады. Ақпараттық технологияларды қолдану маған жоспарларымды жүзеге асыруға, сабақты заманға сай етуге мүмкіндік береді.

АКТ-ны сабақта қолдану тәжірибесін талдай отырып, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану мүмкіндік береді деп сеніммен айта аламыз:

- оқудың жағымды мотивациясын қамтамасыз ету;
- сабақтарды жоғары эстетикалық және эмоционалды деңгейде өткізу (музыка, анимация);
- сыныпта орындалатын жұмыс көлемін 1,5 - 2 есеге арттыру;
- білімді бақылауды жақсарту;
- оқу үдерісін ұтымды ұйымдастыру, сабақтың тиімділігін арттыру;
- шынайы зерттеушілік әрекет дағдыларын қалыптастыру;
- әр түрлі анықтамалық жүйелерге, электронды кітапханаларға қол жетімділікті қамтамасыз ету;
- білім беру үдерісін дараландыру[207].

Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды енгізу білім беру үдерісін қарқындалтуға алғышарттар жасайды. Олар практикада білімді механикалық игеруден жаңа білімді өз бетінше алу қабілетін меңгеруге көшуді қамтамасыз ететін психологиялық-педагогикалық әзірлемелерді қолдануға мүмкіндік береді. АКТ оқушылардың жеке қасиеттерін ашуға, сақтауға және дамытуға ықпал етеді[208].

Тиімділікке келетін болсақ, АКТ-ны қолдану білім сапасын арттыруға, коммуникативті құзыреттілік мен тарихты және қоғамтануды оқуға ынтаны қалыптастыруға және дамытуға, оқытушылар мен оқушылардың өзара түсіністігі үшін қолайлы жағдайлар жасауға, олардың оқу үдерісіндегі ынтымақтастығына, оқу материалын тиімді игеруге, білімнің ажырамас жүйесін қалыптастыруға ықпал етеді, сыныптағы жұмыс қарқынын оқушылардың білімді игеруіне нұқсан келтірмей арттыруға мүмкіндік береді. Оқушылар тарих мен қоғамтану пәндеріне тұрақты қызығушылық танытып, жарыстар мен олимпиадаларға қатысады және жақсы нәтижелер көрсетеді[209].

3.2 Танымдық қызығушылықты дамыту процесінде мамандандырылған бағдарламалық өнімдерді қолданудың ұйымдастырушылық формалары мен әдістері

Қоғамның қалыптасуы өмірдің барлық салаларында жаңа ақпараттық технологияларды қолдану қажеттілігін анықтайды. Біздің мектептің оқушыларға заманауи дағдыларды бермеуге құқығы жоқ, демек, бүгінгі мұғалім өз жұмысында компьютерді кеңінен қолдануы керек, ал мектептің шешуші міндеті - білімді, ойлайтын оқушылардың жаңа буынын қалыптастыру. Тәжірибе көрсеткендей, компьютерлер оларды қолданудың ең жаңа технологияларымен қамтамасыз етілгеніне қарамастан үлкен нәтиже береді. Интегралдық технология - бұл тарих пәнін оқыту компьютерсіз мүмкін емес технология. Әр оқушыға:

1. жеке жаттығулар;
 2. жеке жұмыс қарқыны;
 3. жұмысты орындау кезіндегі абсолютті тәуелсіздік;
 4. білім беру процесін және оны басқаруды үнемі бақылау;
- Интегралдық технология – бұл келесі бағыттардың тұтастығы:

5. дидактикалық бірліктердің үлкеюі;
6. жоспарлау нәтижелері;

7. Educational білім беру процесінде психология әдістерін қолданудың жоғарылауы;

8. Ақпараттандыру[210].

Компьютерлерді барлық кезеңдерде пайдалану оқушылардың білімді игеруіне, білімді өз бетінше алу дағдыларын дамытуға тиімділік береді. Практикалық зерттеулерге сәйкес, қазіргі заманғы технологиялармен айналысатын оқушылар өзін-өзі тәрбиелеудің жоғары деңгейін дамытады, оқушылар ақпарат ағынында жақсы басшылыққа алады және т.б. Кіріспе қайталануды қарастырыңыз. Мұғалім материалды оқып үйренуді жалғастыру үшін сабақты бастау үшін бұрыннан зерттелген қандай ақпарат қажет болатынын біледі, мұғалім сабақ модулінде басты орын алады. Жаңа білімді өзектендіру оқушылардың ойлауы үшін қажет. Бұл модуль интерактивті ақпараттық режимді қажет етеді. Модульге арналған форма - бұл сөйлесу. Мұғалім оқушыларға таңдаған сұрақтарын береді. Оқушылар өздеріне керек нәрсені жадынан қалпына келтіреді.

Жаңа материалды үйрену - осы модуль үшін сіз дәрісті таңдай аласыз, ол толық көлемде дидактикалық бөлім береді. Дәріс - оқушыларға тақырыпты ауызша баяндау және материалды жазу, жазбалар жазу. Ескерту алу түрлері араласады. Мұғалімнің проблеманы және оқушылардың қабілеттерін түсінуімен анықталады. Дәрісте компьютерлік презентация әдіс ретінде қолданылады, бұл қысқа мерзімде ауқымды материал ұсынуға және уақытқа сай болуға мүмкіндік береді. Заманауи Power Point бағдарламасы зерттелетін объектіге назар аудара отырып, визуалды көлемді ақпаратмен шамадан тыс

жүктемеуге мүмкіндік береді. Презентация гипер сілтемелерді қолданып оралуы мүмкін[211].

Минималды дайындық. Бұл модуль білімнің автоматизмін тәжірибеде қолдануға болады. Бұл модуль әдетте интерактивті сабақтарда, көбінесе әңгімелесу кезінде қолданылады. Біртіндеп әңгімелер оқушылардың өзіндік жұмыстарымен алмастырылады. Мұнда сонымен қатар оқушылар топтармен өзара бөлісетін, топтарға бөлінетін практикалық жұмысты енгізуге болады. Топтар оқушылардың жетістіктерін ескермейді, оны әлі ешкім дамытқан жоқ. Деңгейлік жетістіктер ситуациялық болғанша, барлық оқушылар тақырып бойынша қабілетсіз болып саналады. Әңгімелесуден басқа, сіз конспект негізінде әңгіме құра аласыз, бұл білімділіктің минималды деңгейін ғана емес, сонымен қатар мектеп оқушыларының ауызша сөйлеуін қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Зерттелген материал негізінде оқушылар тірек конспектіні ашады. Мұғалім барлығына көмек көрсетеді. Мұғалім оқушылардан конспект негізінде әңгіме беруін сұрайды. Үздік оқушылар мұғалімге топта әңгіме тындауға көмектеседі. Оқиға конспектке негізделген, топтағы қалған оқушылар қателерді тындайды, толықтырады, бақылайды.

Минималды дайындықтан кейін оқушылардың білімі қысқартылады, кесу келесі сабақтарда оқушыларды әртүрлі деңгейдегі топтарға бөледі. Білім бөлімі компьютерлік тест көмегімен қолданылады. Модульдердегі сабақтар алдыңғы сабақтардың нәтижелерімен аз анықталады, олар оқытылмай тұрып дайындалады. Сондықтан сабақтар блогының талданатын бөлігі тұрақты болады[212]. Басқа модульдердегі сабақтар олардың мазмұны алдыңғысына тәуелді болатындай. Сондықтан модульдер сабақтар блогының тұрақты емес бөлігін ұсынады. Компьютерде мектеп оқушыларының жетістіктерін бақылау олармен байланысты. Оқу процесін ішкі басқару сияқты. Жаңа материалды оқып үйренуді қарастырыңыз, сабақ блогының осы кезеңінде есептер дайындау, жобалық жұмыс сияқты жұмыс түрлері қолданылады. Интернет мектеп оқушыларына сабақта презентация үшін чит парағын пайдалануға мүмкіндік береді. Power Point көмегімен бұл мүмкін емес. Презентация құру үшін оқушы үлкен ғылыми зерттеу жұмысын дайындайды, жұмысында көптеген ақпарат көздерін қолданады, оқушы шаблондардан аулақ болады, оның жұмысы жеке болады. Слайдтар жасау кезінде оқушы суретшіге айналады (слайд әдемі жасалған, автордың ішкі позициясын білдіреді). Оқу жүктемесінің бұл түрі оқушының бойында логикалық ойлауды қалыптастырады. Тарих сабақтарындағы презентациялар айқын және есте қалады. Тұсаукесер рәсімінде оқушылар көпшілік алдында сөйлеу тәжірибесін көрсетеді. Бәсекелестік элементі сабаққа құйылады, бұл оқушылардың өзін-өзі бағалауын арттыруға мүмкіндік береді, өйткені компьютермен жұмыс істей білу - қазіргі жастар мәдениетінің басты шеберлігі[213].

Оқу нәтижелерін жоспарлауды қарастырыңыз. В.В. қолданған білім беру қызметінің жетілдірілген, жалпы және минималды деңгейлерін қалыптастыру тұжырымдамасы. Гусев, әр түрлі техниканың әдіснамалық негізіне айналды.

Минималды деңгей мүмкіндіктердің жалпы үйлестірілуін, мұғалімнің және оқушылардың мотивациясын «қанағаттанарлық» және мүмкін «жақсы» тұрақты белгісімен болжайды. Білімдер мен дағдыларды үйрену және бақылау үдерісі білімдердің репродуктивті көбеюін және жалпы стандарттар деңгейінде нақты білімдердің кеңеюін болжайды. Осы санаттағы мектеп оқушыларының талаптары негізгі мектептің білімдерін шоғырландыру және мазмұнды кеңейту, сондай-ақ ұқсас жағдайларда білімді тәжірибеде қолдануды дамыту деңгейін болжайды. Бұл бақылау бөлімі бойынша оң баға алмаған мектеп оқушылары. Бірінші деңгей «жақсы» және мүмкін «өте жақсы» бағалау үшін мұғалім мен оқушылардың мүмкіндіктерін, мотивациясы мен тәрбиелік іс-әрекеттерін жалпы үйлестіруді көздейді. Бұл мектеп оқушыларының негізгі бөлігі үшін сыныптың жобалау және зерттеу жұмыстарына қатыса отырып, реконструктивті-ауыспалы режимде оқу деңгейі. Бұл оқушыларға арналған оқу процесі негізгі мектептің білімдерін кеңейту және оларды жаңа, бірақ ұқсас жағдайларда практикалық қолдану деңгейін болжайды. Бұл деңгей университеттің семинарлары, зертханалық жұмыстары технологияларына жақын. Бірінші деңгей мұғалімнің және оқушылардың «жақсы» белгісі бойынша мүмкіндіктерін, мотивациясы мен тәрбие жұмысын үйлестіруге мүмкіндік береді[214]. Екінші деңгей мұғалімнің және оқушылардың «өте жақсы» белгісі бойынша мүмкіндіктерін, мотивациясы мен білім беру қызметін жалпы үйлестіруді қамтамасыз етеді. Бұл жобалау және зерттеу деңгейі. Компьютерлік оқулықтың осы кезеңінде қолдану «Қазақстан тарихы ежелгі дәуірден XX ғасырдың басына дейін». карточкаларды қолданудан бас тарту мүмкіндігін қамтамасыз етеді, оқулықта «Тренинг» бөлімі бар, онда барлық деңгейдегі тапсырмалар бар[215].

Қайталауды жалпылау. Уақыттың бұл бөлігі - қазіргі заманғы сабақ. Бұл мектеп оқушыларының мұғаліммен белсенді қарым-қатынасы, және жаңа идеялардың, бақылаулардың, тұжырымдардың пайда болуы үшін сіз жаңа технологиялардың көмегімен көп деңгейлі бақылауды қолдана аласыз. Егер бақылау нәтижесі жоспарланған нәтижелердің деңгейіне сәйкес келмесе, түзету қолдануға болады. Веб-сайт компьютерде сыныпта орналасуы керек, бұл ақпарат алғысы келетіндерге немесе сабақтан қалғандарға қол жеткізуге мүмкіндік береді. Мектеп оқушыларының үлгерімін компьютерлік бақылау үнемі жүзеге асырылады. Мектеп оқушыларының жұмысын бақылау білім сапасының жоғарылағанын көрсетеді.

5-9 сыныптардағы интегралды технология элементтерін қарастырайық. 10-11 сыныптарда осы технологияны оқып үйрену үшін мектеп оқушылары тақырыпты тұтастай қабылдауға дайын болуы керек, топта жұмыс істеу дағдылары мен дағдылары болуы керек, әр түрлі деңгейлік тапсырмалармен жұмыс істей білуі, өз бетінше жұмыс жасау дағдылары болуы және өз қабілеттерін барабар бағалауы керек. Бұл дағдылар мен дағдылардың барлығы 5 - 9 сыныптарда жинақталған. 5-сыныпта оқушылар әр түрлі деңгейде жұмыс істей алады, 5-7 сыныптарда оқулықпен жұмыс жасауды үйретудің маңызы зор. Бұл сабақтарда сабақтың ойын формалары басым болып, зерттелетін пәнге

деген қызығушылықты дамытады. Осы жастағы оқушылармен жұмыс жасағанда мен үнемі сигнал карталарын қолданамын («Ең жақсы сағат» ойынына ұқсас), бұл хронологиямен, терминологиямен, ірі оқиғалармен, географиялық түсініктермен және т.б. жұмыс жасауға көмектеседі. Шын мәнінде, бұл жұмыс сақтауға көмектесетін тренинг күндер мен ұғымдар саны, стресстен арылтады және оларды есте сақтау қажеттілігінен қорқады. PowerPoint бағдарламасын қолдану мұғалім үшін бұл жұмысты жеңілдетеді және оқушылар үшін тартымды етеді[216].

Бұл әдіс әртүрлі деңгейдегі тапсырмаларды беруге мүмкіндік береді. Оқушылар карточкалармен жұмыс істеуге дағдыланған кезде тақтаға (презентацияда) минималды деңгейден 2-3 тапсырма, бірінші деңгейден 1-2 тапсырма жазуға болады. Минималды деңгейлік тапсырмаларда қателік жібермегендер бірінші деңгейлік тапсырмаларды орындайды. Кем дегенде қателесетіндер, 5-сыныптан бастап, үй деңгейінің минималды деңгейіндегі сұрақтармен жұмыс істейді, әр түрлі деңгейдегі тесттер енгізілген және оларды түзету мүмкіндігі. Параграфиялық қабылдау абзацта сипатталған оқиғаларды, халықтың кәсібін, мәдени жетістіктерін бейнелеу, сурет салу тапсырмаларымен дамиды. 6-сыныпта жұмыс сигналдық карталармен, деңгейлік тапсырмалармен және тесттермен жалғасады. Оқулықпен және қосымша әдебиеттермен өзіндік жұмыс кеңейеді. Негізгі жазбаларды құрастыру бойынша жұмыс жүргізілуде. Мысалы: сабақта «Біздің дәуірдің бірінші мыңжылдығында біздің еліміздің кеңістігіндегі халықтар мен мемлекеттер. д.». Оқушылар алдын-ала кеңейтілген параққа Солтүстік Еуропа картасының (оқулықтың алғашқы парағы) схемалық көрінісін дайындайды. Оқушыларға сызбаға нені қолдану керек екенін түсіндіру қажет. Сабақтың басында оқушылар жауапты адамдарды тағайындай отырып, жұмыс топтарына бөлінеді. Мұғалім жалпы ұсыныстар береді және әр топтың жұмысының соңғы нәтижесі 1000 ж.-да қазіргі Қазақстан аумағында орналасқан тайпалар мен мемлекеттердің атаулары туралы мәліметтерді қамтитын схемалар жасау керек деп түсіндіреді. е., тұрғындардың кәсіптерін көрсететін. 7-сыныпта 5-6 сыныптарда басталған жұмыс жалғасады және дифференциалданған алгоритм бойынша конспект құрастыру жұмысы басталады (оны игеру мен нотаға түсірудің тиімділігі мен сапасын арттыру үшін мәтінді оқып, пысықтау кезінде бөлшектелген табиғаттың белгілі бір әдістері мен ақыл-ой әрекеттері). Конспект бірінші оқу көмекшісіне айналуы керек, түсінікті және түсінікті, оқуға және шешуге жеңіл болуы керек, сізге дәрістің немесе оқулықтың мәтінін емес, мағынасын жазу керек. Алынған дағдылар мен дағдылар 8-сыныпта үлкейтілген дидактикалық бөліммен жұмыс істеуге мүмкіндік береді.

8-сыныпта оқушылар интегралды технологиямен оқытылатын тарих сабағында өзін еркін сезінеді. Компьютерлік бағдарламаларды пайдалану интегралды технология элементтерін пайдалануды жеделдетуге және жеңілдетуге көмектеседі. Жаңа ақпараттық технологиялар оқушы үшін өз ойын толық жеткізуге тамаша кеңістік қалыптастырады. Сонымен қатар, олардың шығармашылық жемістері қол жетімді және сұранысқа ие болуы мүмкін. Бұл

да өте маңызды. Қорытындылай келе, біз назар аударғымыз келеді: Интернет және жоғары технологиялар білім беру үдерісінің мақсаты болмауы керек. Олар біздің қолымыздағы тағы бір құрал. Құрал ыңғайлы, сонымен бірге өте қауіпті. Оқу процесінің кейіпкері оқушы болған және солай болып қала береді, бұл жерде дәрігердің ережесін еске түсіру өте орынды: «Зиян келтірме»[217].

Интернетті дамытудағы халықаралық тәжірибе көрсеткендей, сайт мектеп мұғалімдері (мектеп сайттары) ұжымы үшін де, жекелеген мұғалімдер мен оқушылар үшін де педагогикалық өзара әрекеттің құралы бола алады. Сайттың құрылуы оқытушылық қызмет үшін жаңа орта мен жаңа мүмкіндіктер ашады. Авторлық сайттар мұғалімнің ғана емес, оқушылардың да шығармашылық бастамаларын жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Оқушылар модератор бола алады, сонымен бірге болашақ сайтты жасауға белсенді қатыса алады. Бірақ, әрине, сіз сайтты «бейтаныс» оқушыны қызықтыруы мүмкін желілік платформа деп қарамауыңыз керек, өйткені қазіргі оқушыларды желілік қызметі өзін-өзі тәрбиелеу мен ақпараттық іздестіруге емес, ойын-сауық және коммуникативті болып табылады. Демек, сайтқа ықтимал кіруші тек «сіздің» оқушыныңыз бола алады, және мұнда «мұғалім мен оқушы» жаңа қызықты қарым-қатынас қалыптасады. Сайт оқушылармен демалыс және демалыс күндері байланыс орнатуға мүмкіндік береді. Мұғалім оқушымен диалогты кеңейтеді, кітап, кино, театр туралы ойымен бөлісе алады және оның қызығушылықтары туралы сөйлесе алады. Мұғалім «сені құрма, патша және т.б. білуге мәжбүр ететін адамнан» гөрі досы сияқты әрекет етеді. өйткені дәл осы жерде сабақтың уақыты мен формальдылығымен шектелмей, байланыс еркін болады. Авторлық педагогикалық сайттарды құрудың әлеуетті мақсаттарын анықтай аламыз:

- әлеуетті клиентке (оқырманға) автор туралы, оның жұмысы мен педагогикалық саладағы қызығушылықтары туралы түсінік беру, бұл өз кезегінде әріптестерімен және пікірлес адамдармен байланысты кеңейтудің алғышарттарын жасайды

- авторлық сайт визитка түріне айналуы мүмкін, оған сілтеме бере аласыз famous танымал және беделді мұғалімдер үшін сайт трибунаның рөлін атқарады, көбінесе блог жасайды as сайтты құру ұзақ және ұзақ жұмыс жасайды, осыған байланысты веб-дизайн және бағдарламалау бойынша қосымша тәжірибе жинақталады, бұл мұғалімнің қолына тағы да түседі сайт көп жағдайда коммуникациялық мәселелерді шешудің құралы емес, басқа білім беру мәселелерін шешуге бағытталған[218].

1. Даралау. Бір сыныпта барлық оқушылар сабақта ақпаратты өздері меңгеретіндігін барлығы біледі. Заманауи сабақта дифференциалдау әрдайым мүмкін емес. Сондықтан сайт қызығушылық танытқан және мықты оқушыларға арналған ақпараттар мен тапсырмаларды орналастыруға мүмкіндік беретін тамаша платформа ретінде жұмыс істейді. Әлсіздер үшін тестте немесе тағы да сабақта берілген ақпаратты жақсы игеруге арналған тапсырмалар бар. Осының арқасында біз уақытты үнемдейміз және сонымен бірге әр оқушымен жанама түрде жұмыс жасаймыз.

2. Сабақтың жазбалары. Әдетте, оқушылар қабылдаудың есту және көрнекі түрлеріне бөлінеді, біріншілеріне есту арқылы есте сақтау тән, ал екіншілері тақтада немесе экранда графикалық түрде берілген ақпаратты есте сақтайды және көбейтеді. Сондықтан, көбінесе оқушылардың сабағында үлгермейді немесе ой қорытуды жоғалтуы мүмкін, мұнда электронды түрдегі сабақ жазбалары көмектесе алады. Сондай-ақ, электронды конспект ауру немесе үйде оқытылатын балалар үшін олқылықтың орнын толтыруға мүмкіндік беретіндігін атап өткен жөн.

3. Оқушылардың жетістіктерін танымал ету. Мұнда біз бірден екі мәселені шешеміз, біріншіден, сайтта көрсетілген жетістіктер мұғалімнің оқушымен бірге жетістіктерін мәнерлеп көрсететін болады, екіншіден, мұғалімнің өз жұмысына деген назары оқушыларды мақтап, оларды өздігінен білім алуға одан әрі ынталандырады.

4. Сайт желі кеңістігіне кіру нүктесі ретінде. Педагогикалық сайттардың көпшілігінде сіз білім беру сайттарына сілтемелер, сонымен қатар оларға аннотация таба аласыз. Мұндай байланыстар қосымша көздер мен оқу материалын тарта отырып, білім берудің кеңеюіне әкеледі. Осыған байланысты сайт оқушылар мен оқытушылар үшін Интернет-навигатор ретінде әрекет ете алады. Сыныптағы оқушылармен диалогты мұғалімнің веб-сайтында толықтыруға және мазмұнды кеңейтуге болады[219].

Бүгінгі таңда көптеген авторлық педагогикалық сайттар белгілі бір оқыту технологиясы бойынша мұғалімдер арасында тәжірибе алмасуға, мектеп жобаларын іске асыруға көмектесуге, «ерекше» балалармен жұмыс істеуге арналған психологиялық кеңестерге бағытталған жаңа мұғалімдерге көмек ретінде әр түрлі және пайдалы ақпаратты ұсынады.

Мұғалім үшін кәсіби түрде жасалған сайттың мысалы ретінде біз веб-сайтты қарастырдық (<http://griban.ru>). Сайтты доктор О.Н.Грибан жасады. Орал мемлекеттік педагогикалық университетінің жарнама және қоғаммен байланыс кафедрасының доценті[220].

Ең алдымен, сайттың стиліне және оның техникалық компонентіне деген жоғары сапалы тәсілді атап өткен жөн; сайттағы бөлімдер арасында өту оңай. Сайтта АКТ-ны білім беру үдерісіне енгізу, презентациялар құруға көмектесетін көптеген пайдалы мақалалар бар, сіз «Тұсаукесер шебері» кітабының толық емес нұсқасымен танысып, оны сатып ала аласыз, мұғалімдер мен білім беру мекемелеріне арналған веб-сайтты құруда көмек мен ұсыныстарға бағытталған мақалалар бар. Сондай-ақ сайтта сіз білім беру мекемесіне немесе жеке тұлғаға сайт жасауға тапсырыс бере аласыз.

Егер біз бір жағынан ғылымдағы, кинодағы және театрдағы, компьютерлік индустриядағы жеке сайттардың пайыздық мөлшерін салыстыратын болсақ, екінші жағынан, білім берудегі білім цифрлық жағынан жоғалады. Меніңше, бірнеше себептер бар. Біріншіден, тұтастай алғанда мұғалімдер қауымдастығының компьютерленуі мен интернетизациясы басқа мамандықтардың өкілдеріне қарағанда әлі де төмен[221].

Екіншіден, неғұрлым маңызды себеп «өзін көрсететіндерді» үнсіз айыптаудан тұратын менталитет ерекшеліктерінен көрінеді (кеңестік кезден бастап айтарлықтай өзгермеген) (және жеке, тіпті кәсіби бағдарланған сайтты осындай деп санауға болады). Көпшілік үшін мұғалімнің веб-сайтын құру әдепсіздіктің көрсеткіші болып табылады және бұл жағдайда кәсіби маман еңбек нарығында жоғары орынға ие бола алады деген ой әлі де педагогикалық көпшіліктен алшақ. Үшінші себеп - санадан тыс қорқыныш және олардың құзыреттілігіне деген сенімсіздік, мұғалімдер арасындағы басқа адамдардың пікірлеріне тәуелділік. Заманауи мектепте мұғалім оқушыларға арналған жалғыз ақпарат көзі болудан қалады. Мұғалім оқу процесін дәстүрлі білім беру ортасын ақпараттық қоғам талаптарына сай келетін жоғары технологиялық, заманауи жағдайға айналдыратындай етіп ұйымдастыруы керек[222].

Мұғалімнің жеке веб-сайтымен біріктірілген ақпараттық технологиялар, бір жағынан, оқыту үдерісіне және екінші жағынан қажетті құзыреттіліктерді қалыптастыруға қойылатын заманауи талаптарға кәміл жауап береді деп ойлаймыз.

Тарихи зайырлы оқу-әдістемелік әрі бағдарламалық-техникалық қамтамасыз жасау.

Қоғам мен білім беруді ақпараттандыру, әлгінде ақпараттық технологияларды дамыту-объективті және заңды процесс. Есептеу техникасын білу, онсыз бірде-бір заманауи кәсіпорын, білім мен өмірдің бірде-бір саласы жасай алмайды, адамға кез-келген өмірлік жағдайда өзін сенімді сезінуге мүмкіндік береді. "Жаңа сауаттылық" ұғымы, басқалармен қатар, әртүрлі ақпараттық ағындарды шарлау, Интернет үшін медиа объектілерді өз бетінше құру мүмкіндігін қамтиды.

Осылайша, болашақ мектебіне қойылатын келесі талаптарды бөліп көрсетуге болады:

* Мектеп әр оқушының шығармашылық әлеуетін дамытуы керек, яғни оқу процесінде жеке көзқарасты жүзеге асыруы керек.

* Мектеп оқушыны оқуға үйретуі керек. Ақпаратмен жұмыс істеуге үйрету.

* Мұғалімдер де, оқушылар да ақпараттық және телекоммуникациялық технологияларды меңгеруі тиіс.

Сондықтан қазіргі қоғам мен адамның біліміне қойылатын талаптарға назар аудара отырып, дәстүрлі сабақты қайта құру қажет.

Қазіргі заманғы мұғалім оқушыға мемлекеттік стандарт талап ететін білім мен дағдыларды үйретіп қана қоймай, белгісіз аймақтарды зерттеуге ынталы шығармашылық ақыл-ойларға көмектесуі керек.

Интерактивті тақтаға арналған презентациялар, флипчарттар, интерактивті тесттер мен кроссвордтар арқылы өткізілетін сабақтар оқу мотивациясын арттыруға жағдай жасайды, тарих мен әлеуметтік зерттеулерге танымдық қызығушылықты дамытады, оқу белсенділігін арттырады, оқушының эмоционалды және рухани дамуына ықпал етеді

Оқу процесінде ақпараттық технологияларды қолданудың оң және теріс жақтары

Сабақта дара компьютерді ретті ұстау біраз әсерлі салдарға әкеледі

1. Сабақта көрнекілікті тұтыну деңгейін көтеру

2. Қарекет өнімділігін арттыру.

3. Информатикамен пәнаралық қатынас құру.

4. Информатика және тарих мұғалімдерінің басшылығымен оқу бағдарламаларын құру үшін Оқушылардың жобалық қызметін ұйымдастыруға мұрша баршылық

5. Ақпараттық технологияларды жасайтын, қолданатын оқытушы сабақ материалын жеткізуге мол месел бөлуге мәжбүр. Кездеме оқушылардың білік деңгейіне оң ықпал етеді..

6. Тарихтан қашық оқушылармен, әсіресе компьютерлерге деген қарым-қатынас жақсарады. Олар мұғалімде «кісі жары»көре бастайды.

7. Әсіресе 5-7 сынып оқушылары үшін татымды, қызғылықты ойыншық іспеттес компьютерге деген пікір өзгереді. Азаматтар оны қаумет қызметінің кез-келген саласында қызмет істеудің бесаспап құралы есебінде қабылдай бастайды[223.]

Жаңа ақпараттық технологияларды пайдалану материалдың мазмұнын бірталай тереңдете алады, ал дәстүрлі емес оқыту әдістерін жарату оқушылардың Тарихи материалды игерудегі практикалық әдеттері бен дағдыларын қалыптастыруға бәлендей ықпал жасауы ықтимал. Әлқиса бірге, ИТО-ны білік беру процесіне енгізумен тағы олардың оқушылардың жетістіктеріне, оқушылардың психологиялық әлі физикалық денсаулығына жөн емес ықпал етуімен қатысты проблемалар жетерлік. Олардың арасында: - дисплей экранынан дәкей көлемдегі ақпаратты қабылдаудың күрделілігі; - сабақ жоспарының орындалу барысын тіке жә тұрлаулы бақылаудың болмауы; - мұғалім-оқушының өзді-өзі әрекетін қирату. Себебі компьютер мұғалімді толығымен алмастыра алмайды. Сарық оқытушы оқушыларды қызықтыруға, оларға қызығушылық танытуға, олардың сеніміне қожа болуға, оларды оқытылатын пәннің көрнекті әлдебіреу аспектілеріне бағыттауға, күш-жігері үшін марапаттауға әлі оқуға мәжбүрлеуге мүмкіншілік алады[224.]

Осы проблемаларға қарамастан, ақпараттық технологиялар екенін атап өткен абзалы:

1. мотивацияның алға дәрежесін қалыптастырады, сабақ процесіне қызығушылықты арттырады;

2. сабақ қарқындылығын арттырыңыз;

3. оқытудың даралануына әскер жеткізуге мұрша береді;

4. нәтижелерді бағалаудың объективтілігін қамтамасыз етеді;

5. өздік қызметтің үлесін арттырыңыз.

Ақпараттық, мультимедиялық өнімдерді қолдана отырып, мұғалім ақпарат беруші рөлінен оқушылардың танымдық іс-әрекетін ұйымдастырушы, үйлестіруші мұғалім рөліне оңай ауыса алады; білім беру процесіне

қатысушылардың ақпараттық құзіреттілігін дамыту; белсенді көзқарасты жүзеге асыру; білім беру процесінің тиімділігін арттыру.

Тарих мен әлеуметтік ғылымды зерделеу кезінде мен Hot Potatoes аспаптық бағдарламасын қолданамын, ол оқытушыларға бағдарламалау тілдерін білмей және бағдарламалау саласындағы мамандарды тартпай интерактивті тапсырмаларды өз бетінше құруға мүмкіндік береді.

Жас ұрпақты оқыту мен тәрбиелеу үшін техникалық құралдарды қолдану мектеп мен педагогиканың қазіргі дамуына тән белгілердің бірі боп табылады. Техникалық аспаптар оқыту сапасын көтеру үшін керек. Техникалық құралдарды жұмсау оқушылардың шаршауын қысқарту үшін керек. Техникалық саймандар материалды көрнекі, айшықты түрде көрсетуге мұрша береді, сондықтан қитықсыз қабылданады әлі келісті есте қалады.

3.3 Тарихты оқыту процесінде ақпараттық желілердің электрондық білім беру ресурстарын пайдалану

Тарих сабақтарында бейне медианы қолданудың артықшылықтары, ең алдымен, олардың тиімділігі мен маневрлігі, қайта қолдану мүмкіндігі, тоқтату жақтауын қолдану сөзсіз. Көру оқиғаның болуы, фактілері мен оқиғаларының шынайылығы әсерін тудырады, оқу пәні ретінде тарихқа қызығушылық тудырады.

Бейнематериалдарға жалпы дидактикалық талаптар қойылады, атап айтқанда, олардың жоғары эстетикалық деңгейі мен эмоционалдық әсері; танымдық маңыздылығы; фактологиялық сенімділігі; көркем образдардың осы тарихи дәуірдегі нақты өмірмен байланысы; қойылған білім беру, дамыту және тәрбие міндеттерін тиімді шешу үшін неғұрлым орынды сабақтарды таңдау.

Ең алдымен, мұғалім танымал және публицистикалық бағдарламалар, деректі фильмдер, көркем фильмдердің фрагменттері бар аудандық және қалалық бейне кітапханалардың материалдарын тарта отырып, жеке бейне кітапханасын және каталогын құру арқылы бейне жинақтау мәселесін шешуі керек, содан кейін сабақта қандай бейнематериалдарды қолдануға болатындығын және факультативті сабақтарда және үйірме жұмыстары кезінде ойластыру керек. Сонымен, көркем фильмдердің үзінділерін сабақтан тыс уақытта, оларды білім беру мәселелерін шешу үшін қолданған дұрыс.

Содан кейін сабақта көрсетілімге дайындалу керек: фрагменттің хронометражын жүргізу және қарау уақытын анықтау (15-20 мин); оқушыларға арналған сұрақтар мен тапсырмаларды тұжырымдап, фрагментті мағыналық бірліктерге бөлу; нақты тақырыпты зерделеу үшін фрагменттің мәнін анықтау; қарау нәтижелерін анықтау.

Жоғары сынып оқушылары архив материалдары негізінде жасалған "Бірінші дүниежүзілік соғыс", "кәдімгі фашизм" сияқты деректі фильмдерді, оқиғаларға қатысушылардың сұхбаттарын, дыбыстық қатардан бағалау пікірлері мен дайын тұжырымдарды жаза алады. Бұл жағдайда осы "дайындалған" фильмдердің үзінділері оқушыларға өз қорытындыларын

жасауға және ғалымдардың тұжырымдарымен толық қайта қарауға мүмкіндік береді.

Оқушылардың үстелдеріндегі мониторлар мен мұғалімнің жұмыс орнындағы толық бейне жиынтығы: бейнемагнитофон, бейнекамера, теледидар және үлкен экран, бейнепроектор, орталық монитор, динамиктер, Басқару тақтасы бар бейне сыныптар көбірек қолданылады. Музыкалық сабақтар электрофонның көмегімен жасалады.

Жұмыс істеу үшін алдын-ала оқу бағдарламалары жасалады, дидактикалық материалдар жасалады (тақырып атауы бар карталар, жаңасын зерттеу жоспары, күні, терминдер, ұғымдар, схемалар, сұрақтар мен тапсырмалар, тарихи құжаттардың фрагменттері, карталар және т.б.). Бейнекамераның көмегімен мұғалім қажетті дидактикалық материалдарды мониторларға шығарады және үлкен экранға жібереді. Бір оқушы мәтіндік немесе хронологиялық кестені қаламмен немесе киізден жасалған қаламмен толтырады, мұғалімнің жұмыс орнының артындағы схеманы толықтырады, ал басқа оқушылар мониторды қолдана отырып, жұмыс орнында қажетті әрекеттерді орындайды. Шағын иллюстрацияларды, слайдтарды, портреттерді көрсету жеңілдетіледі.

Техникалық құралдарды пайдалану тиімділігі үшін олар қолданылатын орта үлкен маңызға ие.

Кино сабағына дайындалу кезінде мұғалім фильмді мұқият қарап шығуы керек. Фильмді қарау барысында мұғалім оқушылардың назарын аударуы керек кадрларды атап өткен жөн. Мұғалім жаңа ұғымдарды түсіндіруі керек. Кейбір жаңа сөздер алдын-ала түсіндірілмеуі мүмкін, егер олар белгілейтін заттар, құбылыстар немесе ұғымдар оқушыларға жақсы таныс болса және олардың мағынасын контекстен оңай білуге болады[225].

Осындай дайындық жұмыстарынан кейін мұғалім кино сабағының нақты ұйымдастырылуына қамқорлық жасауы керек. Мұғалім фильмнің атауына қысқаша тоқталуы керек.

Кейбір жағдайларда әрекеттің орны мен уақыты туралы қысқаша түсінік беру керек.

Оқушыларға алдын-ала белгілі бір тапсырма қоюға болады, мысалы, оларға фильмнің негізгі идеясын анықтауға, актерлерге өз пікірлерін білдіруге және т. б.

Кинофильмдермен жұмыс келесі төрт кезеңнен тұрады:

1. Бейтаныс сөздермен жұмыс.
2. Кіріспе әңгіме.
3. Кинофрагментті қарау.
4. Кинофрагментті түсінуді тексеру.

Осы кезеңде мұғалімнің алдында тұрған басты міндет-оқушылардың кинофильмнің мазмұнын түсінуін тексеру. Мұнда сіз келесі жұмыс әдістерін ұсына аласыз:

Мұндай құнды бейне сапасы, киноның жарқын формасының бірнеше рет ұсыну мүмкіндігімен үйлесуі, жыл сайын тарих мен әлеуметтік ғылымды

зерттеуде тиімді оқыту құралы ретінде танылуда. Бейнефильмдердің ерекшелігі-олар коммуникативті жағдайларды барынша толық бейнелей алады. Сонымен қатар, бейне акцияның қайда екенін көруге мүмкіндік береді. Сабақтың материалы оқытудың осы кезеңіндегі оқушылардың білім деңгейіне сәйкес келуі керек. Материалды таңдау кезінде оқушылардың жас және жеке ерекшеліктерін ескеру қажет.

Бейнефильмді көрсету жай ғана ойын-сауық болмауы керек, ол тарих мен әлеуметтік ғылымды оқыту әдістемесінің барлық талаптарына жауап беретін мақсатты оқу процесінің бөлігі болуы керек.

Осылайша, бейнефильмнің мәні, ең алдымен, оның ақпаратты жеткізуге және оны есте сақтауды ұйымдастыруға арналған арнайы құрылғы ретіндегі мүмкіндіктерімен анықталады.

Кәсіби қызметте ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану саласындағы Қазақстан тарихы мұғалімдерінің даярлық деңгейін анықтауға арналған педагогикалық эксперимент.

Қазіргі білім беру процесі оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуды қамтиды. Мұндай талап оқушылардың шығармашылық білім беру өнімі түрінде өздері қалыптастыратын ақпаратмен жұмыс істеу қажеттілігін талап етеді. Бұл мәселені шешу тарихты зерттеуде жобалық технологияларды дамытуға ықпал етеді. Бұл жағдайда басында әртүрлі ақпараттық өнімдерді (мәтіндер, презентациялар, веб-беттер тағы т.б). жасауға арналған тағы сом шығармашылық әлеуетке қожайын Ақпараттық технологиялар (есім) оқушылардың қолында ұтырлы аспап бола алады.

Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар: тарихқа танымдық қызығушылықты ынталандыруға, сабақ жұмысына проблемалық, шығармашылық, зерттеушілік сымбат беруге, көбінде тарих пәнінің мазмұндық жағын жаңартуға әсер етуге, сабақ процесін жекелендіруге тағы оқушылардың Ерікті қызметін дамытуға талантты.

Жалпы мақсаттағы бағдарламалар: Microsoft Word, Microsoft Excel, Microsoft PowerPoint, Microsoft FrontPage, Microsoft Publisher, Adobe Photoshop әрі басқаларын тарих мұғалімдері сәтті қолдана алады. Сабақ процесінде осы бағдарламаларды жұмсау аясы тіптен зораң. Оларды көрнекілік, тексеру тестілері, оқушылардың шығармашылық білік беру өнімдері әлі т.б. нәрсе үшін пайдалануға болады. Тарих пәнінің мұғалімі өз сабақтарына мұндай презентациялар жасай алады я әзір презентацияларды қолдана алады. Интернетте тарих пәні бойынша дайын оқу презентацияларының жиынтығы ұсынылған. Сонымен қатар, бүгінгі таңда оқушылардың зияткерлік өнімін шығармашылық түрде ұсыну үшін презентациялар жасау кеңінен қолданылады. (үй тапсырмасы, реферат, баяндама, хабарлама және т.б.)[226].

Microsoft Word мәтіндік редакторы кеңсе қосымшаларын қарапайым қолданудың мысалы бола алады. Word мәтіндік редакторының көмегімен мұғалім қарапайым дидактикалық материалдар жасай алады және оларды оқушыларға компьютерлік сыныпта сабақта өз бетінше жұмыс жасау үшін ұсына алады. Мұндай материал түсініктемелер, иллюстрациялар,

еренсілтемелер және бақылау сұрақтарымен мәтін түрінде дайындалуы мүмкін. Оқушылар Word редакторының көмегімен реферат, баяндама, хабарлама және т. б. сияқты өздерінің зияткерлік өнімдерін жасай алады.

Кесте процессорлары немесе электрондық кестелер негізінен әбдіре деректерді өңдеуге арналған. Алайда, тарихты оқыту процесінде Excel кестелік процессорының мүмкіндіктері де әртүрлі. Бұл кеңсе қосымшасының көмегімен әбдіре көрсеткіштер (өндіріс көлемі, іссіздік деңгейі, құн процесі және т.б). табыс болатын әлеуметтік - экономикалық тарих тақырыптарын зерттеу барысында диаграммалар мен диаграммалар жасауға болады. Excel сізге экономикалық әм әлеуметтік сипаттағы статистикалық мәліметтерді өңдеуге, мұндай мәліметтерге салыстырмалы сараптау жүргізуге әрі т. б. мұрша береді[227.]

Оқытушы қызметінде оқушылардың білімін диагностикалау түбегейлі түлек боп табылады. Microsoft Excel кестелік процессорын қолдана отырып, тарихи курстың әртүрлі бөлімдерінде тексеру сынақтарын жасауға болады. Электрондық журналдарды орнату үшін бұл бағдарламаны қолданудың мақтаулы мысалдары барлық.

Зерттеудің маңыздылығы

Осы зерттеудің тұжырымдары мен ұсынылған шешімдері бізге жаңа технологиялардың жаңа мүмкіндіктерін және оқыту мен оқытудың өзара әрекеттесуін пайдалануға көмектеседі. Қазақстан тарихы сабақтарында АКТ қолдана отырып, іс - әрекетті дамыту оқушыларға тәжірибесі қоғамда құнды болып табылатын білімді адамдар болуға мүмкіндік береді. Зерттеу мәселенің басты себептерінің және кедергілерінің бірі ретінде оқу бағдарламасына және оқу бағдарламасының дизайнына үлкен өзгерістер енгізеді деп күтілуде.

Зерттеудің мақсатты респонденттері Алматы қаласының 5-7-сынып оқушылары болды, олар көп немесе аз бірдей зияткерлік қабілеттерге ие болатындай арнайы іріктелген. 1-кестеде іріктемені іріктеу үшін олардың екінші тоқсандағы Қазақстан тарихы пәні бойынша тоқцифрлықбағалары, жынысы мен тұрмыстық үйлесімділігі негіз болғандығы көрсетілген.

Респонденттердің екі тобы тандалды, бірақ тек жынысы мен класы бірдей адамдар қарастырылады. Бір топ АКТ қолданатын тәжірибиелік топ, ал екіншісі дәстүрлі оқыту әдісін сынап көретін бақылау тобы болды. Тәжірибиелік топтағы қырық тоғыз (49) респондент бақылау тобындағы елу (50) респондентмен салыстырылды.

Тәжірибиелік топтан 49 респондент және Қазақстан тарихы бойынша жынысы мен сыныбы бірдей бақылау тобынан 50 респондент болды. Екі топ үшін іс-шаралар өткізілді: біреуі Имитациялық интеграциясы бар топ, ал екіншісі Имитациялық интеграциясы жоқ топ. Жұмыс парақтары екі топқа да берілді. Жұмыс нәтижелері мен жұмыс парақтары екі әдістің қайсысы тиімді екенін анықтайды[228].

2. Әдістер

2.1 Дизайнды зерттеу

Бұл зерттеуде зерттеуші салыстырмалы эксперименттік дизайн мен квази-эксперименттік дизайнды қолданды. Квази-эксперименттік дизайн-бұл бірегей зерттеу әдістемесі. Мысалы, Кук мен Кэмпбелл (1979): «квази префиксі» ұқсас «дегенді білдіреді. Сонымен, квази-эксперименттік зерттеу-бұл эксперименттік зерттеуге ұқсайтын, бірақ нақты тәжірибелік зерттеу емес. Тәуелсіз айнымалы басқарылатын болса да, қатысушылар шарттар немесе шарттар тәртібі бойынша кездейсоқ бөлінбейді»[229].

Респондент АКТ арнайы тобының интеграциясы бойынша жүргізілген іс-шаралардың нәтижесін нәтижеден жақсы екенін білгісі келеді. Бұл зерттеу екі топтың тәсілін, кеңейтілген әдістерді қолдана отырып, мақсатты іріктеу әдісін арқылы жүргізілді - сапалы қолдау көрсететін бақылау және тәжірибиелік топтар.

2.2 Зерттеуге қатысушылар. Бастапқыда зерттеу жүргізу және оқушылардың пікірін жазу үшін Бостандық ауданы, Алматы қаласы, №37 жалпы білім беретін мектеп директорының рұқсаты келіп түсті. Ол мұғалімдер мен оқушылардың рөлі туралы көбірек білді және ұсынды. Біз мәселелерді талқылай келе, ол кісі келісті. Зерттеуге қатысқан ата-аналар үшін ақпаратты көбейтуге болады.

Ата-аналар келіскеннен кейін біз зерттеуді бастадық. Зерттеуге 5-7 сыныптардың 99 оқушысы қатысты. Оқушылар саны орыстардың 70% - дан астамын, қазақтардың 20% - ын және әртүрлі ұлт оқушыларының 10% - ын құрады.

Мектепті таңдау, Интернеттің мүмкіндіктеріне негізделген. Бұл отбасындағы барлық оқушылардың әлеуметтік-экономикалық топтардан болды. Олардың көпшілігі (70%) - компьютерлік эксперименттер. Бұл оқушылардың бақылау және тәжірибиелік топтарын құрады. Осындай сыныптардың бірі- оқушыларға бағытталған АКТ қолданатын тәжірибиелік «А» тобы (n = 49) және оқушыға бағытталған оқыту әдістерін қолданатын бақылау "В" тобы (n = 50)[230].

Кесте 3 - Қатысушылардың сипаттамалары

Топтар	Жалпы саны	Тәжірибиелік А тобы	Бақылау В тобы
Оқушылардың саны	99	49	50
Жынысы ер:	49	23	26
қыздар:	50	26	24
Орташа жасы	13 жыл 4 ай	14 жыл 5 ай	15 жыл 3 ай
Қазақстан тарихы бойынша өткен жылғы орташа бағалар	3.65	3.53	3.78

2.3 *Деректерді жинау әдістері.* Осы зерттеулерде қолданылатын «Қазақстан аумағындағы ежелгі адамдардың өмірі» (5 класс), «Түркі кезеңіндегі Қазақстан тарихы (VI - XIII ғ. басы)», «Отарлау және халық-азаттық күрес» (ОХАК) (7 класс) түсінуге арналған жұмыс парақтары және анимациялық Ликерттің шкаласы (АЛШ) кірді.

Осы зерттеулерде қолданылатын «Қазақстан аумағындағы ежелгі адамдардың өмірі» тақырыбын түсінуге арналған жұмыс парақтарын жазу кезінде қолданылған ақпараттарға көңіл бөлетін болсақ[231].

Тас ғасыры. Адамның пайда болуы, оның еңбек қызметінің басталуы, материалдық және рухани пайда болуы, мәдениеттің алғашқы қоғамдық тарихын зерттеуі. Археолог ғалымдар тас дәуірін үш негізгі кезеңге бөледі: 1 Палеолит: біздің эрамызға дейінгі 25 миллион 12 мың жыл. е. 2-мезолит Біздің заманымызға дейінгі 12-5 мыңжылдықтағы 3 Жаңа дәуірге дейінгі 5-3 мыңжылдықтар. Палеолит дәуірі - адамзат тарихындағы ең ұзақ дәуір болып табылады, біздің дәуірімізге дейінгі 25 миллион 40 мың жылдық ерте төменгі палеолитке бөлінеді. Адам ұзақ эволюциялық даму нәтижесінде қалыптасты. Адам алғашқы еңбек құралдарын тастан жасады, сондықтан ғалымдар бұл кезеңді тас дәуірі деп атайды. Ең ежелгі адамның сүйектері Африкадағы Кения шатқалынан табылды, ғалымдар оны шебер адам деп атады, ол 1 миллион 750 мың жыл бұрын өмір сүрген.

Қазақстан аумағында алғашқы адамдар ерте төменгі палеолит дәуірінде пайда болды. Қазақстанда тас құралдардың ең ежелгі олжалары республиканың осы аймағындағы Қаратау тауларынан Оңтүстік Қазақстанда табылды, әсіресе палеолит дәуірінен бастау алатын ежелгі адамдардың орындары өте көп. Маңғыстау аймағындағы тас ғасыры Шақпақаты мен Жамбыл облысындағы Арыстанды ең ежелгі орындары төменгі палеолитке жатады. Жамбыл облысында палеолит дәуірінің 5 мыңнан астам құралдары табылды. Ежелгі адамның алғашқы тас құралы ұсақтағыш деп аталады. Жасау әдісі: қиыршық тасты өңдеп, қайрайды екі жағы ұсақтау деп аталды. Ежелгі адамның алғашқы кәсібі - терімшілік мен аңшылық. Алғашқы табын - бірлескен қорғаныс мен шабуыл арқасында пайда болды, сондай-ақ аң аулауға және жинауға арналған адамдардың алғашқы қауымдастығы болып табылады. Ежелгі адамдардың бірі - Питекантроп, оның сүйектері алдымен Ява аралынан табылған. Қазақстан территориясына алғаш кірген ежелгі адамдар - Питекантроптың замандастары болды. Біздің дәуірімізге дейінгі 140- 40 мыңжылдықтағы орта палеолитте Қытайдың ежелгі адамы - Синантроптың сүйектері табылды.

Ғылымдағы ең ежелгі адамдарды Питекантроп мен Синантропты *Homo erectus* деп атаған. Жерде күрт салқындау шамамен 100 мың жыл бұрын болған. Орта палеолит дәуірінде адам сол уақытта от шығаруды үйренді, үңгірлер ежелгі адамдардың алғашқы тұрғын үйі болды. Ғалымдар орта палеолит дәуірінде өмір сүрген ежелгі адамды мустериандық неандертал деп атайды, ол 100- 40 мың жыл бұрын өмір сүрген. Неандертальдық мустье дәуіріндегі адам сүйектері алғаш рет Германияда табылған. Неандертальдардың қалдықтарын 1938 жылы академик А.П.Окладников Тесиктас үңгірінен тапқан. Біздің

дәуірімізге дейінгі 40-12 мыңжылдықтағы соңғы палеолит Неандертальдардан кейін шамамен 35-40 мың жыл бұрын Хомо сапиенс қалыптасты. Хомо сапиенстің қалдықтары алғаш рет Францияда Кроманьон үңгірінен табылды және оны ғалымдар Кроманьон деп атайды.

Хомо-сапиендерінің қалыптасуы жоғарғы палеолит дәуірінде жүреді. Ежелгі адам жануарлар әлемінен ең алдымен құрал-саймандарды жасау қабілетімен ерекшеленді. Діни сенімдердің пайда болуы тау жыныстарының пайда болуы үңгір суреттері, ғалымдар жоғарғы палеолит дәуіріне жатқызады. Тұрақты туыстар тобы, кландық қауымдастық Хомо сапиенстің қалыптасуы кезінде пайда болады. Кландық қоғамдастықтың барлық мүшелері тең құқықтарға ие болды, жалпы жиналыста ақсақалдарды сайлады. Тайпалық бірлестіктерді біздің дәуірімізге дейінгі 12 - 5 мыңжылдықта сайланған мезолит басшылары басқарды. Мұздық шамамен 13 мың жыл бұрын ери бастаған. Мезолит дәуірінде мұздықтардың еруіне байланысты және күннің әсерінен қазіргі типтегі өсімдіктер мен жануарлар қалыптаса бастады. Бұл кезеңде адам ұзындығы 1-2 см болатын микролит деп аталатын жұқа тас тақтайшаларды жасауды үйренді. Мезолит дәуірінің басты ерекшеліктерінің бірі - садақ мен жебенің өнертабысы. Жабайы жануарларды қолға үйретудің және кейбір өсімдіктерді қолға үйретудің басталуын ғалымдар мезолит дәуіріне жатқызады. 10 мың жыл бұрын жинаудың дамуы қарабайыр егіншіліктің пайда болуына, сондай-ақ егіншілікке арналған алғашқы тас құралдардың, орақ кетмен мен астық тартқыштың пайда болуына әкелді. Аңшылықтан мал шаруашылығы пайда болды. Мезолит дәуірінде адамдар жануарлардың қоныс аударуына байланысты мекендеу орындарын жиі ауыстыруға мәжбүр болды. Біздің дәуірімізге дейінгі 5 -3 мың жыл неолит кезеңі. Жезқазған аймағында неолит дәуірінің 150 орны мен қорымдары табылды. Барлығы Қазақстан аумағында 500-ден астам неолит кезеңі табылды. Неолит аңшылар мен аңдардың артынан көшіп жүрді, сондықтан олардың қоныстары уақытша болды. Ежелгі адамдар неолит дәуірінде қыш ыдыстарды жасауды үйренді. Кейде неолит дәуірін саз құмыралар дәуірі деп те атайды. Неолит дәуірінде адамдар ежелгі табиғатқа тәуелділіктен бас тартып, жұмыс күшін пайда болды. Тасты өңдеудің ең жоғарғы деңгейіне неолит дәуірінде жетті. Қарапайым станок ойлап тапты. Неолит дәуіріндегі адамдардың дүниетанымы туралы, олардың ақыретке деген сенімдері туралы ежелгі қорымдардан білеміз[232].

Мысты тас ғасыры біздің заманымызға дейінгі 3000 - 2800 жылғы энеолит кезеңі. Ежелгі адамдар пайдалануды үйренген алғашқы металл - мыс. Энеолит мысынан жасалған алғашқы металл бұйымдарының пайда болу уақыты. Алғашқы қоғамдық еңбек бөлінісі, матриархаттың патриархатмен алмастырыла бастауы энеолит дәуірінен басталады. Энеолит дәуіріндегі ең керемет ескерткіш - Қазақстанның солтүстігіндегі Ботай қонысы. Ежелгі адамдар білімдерін пиктография деп аталатын сурет арқылы берген. Ертедегі кландық жүйенің дін формасы рулық тотемизмнің қамқоршысы деп саналған кез-келген жануармен туыстық қатынасқа сенумен сипатталады. Ерте кландық

жүйе адамдарының сенімдері, ең алдымен, сабақ түріне байланысты болды. Діни сенімдердің пайда болуы алдымен неандертальдықтардың арасында байқалады. Ежелгі адамдар арасында жер-ана культі мен ана түріне табынушылықтың дәлелі әйелдердің мүсіншелері мен бейнелері табылған. Қола дәуірі б.з.д. 2800- 900 ж.ж. Мыс рудасына қосылу қаңылтыр адамдар қола жасауды үйренді. Еуразиядағы қола дәуірінің ірі мәдениеттерінің бірі Андронов мәдениетінің ескерткіштері Жайықтан бастап кең аумаққа дейін таратылған Енисей. Андронов мәдениетінің орындары алғаш рет Андронов ауылына жақын Ачинск қаласының маңынан табылды. Арқайымның ежелгі қалаларының ізашары Қостанай мен Челябі облыстарының шекарасынан табылды.

Қола дәуірінің соңғы кезеңі Қазақстан аумағындағы- Беғазы Дандыбаев мәдениеті деп аталады. Бір адамды жерлеген қорғандар алдымен Беғазы Дәндібаев дәуірінде пайда болған. Андронов мәдениеті өкілдерінің негізгі шаруашылық түрі - мал шаруашылығы. Қола дәуірінде мал шаруашылығы бүкіл Қазақстан бойынша экономиканың жетекші саласына айналды. Көшпелі мал шаруашылығына көшудің алғышарттары Қазақстан аумағында қола дәуірінде қалыптасты. Андронов мәдениеті тайпаларының экономикасында егіншілік көмекші рөл атқарды. Жерді өңдеу үшін тастан жасалған қайнаулар қолданылған. Қола дәуірінде жерге меншік жалпылама және ұжымдық сипатта болды. Жалпы ұжымдық меншіктің орнына малдың жеке меншігі келді. Қола дәуірі - бұл культтың арнайы діни қызметкерлерімен діннің қалыптасу уақыты. Зергерлік бұйымдар қола дәуірінің ерекшелігі және оның бай мәдени мұрасы болып табылады. Андронов тайпасының адамына кавказ антропологиялық типі тән болды. Андроновтықтардың тұрғын үйі қазақ киіз үйінің прототипі болып саналады. Қола дәуірін жан-жақты зерттеу 1946 жылы көрнекті ғалым А.Х.Марғұланның басшылығымен басталды. 1946 жылы, оның басшылығымен Қазақстан аумағы қола дәуірін жан-жақты зерттей бастады.

Қазақстан аумағында құрғақшылық мен қатал климатқа байланысты адамдар жылқы мен қой ұстай бастады, олар алыс қашықтыққа қозғалуға және тебеневкаға қабілетті. Беғазы Дәндібаев мәдениеті мен ерте темір кезеңінде Қазақстан территориясы тұрғындарының шаруашылығында көшпелі мал шаруашылығы қалыптасты. Қола дәуіріндегі тайпалардың қоныстануының негізгі бағыттарының бірі Орталық Қазақстан болды. Территориядан Андронов мәдениетінің 30-дан астам қонысы мен 150-ден астам қорымы табылды[233].

Орталық Қазақстанда біздің заманымызға дейінгі 3 мыңжылдықта Қазақстан аумағында қола металлургиясын дамытудың алғышарты мыс рудасының кен орындарының көптігі болды. Қола дәуірінің адамдары кен өндіруде отқа ену әдісін жиі қолданған. Қола дәуіріндегі халықтың көбеюі өнімді экономиканың бүкіл дамуына ықпал етті. Өлгендердің Андронов мәдениетінің тайпалары өртелген немесе мыжылған күйінде жерленген. Отқа өртеу отқа табынумен байланысты болды. Қола дәуіріндегі тайпалардың діни сенімдері, дәстүрлері мен әдет-ғұрыптарының күрделі жүйесі оларды жерлеуді көрсетеді. Алматы облысында қола дәуіріндегі петроглифтердің тасқа салынған суреттерінің көп бөлігі Тамғалы трактатынан табылды. Қола дәуіріндегі

петроглифтердің үңгірдегі ең көп таралған суреті - екі өркешті түйенің бейнесі. Бұқа қола дәуірінде құдіреттілік мен күштің көптігінің символы болып саналды. Қаратау тауларында, жартастағы суреттерден қола дәуіріне жататын 50-ге жуық күймелердің бейнелері табылды. Қола дәуірі адамдарының ойлау қабілеттері мифологиялық идеялар деңгейінде дамыды. Мал шаруашылығының дамуы ер адамдардың қоғамдағы рөлінің күшеюіне әкелді. Қола дәуірінде рулық қауымдастықтың ыдырауы басталып, мүліктік теңсіздік пайда болады. Бай қорымдар әлеуметтік теңсіздіктің қалыптасқандығын айғақтайды.

2. 3.1 Қазақстан тарихындағы түркі кезеңі (VI - XII ғғ.)

Түрік қағанаты - алғашқы Еуразия көшпелі империясы. Халықтардың ұлы көші-қоны дәуірі (II-V ғасырлар) Қазақстанның, Орталық Азия мен Шығыс Еуропаның этникалық және саяси картасын айтарлықтай өзгертті. Солтүстік Моңғолиядан Шығыс Еуропаға дейінгі дала аймағында қоныстанған түркі тілдес тайпалар одағының көптеген топтары, оңтүстігінде олардың көшпелілері Амударияның жоғарғы ағысына жетті.

VI ғасырда Қазақстан жерлері Орхон өзені бассейнінде штаб-пәтері бар Шығыс Түркістан мен Алтай аймақтарында құрылған қуатты мемлекет - Түрік қағанатының қол астына өтті. Түрік қағанатының алғашқы билеушілері Ашина әулетінің түрік тайпасынан шыққан. «Түріктер» этнонимі туралы алғашқы ескерту 542 жылы қытай жылнамаларында кездеседі және қытайлар түріктерді ғұндардың ұрпақтары деп атаған. «Түрік» этнонимі бастапқыда дворяндардың немесе әскери ақсүйектердің, содан кейін билеуші тайпалардың өкілдері деп аталды.

Мемлекеттің негізін қалаушы Бумын болды (552 - 553). Мұқан қаған (553 - 572) мен Таспар қағанның (572 - 581) тұсында Түрік қағанаты өзінің ықпал ету аймағын Қара теңіз аймағына дейін тарата отырып, Орталық және Орта Азияда саяси үстемдікке қол жеткізді[234].

Ұзақ мерзімді жұттар мен ашаршылықтың салдарынан шиеленіскен Түрік қағанатындағы әлеуметтік қайшылықтардың шиеленісуі, Суй Қытайының (581-618) қағанат шекарасына шабуылы, сайып келгенде, табиғи түрде басталған оның аймақтарын автономизациялау процесі, 603 жылы аяқталды. жалпы түрік қағанатын екі тәуелсіз - шығыс және батыс деп бөлу.

Батыс Түрік қағанатының территориясы (603-704) Қаратаудың шығыс беткейлерінен Жоңғарияға дейін созылды. Қағанаттың астанасы және қағанның қысқы штабы Шу алқабындағы Суяб қаласы болды.

Көшпелі халық Шығыс түріктерінде болған әскери-әкімшілік жүйеге өте ұқсас «он қарулы тайпалық одаққа» (бұл он бодун) ұйымдастырылды. Истеми-қағанның өзі қытай дерекнамаларының бірінде «он рудың қағаны» деп аталады.

Түріктер мемлекетіндегі алғашқы адам қаған - жоғарғы билеуші, билеуші, әскери көсем болды. Қағанның құзырына мемлекеттің барлық ішкі және сыртқы саяси істеріне басшылық ету және ақсақалдардың келісімі кірді. Ол әулеттік фратриялардан шыққан дворяндарға сүйенді. Қағаннан кейінгі екінші адам - улуг. Қағанаттағы ең жоғары атақтар - ябгу, шад және элтебер - қаған руының өкілдеріне тиесілі болды; олар қағанның вассал тайпаларының

үстемшілдері мен әкімдері болды. Бюруруктар мен тархандар сот қызметін атқарды. Бектер - ақсақалдар мен тайпалардың өкілдері, жергілікті жерлерде ақсүйектер тобының негізгі тірегі.

Қытай жылнамаларында түріктер ежелгі дәуірден бастап тірі кезінде өздеріне тиесілі заттарын және мінген жылқыларымен бірге өліктерін өртеп, содан кейін күл қабірге көмілгені туралы жазылған. Қабірдің үстіне марқұмның бейнесі және ол қатысқан шайқастардың сипаттамасы бар тас қойылды. Көрші органдармен байланыс нәтижесінде түріктер жерлеудің жаңа рәсіміне көшті - өртенбеген өліктер үйінділердің астына аттарымен және құрал-жабдықтарымен бірге жерленді.

V - III ғасырлардағы түрік жерленген қорымдарын жерлеу тізімдемесі. негізінен қару-жарақ мен ат жабдықтары, аз мөлшерде - киім, зергерлік бұйымдар мен құралдардың қалдықтары. Керамика сирек кездеседі. Зергерлік бұйымдар сырғалар, сақиналар, сақиналар, моншақтармен бейнеленген. Жетісу мен Орталық Қазақстанда көптеген тас мүсіндер табылды.

Батыс Түрік қағанатының орталық билігінің әскери және саяси ресурстары халықтар мен тайпаларды мойынсұнушылықта ұстау үшін жеткіліксіз болды. Қағанатта үздіксіз азаматтық қақтығыстар, билеушілердің жиі ауысуы, центрифугалық күштердің сөзсіз өсуімен жүрді. Он алты жыл аралық ұлыстар арасындағы соғыс мен әулеттік қақтығыстар (640 - 657) Таң империясының әскерлерінің Жеті өзенге басып кіруіне әкелді, олардың билеушілері қаған руынан шыққан өз протегтеріне сүйеніп, Батыс түрік тайпаларын басқаруға тырысты[235].

2.3.2 «Отарлау және халық-азаттық күрес» (ОХАК) (7 класс). Қазақстанның Ресейге қосылу кезеңіндегі Қазақстандағы шаруалар қозғалысын зерттеушілер Ресей империясы халықтарының ұлт-азаттық күресі тарихының бір буыны ретінде қарастырады. Алайда, қазақ халқының отаршылдыққа қарсы күресінің сипаты, ерекшеліктері туралы Ресей саясаты туралы ғалымдар арасында әлі күнге дейін бірыңғай пікір жоқ. Зерттеліп отырған кезеңдегі ұлт-азаттық қозғалыстың маңызды мәселелері бойынша көзқарастардың айырмашылығы, ең алдымен, көтерілістер басылған қарсаңда, басталған кезде және одан кейінгі әлеуметтік-экономикалық қатынастарды жеткіліксіз зерттеумен түсіндіріледі. Қазіргі Қазақстандағы ілуде диаметральді қарама-қайшы үкімдердің сақталуы, дүр (көне) біреу дәрежеде, түбірлі құжаттық жинақ мен материалдардың болмауымен түсіндірілуі тиіс. Тарих әрі этнология институтының бастамасымен Ш. Уәлиханов Абылай ханның 280 жылдығына арналған конференциялар өткізді, Хан Кенесары Қасымовтың туғанына 190 жыл және оның басшылығымен көтерілістің 155 жылдығы. «Отарлау кезіндегі ұлттық қозғалыстар (Қазақстан, Орталық Азия және Солтүстік Кавказ)» аймақтық конференциясы ғалымдардың осы мәселені зерттеуге күш-жігерін біріктіре отырып, көп жағдайда шығармашылық байланыстардың кеңеюіне, өзара пікір алмасуға, жаңа тұжырымдамалық позициялардың дамуына, әр түрлі аймақтардағы азаттық қозғалыстардың ерекшеліктерін анықтауға және қалыптасқан позицияларды жалпылауға ықпал етті.

Бұқараның алғашқы және маңызды әрекеттерінің бірі - Сырым Датов бастаған қозғалыс болды. Кіші жүзде қазақтардың пайда болуының негізгі себептері патшалықтың қазақтардың «ішкі жағына», Жайықтан тыс жерлерге өтуіне тыйым салуы, қазақ дворяндарының бір бөлігінің құқықтарын бұзуы, шексіздігі болды. ханның билігі және оның ішкі шеңберіне қиянат жасау. Батыр Сырымға Ресейдегі шаруалар көтерілістерінің көптеген жетекшілеріне тән аңғал монархиялық иллюзиялар тән болды. Сырым Датов «жақсы хан» деген сенімнен қашқан жоқ. Билерге қатысты ол негізінен басқа саясатты ұстанды - оларды өз жағына тартуға тырысты, жеңілдіктер жасады, хан билігін қалпына келтіруге келісім берді. Мұндай көтеріліс басшысының тактикасы оның дамуына айтарлықтай кедергі келтірді, дегенмен отаршылдыққа қарсы және ханға қарсы сипат қозғалыстың соңғы кезеңіне дейін болды[236].

1836-1838 жылдардағы шаруалар көтерілісіндегі отаршылдыққа қарсы және феодалдыққа қарсы жаппай демонстрациялар айқын көрінді. Батыр Исатай Таймановтың басшылығымен кең аймақтың Ресейге қосылуының соңғы кезеңінде басталды.

1836-1838 жылғы көтеріліс алдыңғы қозғалысқа қарағанда сәл өзгеше жағдайда өтті: Қазақстан территориясының негізгі бөлігін аннексиялау аяқталды, патшалықтың отарлау саясаты барған сайын ашық бола бастады. 1822 жылы «Сібір қырғыздары туралы» және 1824 жылы «Орынбор қырғыздары туралы» жарғылар, Кіші жүзде қашықтықтан басқару жүйесін енгізу патша әкімшілігінің қазақ жерлерін тартып алуын жеңілдету үшін жасалған. Қазақ руларының шеткі жерлерге қарай ығыстырылуы, патшалықтың салық саясаты - осының бәрі көтеріліске ең алдымен отаршылдыққа қарсы сипат берді[237].

Ұлттық-азаттық қозғалыс тарихында ХІХ ғасырдағы ең үлкен ерекше орын алады. 1837-1847 жылдардағы көтеріліс. Ол ауқымымен, Ресей саясатына әсер етуімен, қамтуымен, ұзақтығымен және табандылығымен айтарлықтай ерекшеленеді.

Отаршылдық жаулап алуларға, Орта жүзде әскери шептердің салынуына және округтердің ұйымдастырылуына наразылық ретінде басталды, Хан Кенесары Қасымов бастаған көтеріліс 10 жыл бойы Кавказ альпинистерінің қозғалысымен бірге күштердің, құралдардың назарын аударды. Орта және Үлкен жүздердің бір бөлігін әскери жаулап алуды кейінге қалдырған қуатты империя, қырғыздар жерінде жеңілісмен аяқталды.

Бұл қазақ халқының патшалықтың отарлау саясатына қарсы едің бардам қозғалысы жетті. Ереуіл патшалық Ресей өзінің отарлық иеліктерін кеңейте отырып, тәуелсіздікті доғару турасында түю қабылдаған әп-сәтте әкімшілік және әскери көтензорлық шараларына қарамастан, оқшауланған аудандар жетті.

1837-1847 жылдардағы ереуіл сипаты бойынша қозғаушы күштер, басты мақсаттар орыс халқына емес, отаршылдық ретті орнатуға әм ғасырлар бойы қоныстанған жерлермен даланың байырғы тұрғындарын ығыстыруға бағытталған жаппай, отаршылдыққа қарсы болды. Онда ғылыми және сыни

түсінуді қажет ететін көптеген қарама-қайшылықтар, түсініксіз жағдайлар бар[238].

Қазақ Шаруасының күресінің тактикасы мен әскери ұйымдастырылуы жеткіліксіз зерттелген мәселелердің қатарына жатады. Көтерілісшілердің сан жағынан басымдылығы, батылдығы кейде жазалаушы отрядтармен ойдағыдай күресу үшін жеткіліксіз болып шықты; осы әрекеттердің стихиялылығы, локалдылығы (1837-1847 жж. көтерілісті қоспағанда), нақты саяси бағдарламаның болмауы көптеген күрделі құбылыстарды тудырды, олардың жеңілісін тудырды. Бийлер ислам идеяларын жеткізушілер ретінде аймақтағы азаттық күрестің барлық кезеңдеріне қатысты, алайда діни себептер бүлікшілерге онша әсер ете алмады. Бұл Қазақстандағы көтерілістердің белгілерінің бірі[239].

2.3.1 Анимациялық Ликерт шкаласы

Сапалы қолдау «сауалнама» түрінде жүргізілді, бұл зерттеуде зерттеуші «квази-эксперименттік дизайнды» қолданды. Мектепте этиканы бекіту үшін сауалнамаларға қатысу үшін оқушылармен тест өткізбес бұрын мектеп директорынан рұқсат алу қажет болды. Сауалнама нүктелері Erdem, Uzal, Saka (2018) және Alfozan, El Sayed, Farida Habib (2015) және зерттеушінің оқу шолуларынан бейімделді . Бұл тесттен тек 12 сұрақ қолданылды. Мазмұнның дұрыстығын тексеру және тест шынымен өлшенуі керек нәрсені өлшеу үшін зерттеуші орта мектепте үлкен тәжірибесі бар екі тарих мұғаліміне тест мен тиісті мақсаттарды ұсынды. Олар тест жарамды және 7 –ші сыныптағы Қазақстан тарихы бойынша оқу бағдарламасына сәйкес келеді деп мәлімдеді[240].

Цифрлықсұрақтар тақырыпты оқығаннан кейін анимация туралы оқушылардың пікірін білуге дайындалған 5 балдық Ликерт анимация шкаласына негізделген. «Мен толық келісемін» (5), «келісемін» (4), «келісемін де, келіспеймін» (3), «келіспеймін» (2) және «мен толық келіспеймін» (1). Бұл шкала бойынша үш (3) бейтарап, ал төрт (4) және Бес (5) Орташа мәндер оң, ал екі (2) және одан төмен мәндер теріс деп саналады.

Деректерді талдау

Қорытындылар: Анимациялық Ликерттің шкаласы

Лайкерттің анимациялық балл шкаласының диапазонын есептеу кезінде интервалдар диапазонына негізделген орташа диапазон интервалы алынды = бірізділік ені / есепке алынған топтар саны = $(5-1) / 5 = 4/5 = 0.8$ / бұл 2-кестеде келтірілген.

Кесте 4 – Ауқым анимациясының орташа өлшенген мәндері

Салмақ	Анимация күйі	Диапазон
5	Мен толық келісемін	4.20 –5.00
4	Мен келісемін	3.40 –4.19
3	Келісемін немесе келіспеймін	2.60 –3.39
2	Мен келіспеймін	1.80 –2.59
1	Мен мүлдем келіспеймін	1.00 –1.79

Анимациялық Ликерттің шкаласын қолдану, ол толық келісіммен келіспейді, екі себепке байланысты сенімділік мен бағалау үшін маңызды. Біріншіден, оқушының «мен келісемін» және «мен толық келісемін» деген түсініктері дәйекті емес; бірдей сенімге деген сенім бірдей таңдау жасай алмайды, сондықтан бір оқушы келісе алады, ал екінші оқушы келісіммен жауап бере алады. Осылайша, сауалнама нәтижелерін бағалай отырып, біз толық келісім мен келісімде тұрмыз деп санаймыз, өйткені дәл сол жауап қатты келіспейтіндер мен келіспейтіндер үшін бірдей. Бұрын бұл әртүрлі топтарды салыстыру кезінде маңызды екендігі көрсетілген, өйткені олардың жауаптары осы топтардың қаншалықты консервативті екендігі туралы айырмашылықтарға әсер етеді[241].

Анимациялық Ликерттің шкаласы (АЛШ) бойынша деректерді талдау үшін біз сипаттамалық талдауы бар SPSS статистикалық талдау бағдарламасын қолдандық. Әр элементтің орташа мәні мен стандартты ауытқуы есептелді. Жоғары сапалы мәліметтер алу үшін пайдаланылған сұхбаттарды зерттеушілер Word құжатында жазды. Ашық бастапқы деректерді талдау кезінде кодтар мен субкодтарды анықтау жүйесі алдымен индуктивті талдау әдісін қолданды, содан кейін қабылданды.

Сабақ басталар алдында зерттеуші Қазақстан тарихы сабақтарында 7 – сынып оқушыларының эксперименттік тобын алдын ала тестілеу өткізді, олар 4-кестеде келтірілген физикалық ақпаратты қабылдауды жақсарту үшін АКТ пайдалану бойынша зерттеуге қатысты.

Кесте 4 – Қазақстан тарихы сабақтарында АКТ қолдану және модельдеу туралы 7 – сынып оқушыларының тәжірибиелік тобының көріністерін алдын-ала тексерудің сипаттамалық статистикасы (n = 32)

Анимация күйі	Мен толық келісемін (1)	Мен толық келісемін (2)	Мен толық келісемін(3)	Мен толық келісемін (4)	Мен толық келісемін(5)	Mean	SD
1	2	3	4	5	6	7	8
C1 Компьютерде MS (Microsoft) бағдарламалық жасақтамасын пайдалану үшін менің дағдыларым жеткілікті.	3	2	5	10	11	3.83	1.25
C2 Тарих сабағында Интерактивті модельдеуді қолдануда менде қиындық жоқ.	3	11	12	1	3	2.74	1.13
C3 Мен үй тапсырмасын тиісті	7	5	8	10	2	2.76	1.28

4 кестенің жалғасы

1	2	3	4	5	6	7	8
бағдарламалық жасақтаманы пайдаланып оңай жасай аламын, сабақта АКТ-ны тиімді қолдана аламын.							
С4 Мен ақпараттық технологияның функцияларын білемін (ақпараттық коммуникация).	2	6	8	14	2	3.00	1.10
С5 Мен есептеулерді тек тиісті бағдарламалық жасақтаманы қолданып жасаймын.	12	7	6	4	3	2.50	1.48
С6 Менің Қазақстан тарихын оқу процесінде АКТ қолдануға құқығым бар.	2	9	9	9	3	3.10	1.18
С7 Мен Қазақстан тарихын оқуға өте ыңғайлы АКТ-ны қолданамын.	2	12	2	11	2	3.07	1.06
С8 Бірегей Қазақстан тарихы оқыған не көрсеткен нәрсені есте сақтауға мүмкіндік береді.	5	5	4	14	4	3.14	1.37
С9 АКТ-ны көп оқып, қолданса, барлығы дерлік Қазақстан тарихын түсіне алады.	3	6	13	5	5	3.07	1.15
С10 АКТ маған біздің тарихымызды түсіну үшін маған түсінікті түрде жеткілікті ақпарат береді.	1	10	8	10	3	2.88	1.13
С11 АКТ маған көптеген ресурстарды оқымай-ақ, Қазақстан тарихын зерттеуге мүмкіндік береді.	3	5	11	9	3	2.79	1.20

4 кестенің жалғасы

1	2	3	4	5	6	7	8
С12 Егер мен іс жүзінде талқылау үшін қажет болатын Қазақстан тарихы бойынша практикалық тапсырмаларды орындамасам, мен ешнәрсені заңды түрде немесе өз сөзіммен түсіндіре алмаймын.	1	11	11	7	2	2.88	1.94

4-кестеде Қазақстан тарихы сабағында модельдеуді қолданар алдында оқушылардың қабылдау жиілігінің таралуы көрсетілген. Бірінші сұраққа қатысты 19 оқушы MS (Microsoft) бағдарламалық жасақтамасын компьютерде қолдану дағдыларына ие екендіктерін білдірді ($M = 3.83$, $SD = 1.25$), ал 6 оқушы келіспеді. Талдау барысында екі аралықта да сауалнамаға жауап берген оқушылардың жеке ерекшеліктеріне байланысты орташа арифметикалық, орташа ауытқулар мен сандар (N) анықталды. 3-кестеде, егер сіз 8 және 12 сұрақтардың жауаптарын салыстырсаңыз, орташа және стандартты ауытқу ($M = 3.14$, $SD = 1.37$) белгілі бір дәрежеленген санатқа енгізілген шағымдардың санына ішінара әсер ететінін көресіз - аз талаптармен. , жеке пайыздық қолайлы нүктелер арасындағы минималды айырмашылық үлкенірек, бұл орташа және стандартты ауытқудың жоғарылауына әкеледі ($M = 2.88$, $SD = 0.94$).

Сауалнама барысында және жоғарыда келтірілген нәтижелерге сүйене отырып, рейтингтік шкаланы төмендету арқылы біз қандай да бір анықтаманы жоғалтуымыз мүмкін екенін анықтадық, бірақ біз нәтижелерді бұрмаладық деп айтуға негіз жоқ. Сұхбат сонымен қатар сауалнамада «үш балдық» емес, «бес балдық шкаланы» қолдану маңызды екенін көрсетті. Егер біз тоғыз сұрақты алсақ ($M = 3.07$, $SD = 1.15$), онда оқушылар келіседі және «Мен толық келіспеймін» және «мен келіспеймін» деген пікір білдірді, бұл маңызды айырмашылық және «Мен келісемін» және «мен келіспеймін» деген екі деңгей жоқ. Шкаланың сенімділігінің бірінші коэффициенті-0,5 (Кронбах Альфа)[242].

Қазақстан тарихы сабағында АКТ-ны қолданғаннан кейін, зерттеуші 5-кестеде көрсетілгендей физикалық қабылдауын жақсарту үшін зерттеуге қатысатын 7-сынып оқушыларының эксперименттік тобын сынақтан өткізді.

Кесте 5 - 7-сынып оқушыларының тәжірибиелік тобының Қазақстан тарихы сабағында технология мен имитацияны қолдану туралы идеялары тексерілгеннен кейінгі сипаттамалық статистика (n = 32)

Анимация күйі	Мен толық келісемін (1)	Мен толық келісемін (2)	Мен толық келісемін(3)	Мен толық келісемін (4)	Мен толық келісемін(5)	Mean	SD
1	2	3	4	5	6	7	8
С1 Бұл модельдеуде қолданылатын оқыту әдістері пайдалы және тиімді болды.	0	2	3	14	13	4.50	.741
С2 АКТ мені әртүрлі оқу материалдарымен қамтамасыз етті.	0	1	10	13	8	4.26	.587
С3 АКТ-ны интерактивті модельдеуде қолданылатын оқу материалдары мені оқуға ынталандырды және көмектесті.	0	1	4	22	6	4.19	.634
С4 Акт менің нәтижемді қалай жақсартуға болатын бағдарлама болды	0	2	8	13	9	4.36	.577
С5 Мен АКТ-ның Қазақстан тарихын меңгеру үшін қажетті сыни мазмұнды меңгергеніне сенімдімін.	0	1	3	13	15	4.48	.634
С6 Мен дағдыларды дамыту және АКТ-дан қажетті білім алу қажетті міндеттерді орындауға мүмкіндік беретініне сенімдімін	0	2	5	13	12	4.43	.737
С7 АКТ-ны шеберлік сабақтарында қолдану маған көптеген тарихи сәттерді түсінуге көмектесті.	0	2	2	17	11	4.36	.656
С8 Модельдеу маған іздеу дағдыларын дамытуға көмектесті.	0	2	2	21	7	4.33	.786

5 кестенің жалғасы

1	2	3	4	5	6	7	8
С9 Сабақтарда АКТ-ны оқып, қолданғаннан кейін мен Қазақстан тарихын түсіне бастадым	0	2	10	8	12	4.55	.633
С10 Модельдеу әрқашан нақты тәжірибеден бұрын болуы керек.	0	2	2	16	12	4.40	.544
С11 Мен АКТ-мен жұмыс істеуге көбірек уақыт бөлгім келеді.	0	2	7	13	10	4.50	.741
С12 АКТ маған практикалық сипаттағы көбірек дағдыларды алуға мүмкіндік берді.	0	1	9	12	9	4.26	.587

5-кестеде құралдың сенімділігін анықтау үшін посттестинг қолданылатыны көрсетілген. Талдау барысында екі өлшем бойынша сауалнамаға жауап берген оқушылардың жеке сипаттамаларына байланысты орташа арифметикалық мәндер, стандартты ауытқулар және сандар ($N = 40$) анықталды. Модельдеу мен АКТ-ны қолданудың барлық көрсеткіштері төменгі санатта екенін 4 – кестеден көруге болады, ал Қазақстан тарихы сабақтарында АКТ-ны қолдана отырып енгізілгеннен кейін ғылыми шығармашылықтың барлық көрсеткіштері жоғарылады деп хабарланады. Олар модельдеу тарихты түсінуге көмектеседі деп келісті ($M = 52.44$; $SD = 4.64$). 4-кестеде оқушылардың модельдеу олардың сыни ойлау қабілеттерін жақсартады ($M = 4.48$, $SD = .634$), проблемаларды шешу дағдылары ($M = 4.36$, $SD = .656$), есеп беру және жазу дағдылары ($M = 4.40$, $SD = .544$) және шешім қабылдау дағдылары ($M = 4.26$, $SD = .587$). Шкаланың бірінші сенімділік коэффициенті-0,5, ал екінші сенімділік коэффициенті - 0,8 (Кронбах альфа). Модельдеу пайдалы және тиімді болды. Қатысушылардың көпшілігі модельдеу әрқашан Қазақстан тарихы сабақтарынан ғана емес, басқа сабақтардан да бұрын болуы керек деген пікірге келді. Бұл зерттеулер сипаттамалық және логикалық статистиканы қолдана отырып, SPSS data analysis бағдарламасының көмегімен талданды.

Оқушы мақұлдауды өткізіп алған кезде, сауалнама оқушының бұл үшін ешқандай мақұлдауы болмағандай бағаланады. Оқушы жалпы балға қосылатын жиналған 12 мәлімдеменің 10-на сауалнамадағы минималды талаптарға және осы санат бойынша нәтижелерге енгізілетін әр санат үшін минималды талаптарға жауап беруі керек. Біздің тәжірибемізде оқушылардың өте аз саны екіден көп мәлімдемені жіберіп алды, бірақ қабылданбаған

мәлімдемелерді алып тастау мен оларды бейтарап жауап ретінде қосу арасындағы айырмашылықты статистикалық талдаудан біз оларды бағалаудан тиімді Алып тастау ең дәл нәтиже береді деп санаймыз. Нәтижелер, егер қалыпты емес популяция болса, онда оқушылардың көпшілігі көптеген келісімді растауды жіберіп алады.

Оқушылардың жартысынан 9,5% - ға азы модельдеу аз стрессті, қызықты емес және бір-біріне сәйкес келетінін көрсетті (сәйкесінше 9,5% және 7,1%). Ал "келісемін және келіспеймін" деген 9-сұраққа жауап ретінде 35,71% таңдалды, ал оқушылардың 9,5% - дан азы АКТ-ны қолдану оларға тарихи ұғымдарды түсінуге көмектеспейтіндігімен келіспейді. Оқушылардың шамамен 40,5% - ы модельдеу оларға ақпаратты сақтауға көмектескенін айтты[243].

ҚОРЫТЫНДЫ

Тарихи білім берудің мазмұнының басты элементі - білім. Себебі тарихи білім - дүниетанымды қалыптастырудың басты құралы. Тарихты оқи отырып оқушы әртүрлі даму кезеңдеріндегі адамдармен, заттармен, оқиғалармен танысады. Қоғамдық- тарихи процесс кеңістік мен уақыт аралығында жүзеге асатын болғандықтан, уақыт бойынша фактілерді анықтау - хронология білімін, ал кеңістік арқылы анықтау – тарихи география білімін талап етеді.

Тарихи білімді қалыптастыру аса маңызды. Тарихи білім мынадай құрамдас бөлімдерден тұрады: тарихи фактілер, тарихи даталар мен хронологиялар; тарихи фактілердің кеңістікмен, уақытмен байланыстылығы; тарихи түсініктер; тарихи ұғымдар; тарихи заңдылықтар. Олар -тарихи білімдер төмендегідей үш категорияға бөлінеді: тарихи уақыт; тарихи кеңістік; тарихи қозғалыс.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңының 8-бабында «Білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі - оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу» деп атап көрсеткен.

Қазіргі ақпараттық қоғамда өндірістің дамуының негізгі құралы болып ақпараттық ресурстардың қажеттілігі көрінеді. Сондықтан білім беру саласы да өзінің дамуы үшін жаңа қадамдарға баруда. Осыған байланысты адамға ақпараттар кеңістігінде дұрыс бағытты таңдауға мүмкіндік жасай алатын оқытудың инновациялық технологиялары пайда болуда.

Білім беруді ақпараттандырудың қағидалары:

- қоғамның әрбір мүшесі үшін алынатын білімдер мен мәліметтердің түсініктілігі;
- жеке тұлғаның интеллектуалдық және шығармашылық қабілеттерін дамыту;
- білім мен тәрбиенің бірізділігі;
- жалпы компьютерлік сауаттылық;
- оқыту мен тәрбиелеудің жылдамдығы.

Нәтижелері:

- Инновациялық әдістер мен ақпараттық технологияны қолдану арқылы білімнің сапасын көтеру;
- Инновациялық әдістер мен ақпараттық технологияларды енгізу арқылы білім беру мазмұнын жаңарту;
- Инновациялық әдістер мен ақпараттық технологияны қолдану саласы бойынша оқушылардың мамандыққа баулу механизмін құру;
- мультимедиялық электрондық оқулықтарды, виртуалдық лабораторияларды және бақылау программаларын жасақтап, қамтамасыз ету;
- отандық білім беру жүйелерін біртұтас әлемдік ақпараттық білімдік кеңістікке ену арқылы сабақтастыру;

- Республикалық білім беру мекемелерін басқарудың біртұтас ақпараттық желісін құруға негіздеп, білім берудің басқару салаларының ақпараттық желісін құру.

Компьютерді мұғалім қосымша материалдар, әртүрлі анықтамалық мәліметтерден ақпараттар беру үшін көрнекі құрал ретінде пайдалана алады. Мұғалім ақпараттанушы емес, оқушының жеке тұлғалық және интеллектуалды дамуын жобалаушы. Ал бұл мұғалімнен жоғары құзырлықты, ұйымдастырушылық қабілеттілікті, оқушыларды қазіргі қоғамның түбегейлі өзгерістеріне лайық бейімдеу, олардың зерттеушілік дағдыларын дамыту бағыттарын талап етеді.

Инновациялық әдістер мен ақпараттық технологиямен орындалатын қызмет өзінің кез келген нақты формасында тиімдірек орындалады, адам өркениетті бола бастайды.

Ұрпақ үшін кітаптың маңызы қандай болса, компьютерде оқушы үшін қоршаған әлемді танудың табиғи құралы болып табылады. Олай болса барлық сабақтарды компьютерлердің қуаттануымен жүргізуді үйрену – бүгінгі күннің кезек күттірмейтін өзекті мәселелерінің бірі.

Тарихты оқыту процесінде ақпараттық технологияларды зерттеу барысында біз ең алдымен Батыс елдерінде ақпараттық технологиялардың пайда болуына назар аудардық. Олар алғашқы есептеу машиналарын жасаудың бастаушылары Леонардо да Винчи мен Вильгельм болғанын анықтады [244].

Шиккард, өкінішке орай, адамзат өз өнертабыстары туралы біздің күндерімізде ғана білді. Ақпараттық технологиялар таныс компьютерлер мен бағдарламаларға ұзақ жолдан өтті, және көптеген керемет ғалымдардың еңбегінің арқасында ғана бізге қол жетімді болды. Ақпараттық технологиялар қоғамның ақпараттық ресурстарын пайдалану процесінің маңызды элементіне айналды. Ақпараттық технологиялар дегеніміз - объектінің, процестің немесе құбылыстың (ақпараттық өнімнің) күйі туралы жаңа сападағы ақпарат алу үшін бастапқы ақпаратты жинау, өңдеу және беру құралдары мен әдістерінің жиынтығын қолданатын процесс.

Сондықтан ақпараттық технологиялар қазіргі білім беру мен тарихты оқыту процесінің маңызды буыны болып табылады. Біз сонымен қатар әр елдерде тарихты оқыту айтарлықтай ерекшеленетінін анықтадық. Білім берудегі ақпараттық технологияларға келетін болсақ, Батыс елдерінде үшінші рет ақпараттық технологиялар, атап айтқанда кинотеатр, үшінші рейх кезінде Германияда жастарды оқыту мен тәрбиелеу үшін қолданыла бастады. Фашистік Германия үкіметі сол кездің өзінде-ақ киноны оқыту мен тәрбиелеудің ең жақсы әдісі деген тұжырымға келді.

Біздің уақытымызда кинотеатрға үлкен көлемде ақпараттық технологиялар мен бағдарламалық жасақтама қосылды, оны Батыста мұғалім қолдана алады. Неліктен елдердегі білім беру реформалары қазіргі заманғы мектептің оқу процесіне ақпараттық-коммуникациялық технологияларды енгізумен тығыз байланысты болды. Еуропалық Одақ елдерінде Лиссабон декларациясына ЕО елдерінің барлық білім беру және оқыту жүйесін енгізу басымдығы болып

табылады, бұл Еуропа елдерінде білім беруді ақпараттандыру үрдісін қолдайды.

Еуропалық Одақ елдерінің дамуының басым бағыттарының бірі білім беру болып табылады. Сондықтан зерттеулер, инновациялар, Еуропа елдерінің азаматтарының ақпараттық-коммуникациялық сауаттылықтарды меңгеру қазіргі заманғы педагогика ғылымының өзекті мәселесі болып табылады. Сондықтан Еуропалық Одақ елдері үшін жаңа ақпараттық-коммуникациялық технологияларды енгізу - қазіргі білім беру жүйесінің маңызды міндеті. Мұғалімдер ақпараттық-коммуникациялық технологияларды оқушылар үшін оң нәтиже беруі мүмкін дәстүрлі оқыту тәжірибелеріне интеграциялауы керек. Ақпараттық технологияларды қолдану мұғалім мен оқушының өзара тығыз байланысын қамтамасыз етеді.

Байланыс технологиялары оқушыларды шығармашылық іс-әрекетін бастайтын әдістерді қолданудың жаңа тәсілдерін ұсынады. Оқушылар виртуалды пікірталасқа қосыла алады, олар бірнеше мектеп аясында өткізілуі мүмкін. Бүгінгі таңда оқушылар мұғалімнің басшылығымен сыныпта пайда болған қызығушылықты Интернеттегі, интернет кітапханаларындағы, интерактивті мәліметтер базасындағы, энциклопедиядағы және тағы сол сияқты қанағаттандыра алады. Веб-беттерде мұғалім тек оқу материалдарын ғана емес, сонымен қатар басылымдарды, брошюраларды, оқушылардың еңбектерін және т.б.

Тарих сабақтарында соңғы ақпараттық технологияларды жүйелі түрде қолдану: көрнекіліктің қолдану деңгейінің жоғарылауына, еңбек өнімділігінің артуына, информатикамен пәнаралық байланысты ратификациялауға әкеледі, жобалық іс-шараларды ұйымдастыруға мүмкіндік бар, тарихтан алыс оқушылармен қарым-қатынас өзгеруде, бірақ[245] компьютерге деген құштарлық, компьютерге деген көзқарас өзгереді, компьютер жұмыс істеудің әмбебап құралына айналады және тағы сол сияқты соңғы ақпараттық технологияларды қолдану тарих материалының мазмұнын тереңдете алады, ал дәстүрлі емес оқыту әдістерін қолдану оқушылардың практикалық дағдылары мен дағдыларын қалыптастыруға оң әсерін тигізеді.

Жаңа ақпараттық технологиялар сабақтың барлық кезеңдерінде қолданылады. Ақпараттық технологияларды білім беруде қолдану саласында жүйелі зерттеулер қырық жылдан астам уақыт жүргізіліп келеді, көптеген жетістіктерге қол жеткізілді, ал бүкіл әлем мұғалімдері жаңа әзірлемелерді қолдануда. Зерттеу барысында АКТ-ны ресейлік мектеп жағдайында білім беру үдерісіне енгізудің негізгі проблемасы, дәлірек айтсақ, ақпараттық технологияларға деген көзқарас мен қатынас анықталды.

Отандық мұғалімдердің басым көпшілігінің санасында АКТ, ең алдымен, батыс елдерінде АКТ мен Интернет білім эволюциясын қозғаушы «локомотивтің» рөлін атқарғанда, оқыту үрдісіне әдемі әрі заманауи қосымша ретінде қарастырылады.

Педагогикалық аппараттардың көпшілігі консервативті көзқарастар мен «кеңестік» оқыту әдетіне байланысты АКТ-ға не бей-жай қарайтыны немесе

технологияларды сабақ үрдісіне енгізу үшін жеткілікті техникалық құрал-жабдықтардың болмағаны жасырын емес. Сондықтан АКТ-ны енгізу және білім беруді ақпараттандыру мәселесін шешу үшін оқытудың архаикалық ойлауы мен мектептердің жеткілікті технологиялық жабдықталуын жеңу қажет. Тарихты оқыту үдерісінде ақпараттық технологияларды зерттеу барысында барлық тапсырмалар орындалды және зерттеудің алға қойған мақсатына қол жеткізілді деп ойлаймыз[246].

Біздің уақытымызда кинотеатрға үлкен көлемде ақпараттық технологиялар мен бағдарламалық жасақтама қосылды, оны Батыста мұғалім қолдана алады. Неліктен елдердегі білім беру реформалары қазіргі заманғы мектептің оқу процесіне ақпараттық-коммуникациялық технологияларды енгізумен тығыз байланысты болды. Еуропалық Одақ елдерінде Лиссабон декларациясына ЕО елдерінің барлық білім беру және оқыту жүйесін енгізу басымдығы болып табылады, бұл Еуропа елдерінде білім беруді ақпараттандыру үрдісін қолдайды[247].

Тарихи білімді ақпараттандыруды ғылыми-әдістемелік қамтамасыз етуді жүзеге асыру. Өткен ғасырда білім беруге көптеген негізгі технологиялар (соның ішінде Цифрлық) енгізілді. Бұл технологиялардың әрқайсысы көп жағдайда оқыту мен оқытуда төңкеріс жасауы керек еді. Алайда, білім беруде түбегейлі қайта бағдарлау немесе өзгерістер болған жоқ. Алайда, соңғы 100 жыл ішінде технологияны қолдану төңкеріске әкелмегенімен, білім мен әділеттілікке қол жеткізу саласындағы бірнеше маңызды жақсартулар мен жетістіктер бұған әкелді. Бұл жұмыстың басты мақсаты-өткен ғасырдағы технологиялар мен бұқаралық ақпарат құралдарының айналасындағы алдаудың шеңберінен шығып, уақыт өте келе қазіргі технологиямен оқыту мен оқытуды қалай түсінетініміз туралы сыни тұрғыдан қарау[248].

Бұл мәселені зерттеу үшін біз технологиялық интеграцияның үш «дәуірі» деп атап өткеніміз қарастырылады: сандық, жеке компьютер және Интернет. Біз осы үш дәуірді сипаттасақ та, бұл білім беру технологиясының тарихын жалғыз түсіндіру деп болжау қателік болар еді. Сіздің географиялық жағдайыңызға, әлеуметтік-экономикалық жағдайыңызға, мәдени шығу тегіңізге, сауаттылығыңызға және басқа да өзгергіштікке байланысты сіз және сіздің отбасыңыз бен қоғамдастық басынан өткеретін тарих әртүрлі. Мысалы, интернет байланысы және білім алу мүмкіндіктеріндегі өзгерістер мегаполистерде ауылдық қауымдастықтар пайда болғанға дейін бірнеше жыл бұрын қол жетімді болды және бүгінде шалғай аудандарда да проблемалы болып табылады. Әр жастағы технологиялар білім беруде күтілгендей қабылданбады, бірақ олар бірқатар артықшылықтар берді. Бұл үміттер мен артықшылықтар кейбір негізгі әсер етуші әлеуметтік тенденцияларға және сол кездегі оқу идеяларына байланысты талқыланады. Тарау уақыт өте келе цифрлық технологияларға сыни көзқарас оқыту мен оқыту туралы түсінігімізді қалай қалыптастыратынын қарастырумен аяқталады[249].

Цифрлықдәнгеіге дейінгі кино, радио және теледидар (1890-1970 жж.) білім беру технологиясының тарихы. Технологияны интеграциялаудың

үміттерін жақсы түсіну және технологияны өз тәжірибесінде қолдану туралы білімді шешім қабылдау үшін білім беру технологиясының тарихын білу маңызды. Білім берудегі технологияны талқылау кезінде біз қарапайым қаламға немесе тіпті борға сілтеме жасай аламыз. Бұл цифрлық технологияға дейінгі технология болғанымен, олар соңғы технологиялық инновациялардың қоғамда және білім беруде қалай қарастырылатындығының маңызды алғышарты болып табылады.

Тарихи информатика-тарихи ғылым мен білім беру саласындағы ақпараттандыру процесінің ерекшеліктері мен ерекшеліктерін зерттейтін ғылыми пән. Тарихи информатика заманауи ақпараттық технологияларды зерттеу тәжірибесінде және тарихи білім беруде қолдану үшін қажетті теориялық және қолданбалы білімнің жиынтығына негізделген. XX ғасырдың 60-шы жылдарында пайда болған бұл бағыт бүгінде әлемде, атап айтқанда Ресейде белсенді дамып келеді. 1986 жылы «History and Computing» халықаралық қауымдастығы құрылды, ал 1992 ж. – оның ресейлік филиалы-ресейлік «Тарих және компьютер» қауымдастығы. Бұл бағыт Германия, Ұлыбритания, Австрия, Голландия, АҚШ, Норвегия және басқа да көптеген елдерде белсенді дамып келеді. Ресейде, басқа елдердегідей, осы салада теориялық және қолданбалы зерттеулер жүргізетін ғылыми орталықтар құрылды. Тарихи информатика саласында Мәскеу, Санкт-Петербург, Алтай, Тамбов, Томск мемлекеттік университеттерінің тарих факультеттерінің ғалымдары жұмыс істейді. Пермь университетінде Тарихи информатика Оралда бірінші болып тарихи және саяси информатика зертханасы құрылғаннан кейін қарқынды дами бастады[250].

Білім саласына еніп отырған жаңа технологиялардың ерекшелігі - өсіп келе жатқан жеке тұлғаны жан - жақты дамыту. Инновациялық білімді дамыту, жаңа идеялар мен жаңалықтарды өмірге әкелу. Бұрынғы оқушы тек қана тыңдаушы, орындаушы болып келсе, ал қазіргі заманның оқушысы өздігінен білім іздейтін жеке тұлға екендігіне үлкен мән береміз. Өйткені, оқытудың әр түрлі технологиялары зерттелініп, жаңашыл педагогтардың іс – тәжірибесі зерттеліп мектеп өміріне енуде. Орта білім беру жүйесінде әлемдік жоғары деңгейге қол жеткізген анағұрлым танымал білім беру әдістемелері арасында сындарлы теориялық оқытуға негізделген тәсіл кең тараған. Бұл теория оқушылардың ойлауын дамыту, олардың бұрынғы алған білімдері мен жаңа немесе сыныптағы түрлі дерек көздерінен, мұғалімнен, оқулықтан және достарынан алған білімдерімен өзара әрекеттесуі жағдайында жүзеге асады деген тұжырымға негізделеді. Бағдарламаның негізгі мазмұны жеті модуль түрінде қарастырылады. Осыған орай оқу-тәрбие процесін ұйымдастыруда оқытудың жаңа технологияларын жетік меңгеріп қана жетуге болады.

Ғылыми зерттеулерде теориялық және қолданбалы мәселелерді дамытуға және тарих ғылымы мен білімін ақпараттандыруға баса назар аударылады. Толық мәтінді Тарихи-бағдарланған Ақпараттық жүйелерді құру негізінде тарихи-мәдени мұраны, ең алдымен тарихи дереккөздерді цифрлық форматқа аудару, сақтау, құжаттау, визуализация және зерттеу проблемаларына ерекше

назар аударылады. Мұндай жүйелерді құру және дамыту жобаларын Ресейдің жетекші ғылыми қорлары қолдады.

Зерттеушілердің назарын тарихи және мәдени мұра объектілерінің сапалы үш өлшемді фотограмметриялық модельдерін жасау қызықтырады. Оқу бағдарламасында ақпараттық технологиялар негізінде тарихи-мәдени мұраны сақтауға және репрезентациялауға байланысты бірнеше курстар қарастырылған. Соның ішінде, «тарихи-мәдени мұраны сақтау және репрезентациялау технологиялары» және «3D-модельдеу және виртуалды қайта құру негіздері» курстары мәдени мұраның 3D модельдерін құрумен және оларды ақпараттық кеңістікте көрсетумен байланысты құрылды. Бұл курстардың апробациясы ежелгі коллекция экспонаттарының үш өлшемді модельдерін құру және олардың негізінде виртуалды экспозицияны қалыптастыру тәжірибесімен байланысты болды.

Зерттеу жобалары мен ақпараттық жүйелерді құру жобалары бойынша жұмыс барысында компьютерлік деректанудың теориялық және қолданбалы мәселелері әзірленуде, АКТ негізінде тарихи және саяси көздерді, құбылыстар мен процестерді зерттеуге арналған жаңа және қолданыстағы әдістемелер әзірленуде, желілік және мультимедиялық технологиялар негізінде жаңа электрондық ресурстар және басқа да арнайы ғылыми және білім беру өнімдері құрылуда.

2009 ж. жасанды интеллект технологиялары мен параллельді есептеулер негізінде қолмен жазылған және ескі кириллица кітаптарын тануға арналған бағдарламалық кешен құру жұмыстары жүргізілуде.

Ғылыми бағыт шеңберінде алынған нәтижелер құнды тарихи-мәдени ескерткіштер мен тарихи дереккөздерді цифрлау және оларды басқа тасымалдаушыларға көшіру, пайдаланушыларға коллекцияларға қол жеткізуді, демек, оларды жаңа топтаманың көмегімен зерттеу мүмкіндігін беретін дерекқорлар мен ақпараттық жүйелерді құру негізінде оларды физикалық сақтау міндеттерін шешу кезінде пайдаланылады, неғұрлым жетілдірілген құралдар.

Ғылыми бағыттың өкілдері электронды тарихи және саяси ресурстарды құруға және пайдалануға, АКТ-ны қолдана отырып білім беру қызметін жүргізуге, компьютерлендірілген ғылыми зерттеулер жүргізуге қабілетті тарихшылар мен саясаттанушылар мамандарын даярлауға белсенді қатысады.

Зерттеу мәселесі күрделі, әрі көп бағытты болғандықтан, оның нәтижелері болашақта оқушыларға цифрлық білім берудің жаңашылдық әдістері, жоғары мектеп оқытушыларын оқушылардың ақпараттық құзыреттіліктерін қалыптастыруға даярлау мәселелері бойынша жан жақты ғылыми тұрғыда әрі қарай зерттелуі қажет деп санаймыз.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1 Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2017 жылдың 12 желтоқсанындағы № 827 қаулысымен «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы бекітілді. inform.kz. https://www.inform.kz/kz/cifrylyk-kazakistan_t8246

2 Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың «Халық бірлігі және жүйелі реформалар – ел өркендеуінің берік негізі» атты Қазақстан халқына Жолдауы. 1 қыркүйек 2021 ж. <https://akorda.kz/kz/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevtynkazakistan-halkyna-zholdauy-183555>, кіру уақыты (20.05.2021)

3 Сембаев А.И. (1962) История развития советской школы в Казахстане. Алма-Ата: Казучпедгиз - 344 с.

4 Демеуова Ләззат. Ғаламдық ойлауға бейімдеу. "Қазақстан мектебі" №12 Алматы, 2003- Б.3

5 Иманбаева С. «Оқу-тәрбие үрдісін ақпараттандыру ділгірлігі». Қазақстан мектебі, № 2, 2000. 5-6 б.

6 Мұхамбетжанова С.Т., Мелдебекова М.Т. «Педагогтардың ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану бойынша құзырлылықтарын қалыптастыру әдістемесі», Алматы: ЖШС «Дайыр Баспа», 2010. 25-26 б.

7 Нұрғалиева Г., Таутаева Г., Тілеуова С. Ақпараттандыру - білім беруді реформаландырудың негізгі механизмі, Алматы, 2000. 55-58 б.

8 А.А. Салаватова «Информатика негіздері» город, 2010 . - № 1 . 38-41б.

9 Бөрібаев Б., Балапанов Е., Жаңа ақпараттық технологиялар. – Алматы, 2001. .251-255б.

10 Советов Б.Я., Цехановский В.В Информационные технологии. – М., 2005. 75-79 б.

11 Д.Ш. Матрос, Д.М. Полев, Н.Н. Мельникова. Управление качеством образования на основеновых информационных технологий; М., 2001. 3-20 б.

12 А.Б. Кызайбай. Оқушылардың ақпараттық құзыреттілігін дамытудың жолдары //Молодой ученый. - 2020. - № 6 (296). - 324б.

13 Сагидуллина А.М. «Ақпараттық коммуникациялық технологияны қолдана отырып болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің ақпараттық құзыреттіліктерін арттыру жолдары» <https://pedcollege.kz/kz/elektronnye-resursy/metodicheskie-doklady/159-akparattyk-kommunikatsiyalyk.html>, (20.04.2021)

14 Киров А.Е. «Оқытудың ақпараттық-коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастырудың дара жолы» <https://bkokdi.kz/smartconf2018/3-section/4217-conf.html>, (15.03.2021)

15 Исабаева Д.Н. Бастауыш сынып оқушыларының танымдық қызығушылығын қалыптастыруда ақпараттық-коммуникациялық технология құралдарын қолдану әдістемесі: пед.ғыл.канд ... автореф.: 13.00.02. - Алматы, 2009. -18 б.

16 Азимбаева Г.Ж. Қазақстан тарихынан білім сапасы мен білікті жетілдірудегі жаңа технологиялар (орта ғасырлардағы мәдениет тарихы): пед. ғылымд. канд.дис. автореф.: қорғалған 04.07.07 – Алматы, 2007.- 26 б.

17 Сартаева Н.Т. Ақпараттық технологиялар негізінде бастауыш сынып оқушыларының зерттеушілік іс-әрекет мотивациясын қалыптастыру Алматы: 2019. - 182 б.

18 Досжанов Б.А. Мультимедиялық технологиаларды пайдалану арқылы оқыту үдерісін жетілдірудің дидактикалық негіздері: пед.ғыл.канд.ғылыми дәрежесін алу үшін дайын.дис.автореф./ Б.А.Досжанов. – Түркістан, 2007 - 30б.

19 Исабаева С.Н. Оқушылардың ақпараттық- технологиялық құзыреттілігін қалыптастырудың педагогикалық шарттары. - Алматы, 2021. 48-51– б.

20 Ортаева К.Ә. Оқу үдерісінде ақпараттық технологияларды қолдану арқылы мұғалім тұлғасын дамытудың педагогикалық шарттары: Педагогика ғылымдарының кандидаты ғылыми дәрежесін алу үшін дайындалған диссертацияның автореф.: 13.00.01 / Қ.А. Ясауи атынд. Халықаралық Қазақ-Түрік ун-ті. - Атырау, 2010. - 29б.

21 Родионов А., Колосов А. Қазақстандағы интернет аудиториясы // Алматы - 2004. - № 4 . – Б. 83

22 Ж.И. Омарова 2007 жылы халықтың компьютерлік сауаттылық деңгейіне, Интернет-ресурстарды пайдалану дәрежесіне және Интернетті пайдаланушылар санаттарына Мониторинг жүргізу: статистикалық жинақ // Ж.И. Омарова ред. - Астана: ҚР Статистика агенттігі, 2008. - 77 б.

23 Қазақстанның музыкалық мұрасы. Электрондық антология. - Алматы: ҚР ҰБ-ЮНЕСКО. Мұра желісі, 2003. – 201 б.

24 Беркли Университетінде (Калифорния) негізделген Electronic Culture Atlas Initiative (ECAI) ғылыми жобасы интерактивті электрондық мәдениет атласы форматында ғаламдық ресурс құруды, оның ішінде мәтіндік, графикалық және картографиялық ақпараттарды құруға бағытталған, <http://www.ecai.org/> 25.04.2020

25 Гуманитарлық және өнердегі цифрлық ресурстар (DRHA) - әлеуметтік-гуманитарлық сипаттағы электронды ресурстарды әзірлеушілер, кураторлар, дистрибьюторлар, пайдаланушылар қатысатын жыл сайынғы конференциялар сериясы. - Британдық гуманитарлық зерттеулер кеңесі. Коротко четко жинак па не ол, жылы каласы бет саны

26 Бородкин Л.И. Тарихи информатика: даму кезеңдері // Жаңа және қазіргі тарих. 1997. № 1; ХХІ ғасыр табалдырығындағы цифрлықтарих: фазалық ауысу? // «Тарих және компьютер» ассоциациясының ақпараттық бюллетені. McCrank L. Тарихи ақпараттық ғылым. Жаңа қалыптасып келе жатқан тәртіп. Медфорд, Нью-Джерси: 2000. № 24 . 81-88 б.

Вулард М. Тарих және есептеу дегеніміз не? Мәселеге кіріспе // Тарих және есептеу. 1999. - Т. 11. - №2 . 45-49 б.

27 Boonstra O., Breure L., Doorn P. Op. cit. Тарихи зерттеулерде ГАЖ-ны қолданудың егжей-тегжейлі талдауы В.Н. Владимированың «Тарихи

геоинформатика: тарихи зерттеулердегі геоақпараттық жүйелер» , Барнаул, 2005. - Р. 69-83

28 Л.И. Бородкин, Ю.П. Смирнов, И.Ф. Юшин. М. «Тарих және компьютер» қауымдастығының 1998-2008 жылдарға арналған ақпараттық бюллетенінің мәселелерін қараңыз. сонымен қатар жинақ: Идеялар шеңбері: ХХІ ғасыр табалдырығындағы тарихи информатика: АИК VI конф. Матер., Чебоксары, 1999 . 8-9 б.

29 Л.И. Бородкин, В.Н. Владимиров, И.Ф. Юшин. М.Идеялар шеңбері: ақпараттық қоғамдағы тарихи информатика: VII АИК конф. Матер. Москва , 2001. 25-28 б.

30 Л.И. Бородкин, I. М. Гарскова. М.Идеялар шеңбері: тарихи информатиканың алгоритмдері және технологиялары: IX АИК конф. Матер. , М.; Барнаул, 2005; Идеялар шеңбері: тарихи информатикадағы пәнаралық тәсілдер, 2008 . 91-95 б.

31 Л.И. Бородкин, В.Н. Владимиров, И.Ф. Юшин Интернет - тарих ғылымы үшін жаңа ақпараттық орта. Барнаул, 1998 . 279-289 б.

32 Л.И. Бородкин, В.Н. Владимиров Идеялар шеңбері: тарихи информатиканың электрондық ресурстары: VIII АИК конф. Матер. М.-Барнаул, 2003. 4 б.

33 Гоэцин. Оқытудағы мультимедиялық технологиялардың бейімділігін талқылау орта мектептің кіші сыныптарындағы әңгімелер // Қытайдағы білім берудегі техникалық жабдықтар. – 2014. - Вып. 11. – С. 126-127.

34 С.Рахметов «Қазақстан халқының компьютерлік сауаттылығын арттыру Бағдарламасын» іске асыру барысы туралы //Ақпараттық телекоммуникациялық желілер. - 2008. - № 7. - С. 20-21.

35 Қазақстан: Адами даму жөніндегі есеп 1995. - Алматы, 1995. - 108 б.

36 Boonstra O., Breure L., Doorn P. Op. cit. Өткеннің виртуалды көрінісі // Ред. М. Гринграс мен Л. Хьюздің авторлары. Эшгейт, 2008. - Р. 36-58;

37 Баранов В.А. Электронды басылымдар, ежелгі жазба ескерткіштер және толық мәтінді мәліметтер базасын құру технологиясы // Идеялар шеңбері: тарихи информатиканың электрондық ресурстары. М.-Барнаул, 2003. 110-115 б.

38 Колин К.К. Ақпараттық өркениет: болашақ па, шындық па? // Кітапханатану. – 2001. – № 1. – Б. 34-44

39 Л.П. Афанасьева Интернет для историка: мусорная корзина или кладезь мудрости? Барнаул, 1998// <https://cyberleninka.ru/article/n/internet-dlya-istorika-musornaya-korzina-ili-kladez-mudrosti>, 05.06.2020

40 Бородкин Л.И., Владимиров В.Н., Гарскова И.М. XV Халықаралық «Тарих және есептеу» конференциясы // «Тарих және компьютер» ақпараттық бюллетені. - 2001. - №28, 4 б.

41 Л.И. Бородкин, Ю.П. Смирнов, И.Ф. Юшин. Материалдар «Тарих және компьютер» қауымдастығының Ақпараттық бюллетенінде (2000 ж., № 26/27), сондай-ақ «Жаңа және қазіргі заман тарихы» журналында (2001 ж., № 2) жарияланған. 21.05.2020

42 Конференция материалдары «Тарих және компьютер» ассоциациясының ақпараттық бюллетенінде (1998 ж., № 22) жарияланған.

43 Салыкова А.Қ. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың (АКТ) болашағы мен дамуы // <https://kuam.kz/kk/akparattyk-kommunikaciyalık-tehnologiyalardyn-akt-bolashagy-men-damuy> , 08.06.2020

44 Бидайбеков Е.Ы. Білімді ақпараттандыру жоғары оқу орындарында мамандар дайындау бағыты ретінде // «Үздіксіз кәсіби білім беру жүйесінде ақпараттық және инновациялық технологияларды пайдалану» халықаралық ғ. - тәжірибелік конф.– Қызылорда: Эверо, 2007. 52-57 б.

45 В.В. Попов Новые информационные технологии в образовании. Метод. пособие. М., НИИ школ-отдел профтехобразования, 1990.- Вып.2. - 52 с.

46 Багитова К.Б. Ақпараттық технология негізінде білім сапасын жетілдіру // <https://emirsaba.org/4-23-2011-halel-dosmhamedov-atindafi.html?page=11>, 06.06.2020

47 Бородкин Л.И., Владимиров В.Н., Гарскова И.М. Тарихи информатика дамуының жаңа тенденциялары. XV Халықаралық «Тарих және компьютер» конференциясының материалдары негізінде // Жаңа және қазіргі заман тарихы. 2003. - № 1 . 91-95 б.

48 Л.И. Бородкин, XV «Тарих және есептеу» қауымдастығының конференциясы // «Тарих және компьютер» қауымдастығының ақпараттық бюллетені. - 2003. - № 31. 8-9 б.

49 В.И. Боголюбов Педагогикадағы инновациялық технологиялар // Мектеп технологиялары. - 2005. - № 1. – Б.39-42

50 Господарик Ю.П. Тарихты оқытуда интернет-ресурстарды пайдалану мәселелері // Мектептегі тарих және қоғамтану пәндерін оқыту. - 2014-№8. - 17-23б.

51 Е.С. Полат Білім беру жүйесіндегі жаңа педагогикалық және ақпараттық технологиялар / Under. М.: «Академия» баспа орталығы, 2002. - 272 б.

52 Селевко Г.К. Ақпараттық-коммуникациялық құралдарға негізделген педагогикалық технологиялар. - М.: Халыққа білім беру, 2005. 45-48 б

53 Афонина Е.В. Қоғамдық-гуманитарлық цикл пәндерін оқыту мен оқытудағы заманауи білім беру технологиялары - М.: ООО ТІД «Орыс сөзі - RS», 2007.-136 б.

54 Студеникин М.Т. Мектепте тарихты оқытудың заманауи технологиялары - М.: Владос, 2007.- 80 б.

55 Чернов А.В. Тарих мен қоғамтануды оқытуда ақпараттық технологияларды қолдану. // Тарихты мектепте оқыту. 2001 - № 8. - С.40-46

56 Костюк Г.С. Избранные психологические труды. — М., 1988. — 00 б.
Фицула М.М. Педагогика. - К., Издавничій центр “Академія”, 2002. — 25-28 б.

57 Выготский Л.С. Педагогическая психология 1991.; Леонтьев А.Н. Ощущение, восприятие и внимание детей младшего школьного возраста // Очерки психологии детей (мл. шк. возраст). — М., 1950.; Лозовая Г.В. Цель

методики: Выявление вида и уровня зависимости. М. -1991.; Лозовая Г.В. Оқушытық іс-әрекет // Кеңестік педагогика. - М. - 1989 ж. 221-225 б

58 Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии – Издательство: Питер, 2002 . - 720 с. Щукина Г.И. Познавательный интерес в учебной деятельности школьника - М.: Знание, 1972. - 32 с.

59 Гузик Н.П. Модель школы-комплекса. Общедидактический аспект и технологические слагаемые. – Одесса: Наука і освіта, 1999.; Гузик Н.П. Үйренуге үйрет - М.: Педагогика, 1981. – 45 б.

60 Баханов К.А. Театрализованные игры на уроках. Преподавание истории в школе.1990. №4. с. 91-100.; Баханов Қ.О. Қазіргі мектеп тарихы: инновациялық аспектілері: Монография - Донецк: ТВ Юго-Восток, Ltd, 2005 ж.

61 Е. Пометун и др. Критическое мышление для всех: Самоучитель. Издательство: Освіта, 2012 (Подробнее на livelib.ru: <https://www.livelib.ru/author/968478/top-e-pometun-i-dr>)

62 А.П. Мокрогуз Соблюдение требований к организации информации внутри одного слайда позволяет сделать презентацию более эффективной. В журнале: История. Все для учителя! №10 (70)

63 Бабанский Ю.К. Избранные педагогические труды, М., 1989.; Бабанский Ю.К. Оқыту процесін оңтайландыру -М.: Педагогика, 1977.

64 Моносзон Е.И., Писарев Д.И., Большакова В.В. Таңдамалы педагогикалық еңбектер - «Педагогика», 1984 ж.; Харламов И.Ф. Педагогика. – М.: Гардарики, 1999. – 520

65 Коменский Я.А. Педагогикалық шеберлікті жасайды. 1-том. Ұлы дидактика - К.: Радианска мектебі, 1940 ж.

66 Песталоцци И.Г., Ротенберг В.А., Таңдамалы педагогикалық еңбектер: 2 томдық - «Педагогика», 1981 ж.

67 Руссо Дж. - Дж. Педагогикалық очерктер. Том 1. Эмиль, немесе білім туралы - «Педагогика», 1981 ж.

68 Дистервег Ф.А. Неміс мұғалімдерін тәрбиелеу бойынша нұсқаулық. / Шетел педагогикасы тарихынан оқырман. - Мәскеу, 1981 ж.

69 Ушинский К.Д. Шығармалары 6 томдық - К.: Радианская мектебі, 1952 ж.

70 А. Я. Герд. Тандалған педагогикалық еңбектер - М., 1953.

71 Булда А.А. Украинаның педагогикалық бастауыш мекемелеріндегі тарих пәні мұғалімдерінің практикалық дайындығы (тарихи-педагогикалық аспект), Киев: Видавництво ұлттық педагогикалық университеті И.М. М.П. Драгоманова, 1999 ж.

72 Морозов М.Ф. Тәрбие жұмысындағы мектеп оқушыларының дербестігін тәрбиелеу - М., Учпедгиз, 1959.; Даири Н.Г. Орта мектепте тарихты оқыту - ағартушылық, 1966 ж.

73 Ковалев А.Г. «Социально-психологический климат коллектива и личность», Издательство «Мысль», 1983.; Щукина Г.И. Оқушылардың танымдық қызығушылықтарын қалыптастырудың педагогикалық мәселелері: (Оқыту теориясы мен практикасының өзекті мәселелері): - Ленинград, 1981

74 Крутецкий В. А. Основы педагогической психологии. - М.: Просвещение, 1972. - 253с.; Эльконин Д.Б. Психология обучения младшего школьника. М., 1974.

75 Демин М.В. «Проблемы теории личности» (1977); Демин М.В. «Анализ структуры сознания» (1980); Демин М.В. «Природа деятельности» (1984).

76 Господарик Ю.П. Тарихты оқытуда интернет-ресурстарды пайдалану мәселелері // Мектептегі тарих және қоғамтану пәндерін оқыту. 2014. №8. с.17-23.

77 Коротаева Е.В. Мектеп оқушыларының танымдық іс-әрекетіндегі оқыту технологиялары. - М.: Қыркүйек, 2003 ж. - 176 б.

78 Шевченко Н. Білім берудің интерактивті түрлері оқушының жеке басын дамыту құралы ретінде // Тарих мұғалімі. - 2005. – № 5.- 24-26б.

79 Аспаптық дидактика: перспективалы құралдар, орта және оқыту технологиялары / Ред. Т.С. Назарова.- М.: Санкт-Петербург: Нестор-Тарих, 2012. - 169 б. 117-118 бет.

80 Альгин Б.Е., Киселев Б.Г. Білім беруді ақпараттандыру тұжырымдамасы. // Информатика және білім. - 1990.-№3. - 3-10 беттер.

81 Баралгин О. Компьютерлік сыныптың тарихи атласы. // Украина мектептеріндегі тарих. - 2005. - №1 - б.21-23.

82 Аппарович Н.А., Полторац Д.И. Орта мектепте тарих және қоғамтану кабинеті. - М.: Білім, 1982. -- 223 б.

83 Дударев М.И., Швынденкова О.И. Тарихты оқытудың есту құралдары: пайдалану және дамыту мүмкіндіктері // Мектептегі тарих және қоғамтану пәндерін оқыту. - 2014 ж., № 9, № 10 - Б.26-29.

84 Гевал П.А. Жеңімпаз компьютердің жас типтегі сабақтардағы басты принципі. // Компьютер мектепте және отбасында. - 2000 ж.

85 Демин М.В. Тұлға теориясының мәселелері. - М., 1997. 142б.

86 Жураковская А.Л. Компьютердің пайдаланушының денсаулығына әсері. // Орынбор мемлекеттік университетінің хабаршысы. - 2002. - № 2. - 169-173 б.

87 Тарих сабақтарындағы инновациялық технологиялар. - Х.: Мейірімді. «Основа» тобы: «Тридада +», 2007. - 192 б.

88 Mokroguz O. P. РК уақ робототехниканың әмбебап қоймасын оңтайландыру. // Украина мектептеріндегі тарих. - 2005. - № 1.- 23-27б.

89 Недзельска В.М. Тарих және құқық сабақтарында компьютердің жеңіске жетуінің аспектілері. // Мектептегі және отбасындағы компьютер. - 2000. - №3. - 37-бет.

90 Пометун О.И. Сәтті сабақ. Ғылымның интерактивті технологиялары: ғылыми-әдіс. posib. - К.: АСК, 2004.

91 Скаткин М.Н. Оқудағы оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру - М.: Педагогика, 1965.

92 Фицула М.М. Психология және педагогика негіздері –Киев: Академвидав –502б.

93 Фоменко А., Пометун О. Сучасни компьютерлік бағдарламалар тарихтан және сыныпта жеңіске жетеді. // Украина мектептеріндегі тарих. - 2003. - №1. - б.21-26.

94 Эльконин Д.Б. Таңдалған психологиялық жұмыстар. Өңделген В.В.Давыдова, В.П.Зинченко. Мәскеу: «Педагогика», 1989 ж.

95 Башмаков, А.И. Компьютерлік оқулықтар мен оқу жүйелерін құру / А.И.Башмаков, И.А.Башмаков. - М.: Ред. Филин, 2010. - 616б.

96 Берязева, Н. SMART интерактивті тақталары - сіз қолданып көрдіңіз бе? // Бұл курьер. - Іс. 27.11. - 03.12.2008. - М., 2008.

97 Гершунский, Б.С. Білім беру саласындағы компьютерлендіру: мәселелері мен болашағы. - М.: Педагогика, 2009. - 134 б.

98 Гузеев, В.В. XXI ғасырдың білім беру технологиясы: қызметі, құндылықтары, жетістігі. - М.: «Педагогикалық іздеу» орталығы, 2009. - 230 б.

99 Интернеттегі гуманитарлық зерттеулер / Ред. А.Е. Войскунский. - М.: Можайск-Терра, 2008. - 56 б.

100 Звонарева, О.М., Самойлова Т.А. Тарихты оқытуда интерактивті тақтаның қуатын пайдалану. // Білім форумы. 02.2009.

101 Гуманитарлық білімдегі интернет / Ред. Е. S. Polat. - М., 2010. - 126 б.

102 Мартынова, М. С. SMART - заманауи білім берудегі технологиялар // Қазіргі білім: мазмұны, технологиясы, сапасы: Халықаралық конференция материалдары. - СПб., 2010. - 174-179 б.

103 Руденко, Т.В. Дидактикалық функциялар және білім беруде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану мүмкіндігі [электрондық ресурс] / Т.В.Руденко. - Томск, 2010. - Кіру режимі: http://ido.tsu.ru/other_res/ep/ikt_umk/

104 Румянцев, В.Б. Интернеттегі дүниежүзілік тарих. // Тарихты және мектепте сабақ беру. 2009 ж. 75-77б.

105 Уваров, А.Ю. Мектеп туралы ақпараттандырудың кейбір даулы мәселелері туралы // Информатика және білім. - 2009. - № 1. - б. 77-89.

106 Усенков, Д.Ю. SMART Board интерактивті тақтасы: сабақ басталмас бұрын және сабақ барысында // Информатика және білім журналы. - Іс. 4. - М., 2009. - 78-83 б.

107 Чернов А.В. Тарих мен қоғамтануды оқытуда ақпараттық технологияларды қолдану. // Тарихты мектепте оқыту. 2008 ж., № 8. - 47-56 б.

108 Ястребцева, Е.Н. Мектеп мұғалімдері мен педагогикалық мамандық оқушыларыне арналған оқыту бағдарламасының сапасын қамтамасыз ету жүйесі. - Intel® Teach for Future бағдарламасының сайты, 2009. - Кіру режимі: <http://www.iteach.ru/about>.

109 Электрондық ресурс [festival.1september.ru/.../513744/]

110 Аппарович Н.А., Полторак Д.И. Орта мектепте тарих және қоғамтану кабинеті. М.: Білім, 1982. - 223 б.

111 Боголюбов В.И. Педагогикадағы инновациялық технологиялар // Мектеп технологиялары. 2005. № 1. Б.39-42

112 Господарик Ю.П. Тарихты оқытуда интернет-ресурстарды пайдалану мәселелері // Мектептегі тарих және қоғамтану пәндерін оқыту. 2014. №8. 17-236.

113 Дударев М.И., Швынденкова О.И. Тарихты оқытудың есту құралдары: пайдалану және дамыту мүмкіндіктері // Мектептегі тарих және қоғамтану пәндерін оқыту. 2014. №9, №10. 26-296.

114 Ивановский Р.И. Білім берудегі ақпараттық технологиялар. М.: Білім, 2013.– 215 б.

115 Аспаптық дидактика: перспективалы құралдар, орта және оқыту технологиялары / Ред. Т.С. Назарова. М.: СПб.: Нестор-Тарих, 2012 .– 169 б.

116 Коротаяева Е.В. Мектеп оқушыларының танымдық іс-әрекетіндегі оқыту технологиялары. М.: Қыркүйек, 2003 ж. - 176 б.

117 Білім беру жүйесіндегі жаңа педагогикалық және ақпараттық технологиялар / астында. ред. Е.С. Полат. М.: «Академия» баспа орталығы, 2002. - 272 б.

118 Полат Е.С . Оқыту барысында құзыреттілік тәсілді қалай жүзеге асыруға болады // Мектептегі тарих және қоғамтану пәндерін оқыту. 2013. №3. 25-бет

119 Селевко Г.К. Ақпараттық-коммуникациялық құралдарға негізделген педагогикалық технологиялар. М.: Халыққа білім беру, 2005 .– 334 б.

120 Сергеев И.С. Жалпы білім беретін мектепте әлеуметтік-экономикалық пәндер циклінде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану бойынша әдістемелік ұсыныстар. М: Білім, 2013 .– 256 б.

121 Қоғамдық-гуманитарлық цикл пәндерін оқыту мен оқытудағы заманауи білім беру технологиялары / Ред. Афонина Е.В. М.: ООО ТИД «Орыс сөзі - RS», 2007.-136 б.

122 Студеникин М.Т. Мектепте тарихты оқытудың заманауи технологиялары. М.: Владос, 2007.- 80 б.

123 Чернов А.В. Тарих мен қоғамтануды оқытуда ақпараттық технологияларды қолдану // Мектепте тарихты оқыту. 2001. № 8. 40-46б.

124 Шевченко Н. Оқытудың интерактивті түрлері оқушының жеке басын дамыту құралы ретінде // Тарих мұғалімі. 2005. №5. Б.24-26

125 Оқыту әдістемесінің кітапханасы // Шығармашылық мұғалімдер желісі: URL: <http://it-n.ru>.

126 Затурская Н.Ю. Тарих және қоғамтану сабақтарында АКТ-ны қолдану // Орыс тілі. 17.07.2-17. URL: [https:// study.rf](https://study.rf) .

127 Кручинина Г.А. Оқу үрдісіндегі АКТ // Мұғалімнің іс-әрекетіндегі ақпараттық-коммуникациялық технологиялар. 13.04.2013 ж. URL: <http://pravmisl.ru/index.php>.

128 «Кирилл және Мефодий» мультипорталы: жаңалықтар, іздеу жүйесі, мега-энциклопедия, тарихтағы күн // Ресей тарихы бойынша электрондық білім беру ресурстары: URL: <http://www.km.ru>.

129 Неонилина Т.Н. Тарих сабағында АКТ-ны қолдану // Тарихты оқыту әдістемесі. 15.10.2013. URL: <http://history.ru>.

130 Абдеев Р.Ф. Ақпараттық өркениет философиясы. -MD994.; Урсул А.Д. Қоғамды ақпараттандыру. Әлеуметтік информатикаға кіріспе. - М., 1990; Ракитов А.И. Компьютерлік революцияның философиясы. -М., 1991.

131 Антонова Т.С., Батаева Т.В. «Ресей тарихы. XX ғасыр» алғашқы компьютерлік оқулық. / NSP. 1998. № 4.

132 Антонова Т.С., Харитонов А.Л. Тарих бізді соттайды! Мультимедиялық тарих курсы қолдану әдісі. / Мектептегі компьютер. 1999. № 8-9.

133 Антонова Т.С., Харитонов А.Л. Мультимедиялық тарих оқулығының түсінігі. // ТМД елдеріндегі тарих білімін компьютерлендіру тәжірибесі. Өнер. / Ред. В.Н. Сидорцова, Е.Н. Балыкина. Минск. БГУ. 1999 ж.

134 Антонова Т.С., Харитонов А.Л. Мультимедиялық немесе гипермәтіндік оқулық? («Ресей тарихы: XX ғасыр» компьютерлік оқулық мысалында) / «Білім берудегі ақпараттық технологиялар» VIII Халықаралық конференция-көрмесінің материалдары. М. 3-6 қараша 1998 ж.

135 Антонова Т.С., Харитонов А.Л. XX ғасырдағы Ресей тарихының мультимедиялық оқулығы: мифтер мен оқыту процесін ақпараттандыру шындығы. / РИРТ. 2000. №3.

136 Антонова Т.С., Харитонов А.Л. Мифтер мен шындықтар туралы. / Мектептегі компьютер. 2000. №5.

137 Антонова Т.С., Харитонов А.Л. 20 айдан кейін алғашқы компьютерлік тарих оқулығы: Әдістемелерді әзірлеу және мектептердегі тәжірибе / NSP. 1999. № 6.

138 Борк А. Білім берудегі жаңа технологиялардың «тарихы»: [Пер. с английского] / Ros. ашылмаған - М., 1990.

139 Бородкин Л.И. Lnlrpe1; -оқу үрдісіндегі дереккөздер: Мәскеу мемлекеттік университетінің тарих факультетінің тәжірибесі // «Тарих және компьютер» ассоциациясының ақпараттық бюллетені. № 29, 2002 ж. 23-бет.

140 Wigleb G. сенсорлары. - М: Мир, 1989 ж.

141 Сараптамалық білімді ашу / О.И. Ларичев, А.И. Мечитов, Е.М. Мошкович, Е.М. Фуремдер; Респ. редакция: С.В. Емельянов. - М.: Наука, 1989.

142 Гребнева М.И. (Ново-Сибирск қаласы, № 10 муниципалдық гимназия.) Жаңа ақпараттық технологияларды қолдану арқылы тарихи білімді өзектендіру / «Білім берудегі ақпараттық технологиялар» IX Халықаралық конференция-көрмесінің материалдары. М., 3-6 қараша 1999 ж.

143 Давыдов В.В. Дамыта оқытудың мәселелері: Тео-рет тәжірибесі және эксперимент. шығарылды. - М.: Педагогика, 1986.

144 Орта мектептің дидактикасы: Кейбір мәселелер. соврем, дидактика / Ред. М.А. Данилова, М.Н. Скаткин. Мәскеу: Білім, 1975 ж.

145 Ледисев В.С. , А.Б. Шакаримова Қашықтықтан оқыту жүйесінде білімді бақылауды ұйымдастыру // «Жаһандану жағдайындағы ұлттық жоғары білім беру жүйелері» халықаралық конференция материалдары, Петропавл, 2001 ж.

146 Ледисев В.С., А.Б. Шакаримова, Д.Р. Медигалиев Электронды оқулық ақпараттық оқыту жүйесі ретінде // «Мамандарды даярлау сапасының мәселелері» халықаралық ғылыми оқу-әдістемелік конференциясының материалдары, Өскемен, 2001 ж.

147 Роберт И.В. Жалпы білім беретін мектеп / ғылыми-зерттеу институты мектебінің оқу процесіне жаңа ақпараттық технологияларды енгізу тұжырымдамасы. жабдықтар мен технологиялар. КСРО Педагогикалық ғылымдар академиясының оқу-әдістемелік құралдары. - М., 1990 ж.

148 Роберт И.В. Оқу үдерісін / ғылыми-зерттеу институты мектебін бағдарламалық-әдістемелік қамтамасыз ету тұжырымдамасы. Жабдықтар мен технологиялар. Оқу құралдары. - М., 1986.

149 Роберт И.В. Мектеп компьютерлерін бағдарламалық-әдістемелік қамтамасыз ету // Информатика және білім. - 1988. - № 4.

150 Роберт И.В. Оқытудағы жаңа ақпараттық технологиялар құралдары: дидактикалық мәселелер, қолдану перспективалары // Информатика және білім. - 1991. - № 4.

151 Роберт И.В. Жаңа ақпараттық технологиялар құралдары - мектеп // Информатика және білім. 1989. - №2.

152 Роберт И.В. Білім беру бағдарламалық жасақтамасының сапасын сараптамалық-сараптамалық бағалау // Пед. Информатика. - 1993. - №1.

153 Рыжкова Н.Г. Тарих сабағында компьютерлік оқулықты пайдалану (жұмыс тәжірибесінен). / NSP. 2000. №3.

154 Самарина Н.В., С.П. Критский, Л.Б. Кудрявцева және А.В. Чергербин «Электрондық оқулық - Дон және Солтүстік Кавказ тарихы ежелгі заманнан 1917 жылдың ақпанына дейін» // «Тарих және компьютер» ассоциациясының ақпараттық бюллетені. № 25, наурыз 2000. 152 б.

155 Корзюк, А.А. Тарих сабағында оқу материалын ұсынудың әртүрлі формаларын қолдану / А.А.Корзюк // Тарих және грамматика. - 2011. - No 3. - Б.10.

156 Оқу интерактивті картасы зерттеу нәтижелерін көрнекі құрал ретінде // Қашықтықтан және виртуалды оқыту. -2013. -№ 3. -С. 33

157 Захарова И.Г. Білім берудегі ақпараттық технологиялар: педагогикалық жоғары оқу орындарына арналған оқулық -4-ші басылым, S-187М., 2008 ж

158 Короткова М.В. Тарих сабағында көрнекі құралдарды қолданудағы түлғалық-бағдарланған тәсіл / М.В. Короткова // Тарихты мектепте оқыту. - 2008. - №1, 3-8б.

159 Ұлттық тарихнама - ел дамуының маңызды компоненті // Есіл 19.07.2013 ж., 4б.

160 Қаратай Үмбетов «Сөзден іске» // Хат 4 шілде, 2013 ж.

161 Қазақстан Республикасының Президенті Н.Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы. 14 желтоқсан 2012 ж. «Қазақстан - 2050» Стратегиясы «Қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты»
https://www.akorda.kz/kz/addresses/addresses_of_president/kazakstan-

[respublikasynyn-prezidenti-nenazarbaevtyyn-kazakstan-halkyna-zholdauy-2012-zhylgy-14-zheltoksan](https://adilet.zan.kz/kaz/docs/U1000001118), 04.12.2020.

162 Қазақстан Республикасының білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/U1000001118> , 09.10.2019.

163 Рудик Г.А. «Еуропалық білім беру координаттарындағы қазіргі сабақ» инновациялық кешенді жобасының электрондық материалдары. Қазіргі заманғы педагогика орталығы. Шексіз оқыту Монреаль, Қостанай . 2010– год . 96- б.

164 Рудик Г.А. Ақыл-ой еңбегі мәдениеті немесе 101 оқыту әдістемесі. Оқушыларға, оқушыларға, тәрбиешілерге және өмір бойы оқитындардың барлығына арналған нұсқаулық. - Қостанай, 2010 - 97 б.

165 Методические приемы РКМЧП http://matem.uspu.ru/i/inst/math/subjects/M04OPDMAT_MAT2007D07. df, 22.11.2020.

166 Аюбаева Т. Ақпараттық технологиялар оқыту үрдісінде. //Қазақстан мектебі 2008, № 11 . - 50 б.

167 Доллинер Л. Ақпараттық коммуникациялық оқыту технологияларының мәселелері және болашағы. «Информатика негіздері» ғылыми-әдістемелік журналы, 2008 . - №1, 10 б.

168 Мейірманқұлова Т. Білім берудегі инновациялық технологиялар. Алматы, «Үш Қиян», 2005 , 12-бет.

169 ҚР Білім туралы Заңы. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2100024503>, 27.09.2021

170 Дворецкая А.В. Компьютерлік оқыту құралдарының негізгі түрлері // Мектеп технологиялары. - 2004. - № 3. – Б. 25-40

171 Да Винчи Л. Ғылым мен өнер туралы үкімдер. - М.: Азбука, Азбука Аттикус, 2015 .- 98 б.

172 Да Винчи Л. Дәптерлер. - М.: Эксмо, 2006. - 154 б.

173 Тарасов Б. Н. Паскаль. - М.: Молодая гвардия, 1979. - 330 б.

174 Петрушенко Л.А. Лейбниц. Оның өмірі мен тағдыры. М .: Экономикалық газет. 1999 - 131 б.

175 Гутер Р.С., Полунов Ю.Л. Чарльз Бэббидж (1792-1871). М.: Білім, 1973.- 64 б.

176 Майстров Л.Е., Эдлин И.С. Ч.Бэббидж және оның айырмашылық машинасы // Ғылым және техника: (Тарих және теория сұрақтары). Л., 1973, № 8 . – Б. 33-36

177 Румянцев В.Б Жалпы білім беретін мектепте әлеуметтік-экономикалық пәндер циклінде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану бойынша әдістемелік ұсыныстар. - Пермь, РРІПТ. 2004 - 63 б. 8.. Интернетті қолданатын дүниежүзілік тарих. М.: Владос, 2002.-32 б.

178 Сорокин В.В. Тарихты заманауи оқытудағы қазіргі әдістер. М .: Бірлік, 2003. - 43 б.

- 179 Сорокин В.В. Қазіргі тарихты оқытудағы қазіргі әдістер. М.: Бірлік, 2003. - 47 б.
- 180 Жерлыгина С.П. Тарихты оқытуда компьютерлік технологияларды қолдану // Мектепте тарихты оқыту. - 2005. - №8. - 63 б.
- 181 Дахин А.Н. Білім беру технологиялары: мәні, жіктелуі, тиімділігі // Мектеп технологиялары. - 2007. - №2. - 53 б.
- 182 Боголюбов В.И. Педагогикадағы инновациялық технологиялар. // Мектеп технологиялары. - 2005. - №1. - 63 б.
- 183 Иоффе А.Н. Мектептегі оқытудың негізгі стратегиялары // Мектептегі тарихты оқыту. - 2005. - № 7.-53 б.49
- 184 Аствацатуров Г.Мультимедиялық дизайн технологиясы // Тарих мұғалімі. - 2002. - №2. - 22 б.
- 185 Калуцкая Е.К. Қазіргі заман тарихы кабинеті: мәселелері мен болашағы // Тарихты мектепте оқыту. - 2008. - №3. - 64 б.
- 186 Крылова Н.Б. Оқытуды сыныптық ұйымдастыруға қарсы жобалау (өнімді) әдістер // Мектеп технологиялары. - 2004. - № 5. - 66 б.
- 187 Манцивода А.В. Интернеттегі жетістіктер және орыс білім беруінің ақпараттық ортасының болашағы // Ақпараттық технологиялар. - 2008. - №1. - 43 б.
- 188 Гуманитарлық білім берудегі интернет / Ред. Е. S. Polat - М.: Владос, 2001. - 272 б.
- 189 Студеникин М.Т. Мектепте тарихты оқытудың заманауи технологиялары - М.: Владос, 2007. - 98 б.
- 190 Интернет-технологиялар - білім / Under. ред. В.Н. Васильев мен Л.С. Лисицына - СПб.: Питер, 2015. - 164 б.
- 191 Башмаков А.И., Старих В.А. Білім беру үшін ақпараттық ресурстарды жүйелеу: жіктеу және метадеректер. - М.: «Еуропалық сапа орталығы», 2013. - 94 б.
- 192 Захарова И.Г. Білім берудегі ақпараттық технологиялар. - М.: Академия, 2007.- 63 б.
- 193 В.Тороп Ақпараттық технологияларды әлеуметтік-гуманитарлық цикл пәндерін оқытуда қолдану проблемасы М.: Бірлік, 2007. - 11 б.
- 194 Дивов А.А. Ресей тарихын оқыту.- М. - Білім. - 2007. - 21 б.
- 195 Педагогикалық университет мен мектептің оқу үдерісіндегі цифрлықбілім беру ресурстары - Воронеж: ВМПУ, 2007. - 26 б.
- 196 Чернов А.В. Мектептегі мультимедиялық кабинет.: Владос, 2001. - Б.50
- 197 Короткова М.В. Тарих сабағында көрнекі құралдарды қолданудың тұлғалық-бағдарлы тәсілі // Тарихты мектепте оқыту. - 2008. - №1. - 37 б.
- 198 Короткова М.В. Тарих сабағында көрнекі құралдарды пайдаланудағы тұлғалық-бағдарланған тәсіл // Тарихты мектепте оқыту. - 2008. - №1. - Б. 38 - 39
- 199 Корчажкина О.М. Ақпараттандыру жағдайындағы білім // Халықтық білім. 2008. № 6. - 171 б.

- 200 Тұрлығұл Т.Т. (2011) Қазақстан тарихын оқытудың теориясы мен әдістемесі: Оқу құралы. Алматы: Қарасай. - 264 б.
- 201 Ильминский Н.И. (1883) Из переписки по вопросу о применении русского алфавита к инородческим языкам. Казань: Тип.император.унив-та. - 49 с.
- 202 Остроумов Н.П. (1906) Мусульманские мактабы и русско-туземные школы в Туркестанском крае // Журнал Министерства Народного Просвещения. СПб.: Сенатская типография, Ч. 1. - С. 113-166.
- 203 Граменицкий С. Очерк развития народного образования в Туркестанском крае. Составил инспектор народных училищ Туркестанского края 1-го района С. Граменицкий. Ташкент: Типолитография Торгового дома «Ф и Г. бр. Каменские» . – 1896. - 75 с.
- 204 Асфендияров С. История Казахстана. 2-е изд. Алма-Ата: Қазақ университеті. - 2008 . - 304 с.
- 205 Тынышпаев М. (1998) История казахского народа //сост. и авт. предисл.: А. Такенов, Б. Байғалиев. Алматы: Санат. - 280 с.
- 206 Султанғалиева Г.С., Байғараев Н. (2015) Қазақ даласындағы жәдидтік қозғалыс: оның негізгі проблемалары// Абай атындағы ҚазҰПУ-нің Хабаршысы, №1(44). Б. 134-140.
- 207 Караған Е., Васаклі У. (2020) Alaş Orda Dönemi Kazak Edebiyatında Aydınlanma ve Millî Bilincin Yeniden İnşası. Journal of History Culture and Art Research. Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi. – 2000 . - Vol. 9, №. 2. 501-510 б.
- 208 Қазақ ССР тарихы (көне заманнан бүгінге дейін) (1982) Бес томдық. III том. Алматы: Қазақ ССР-нің «Ғылым» баспасы - 560 б.
- 209 Тулеуова Б.Т., Шотбакова Л.К., Смагулова Г. М. (2018) Формирование системы школьного обучения казахского населения Центрального Казахстана во второй половине XIX – начале XX веков // Былые годы. Вып 50. № 4. С.1612-1624.
- 210 Алтынсарин Ы. (1955) Тандамалы шығармалар. Құраст. Б. Сүлейменов. Алматы. - 88 б.
- 211 Тажибаев Т.Т. (1962) Развитие просвещения и педагогической мысли в Казахстане во второй половине 19 века. Алматы: АПН КазССР. - 98 с.
- 211 Қазақ ССР тарихы (көне заманнан бүгінге дейін) (1982) Бес томдық. III том. Алматы: Қазақ ССР-нің «Ғылым» баспасы - 560 б.
- 212 Смайылова М., Қаратаева С. (1995) Қазақ кашаннан хат таныған? // Қазақ тарихы. 1995. № 3. 37-38 б.
- 213 Қайырханова Ф.К. (2010) Шоқан Уалиханов қазақ халқының дәстүрлі мәдениеті туралы.214 Нәбиев Е.А. цифрлық мектеп // Қазақстан мектебінің директоры. – Астана, 2010. – № 1. – С. 6-9.
- 215 Әлемдік қауымдастық үшін білім // білім: жасырын қазына. - Париж. ЮНЕСКО, 1997. – Б.111, 248.

216 Дударев М.И., Швынденкова О.И. Тарихты оқытудың есту құралдары: пайдалану және дамыту мүмкіндіктері // Мектептегі тарих және қоғамтану пәндерін оқыту. - 2014 ж., № 9, No 10 - Б.26-29.

217 Қазақстан Республикасының Білім беру жүйесін ақпараттандыру тұжырымдамасы / URL: http://www.unesco.kz/rcie/data/konceptcija_inf2002.htm

218 Қазақстан Республикасының орта білім беру жүйесін ақпараттандырудың мемлекеттік бағдарламасы // URL:http://kazakhstan.news-city.info/docs/sistemasj/dok_oeqwyuo/index.htm 2

219 Қазақстан Республикасының Білім беру жүйесін ақпараттандырудың 2020 жылға дейінгі стратегиясы / url: http://DEP.edualmaty.KZ/ru/normativtik_kuzhatтар/24_12_казак_халқының_жоңғар_басқыншыларына_қарсы_күресі/ <http://moodle.nci.kz/mod/resource/view.php?r=1664&frameset=ims&page>

220 Электрондық оқыту тұжырымдамасы: жалпы білім беретін мектептегі қазақстандық тәсіл. – Алматы, 2011. – С. 87-89.

221 Пилоттық мектептерде орыс тілінде 11 сыныпқа арналған Қазақстан тарихы бойынша цифрлық білім беру ресурстарын апробациялауға Мониторинг жүргізу. – Алматы: "ҰАО" АҚ, 2012. – 24 б.

222 8-сыныптағы Қазақстан тарихы бойынша цифрлық білім беру ресурстарын пайдаланушылардың нұсқаулығы (қазақ және орыс тілдерінде). I. – Алматы: "ҰАО" АҚ, 2013. – 45 б.

223 Костенко Л.Ф. Түркістан әскери округінің әскери-статикалық шолу тәжірибесі. Ресей географиясы мен статистикасына арналған материалдар. Т. 1. – СПб.: А. Траншель Баспасы, 1880. – Б.389.

224 12 жылдық мектептің негізі орта буынының білім мазмұны (орысша және қазақша тілдерінде). Астана: Республикалық 12 жылдық білім беру проблемалары ғылыми-практикалық орталығы, 2005. 224 б.

225 Лордкипанидзе Д.О. К.Д.Ушинскийдің педагогикалық мұрасы. 2-ші басылым М.: Мемлекет. оқу-пед. РСФСРО Білім министрлігінің баспасы, 1950 ж.

226 Франсуа-Мари Жерар. Ксавье Роджье. Мектеп оқулықтарын әзірлеу және талдау / пер. фр-мен Вильнюс: АВ ОВО, 1998 ж.

227 Тулебаев Т.А. Ежелгі әлем тарихы: 5-сыныпқа арналған сынақ оқулығы. Алматы: Атамұра, 2000.14

228 Тұрлығұл Т. Ежелгі Қазақстан тарихы: 5-сыныпқа арналған сынақ оқулығы. / Т.Тұрлығұл, Ж.Таймағамбетов, Б.Адырбек. Алматы: Атамұра, 2000.

229 Ежелгі Қазақстан тарихы: 6-сыныпқа арналған сынақ оқулығы. жалпы. шк. / Т.Тұрлығұл, А.Төлеубаев, К.Кунапина. Алматы: Атамұра, 2000.

230 Төлебаев Т. және басқалар.Ежелгі әлем тарихы: 6-сыныпқа арналған сынақ оқулығы. жалпы шк. / Т.Төлебаев, Р.Құсайынова, М.Дәкенов. Алматы: Мура, 2000.176 б.

231 Машимбаев С., Тортаев С., Маженова М. Дүниежүзілік орта ғасыр тарихы: 7-сыныпқа арналған оқулық. жалпы шк. Алматы: Атамұра, 2003 ж.

232 Ежелгі Қазақстан тарихы: 6-сыныпқа арналған оқулық. Жалпы. Шк. / Т.С.Садықов, А.Т.Төлеубаев, Г.Халидуллин. Алматы: Атамұра, 2006.

233 Сарсекеев Б.С. Ежелгі Қазақстан тарихы: әдіс. қолдар. 6-сынып мұғалімдері үшін жалпы. шк. Алматы: Атамұра, 2006.

234 Сарсекеев Б.С. Ежелгі Қазақстан тарихы: жұмыс дәптері: 6-сыныпқа арналған. жалпы. шк. Алматы: Атамұра, 2006%; Б Сарсекеев Б.С. Көркем-тарихи оқырман (Ежелгі заманнан ХІХ ғасырдың аяғына дейін): 5-9 сыныптардағы тарих пәні мұғалімдеріне арналған нұсқаулық. Алматы: Атамұра, 2005ж.; Сарсекеев Б.С. Көшменділер әлемі: қосу. оқу. қоршаған орта оқушыларына арналған нұсқаулық. аға, кл. жалпы шк. Алматы: Атамұра, 2007.

235 Тулеуова Б.Т., Шотбакова Л.К., Смагулова Г. М. (2018) Формирование системы школьного обучения казахского населения Центрального Казахстана во второй половине ХІХ – начале ХХ веков // Былые годы. Вып 50. № 4. С.1612-1624.

236 Алтынсарин Ы. (1955) Тандамалы шығармалар. Құраст. Б. Сүлейменов. Алматы. - 88 б.

237 Тажибаев Т.Т. (1962) Развитие просвещения и педагогической мысли в Казахстане во второй половине 19 века. Алматы: АПН КазССР. - 98 с.

238 Қазақ ССР тарихы (көне заманнан бүгінге дейін) (1982) Бес томдық. ІІІ том. Алматы: Қазақ ССР-нің «Ғылым» баспасы - 560 б.

239 Алматы: Алматы қаласы әкімдігінің құрылуындағы қалалық жаңа технологиялар орталығы, 2000-2005; Түркістан: Ежелгі дәуір бейнесі мен дауыстары. Электрондық ресурс.

240 Алматы: ЮНЕСКО. Мұра Желісі, 2003 Ж; Қазақстанның опера өнері: "Асыл мұра" гуманитарлық жобасы. - Алматы: ЦГАКФДЗ РК, 2011; Қазақстан тарихы. Жалпы курс (9-11 сынып).

241 Электрондық оқулық / Г.Қ. Нұрғалиева, М. Қ. Қойгелдиев, Ж.Әбсеметова, С. Ф. Мәжитов - Алматы: РЦИО, 1998; Қазақстан тарихы.

242 Электронды оқулық (6 сынып) / Нурғалиева Г.К., Одинцова О. А.- Алматы: РЦИО, 2003; Қазақстан тарихы. 10 сынып: электронды оқулық / Жакишева С. А.

243 Тарихи информатика: Оқу құралы. жәрдемақы / Ред. Л.И. Бородкина, И.М. Гарскова. М., 1996. S. 31.

244 Осы тақырып бойынша бірқатар жалпылама жұмыстар бар. Мысалы, қараңыз: Посткеңестік кеңістікте бұл тенденциялар белгілі бір 3-4 жыл уақыт артта қалуымен және Батыс елдерімен салыстырғанда Ресей мен ТМД елдеріндегі ақпараттандыру процесінде белгілі бір технологиялық артта қалумен көрінеді.

245 Жаңа мыңжылдықтағы жаңа әдіснамалар. Познань, 2001; Халықаралық тарих және есептеу қауымдастығының ХV конференциясы // <http://www.rhd.uit.no/ahc/abstracts.html>; Гуманитарлық ғылымдар, компьютерлер және мәдени мұра. Тарих және есептеу қауымдастығының ХVІ халықаралық конференциясының материалдары. Амстердам, 2005; Бородкин Л.И., Владимиров В.Н., Гарскова И.М. Тарихи информатика дамуының жаңа тенденциялары. ХV Халықаралық «Тарих және компьютер» конференциясының материалдары негізінде // Жаңа және қазіргі заман тарихы.

2003. № 1; XV «Тарих және есептеу» қауымдастығының конференциясы // «Тарих және компьютер» қауымдастығының ақпараттық бюллетені. 2003. № 31.

246 Тарихи информатика ішіндегі тенденциялардың дифференциациясы бұл 15-20 жыл бұрынғы цифрлықтарихтағы жағдайға ұқсайды. Қазір тарихи информатика саласындағы мамандар арасында «қызығушылық» топтары қалыптасты: мәліметтер базасын, интернет-ресурстарды, мультимедиялық білім беру өнімдерін жасаушылар, географиялық ақпараттық жүйелермен, ақпараттық кітапханамен немесе архивтік жүйелермен, статистикалық бағдарламалық пакеттермен, суреттермен жұмыс жасайтын зерттеушілер. , мәтіндер және т.б.

247 Бұл ұжымдық монография тарихи және археологиялық зерттеулерде ақпараттық технологиялар мен электрондық ресурстарды пайдалануға бағытталған. Бұл мәселенің теориялық, әдіснамалық және техникалық жақтарын авторлар әртүрлі, кейде қарама-қайшы көзқарастармен бөліп көрсетеді және нақты зерттеу мысалдары арқылы суреттейді. Сондай-ақ оқыңыз: 2000 ж. Интернет жаңа гипермәтіндік белгілеу тілін белсенді қолданады - XML (eXtensible Markup Language), ол XML құжаттары деп аталатын деректердің бүкіл класын сипаттайды. XML құжаттарда сақталған деректердің дұрыстығын бақылауға және мазмұны әр түрлі мәліметтер болуы мүмкін құжаттар құрылымының бірыңғай стандартын орнатуға мүмкіндік береді. Сондықтан XML-дің айқын артықшылығы - оны ақпараттық дүкендер үшін әмбебап сұраныс тілі ретінде пайдалану мүмкіндігі.

248 Мысалы, IPUMS және NAPP халықаралық жобалары әр елдегі және әр кезеңдегі халық санағы мәліметтеріне ғылыми және білім беру мақсатында ашық қол жетімділікті қамтамасыз етуге арналған. Зерттеушілер миллиондаған адамдар туралы ондаған санақтан алынған салыстырмалы ақпаратқа қол жеткізе алады, ал қолданыстағы демографиялық мәліметтер базасы әрдайым жеке деңгейдегі ақпараттармен толықтырылып отырады (Халықты зерттеу үшін халықаралық тарихи микродеректер / Ред. Р. Hall Hall, R. McCaa, G. Thorvaldsen. Minneapolis: Minnesota Population Center, 2000).

249 XV «Тарих және есептеу» қауымдастығының конференциясы // «Тарих және компьютер» қауымдастығының ақпараттық бюллетені. 2003. № 31.

250 Интернет ресурстарына арналған ХХІ ғасыр басшылығы / Ред. Д.А. Тринкл, С.А. Мерриман. N.Y., 2006.; Коэн Д.Дж., Розенцвейг Р. Цифрлықтарих: Интернетте өткенді жинау, сақтау және ұсыну жөніндегі нұсқаулық. Филадельфия: Унив. Pennsylvania Press, 2005 ж.

ҚОСЫМША А

Эксперимент нәтижелері

«Қазақстан аумағындағы ежелгі адамдардың өмірі» (5 сынып)

Зерттеу жұмысының бірінші сұрағына жауап беру үшін жұмыс парақтарын толтырғаннан алын ала алынған және кейін алынған нәтижелер негізінде тәуелсіз t-тест өткізілді. 1-кестеде тәжірибелік және бақылау топтарының жұмыс парақтарын қолдана отырып, «Қазақстан аумағындағы ежелгі адамдардың өмірі» бөлімін түсіну үшін алдын-ала оқушылардан алынған сынақтың нәтижелері көрсетілген.

Кесте А 1 - Тәжірибелік және бақылау топтарының жұмыс парақтарын қолдана отырып, алдын-ала алынған сынақтың нәтижелері

Мүмкін балл (10 балл)		Топтар		Қорытынды
		Ықтимал балл жинаған тәжірибиелік топ (5 а) оқушыларының саны	Ықтимал балл бақылау тобындағы (5 б) жинаған оқушыларының саны	
Тест алдындағы тапсырмаларға жауап беру кезінде бақылау және тәжірибиелік топ оқушыларының жинаған балдарының саны	0		1	1
	1		2	2
	2		3	3
	3	1	2	3
	4	4	1	5
	5	3	4	7
	6	3	1	4
	7	4	1	5
	8			
	9			
10				
Оқушылардың саны		15	15	30

1 - кестеде көрсетілгендей, мүмкін алуға болатын 10 баллдан оқушылардың ең жоғары 7 баллды жинады: эксперименттік топтан 4 оқушы, ал

бақылау тобынан 1 оқушы. АКТ қолдану 5-сынып оқушылары үшін Қазақстан тарихы бөлімінің тұжырымдамасын түсінуге мүмкіндік беретінін тексеру үшін әр топтың тестілеуіне дейін және одан кейін баллдарды салыстыру жүргізілді.

2 - кестеден бақылау тобының тест алдындағы парақтарының және эксперименттік топтың парақтарының көрсеткіштері айтарлықтай ерекшеленбейтінін көруге болады.

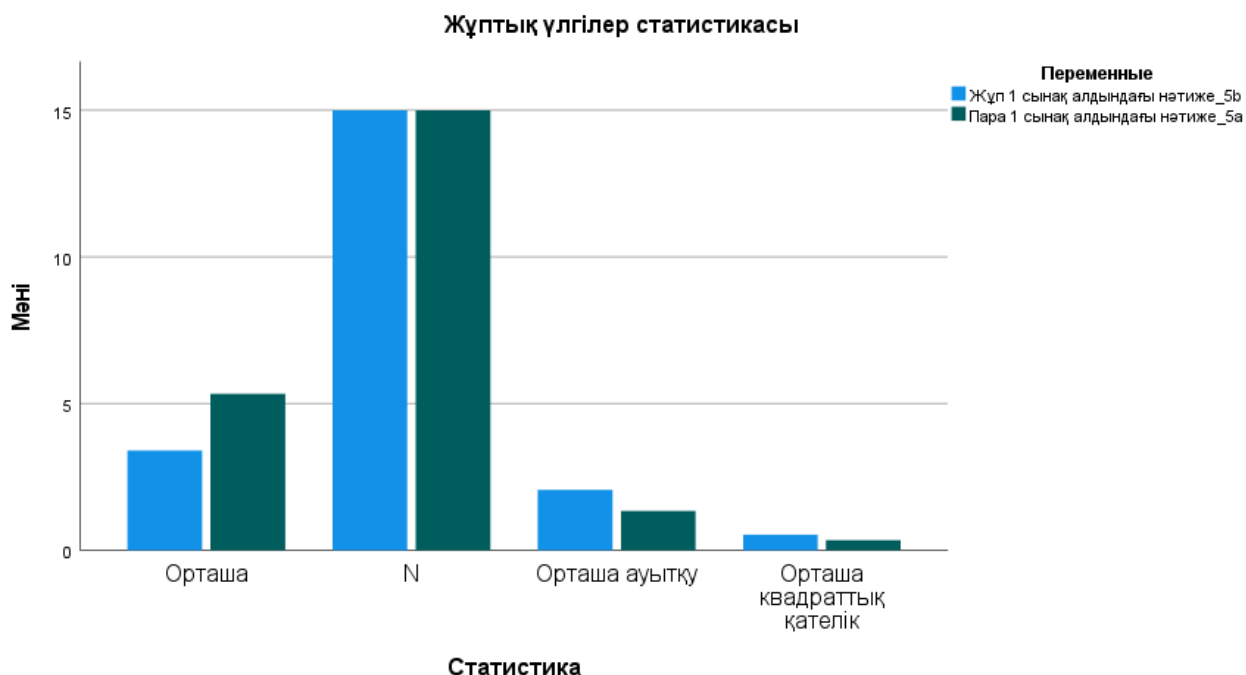
Кесте А 2 - Бақылау және тәжірибелік топтардағы сынаққа дейінгі алдын ала тестілеу нәтижелерінің жұптық статистикасы

Сынақ алдындағы нәтиже		Орташа (M)	N	Орташа квадраттық ауытқу (SD)	Орташа квадраттық қателік
Жұп 1	бақылау тобы (5 б)	3,4000	15	2,06328	0,53274
	эксперименттік топ (5 а)	5,3333	15	1,34519	0,34733

2-кестеде бақылау тобы ($M = 3,4$; $SD = 2,063$) тәжірибелік топмен салыстырғанда төмен мәндердің орташа $M = 5,3$ және орташа квадраттық ауытқуды $SD = 1,345$ көрсетті.

Арифметикалық орта - берілген мәліметтер массивінің орташа мәнін көрсететін статистикалық көрсеткіш. Мұндай индикатор бөлшек ретінде есептеледі, оның нумераторында массивтің барлық мәндерінің қосындысы, ал бөлгіште олардың саны болады. Арифметикалық орта - үй коэффициенті, ол үй шаруашылығының есептеулерінде қолданылады.

Орташа квадраттық ауытқу (SD) орташа ауытқудың қаншалықты белгілері бойынша әр мүше жиынтығында орташа арифметикалық осы жиынтықтың негізгі өзгергіштік критеріі болып табылады. σ шамасы әрқашан атаулармен (кг, см % және т.б.) және ол орташа арифметикалыққа қарағанда бір бірлікке дәл келіп отырады. Егер екі іріктеу мағынасы бойынша орташа арифметикасы бір – бірінен айырмашылықсыз болса, онда арифметикалық орташа квадраттық ауытқуы негізгі белгінің өзгеруін анықтауда үлкен мүмкіндік береді.



Сурет 1 - Бақылау және тәжірибелік топтардағы сынаққа дейінгі алдын ала тестілеу нәтижелерінің жұптық статистикасы
Жаттығулардан кейінгі тест жұмыс парағын толтырған және максималды балл жинаған оқушылар саны 3 - кестеде көрсетілген.

Кесте А 3 - Тәжірибелік және бақылау топтарының парақтарын пайдалана отырып, тестіден кейінгі аралас кесте

Мүмкін балл 10 балл	Топтар		Қорытынды
	Ықтимал балл жинаған тәжірибиелік топ (5 а) оқушыларының саны	Ықтимал балл бақылау тобындағы (5 б) жинаған оқушыларының саны	
Тест алдындағы тапсырмаларға жауап беру кезінде бақылау және тәжірибиелік топ оқушыларының жинаған балдарының саны	0		
	1		
	2		2
	3		2
	4		3
	5		3
	6	1	3
	7	3	1
	8	3	
	9	5	
	10	3	1
Оқушылардың саны	15	15	30

3 - кестеден көріп отырғанымыздай, мүмкін алуға болатын 10 баллдан оқушылар ең жоғары 10 баллды тәжірибелік топтан 3 оқушы, ал бақылау тобынан 1 оқушы жинады.

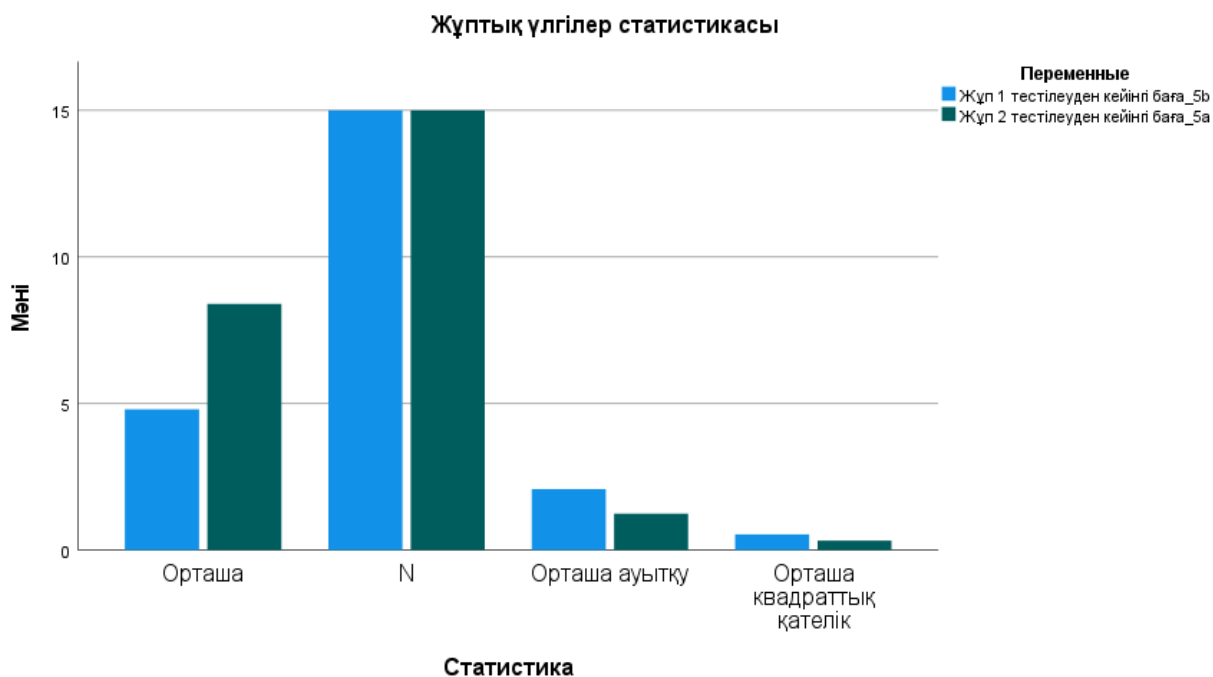
Шамасы, 3 – кестеден Қазақстан тарихы сабақтарында «Қазақстан аумағындағы ежелгі адамдардың өмірі» бөлімдерін түсіндіру АКТ қолданғаннан кейін тесттен кейінгі жұмыс парақтарының нәтижесі айтарлықтай айырмашылықтарға ие болғанын көруге болады.

Тәжірибелік топтағы жаттығуларға дейінгі (дейінгі) және одан кейінгі (кейінгі) оқушылар тобының жинаған балдары төменде жазылған: баллдар 3-кестеде келтірілген үздіксіз (ауқымды) мәліметтер болып табылады.

Кесте А 4 - t-test тәуелсіз үлгілерін салыстыру ҚАЕАӨ (Қазақстан аумағындағы ежелгі адамдардың өмірі) тақырыбына алдын ала алынған және кейінгі алынған сынақ жұмыс парақтарындағы тәжірибелік топтағы жұптық үлгілердің әсерінің өлшемдері

Жұп 1	сынақ алдындағы нәтиже_5a - сынақтан кейінгі нәтиже_5a	Стандарттаушы ^a		Нүктелік бағалау	Айырмашылық үшін 95% сенімділік аралығы	
					Төменгі	Жоғарғы
		d Коэна	1,66762	-1,839	-2,670	-0,984
		Коррекц ия Хеджес а	1,71401	-1,789	-2,598	-0,958

Коэн және Хеджес бассейнінің де дисперсиялары популяцияның бірдей дисперсияларын қабылдайды, бірақ әр басылым үшін n орнына 1 - n қолданатын g бассейндері жақсы баға береді, әсіресе іріктеу өлшемдері кішірек. D және g екеуі де біршама жағымды, бірақ орташа немесе үлкен таңдау өлшемдері үшін шамалы. Үйрену g * арқылы азаяды. D-Glass бірдей дисперсияларды қабылдамайды, сондықтан екеуінің арасындағы айырмашылықты стандарттаушы ретінде басқару тобының sd немесе бастапқы салыстыру тобын қолданады. Бақылау топтағы жаттығуларға дейінгі (дейінгі) және одан кейінгі (кейінгі) оқушылар тобының жинаған балдары төменде жазылған: баллдар 6-кестеде келтірілген үздіксіз (ауқымды) мәліметтер болып табылады. 6-кестеде бақылау тобынан жаттығуларға дейінгі және одан кейінгі алынған сынақ нәтижелерінің орташа $M = -1,40000$ және орташа квадраттық ауытқуын $SD = 2,66726$ көрсетті.



Сурет 2 - Бақылау және тәжірибелік топтардағы сынақтан кейінгі алынған тестілеу нәтижелерінің жұптық статистикасы

Кесте А 5 - t-test тәуелсіз үлгілерін салыстыру ҚАЕАӨ (Қазақстан аумағындағы ежелгі адамдардың өмірі) тақырыбына кейінгі алынған сынақ жұмыс парақтарындағы тәжірибелік топтағы және бақылау топтардағы жұптық үлгілердің әсерінің өлшемдері

	сынақтан кейінгі нәтиже_5 b - сынақтан кейінгі нәтиже_5 a	Стандарттаушы ^a	Нүктелі к бағалау	95% сенімділік аралығы	
				Төменгі	Жоғарғы
Жұп 1	d Коэна	2,38447	-1,510	-2,248	-0,748
	Коррекция Хеджеса	2,45081	-1,469	-2,187	-0,727

Тәжірибелік және бақылау топтағы жұптық үлгілердің әсерінің өлшемдері 11 – кестеде көрсетілген. Коэн стандарттаушының мәні $d = 2,38447$ тең, Хедженс $g = 2,45081$ тең. 10 – кестеде айырмашылық үшін 95% сенімділік аралығы (төменгі -2,248; жоғарғы -0,748).

Қорытынды формасы: «Түркі кезеңіндегі Қазақстан тарихы (VI - XIII ғ. басы)» (ТКҚТ) (6 сынып)

Зерттеу жұмысының екінші сұрағына жауап беру үшін жұмыс парақтарын толтырғаннан алын ала алынған және кейін алынған нәтижелер негізінде тәуелсіз t-тест өткізілді. 12 - кестеде тәжірибелік және бақылау топтарының жұмыс парақтарын қолдана отырып, «Түркі кезеңіндегі Қазақстан тарихы (VI -

ХІІІ ғ. басы)» бөлімін түсіну үшін алдын-ала оқушылардан алынған сынақтың нәтижелері көрсетілген.

Кесте А 6 - Тәжірибелік және бақылау топтарының жұмыс парақтарын қолдана отырып, алдын-ала алынған сынақтың нәтижелері

Мүмкін балл 24 балл		Топтар		Қорытынды
		Ықтимал балл бақылау тобындағы (6 б) жинаған оқушыларының саны	Ықтимал балл жинаған тәжірибелік топтағы (6 а) оқушыларының саны	
Тест алдындағы тапсырмаларға жауап беру кезінде бақылау және эксперименттік топ оқушыларының жинаған балдарының саны	5	1		1
	7	1		1
	9	1	1	2
	10	2	1	3
	11	2	1	3
	12	2	2	4
	13	1	1	2
	14	0	2	2
	15	2	2	4
	16	0	2	2
	17	1	2	3
	18	1		1
	19		2	2
	20	1	1	2
	21			0
	22	2	1	3
23	1		1	
24			0	
25		1	1	
Оқушылардың саны		18	19	37